

MIHNEA BERINDEI
ARIADNA COMBES ANNE PLANCHE

MINERIADA

13-15 IUNIE 1990

REALITATEA
UNEI PUTERI
NEOCOMUNISTE

EDIȚIA A III-A

istorie

HUMANITAS

Mihnea Berindei, istoric, autorul mai multor studii de turcologie publicate în special Franța, a abordat în ultimii ani subiecte de istoria contemporană a României. Unul dintre membrii Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România și coeditorul volumului *Istoria comunismului din România: documente. Perioada Gheorghe-Gheorghiu-Dej (1945–1965)*, Humanitas, 2009. Membru fondator Comitetul Francez pentru Apărarea Drepturilor Omului, transformat, în anii '80, în Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului în România, al cărei purtător de cuvânt și vicepreședinte a și fost.

Ariadna Combes, fiica Doinei Cornea, traducătoare și jurnalistă specializată în probleme românești, trăiește în Franța din 1976. Vicepreședinte, în anii '80, al Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România.

Anne Planche, sociolog de formație, a vizitat în mai multe rânduri România, cunoscând încă din anii '70 limba română. A activat în Comitetul Francez pentru Apărarea Drepturilor Omului, apoi în Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului. Colaboratoare, sub pseudonim, pentru a nu i se retrage dreptul de a intra în România, a revistei *L'Alternative*.

MIHNEA BERINDEI
ARIADNA COMBES ANNE PLANCHE

MINERIADA

13-15 Iunie 1990

REALITATEA UNEI PUTERI
NEOCOMUNISTE

Ediția a III-a

Traducere din franceză de
MONICA PÂRVU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta: Gabi Dumitru
Corector: Maria Mușuroiu

Tipărit la „Pro Editură și Tipografie”

Mihnea Berindei, Ariadna Combes, Anne Planche
Roumanie, le livre blanc
Editions La Découverte, 1990
© Editions La Découverte, Paris, 1990

© HUMANITAS, 1992, 2006, 2010, pentru prezenta versiune românească

ISBN 978-973-50-2706-3
Descrierea CIP este disponibilă la
Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

Din partea autorilor

Această carte n-ar fi putut vedea lumina tiparului fără sprijinul numeroșilor prieteni din România și din Franța. Mulțumiri deosebite se cuvin aduse lui Gabriel Andreescu, Victor Bârsan, Gabriel Liiceanu și celorlalți membri ai Grupului pentru Dialog Social și ai săptămânalului 22, ca și colegilor noștri de la Biroul de Informații și Sprijin pentru România, Catherine Berindei, Manola Bogdan, Jeanne Chabrol și Șerban Cristovici.

Prefață

Cartea aceasta a fost scrisă sub impulsul urgenței. Pentru noi devenise urgent să fie denunțate — în formula unei „cărți albe” — derivatele antidemocratice, din ce în ce mai flagrante, ale echipei care acaparase puterea politică în decembrie 1989. Și primele luni ale anului 1990 fuseseră punctate de răbufniri de violență. Nimic însă comparabil cu paroxismul zilelor din 13–15 iunie. Implicarea autorităților, la cel mai înalt nivel, era evidentă și cu atât mai greu de înțeles cu cât Ion Iliescu și FSN câștigaseră alegerile din 20 mai (victorie clară, chiar ținând seama de o campanie electorală inechitabilă și de neregulile constatate în timpul scrutinului).

Singura interpretare rațională a acestor evenimente consta în tentativa de restaurare a unei puteri autoritare, fără opoziție și fără voci critice sau, cel mult, acestea reduse la un rol strict decorativ. Altfel spus un reflex atavic de revenire la partidul unic. De aici s-a născut subtitlul ediției franceze: „realitatea unei puteri neocomuniste”.*

Demersul nostru inițial, de militanți ai drepturilor omului, a fost fără îndoială și asumat partizan: am vrut să dăm cuvântul victimelor. Deci am tradus și difuzat mărturiile ce ne parveneau grație presei independente și

* Titlul versiunii franceze este *Roumanie: le livre blanc. Réalité d'un pouvoir néocomuniste*.

îndeosebi Grupului pentru Dialog Social și Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului — Comitetul Helsinki. Dar, cum materialele pe care le transmiteam presei, partidelor politice, Amnesty International, Consiliului European, Federației Internaționale a Drepturilor Omului... deveneau din ce în ce mai consistente ne-am gândit să le reunim într-un volum (la fel a procedat și GDS). Nu era însă suficient dacă doream să atingem un public mai larg. Documentele aveau nevoie să fie puse în perspectivă, să fie analizate într-un context. Astfel am decis să întreprindem o reconstituire a evenimentelor prin confruntarea mărturiilor cu versiunea oficială sau oficioasă (declarații, discursuri, articole din presa FSN sau aservită acestuia...). Eram desigur conștienți de faptul că numai reculul permite obiectivitatea. Dar repet, noi am scris cu sentimentul urgenței. Ne-am străduit însă să fim cât mai imparțiali cu putință: multe din concluzii sunt prezentate sub formă de ipoteze sau interogativ.

Reacție la o situație extremă, susceptibilă să conducă la un război civil, cartea aceasta poate fi privită și ca un document al unei epoci: al acelei perioade postdecembriste marcată de tensiuni și violență (și nu mă refer doar la violența brută a minerilor sau a celor asimilați lor, ci și la aceea, cu nimic mai prejos, a presei apropiate puterii ce instiga la ură). De aceea am considerat preferabil să nu procedăm la adaosuri, revizuiți sau nuanțări păstrând textul original din 1990 cu întrebările suscitade atunci de o evoluție politică îngrijorătoare.

De altfel și din păcate, cei cincisprezece ani scurși de la mineriada din iunie 1990 nu au adus decât puține elemente noi, dezvăluite de presă în primele luni ale anului 2005 cu ocazia redeschiderii dosarului de către justiție. Reținem astfel confirmarea implicației Guvernului și a conducerii FSN în mobilizarea detașamentelor muncitorești pe 13 iunie sau a utilizării munițiilor de război de către unități ale armatei în noaptea de 13–14 iunie.

La sfârșitul prefetei la ediția a II-a, scrisă în noiembrie 2005, îmi exprimam vag speranța că justiția se va interesa cu seriozitate de stabilirea responsabilităților pentru traumatismul provocat societății românești de minieria din 1990. Se redeschisese dosarul și erau deja puse sub învinuire 34 de persoane, în frunte cu fostul președinte Ion Iliescu. Astăzi știm că au fost niște speranțe deșarte.

Singurul lucru pozitiv a fost obținerea dosarelor instrumentate de justiție de către Asociația 21 Decembrie prin perseverența președintelui ei, Teodor Mărieș. Studiarea lor de către cercetători ai Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc va aduce fără îndoială multe completări lămuritoare la interogațiile pe care noi nu puteam decât să le schițăm în 1990, pe baza documentelor și a mărturiilor pe care le-am avut la dispoziție.

În așteptarea noilor cercetări, a unui ipotetic verdict al justiției și al celui ineluctabil al istoriei, cartea de față încă poate contribui la o salutară aducere aminte.

MIHNEA BERINDEI
mai 2010

Introducere

Din momentul precipitării răsturnărilor dramatice care au avut loc în estul Europei, două evenimente au concentrat atenția opiniei publice internaționale asupra României: revoluția-lovitură de stat din decembrie 1989 și descinderea minerilor pe străzile Bucureștiului în zilele de 14 și 15 iunie 1990.

Primul eveniment a trezit un nesfârșit entuziasm și a declanșat o uriașă mișcare de solidaritate. Cel de-al doilea a constituit un șoc. El a dat naștere unui fenomen de respingere chiar și în rândul celor mai înflăcărați susținători ai atitudinii de îngăduință față de „tânăra democrație” din România.

La șase luni de la insurecția din zilele Crăciunului, urmărită cu sufletul la gură de către milioane de telespectatori, pe ecranele noastre își fac dintr-odată apariția hordade de mineri revărsate asupra Bucureștiului: linșaj, distrugeri, imagini urcând din alte vremi.

Este adevărat că de la un timp încoace se instalase deja o anumită îndoială față de autenticitatea revoluției și față de opțiunile democratice ale puterii care pretindea a fi emanația acestei revoluții. Dar, în fond, rezultat dintr-o revoluție spontană sau dintr-o lovitură de stat a reformatorilor gorbaciovieni, Guvernul se bucura în continuare de capitalul de simpatie și încredere câștigat în decembrie. Primele măsuri cu caracter democratic făcuseră o impresie

favorabilă: abrogarea celor mai represive legi, recunoașterea principalelor libertăți între care și dreptul la asociere, inclusiv pentru partidele existente înainte de război, „dispariția” proclamată a partidului comunist și a structurilor sale, îndeosebi a Securității.

După evenimentele din iunie, reacția internațională este imediată și aproape unanimă. Lumea întreagă se simte înșelată și își amintește că a mai fost o dată indusă în eroare, atunci când s-a înfiorat la vederea imaginilor „hecatombeii” de la Timișoara.

Totuși, pentru un observator cât de cât avizat, evenimentele din iunie constituie o surpriză doar pe jumătate. Pe de o parte, ar fi fost greu de presupus că puterea în exercițiu, care tocmai își văzuse confirmată legitimitatea printr-o zdrobitoare victorie în scrutinul de la 20 mai, va îndrăzni să facă uz de asemenea metode și să manifeste o asemenea violență. Pe de altă parte, se știe că această criză a fost precedată de multe alte crize, latente sau violente, și aceasta, practic, din chiar primele zile ale revoluției.

Tulburările s-au extins pe măsură ce a ieșit tot mai mult la iveală amploarea manipulărilor care au însoțit preluarea puterii și mistificările prin care conducătorii Frontului Salvării Naționale au încercat să-și disimuleze adevăratele intenții: simulacru de proces al cuplului Ceaușescu, exagerarea numărului de victime ale revoltei, misterul care i-a învăluit pe „teroriști”. Sentimentul că totul a fost o amăgire este întărit de atitudinea FSN care, încă de la primele conflicte din ianuarie, revine la metodele bine cunoscute: amenințări proferate în scrisori și apeluri telefonice anonime, lansarea de zvonuri calomnioase, reluate de presa atașată Frontului, împotriva opozanților și a partidelor abia reintrate în viața politică. În timpul campaniei electorale, începute în aprilie, s-au agravat și s-au înmulțit piedicile puse în calea libertății de expresie, atât a celei individuale, cât și a celei colective.

Mai mult, începând cu ultimele zile ale lui ianuarie, o serie de manifestații inițiate de opoziție sunt deturnate de la scopul inițial, ca urmare a provocărilor din ce în ce mai evidente, și sunt folosite ca pretext pentru organizarea de contramanifestații de o nejustificată violență, puse la cale cu complicitatea autorităților și a forțelor de ordine. Crizele se desfășoară potrivit unui scenariu care seamănă din ce în ce mai mult cu spectacolul ce va avea loc în iunie.

28-29 ianuarie: ca răspuns la o manifestație care a reunit circa 100 000 de persoane, muncitori din mai multe întreprinderi bucureștene și mineri din Valea Jiului devastează sediile partidelor istorice, îi brutalizează pe cei aflați înăuntru, îi molestează pe toți cei care îndrăznesc să protesteze.

18-19 februarie: în timpul unei mari manifestații pașnice din Piața Victoriei, un grup de provocatori ia cu asalt sediul Guvernului, fără ca forțele de ordine, prezente în mare număr, să opună vreo rezistență. Câteva ore mai târziu, ordinea este restabilită totuși cu ușurință și se fac numeroase arestări. Evenimentul este calificat de către autorități, ca și cel de la 28 ianuarie, drept lovitură de stat antide-mocratică. A doua zi, numai minierii din Valea Jiului sunt prezenți la apelul Guvernului; muncitorii capitalei încep să nu mai răspundă la mobilizări. Înarmați cu bâte și cu alte asemenea „arme”, ei se angajează în una din cele mai amenințătoare manifestații pe străzile capitalei.

19-21 martie: un scenariu identic este construit pe fundalul conflictelor interetnice de la Târgu-Mureș, în Transilvania. „Țărani” români sunt mobilizați pentru a răspunde manifestațiilor ungurilor care cer Guvernului punerea în practică a reglementărilor privind drepturile lor ca minoritate. Până la intervenția tardivă a armatei și poliției s-au înregistrat morți și răniți.

În cele trei cazuri, puterea s-a slujit de tertipuri care vor fi regăsite și ca fundal al evenimentelor de la mijlocul lui iunie: pregătirea terenului printr-o activitate de propagandă speculând disensiuni reale sau provocate (muncitori/Inte-

lectuală; români / minorități naționale etc.); utilizarea unor procedee care pun în evidență prezența și activitatea unei organizații stăpâne pe arta provocărilor, a mobilizărilor și a manipulării, altfel spus, fosta Securitate. Evenimentele de la Târgu-Mureș servesc, de altfel, drept pretext pentru crearea Serviciului Român de Informații, care regrupează cea mai mare parte a cadrelor vechii poliții politice. Aceasta devine astfel din nou un organism independent după ce, la sfârșitul lui decembrie, fusese trecută în subordinea armatei. Se va vedea că, în ceea ce privește criza din iunie, ea va duce la crearea Jandarmeriei, constituită în principal din trupe în uniformă ale aceleiași Securități.

Aceste crize pun în lumină conflictul, inițial greu vizibil, apoi din ce în ce mai evident, între cele două forțe legitime care stau la originea modificărilor din România: legitimitatea celor care au ieșit în stradă în speranța neunească de a sfârși nu numai cu dictatorul, ci și cu comunismul — cuvântul de ordine care i-a însuflețit din primele momente pe manifestanți, și „legitimitatea” acelor care, printr-o lovitură de stat nemărturisită, au reușit să ocupe cei dintâi locul lăsat liber și să se autoprocrame adevărați reprezentanți ai unei revoluții de care au știut să profite.

Pentru cei dintâi, revolta din decembrie a fost numai începutul revoluției democratice la îndeplinirea căreia aspiră. Seria de manifestații aproape neîntrerupte, la care am fost martori în București și în majoritatea marilor orașe ale țării, e rodul acțiunii acestei părți a populației, în special al acțiunii tinerilor. Principalele obiective ale acestei acțiuni: aflarea adevărului despre evenimentele din decembrie, despre situația reală a Securității și, totodată, opoziția față de tendința manifestată de FSN de a monopoliza puterea și de a se sprijini pe vechea nomenclatură.

După „lecția” din 29 ianuarie, partidele politice și în special cele două partide istorice, Partidul Național Țărănesc-creștin și democrat (PNȚcd) și Partidul Național Liberal (PNL) nu mai organizează manifestații de stradă. În schimb,

strada va fi ocupată din inițiativa ligilor și asociațiilor studențești, a sindicatelor independente și a altor mișcări, cum ar fi Grupul Independent pentru Democrație (GID), „Societatea Timișoara”, Asociația „15 Noiembrie 1987” — Brașov etc. Armata va fi și ea prezentă prin manifestațiile organizate în luna februarie de către Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (CADA). Această mișcare contestatară independentă se regăsește în luările de poziție ale Grupului pentru Dialog Social (GDS), care a luat ființă la sfârșitul lunii decembrie din inițiativa unor personalități, vechi opozanți, intelectuali de prestigiu necompromiși în vechiul regim. Săptămânalul editat de GDS începând din luna ianuarie, 22, devine una din principalele tribune prin care această mișcare își face cunoscută poziția. Presa centrală independentă, precum și sutele de publicații similare care apar în scurt timp în întreaga țară constituie catalizatorul celor mai dinamice elemente ale opoziției democratice sau ale mișcării civice. Ele pun bazele unei opinii publice și aceasta în ciuda dificultăților materiale considerabile de care se lovesc și a piedicilor puse de autorități în calea dezvoltării și difuzării lor.

Acești contestatari ezită totuși să se angajeze ferm pe calea luptei politice. La 11 martie, „Societatea Timișoara” dă publicității Proclamația de la Timișoara, un program în treisprezece puncte care formulează cel mai bine obiectivele politice ale celor care doresc continuarea revoluției. După o primă campanie de adeziuni, la 26 aprilie se creează Alianța de la Timișoara care strânge sute de mii, poate chiar milioane de semnături. Totuși, din lipsă de experiență, Alianța nu se gândește să utilizeze acest potențial în lupta electorală și nu prezintă un candidat la Președinție și o listă pentru alegerile legislative. La fel vor sta lucrurile cu mișcarea contestatară care se va cristaliza în Piața Universității din București.

Proclamația de la Timișoara este documentul de referință al manifestanților care, începând cu data de 22 aprilie,

ocupă timp de cincizeci și trei de zile acest loc simbolic unde au căzut la 21 decembrie 1989 primele victime ale insurecției din capitală. Manifestanții insistă în mod deosebit asupra „punctului 8” al acestui program, care cere ca legea electorală să prevadă interdicția pentru vechii activiști comuniști și pentru toți foștii ofițeri de Securitate de a candida pe listele electorale în viitoarele trei legislaturi. Aceeași interdicție urmează să funcționeze și pentru candidații la președinție. Cea de a doua cerință a manifestanților se referă la încetarea monopolului puterii asupra mijloacelor audiovizuale, accesul opoziției, în totalitatea ei și într-o manieră echitabilă, la televiziune. Pentru a atrage atenția asupra importanței vitale pe care o acordă acestor revendicări, peste o sută de persoane fac greva foamei, chiar în locul unde se desfășoară manifestația.

Autoritățile nu se pot hotărî să angajeze un dialog, în ciuda numeroaselor intervenții care se fac în acest sens, mai ales din partea GDS. Totuși, în mai multe rânduri, puterea a manifestat în mod public intenția de a purta un dialog, pentru ca apoi să găsească pretexte spre a-l contramanda în ultimul moment. Este adevărat că principalele revendicări ale manifestanților conțineau aspecte prea delicate pentru autorități. Din această perspectivă, impasul era inevitabil. Când, la 11 iunie, după alegeri, autoritățile vor accepta în sfârșit să primească o delegație a greviștilor, aceasta va fi numai pentru a face o vagă promisiune cu privire la o televiziune independentă, promisiune considerată insuficientă de ultimii ocupanți ai Pieței.

Privind retrospectiv, importanța fenomenului din Piața Universității vine din înțelegerea lui dincolo de confruntarea cu puterea. Acest loc, proclamat „prima zonă liberă de neocomunism”, devine o școală pentru zecile și chiar sutele de mii de persoane de toate vârstele și de toate condițiile sociale care și-au descoperit aici o identitate comună. Este singurul loc din România unde există libertate reală, unde se vorbește fără teamă — adeseori pentru prima

dată — în public, este o agoră. Cei ce vin în mod obișnuit în Piață constituie o confrerie, cu propriile ei ritualuri, cu cântecele, sloganurile, tribunii, cu folclorul ei propriu. Când la 25 aprilie, la o ședință televizată a Consiliului Provizoriu de Uniune Națională (CPUN), Ion Iliescu i-a numit pe manifestanți „golani”, aceștia și-au însușit calificativul transformându-l în titlu de glorie și de recunoaștere.

Tot atunci se deschide balconul de la Facultatea de Geografie; el devine tribuna de la care vor vorbi sute de persoane — elevi, studenți, muncitori, țărani, intelectuali — în numele lor sau al colectivităților și asociațiilor pe care le reprezintă. Sunt îndeosebi locuitori din București, dar și din țară, chiar și de dincolo de graniță, români din Basarabia sau din exil, simpatizanți străini. Toți își exprimă solidaritatea cu mișcarea. Subiectele abordate poartă, toate, în filigran, căutarea adevărului. Adevărul despre sine însuși și despre alții, despre trecut și despre prezent. Despre prezent îndeosebi, pentru a pregăti viitorul. Se face apel la cei care au aceeași opinie; sunt chemați să vorbească: opozanți binecunoscuți ai regimului Ceaușescu (Doina Cornea, Gabriel Andreescu, Radu Filipescu...), membri ai GDS (Ana Blandiana, Petru Creția, Stelian Tănase, Sorin Dumitrescu...), lideri ai noilor mișcări studențești (Marian Munteanu, Mihai Gheorghiu...), lideri ai Asociației Foștilor Deținuți Politici (Ticu Dumitrescu), ai GID (Iulian Cornățeanu, Andrei Apostol), ai Asociației „21 Decembrie” (Alexandru Nancu), ai „Societății Timișoara” (George Șerban) și mulți alții.

Piața Universității este o școală, dar și locul de formare a numeroase mișcări care se cristalizează și se maturizează. Exemplul Bucureștiului este contagios: la Timișoara, Cluj și Iași, la Constanța, Piatra Neamț și în alte localități sunt organizate manifestații de același fel pentru perioade de timp mai lungi sau mai scurte.

Această mișcare, chiar dacă a avut un rol cu adevărat mobilizator pentru o parte a societății, a purtat în sine,

prin însăși natura ei, germeii propriei stingeri. Manifestația din Piață n-a reușit să se transforme într-o mișcare de opoziție constructivă, cu o structură și cu un program propriu. În aceste condiții, miza ei a rămas aceea de a-și concentra acțiunea contestatară asupra revendicării cel mai greu de obținut în lupta pașnică purtată cu puterea: retragerea vechilor activiști din campania electorală și în general din viața politică. Într-adevăr, chiar dacă aceste revendicări exprimau în chip autentic ceea ce doreau nu numai manifestanții, dar și largi pături sociale, ele nu puteau fi satisfăcute decât ca urmare a luptei politice. Mai direct spus, era imposibil să ceri FSN-ului să angajeze un dialog — recunoscându-i astfel rolul de interlocutor politic legitim — și în același timp să le ceri conducătorilor săi să-și recunoască pur și simplu ilegitimitatea și să se retragă din competiție.

Chiar înainte de 20 mai, grupurile care și-au dat seama de existența dilemei și implicit a impasului în care se împotmolea mișcarea căutau o soluție pentru a pune capăt ocupării Pieței. De altfel pierderea suflului este din ce în ce mai vizibilă în calitatea luărilor de cuvânt, al căror conținut se repetă adesea, și în radicalizarea, ba chiar agresivitatea tonului unor oratori care au vorbit de la balcon.

La 24 mai, GDS dă publicității o declarație prin care insistă asupra necesității ca manifestanții din Piață să-și stabilească o platformă mai structurată și chiar mai politică pentru a continua lupta împotriva comunismului. „În situația actuală, considerăm că aceste forme de protest /mai ales greva foamei/ trebuie să lase loc altor forme de opoziție, fără de care o societate democratică nu poate exista.” Patru din cele mai importante organizații prezente la demonstrație — Liga studenților, Asociația Studenților Arhitecți, Asociația „21 Decembrie” și GID subscriu la această idee și cheamă, la rândul lor, la retragerea din Piață. Aceste asociații se vor retrage de altfel a doua zi. În Piață nu vor rămâne decât „Asociația 16–21 Decembrie” și

„Alianța poporului”, două asociații mai puțin organizate, cu o bază socială slabă și cu un program mult mai radical, dacă nu chiar extremist.

Neclintii rămân până la capăt cei care fac greva foamei — entuziaști semănând în unele privințe cu copiii pierduți ai revoluției; ei nu mai reprezintă însă de acum înainte mișcarea în care se recunoșteau zeci de mii de persoane. Dacă Piața mai trăiește, este mai degrabă ca un simbol decât ca o mișcare reală de opoziție. Așa se face că, în momentul în care puterea hotărăște s-o degajeze în mod brutal, nu o face pentru a scăpa de o mișcare ce ar reprezenta un pericol pentru ea, ci tocmai pentru a înlătura acest simbol. Dar mai ales, acțiunea îi va servi ca pretext pentru a lovi în organizațiile de opoziție care, câștigând din experiența Pieței, încep să se structureze mai bine.

Lucrarea de față este înainte de toate o anchetă, cât mai amănunțită cu putință, asupra evenimentelor din zilele de 13, 14 și 15 iunie din București. Ea încearcă să reconstituie desfășurarea lor, să examineze rolul fiecărui participant, să stabilească ce este adevăr și ce este minciună în evenimentele petrecute. În acest fel se dezvăluie multiplele niveluri de complicitate și de responsabilitate care concură la realizarea unei operațiuni pregătite cu grijă și care ascunde, printr-o uriașă activitate de dezinformare, intoxicare și manipulare, un adevărat complot.

Ancheta noastră nu ar fi fost posibilă fără aportul celor care, departe de a se lăsa doborâți sau intimidați de violențele din iunie, au căpătat în urma lor o hotărâre mai mare ca niciodată. Sute de martori și de victime și-au depășit frica și au îndrăznit să facă declarații și să le semneze în fața membrilor Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului din România și a Comitetului Helsinki român. Acesta este un fenomen fără precedent în România și constituie, fără îndoială, una din dovezile incontestabile privind caracterul ireversibil al schimbărilor ce au loc în țară, oricât de mari ar fi eforturile puterii de a le întârzia.

Tot astfel, asociațiile independente și presa independentă, care, așa cum se va vedea, sunt încă ținta unor atacuri de o violență uluitoare, continuă neobosit îndepărtarea straturilor succesive de minciună și dezinformare. Prezenta carte pune în valoare anchetele realizate în condiții dificile de asociațiile independente și de presa independentă, pentru a încerca să stabilească ce realități ascunde colosala înscenare a celor trei zile din iunie.

Cu ajutorul acestor documente și prin compararea lor cu sursele oficiale, vom încerca la rândul nostru să înțelegem cum s-au legat evenimentele, care le-a fost deznodământul și care, consecințele. Vom vedea cum criza din iunie ne redă, ca într-o oglindă care mărește, imaginea inversată și caricaturală a peisajului politic al României postrevoluționare.

Încetul cu încetul va apărea adevărata miză a luptei care se duce din decembrie, vor apărea protagoniștii ei reali, cei din primele rânduri și cei care, într-o zi nu prea îndepărtată, vor ajunge, desigur, să le ia locul.

I
MONTAJUL

Prolog

„Mă numesc Dobrovicescu Mircea Radu Valentin, fiul lui Victor și al Olgăi. M-am născut la 2 iulie 1950. Locuiesc în București și lucrez din anul 1976 la Biblioteca tehnică a Uzinelor Faur /fostele Uzine «23 August» care produc utilaj greu /. Sunt un om obișnuit al acestei planete, al acestui oraș.

De la vârsta de 15 ani scriu poezii. Am refuzat tot timpul, în numele demnității, să devin «colaborator ideologic» al vechiului regim /.../ În ciuda sănătății mele șubrede, de la 22 aprilie și până în ziua arestării mele la 14 iunie, am fost în fiecare zi în Piața Universității, după orele de program și în timpul concediului /.../ Am aderat la Proclamația de la Timișoara.

La 11 iunie eram în Piața Victoriei, în fața sediului Guvernului, participând la demonstrația de solidaritate a manifestanților din Piața Universității care îi însoțeau pe greviștii foamei și delegația Pieței angajată în dialog cu Guvernul.

Manifestația, care reunea la început câteva sute de persoane, a început pașnic. Se scandau lozinci anticomuniste și de solidaritate cu delegația care purta dialogul. La un moment dat au apărut camioanele militare. Ele au traversat Piața Victoriei, făcând să crească tensiunea în rândul manifestanților. Toate astea s-au petrecut după ce mai înainte un elicopter militar survolase Piața Victoriei, lansând

manifeste. La scurt timp după aceea, au început să sosească mai multe zeci de duble ale poliției care au încercat să staționeze în piață. Manifestanții s-au apropiat de ele cu scopul vădit de a le face să se retragă cât mai repede. Tensiunea s-a amplificat și a atins apogeul când din strada Dorobanți au apărut vehicule blindate care intenționau să încercuiască sediul Guvernului, sediu înconjurat încă de la început de forțe ale Poliției Militare ce își îngroșau tot mai mult rândurile, împingându-i pe manifestanți către partea carosabilă a Pieței.

În fața acestei masive desfășurări de forțe, manifestanții s-au așezat jos pentru a opri înaintarea vehiculelor blindate. În fața oamenilor care îi asaltau, șoferii au fugit, lăsându-și vehiculele în mâinile manifestanților. În acest moment a intervenit Poliția Militară care a reușit să elibereze vehiculele, făcând uz de bastoane de cauciuc. Succesiunea de acțiuni ostile îndreptate împotriva manifestanților — dar mai ales apariția elicopterului militar care arunca manifeste /.../ — ne-au reamintit ziua de 22 decembrie, fuga dictatorului, însoțită și ea de lansarea unor manifeste, îndemnând la calm, dintr-un elicopter. În aceste condiții, la cererea liderilor noștri, care au făcut eforturi disperate pentru a împiedica o confruntare violentă cu forțele de ordine, ne-am încolonat și ne-am îndreptat spre Universitate.

Mă aflu din nou în Piața Universității, în după-amiaza zilei de 12 iunie, când s-a hotărât formarea unui grup de manifestanți care să meargă să ceară Televiziunii prezentarea pe post a unei mișcări de protest împotriva felului în care Guvernul înțelegea să poarte dialogul cu greviștii foamei și cu delegații manifestanților din Piață. În această mișcare era menționat în mod explicit faptul că greviștii foamei — nemulțumiți de comunicatul Guvernului cu privire la dialog, așa cum fusese prezentat de mijloacele mass-media — erau hotărâți să continue greva până la sacrificiul suprem. Mai mult, câțiva greviști și-au exprimat intenția de a face, pe lângă greva foamei, și greva setei.

M-am alăturat coloanei care a plecat spre Televiziune și care și-a îngroșat rândurile pe parcurs până la aproximativ o mie de persoane. Manifestația era pașnică, ordonată, civilizată. Televiziunea era păzită de un număr impresionant de forțe militare (blindate și echipe de poliție militară). Abia după trei sferturi de oră, delegația a primit permisiunea de a intra în sediul Televiziunii pentru a citi în fața camerelor de luat vederi moțiunea de protest, care nu a fost însă transmisă pe post. Pe drumul de întoarcere, manifestanții s-au oprit în fața sediului Guvernului din Piața Victoriei și au scandat lozinci antiguvernamentale.*

Iată acum versiunea oficială a acestor evenimente, așa cum apare ea în comunicatul Guvernului din 16 iunie 1990:

„După cum s-a putut afla prin intermediul televiziunii, radioului și al presei scrise, la sediul Guvernului a avut loc o întâlnire, luni 11 iunie, cu reprezentanții greviștilor foamei din Piața Universității, întâlnire cu prilejul căreia a fost semnat un protocol de încetare a grevei foamei. Prezenți la discuție, conducătorii politici ai manifestației din Piață s-au declarat nemulțumiți de refuzul Guvernului de a discuta teme privind competența Parlamentului, precum și de protocolul care pune capăt printr-un acord ocupării Pieței. Ei au amenințat cu represalii și au obligat, în orele următoare, pe semnatarii acordului să retracteze, dezlănțuind, în cursul aceleiași serii, presiuni asupra clădirilor din Piața Universității /sic/ și ale Televiziunii. Aceste fapte au accentuat starea de iritare a populației împotriva acestor grupuri și aceasta cu atât mai mult cu cât la 12 iunie manifestanți, conduși de aceiași lideri, se duseseră la sediul Televiziunii, agresându-l verbal pe președintele

* Documentele citate de autori au fost confruntate cu originalele după cum urmează: cvasitotalitatea articolelor și comunicatelor apărute în presă; acele mărturii ce au stat la baza „Raportului GDS”, care au fost publicate (în volum sau în revista 22). Celelalte au fost traduse fără confruntare cu originalul (n.red.).

ei și adresând un ultimatum Guvernului ca să demisioneze.

Luând act de această situație, Procuratura Generală a cerut Ministerului de Interne să ia măsurile necesare față de *violările legalității comise de aceste grupuri.*“

Ultima noapte în „Golania”

Se numește Iulia Horac, peste o lună va împlini douăzeci de ani. Lucra ca ipsosar într-o întreprindere de construcții din București, orașul „Golaniei” cum îi place să spună. Visul ei: să devină ziaristă. De 52 de zile, nu a fost seară să nu meargă în Piața Universității.

„Trebuia să fiu printre oamenii inteligenți, pentru a putea separa minciuna fesenistă de adevărul «golaniilor»/.../Majoritatea oamenilor ce se aflau zi de zi și noapte de noapte *în Piața Universității*/aveau serviciu și își făceau datoria de cetățeni ai țării, ducându-se la serviciu cu riscul de a fi dați afară văzându-i un «om de bine» în «Zona liberă de neocomunism».”

Evacuarea brutală a Pieței Universității

La 13 iunie, după ce luaseră cuvântul un profesor de la Iași și un scriitor „unionist” din RSS Moldovenească, Iulia Horac l-a ascultat pe Mircea Dobrovicescu citind de la tribună un poem închinat zilei de 21 decembrie. Poetul părăsește Piața după miezul nopții și va declara mai târziu: „Atunci când am plecat, atmosfera era calmă; manifestanții alegeau dintre ei, așa cum făceau de obicei, pe aceia care urmau să asigure paza, adică să prevină un eventual atac al Pieței. Această măsură fusese luată după ce se întâmplase, în mai multe rânduri, ca manifestanții să

fie agresați, bătuți și chiar loviți cu cuțitul de către persoane necunoscute...”

În acea noapte, Iulia a făcut parte dintr-una din echipele de pază ale Pieței: „Ora 4.00. Trupe de poliție ne-au înconjurat începând din strada Batiștei, în spatele Institutului de Arhitectură până în jos spre Spitalul Colțea, eram încercuiți de mașini și dube de poliție. Alături de poliția bine înarmată se afla și poliția militară și trupele USLA înarmate cu scuturi și căști. Printre aceștia se aflau și civili dotați și ei cu bastoane de poliție.”

La acea oră în Piață se aflau puțini manifestanți: doar cei mai fideli, în jur de două-trei sute de oameni, din care o parte dormea adăpostită în corturile instalate în acest scop pe peluza din fața Teatrului Național. Printre ei se aflau și doisprezece greviști ai foamei...

Daniela Brândușa Moldovan, de profesie frezor la întreprinderea „Contact” din București, a făcut parte din rândul lor. Ea declarase greva foamei la 9 iunie.

„Presimțeam parcă ceva, dar mă simțeam foarte slăbită și m-a furat somnul. La 4 dimineața m-am trezit în vacarmul unor zgomote foarte puternice. Când am ieșit din cort, am văzut vreo două mii de polițiști care invadaseră Piața. Am început să fugim în direcția hotelului Intercontinental. Eram cam trei sute de persoane. Ne-am refugiat în holul hotelului. În cinci minute culcaseră la pământ toate corturile. Imediat după asta s-au năpustit spre noi, spărgând geamurile hotelului și trecând direct prin ele. Ne-au lovit cu bastoanele în față, în cap, unde nimereau. Unii dintre noi am fost împinși într-un ungher din hol, cu geamurile sparte, rănindu-ne în cioburile de sticlă. Un salariat de la recepție striga la polițiști să nu ne bată în incinta hotelului.

M-am refugiat lângă garderoba hotelului. Câțiva polițiști s-au luat după mine. M-au obligat să-mi pun mâinile la ceafă, după care m-au lovit cu bastoanele în ficat.

Am fost băgată într-o dubă cu care m-au transportat la Secția de poliție din Calea Griviței. Cred că era o secție a poliției feroviare. Acolo am găsit alți doi greviști ai foamei, Adrian Ilinca și Dănuț Lungu, ultimul fiind rănit foarte grav la picior.”

Nimeni din cei care se aflau în acea noapte în Piață nu a reușit să scape din plasa poliției. Iulia Horac își continuă povestirea: „În acest moment toți polițiștii s-au repezit la geamurile hotelului, spărgându-le cu bastoanele și scuturile, apoi intrând pur și simplu peste noi, călcându-ne în picioare și lovindu-ne cu bastoanele și bocancii lor de poliție. Pur și simplu eram toți pe jos de busculada care se petrecuse, mulți, chiar foarte mulți, ne-am tăiat în geamurile sparte de ei. Între timp, noi, cei din spatele primului rând de tineri care strigam «Fără violență», am reușit să fugim pe scări în sus spre un loc unde trebuia să ne ștergem sângele rănilor produse prin tăiere. /.../

Am bătut la ușile camerelor de la etajul întâi, dar degeaba! Ne-am ascuns în garderoba acestui etaj și am stat 15 minute. Rănile noastre sângerau încontinuu, tremuram de frica acelor oameni în uniforme gri-bleu, iar de jos se auzea teroarea: țipete și lovituri puternice! Stăteam fiecare nemișcați, aproape că nici respirațiile noastre nu se mai auzeau... M-am tăiat la mână dreaptă, iar la piciorul stâng, rănilor provocate de geamuri s-au întâlnit și au format un V.

Cu mine se afla Județ Liviu Mugurel, studentul de la IPB. Stăteam acolo, sus la etajul I, la Inter, și mă gândeam la toți acești «oameni de bine» și la faptele lor.

Dar n-am mai avut timp să mă gândesc că deodată s-a aprins lumina și s-a auzit vocea unui bărbat: «Controlați peste tot că pe aici s-au ascuns!» Ne-au descoperit și s-au răstit la noi să ieșim cât de repede de acolo, să o luăm unul câte unul pe scări în jos. Dar jos noi știam deja ce ne așteaptă.

Am coborât până la recepție numai cu bastoane pe spinare și cu șuturi în ficat, în cap, pe tot corpul... Eram deja pe jumătate terminați în bătaie!...

Jos, în hol, în fața camerelor video, nu ne-au atins, ci doar ne făceau control să n-avem arme, arme albe sau cine știe ce alte obiecte la noi. La ieșire erau deja foarte mulți ziaști, fotoreporteri, reporteri care filmau și fotografiau evenimentul evacuării noastre de la Universitate! După ce am ieșit din hotel, în fața mea nu vedeam decât flash-urile aparatelor foto și uniforme ale poliției. Eram deja ametețită de o lovitură cu bastonul de poliție în cap, în tâmpla dreaptă. Mi s-a ordonat să o iau tot înainte până la duba care avea să ne ducă, nici noi nu știam unde. Deci până la mașină era un culoar format din poliști dotați cu bastoane și scuturi. Noi am trecut printre ei, loviți foarte puternic în cap de bastoanele acestora. Pe la jumătatea acestui culoar am primit o altă lovitură puternică în tâmpla dreaptă. Pierzându-mi cunoștința, am căzut jos. Deasupra mea, doar îi auzeam că de văzut nu mai vedeam, se adunaseră vreo 4-5 poliști care mă loveau cu picioarele în ficat, în stomac, în cap, unde nimereau, strigând mereu: «Tu ce-ai căutat, fă, aici? Vrei democrație? Uite democrație!» (și mă loveau și cu bastoanele și cu picioarele). Doi dintre aceștia m-au ridicat că «Era destul» după părerea lor, și m-au dus în mașina încărcată cu golanii năuciți în bătaie. Erau toți terminați cu bătaia, aveau fiecare sânge pe față, pe mâini, pe picioare, mașina era supraîncărcată, iar în ea era un aer foarte închis deoarece de atâtea lovituri mulți am urinat pe noi. Toți suntem loviți numai la cap cu bastoanele poliției. Am stat în mașină (în picioare!) dar la un moment dat mi-a venit rău și am stat jos pe podeaua acestei dube.

Toți ne sufocam, aerul lipsea total! De abia când a pornit mașina, după un interval de o oră, prin gurile de aerisire ne-a venit așa ca un val de aer și mi-am mai revenit puțin.

Fetele noastre pline de sânge s-au spălat cu transpirația produsă prin asfixierea în mașină, îmbrăcămintea noastră era efectiv udă de transpirație.

Afară se luminase, iar mașina în care eram noi a oprit în două locuri. Polițiștii, coborând, discutau soarta noastră.

Pe la ora 7.00 am fost anunțați de către cei doi că putem coborî, că «am ajuns». Au fost întrebați: «Unde am ajuns, domnilor?», dar n-au vrut să răspundă; se uitau și cu scârbă dar și cu ură la toți. La coborârea din mașină, lângă scară era un domn în civil care ne ajuta să coborâm, dar efectiv nu făcea față. Mulți aveau câte un picior rupt sau o mână ruptă și normal că nu se țineau pe picioare, căzând pe asfalt. Eram deja cu toții înfricoșați de bătaia suportată și ne era frică să nu fim iar bătuti sperându-ne chiar de orice gest al vreunuia dintre noi.

În curtea unde am fost descărcați au parcat cele trei dube în care am fost aduși: 37-B-2512, 37-B-2513, 37-B-2314, iar o dubă mică a poliției a descărcat douăzeci de persoane cunoscute de noi, de acolo, de la Universitate.”

Poliția asediază Institutul de Arhitectură

Numeroși martori au asistat în acea noapte la violențele care au avut loc în Piață. Studenții de la Institutul de Arhitectură, Teodora Marin, Olivia Postolache, Andreea Morărescu, Vladimir Marinov și Călin Anghelescu, lucrau la proiectele lor de sfârșit de an într-unul din atelierele Institutului. „În jurul orei patru fără zece, zgomote puternice provenind din direcția Pieței Universității (sticle sparte, țipete) ne-au determinat să părăsim atelierul și să urcăm în foișor să vedem ce se întâmplă. Din foișor am fost martorii unor scene de groază: în Piață erau aproximativ o mie de polițiști, cu scuturi și căști. Loveau fără alegere pe toți cei care se aflau acolo, cu o sălbăticie inimaginabilă. Zona era tixită de rânduri de polițiști, în așa fel că nimeni

de acolo nu ar fi putut să scape. Corturile fuseseră distruse, polițiștii circulând printre ele, cercetând cu picioarele obiectele răspândite pe jos. Camionul care blocase timp de mai multe zile circulația prin Piață fusese ridicat. Însălmântați și muți de uimire ne-am reîntors în atelier. Dar eram prea tulburați ca să mai putem lucra.

Către ora 5, după zgomotul care ajungea până la noi, ne-am dat seama că mașinile grele părăseau Piața. Olivia, Andreea și cu mine am hotărât să ne reîntoarcem în foișor. Urcând, ne-am întâlnit cu un coleg care cobora strigând: l-am recunoscut pe Călin Alexei, un student din anul VI. Ne-a strigat, fără să se oprească, să fugim pentru că sosește poliția. El ne-a mai spus că apucase să arunce din foișor câteva manifeste în Piață. Am început să coborâm în fugă scara. Ajunși la primul etaj, am auzit cum se încerca forțarea unei ieșiri de serviciu. Toți trei ne-am ascuns în toalete. Olivia se îndreptase în altă parte. Nu cred să fi rămas acolo mai mult de jumătate de minut, când ne-am trezit cu polițiștii năpustindu-se peste noi.

Forțaseră intrarea și acum făcuseră un cordon dublu, postați pe fiecare treaptă, de la etajul întâi până la parter. Purtau căști albe. Eram flancată de doi polițiști, care mă apucaseră cu brutalitate de braț. Înaintea mea mergea Andreea, și ea încadrată de doi polițiști, iar în spate îl auzeam pe Călin strigând: «Fetele nu au nici o vină!» După care am auzit bufnetul loviturilor...

Înainte de a ne urca în dubă ne-au reținut câteva minute afară ca să ne filmeze și să ne fotografieze." Andreea mai precizează că înainte de a fi fotografiată i s-a agățat pe piept o foaie de hârtie cu câteva cuvinte pe ea, pe care nu a reușit să le descifreze.

„În jurul orei 6.30 am sosit într-un fel de poligon militar, în care mișunau polițiști și elevi de poliție. Am făcut presupunerea că ne aflam probabil pe undeva, în drum spre Măgurele. Ne-au coborât din dubă și ne-au dirijat către o curte interioară în formă de V, unde ne-au «triat»:

tineri (băieți de o parte și fete de altă parte), femei, bărbați. Pe urmă ne-au numărat... Eram probabil în jur de 100-150 de persoane.

În fața noastră, cam la douăzeci de metri distanță, erau postați elevi-polițiști, cu arma în mână. La rădăcina unui copac era așezată o icoană. Eram înspăimântată; mă gândeam că aveau de gând să ne împuște...”

Între timp, poliția pătrunsese în sălile Institutului de Arhitectură. Olivia Postolache, Vladimir Marinov, Călin Anghelescu, Doru Gafencu și alți câțiva sunt și ei prinși și interogați. Călin povestește:

„Puțin după ora 5, Olivia a revenit în atelier. Era singură. Nu știa nimic despre ce li se întâmplase celorlalți colegi. În timp ce povestea, am observat pe culoar prezența a doi ofițeri. Alții pătrunseseră pe terasa aflată în curtea interioară. Ne-au legitimat și au vrut să afle ce făceam noi la acea oră în Institut. Am întrebat dacă posedă vreun mandat pentru a intra în Institut, pentru că altfel încălcau autonomia universitară.

— Vreți mandat? Am să vă arăt eu mandat, mi-a răspuns unul dintre ei.”

Mihai Ilie, paznic de noapte, care fusese martor la invazia polițiștilor în Institut, avea să povestească la rândul lui:

„În jurul orei 5.20 sau 5.30, pe 13 iunie, eram de pază la poartă, la intrarea în Institut, când au intrat forțele de ordine. Fără să-mi arate nici un fel de mandat de percheziție sau de arestare, au început să strige la mine că în clădire s-au strecurat diferite persoane. Dar ei erau în fața intrării încă de la ora 2 noaptea, așa că știau foarte bine că nu era nimic adevărat. Au pătruns înăuntru, înarmați cu bastoane de-ale lor, mi-au spus că mă arestează și au început să inspecteze prin ateliere. În hol i-am auzit vorbind despre doi studenți pe care-i urcaseră într-una din mașinile lor; pe urmă am văzut cum studenții au început să-i caute pe cei doi colegi ai lor care dispăruseră.”

Cum polițiștii rămași afară susțineau că nu a ieșit nimeni din Institut și că nimeni nu a fost arestat, studenții s-au hotărât să-și continue căutările prin clădire. „Ajunși la ieșirea în caz de pericol, povestește Călin, care se află în dreptul foișorului, am observat că ușa fusese forțată, am văzut un cuier răsturnat și mai multe planșete aruncate pe jos. După ce am reușit să încuiem ușa la loc, am continuat să căutăm prin clădire și ne-am urcat în foișor. Acolo, polițiștii care se aflau în Piață ne-au reperat și ne-au făcut semn să coborâm. La coborâre, am deschis numai vizeta ușii prin care am arătat carnetele de student polițiștilor, care ni le ceruseră. În loc să ni le înapoieze, au pus mâna pe noi, ne-au tras afară prin deschizătură și ne-au târât în Piață, spre fântână. Pe drum, mai mulți polițiști ne-au lovit cu cizmele și cu bastoanele.

La fântână, polițiștii aflați aici ne-au ordonat să sărim înăuntru, alături de «frații noștri», alte persoane arestate, printre care am observat doi adolescenți. Pur și simplu ne-au împins în fântână, după care a început un fel de interogatoriu «încrucișat», întrebările fiind puse când de persoane în civil, când de polițiști în uniformă. La un moment dat mi s-a spus «Zâmbiți, se filmează» și într-adevăr am observat îndreptate spre noi obiectivele a două camere video și a mai multor aparate foto, mânuite de polițiști.”

În Institut, „civilii” și polițiștii încep o adevărată percheziție, răstoarnă coșurile de gunoi, ascultă toate casetele pe care le găsesc, citesc afișele de pe pereți, golesc gențile studenților și trusele de desen. Ulterior, Olivia a reușit să identifice pe șeful echipei îmbrăcat în civil: după părerea ei, era unul din consilierii primului-ministru, Petre Roman.

În trusa lui Călin au găsit un „cutter”. „Armă albă” spune individul în civil și o repetă cu obstinație, în ciuda încercărilor unuia din subofițeri de a-i explica că-i vorba doar de un instrument de tăiat hârtie. Tușul găsit a deve-

nit și el „corp delict”, servind, după spusele forțelor de ordine, la confecționarea manifestelor. La cererea studenților, unul din polițiști a făcut proba: „un manifest găsit în Piață de pe care cerneala nu avusese timp să se usuce”. Spre ghinionul lui, manifestul incriminat chema la un marș de protest în ziua de 7 mai și nu era decât o simplă fotografie.

Dar ce contează, în această noapte poliția nu stă să cîntărească probele și toată lumea este escortată iarăși în Piața Universității, chiar și doamna Postolache, mama Oliviei, care sosise între timp, aducând mâncare pentru studenți.

Prezența doamnei Postolache s-a dovedit a fi un mare noroc pentru studenți, căci ea a reușit să-l convingă pe comandantul trupelor de poliție să-i elibereze pe Olivia, Vladimir și Călin. „Era aproximativ ora 7.20 sau 7.30 când ne-am reîntors la Institut, povestește Olivia, dar portăreasa care-l înlocuise pe paznicul de noapte la ora 6 dimineața, primise ordin de la poliție să nu lase pe nimeni să intre în clădire.”

Ei au rămas deci afară, în fața intrării, pentru a-i aștepta pe ceilalți și pentru a-i anunța despre dispariția celor trei. La sosirea colegilor, de comun acord, hotărâsc ca Institutul de Arhitectură să intre în grevă.

Profesorul Marius Smighelschi, rectorul Institutului, sosește la ora 8.30. Informat despre descinderea poliției în clădire și despre dispariția celor trei studenți, începe imediat cercetările. „Am telefonat la numărul pentru urgențe al poliției, la Inspectoratul General, la Inspectoratul Municipal, la Inspectoratul de sector, la Secția de poliție. Peste tot am fost asigurat că nu s-au operat arestări.” În aceeași dimineață a înaintat o plângere la Procuratură.

În haosul general, pare că nimeni nu înțelegea ce se petrece și nimeni, iarăși, nu pare să caute răspuns la întrebarea: Pentru ce atâta violență?

O săptămână mai târziu, săptămânalul independent *Expres* va rezuma această noapte în modul următor: „În

jurul orei 4 dimineața, poliția face curățenie în Piața Universității. Este folosită în mod inutil violența. Imaginile date la televiziune arată chiar un civil «mângâind gâtul» tinerilor care urcau în dubă, alături de un polițist care făcea același lucru, doar că mai «profesionist», lovind cu bastonul peste spate și brațe. Imediat urma un cadru cu doi tineri legați unul de altul de mână cu un fel de sârma. Cam trei ore mai târziu, în zona fierbinte a Pieței Universității, zvonurile «certificau» cu eficiență sălbătică cu care poliția a eliberat Piața, ca și faptul că au incendiat corturile celor care făceau greva foamei. În lipsa unor informații corecte, aceste zvonuri erau preluate și transmise mai departe de către unii manifestanți, întărindu-le ura deja formată, chiar cultivată, împotriva forțelor de ordine. În aceeași dimineață, poliția face o descindere la Institutul de Arhitectură arestând niște studenți.” (Andrei F., *Express*, nr. 22)

„O acțiune legală și pașnică”

Comparată cu aceste relatări, versiunea desfășurării evenimentelor, așa cum a fost oferită de autorități în aceeași zi și după aceea, ne lasă cel puțin nedumeriți: în dimineața respectivă nu a avut loc, la urma-urmei, decât o foarte obișnuită și foarte pașnică intervenție a poliției, întru totul justificată; de multă vreme ordinea publică fusese perturbată de elemente dubioase și extremiste care — așa cum o demonstrează faptele — sunt singurele răspunzătoare pentru tot ce s-a întâmplat.

Această versiune oficială nu se schimbă nici în timp, nici în funcție de forurile care o relatează. În schimb, ea se perfecționează pe zi ce trece.

Ni se pare totuși de o importanță capitală să redăm cât mai detaliat cu putință felul în care este prezentată și în care este elaborată versiunea oficială. Pentru că, pornind

de la aceste premise, se va clădi întreaga argumentație a puterii în interpretarea evenimentelor care vor urma, adică în acreditarea tezei referitoare la existența unei lovituri de stat. O teză contestată de opoziție care, la rândul ei, pornește de la supoziția că autoritățile, ele însele, au organizat cu bună știință întreaga afacere. Versiunea oficială contrazice de mai multe ori relatările martorilor sau anchetele întreprinse în chip independent: unele fapte evidențiate de autorități nu sunt confirmate de nimeni și nicăieri, în schimb alte fapte sunt, dimpotrivă, trecute sub tăcere în versiunea oficială.

Evidențierea acestor contradicții, pentru fiecare moment al acestei zile, ne va permite să decelăm unde se situează, eventual, manipularea istoriei și prin ce mijloace se realizează ea. Ceea ce, în măsura în care mijloacele se dovedesc revelatoare pentru scop, ne va aduce poate elemente de răspuns la întrebarea esențială care ne interesează: cine, pentru ce?

Sursele oficiale pe care ne bazuim sunt următoarele: comunicate, discursuri și interviuri acordate de președintele Iliescu, de primul-ministru, Petre Roman, de membri ai Guvernului, pe de o parte, iar, pe de altă parte, presa „oficială”: comunicate ale agenției Rompres, cotidianul *Azi*, organul FSN, și alte ziare de aceeași orientare: în principal, *Adevărul* (fosta *Scânteia*, organul PCR), *Dimineața*, *România Muncitoare* etc.

O notă a Inspectoratului General al Poliției, datată 16 iunie — adică după trei zile de la desfășurarea evenimentelor —, ne informează asupra importanței efectivelor care au participat la „degajarea Pieței Universității”: 450 de cadre ale Poliției de Sector, 200 de cadre ale unităților de intervenție ale Poliției Capitalei, 250 de elevi ai Academiei de Poliție, 500 de militari din trupele de pază și de menținere a ordinii, 80 de cadre ale Poliției Militare a MAPN. În total, 1 480 de oameni. Disproporția forțelor, remarcată de numeroși martori, este în acest fel confirmată. Versiunea oficială

este singura care abordează bilanțul răniților: „șase răniți ușor, între care patru persoane găsite sub corturi, și doi militari ai trupelor de pază și ordine; nu a fost înregistrat nici un deces”. În sfârșit, aflăm că printre cele 263 de persoane arestate pentru verificarea identității figurează: 187 de bărbați și 76 de femei, 16 tineri între 14 și 18 ani și 29 sub 14 ani (prima și unica mențiune a arestării unor copii și adolescenți). În schimb, această „notă” nu conține nici o informație asupra desfășurării evenimentelor.

Prima relatare este cea oferită de Guvern într-un comunicat difuzat în ziua de 13 iunie, la ora 11, de către agenția Rompres (sublinierile din text ne aparțin):

„În această dimineață, în zona Pieței Universității, a avut loc o acțiune a poliției de restabilire a ordinii publice și a circulației rutiere. În legătură cu temeiul legal al acestei acțiuni, poliția citează comunicatul Procuraturii făcut public ieri, comunicat în care se cere Ministerului de Interne să ia măsurile necesare pentru încetarea încălcării legalității. /.../ Operațiunea de poliție s-a desfășurat *fără incidente*. 263 de persoane au fost reținute pentru anchetă, în baza comunicatului Procuraturii. În cursul acestor operațiuni, s-au manifestat *încercări de a răspunde prin violență* din partea persoanelor care ocupau Piața. *Au fost confiscate arme și obiecte contondente*. În prezența a doi adjuncți ai ministrului sănătății, greviștilor foamei li s-a acordat *asistență medicală*. Ei au fost transferați în spitale unde vor primi îngrijiri.”

Aceeași versiune a faptelor a fost confirmată încă în emisiunea de dimineață a TV, prin comentatorii ei, concomitent cu difuzarea câtorva imagini din acțiunea „de curățire” a Pieței.

Încă și mai laconic, președintele Iliescu va relua versiunea într-un comunicat radio, în jurul orei 17.30: „/.../ operațiunile de salubritate a zonei /.../ s-au desfășurat *fără incidente deosebite*”. La 5 iulie, întrebând despre imaginile difuzate în dimineața zilei de 13 iunie la TVR, el susține

încă aceeași teză: „Nu am văzut ce a arătat televiziunea. Nu cred, însă, că poliția noastră a manifestat exces de energie. Suntem încă departe de eficiența pe care o manifestă poliția din alte țări în situații similare.” (*România literară*, 5 iulie 1990)

În numărul din 15 iunie, *România Muncitoare* (fostul organ al UGSR, devenit după decembrie un cotidian strâns legat de Confederația Națională a Sindicatelor Libere din România, a cărei înființare a fost impulsionată încă din decembrie de către Front) publică un nou comunicat al Guvernului în care acesta insistă asupra *legalității și legitimității* acțiunii poliției: „Guvernul României /.../ a acționat în deplină legalitate și consens cu *populația* /.../ Poliția a procedat în conformitate cu normele legale, *practicate în orice democrație autentică* /.../ În această fază nu s-au produs *incidente deosebite*, nu s-au folosit metode brutale.

Guvernul a urmărit cu îngrijorare degradarea atmosferei, apariția tot mai frecventă în zonă a unor elemente declasate, principali reprezentanți ai fenomenelor de speculă, de bișniță, de prostituție și de banditism.”

Președintele Iliescu este primul care a lansat ideea — ce va fi preluată mai târziu de Guvern și de Petre Roman — după care manifestanții înșiși, prin comportamentul lor, au obligat Guvernul să procedeze la degajarea Pieței, întrucât natura provocatoare a ocupării Pieței, cât și inutilitatea dovezilor de bunăvoință din partea Guvernului deveniseră cât se poate de clare.

„Acțiunea acestora a dovedit opiniei publice, declară Ion Iliescu la 14 iunie în jurul orei 12, în fața minerilor, că ei erau o sursă de instabilitate și acte antipopulare. Acel așa-zis «dialog» a fost doar o dorință de provocare din partea acestor «mișcări», pentru a compromite Guvernul și activitatea politică.”

Guvernul va insista, în comunicatul său publicat de *România Muncitoare*, asupra ideii că provocarea a venit din partea manifestanților, care au profitat de toleranța

manifestată de Guvern și mai ales de Poliție „față de această plagă socială care s-a dovedit în cele din urmă a fi factor favorizant al organizării unor acte premeditate de violență”.

„Considerăm, se mai spune în comunicat, că Poliția, la rândul ei, dând o interpretare eronată atitudinii tolerante a Guvernului, a dat dovadă de slăbiciune, s-a dovedit nehotărâtă și lipsită de profesionalism. Aceasta s-a reflectat în incapacitatea sa de a înțelege *modul de acțiune al acestor grupuri de indivizi recalcitranți, evoluția lor probabilă spre un extremism de tip fascist.*”

De altfel, încă din 14 iunie, Ion Iliescu subliniase în fața minerilor adunați în Piața Victoriei că „ultimatumul dat la 12 iunie Guvernului, după discuțiile purtate cu aceștia, fusese un ultimatum insolent și impertinent” și că „elementele care au ocupat timp de atâta vreme Piața Universității erau pregătite pentru o manifestație de forță”.

Comunicatul din 16 iunie, citat în prologul cărții, va dezvolta această argumentație: „acționând așa cum au acționat, mai ales în 11 și 12 iunie, manifestanții au dovedit că erau gata să treacă la acțiuni antistatale de tip neofascist”. Două luni mai târziu, președintele Iliescu continuă să susțină același punct de vedere într-un interviu acordat la 11 august ziarului *Dimineața*: „Încă de la început, spune el, ea /Piața/ a avut un caracter pestriț și ulterior a și degenerat, devenind o sursă de tensiune și poluare morală. Din păcate, s-a încercat utilizarea și manipularea ei în scopuri politice./.../ Întreaga acțiune era gândită ca atare, să mențină în tensiune permanentă și să se întrețină un focar de dezordine în centrul capitalei, care să demonstreze incapacitatea organelor de ordine publică de a asigura liniștea și viața normală a orașului.”

Supralicitările presei

Presă atașată Frontului reușește — în timpul evenimentelor și în zilele următoare — să acrediteze în rândul

opinie publice versiunea oficială a acestor evenimente. „Momentul mult dorit de majoritatea cetățenilor a sosit”, scrie ziarul *Adevărul* în numărul său din 14 iunie, care insistă, ca și celelalte ziare, atât pe latura nonviolentă a acțiunii, cât și pe ușurarea resimțită de populație prin redeschiderea circulației și reinstaurarea „salubrității” în aceste locuri. „Au dispărut mizeria și rușinea, promiscuitatea și agresivitatea. /.../ S-a făcut curățenie, s-a spălat strada cu apă și detergenți. /.../ Pe esplanada din fața Teatrului Național mai întâi s-a dat cu un strat de praf alb (clor).” Este de notat că tocmai acest praf va fi arătat a doua zi de „mineri” ca probă a existenței drogurilor în Piață.

Fără conținere, presa „oficială” revine asupra climatului turbulent și violent care a domnit în Piață înainte de degajarea ei. Să cităm, de exemplu, extrase dintr-un articol apărut în ziarul *Azi* din 16 iunie, intitulat *Opriți extrema dreaptă!*: „Am trăit clipe de teroare legionară, când, în centrul capitalei, acolo unde — timp de aproape două luni — am tolerat o adunătură de neofasciști, văzând cu ochiul liber cum deteriorează climatul politic și social din țară, fără să luăm măsuri radicale. /.../ Amplificarea violenței celor din Piața Universității, cărora li s-au adăugat forțe ținute în umbră — toate acestea având loc pe fondul unei toleranțe inadmisibile din partea organelor de ordine și a unei indiferențe inexplicabile din partea oamenilor cinstiți — a cunoscut recrudescența maximă, pășind peste pragul ultimei escamotări a adevărului, în ziua de 13 iunie.”/sic/

Opinia publică era de altfel pregătită încă de câteva săptămâni, de către aceeași presă, că în cele din urmă forțele de ordine vor acționa pentru a înlătura focarul de infecție. Printre ultimele articole apărute în acest sens cităm pe cel din ziarul *Adevărul* din 13 iunie : „Că există subterane politice, că undeva un creier diabolic elaborează o tactică a demonstrației /.../ o știm cu toții, poliția declară

că nu intervine fiindcă îi este teamă. Da, avem o poliție care stă și se uită neputincioasă atunci când este bătută, huiduită și împrăscată cu noroi.”

Omisiuni și neadevăruri

Dacă recapitulăm și confruntăm cele două versiuni, cea oficială și cea independentă, privind evenimentele din zorii zilei de 13 iunie, descoperim apariția, încă de pe acum, a unor fapte îngrijorătoare: în discursul autorităților figurează afirmații care se dovedesc a fi denaturări evidente. În același timp, unele fapte, esențiale pentru înțelegerea succesiunii evenimentelor, sunt în totalitate trecute sub tăcere.

Prima dintre aceste denaturări privește „caracterul non-violent” al acțiunii de degajare a Pieței. Toate mărturiile independente relevă totuși brutalitatea extremă a acțiunii. O violență care nu va fi niciodată recunoscută oficial, dacă trecem cu vederea următoarea ușoară alunecare de limbaj, prezentă în interviul acordat în august de către președintele Iliescu ziarului *Dimineața*: acțiunea de eliberare a Pieței, caracterizată până acum drept „pașnică”, a devenit în acest interviu „relativ pașnică”.

Atunci, pentru ce s-a afirmat de mai multe ori că au fost capturate arme și droguri, când se știe astăzi că lucrurile nu au stat așa? Rezultatele testelor de depistare a consumului de droguri, la care au fost supuse persoanele arestate în Piață, au fost toate negative. Nu a putut fi reținută nici o inculpare de port ilegal de armă. Cu toate astea, aceste acuzații nu au fost niciodată dezmințite.

Neadevăr tot atât de evident și în ce privește soarta greviștilor foamei. Departe de a fi făcut obiectul solicitudinii autorităților ministeriale și poliției, greviștii foamei au fost bătuți și nici unul din ei nu a fost internat în spital, în contradicție cu ceea ce se relatează, printre altele,

în comunicatul Ministerului de Interne (din 16 iunie) și în buletinele medicale difuzate de Radio București la 13 iunie, începând cu ora 13.

Un fapt și mai revelator: nu se face și nu va fi făcută nicio mențiune, nici de către autorități, nici de către presa oficială, despre raidul forțelor de ordine în Institutul de Arhitectură, care a avut loc la ora 5 dimineața. Nimic nu se spune, iarăși, despre arestarea celor trei studenți de la Arhitectură, nici despre protestele întreprinse de rectorul Institutului, de corpul profesoral și de studenții care au intrat în grevă. Aceste evenimente pur și simplu parcă nici nu au existat. Vom vedea totuși că tocmai atacul lansat asupra Institutului de Arhitectură provoacă creșterea tensiunii și mai ales deplasarea nucleului de nemulțumiri către Institutul de Arhitectură.

O ultimă omisiune flagrantă: interpelarea lui Marian Munteanu la domiciliul său, la ora 6 dimineața. Poliția l-a sculat atunci din pat pentru a-l aresta. Ce e drept, va spune soția sa, o poveste încurcată care fusese deja rezolvată cu o săptămână în urmă... Este cât se poate de limpede că el plătea vina de a fi unul din principalii lideri ai manifestației permanente și nonviolente din Piață. Și asta chiar în condițiile în care Liga Studenților, al cărei președinte este, se retrăsese din Piață — ca multe alte asociații — imediat după alegerile din 20 mai. El va fi eliberat în jurul orei 15.30.

Se vede astfel cum se îmbină primele elemente ale unei istorii oficiale înșăilate, care urmărește să banalizeze la maximum acțiunea ce a determinat succesiunea evenimentelor ulterioare și să arunce responsabilitatea lor asupra celor care, „în umbră”, după ce uneltiseră în Piață (de unde și pretinsa capturare de arme), s-au folosit de această ocazie pentru a-și pune în aplicare „planul”: lovitura de stat. În paralel, ne putem întreba dacă violența inutilă desfășurată de forțele de ordine, ca și atacul gratuit asupra Institutului de Arhitectură, urmat de arestări arbitrare și, în sfârșit,

interogarea liderului celei mai active organizații studențești, nu au fost gândite, încă de la început, ca tot atâtea provocări deliberat puse la cale.

Soarta greviștilor foamei*

Între 30 aprilie și 13 iunie 1990, 128 de persoane au inițiat o grevă a foamei în Piața Universității (din care 74 de muncitori, 21 de intelectuali, 17 studenți, 26 de alte profesii); numărul maxim al greviștilor care au participat simultan la această mișcare a fost de 62.

Începând cu 4 mai, greviștii au primit asistență medicală din partea unui grup voluntar de medici format la inițiativa Sindicatului Independent al Medicilor din România, filiala București.

Atacul poliției

În ziua de 13 iunie, la ora 4 dimineța, în corturile ridicate pe peluza din fața Teatrului Național se aflau 12 greviști ai foamei (ceilalți, a căror stare de sănătate ajunsese foarte gravă, părăsiseră locul în ajun, după comunicatul dat de Procuratură și dând curs sfatului grupului de greviști, care se temeau de o intervenție a poliției).

Îmbarcați cu forța în dubele poliției, ei au fost transportați la o secție a poliției feroviare. Doi dintre ei, care se găseau într-o stare foarte gravă, au fost eliberați atunci. Ei s-au prezentat la ora 6 dimineța la Spitalul de Urgență unde se constată molestarea lor gravă. Ceilalți vor fi trans-

* Surse: Raportul Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului în România și al Comitetului Helsinki din România; comunicatul grupului medicilor care i-au asistat pe greviștii foamei (semnat de medicii Dragoș Nicolescu, Camelia Doru, Nicolae Constantinescu și psihologul Alexei Florescu); raportul întocmit de grupul acestor medici.

portați la Măgurele, pentru ca în după-amiaza aceleiași zile să fie puși în libertate. Toți poartă urmele loviturilor primite.

Radio București difuzează două buletine medicale. Primul, transmis în ziua de 13 iunie, susține că toți greviștii au fost internați în spital. Al doilea comunicat, difuzat în 16 iunie, pretinde că au fost examinați medical în fiecare zi începând cu data de 13 iunie. În realitate, greviștii (ca de altfel și medicii) au stat ascunși până în data de 17 iunie, așa încât ei nu au putut fi examinați înaintea acestei date. Niciunul dintre greviști nu a fost internat în spital. În ziua de 14 iunie, doi dintre ei sunt recunoscuți pe stradă și bătuți de mineri.

Lupta dusă de grupul medicilor pentru recuperarea fișelor medicale

La 13 iunie, întreg materialul destinat greviștilor foamei a dispărut (corturi, medicamente, aparatură medicală, fișe medicale).

La 21 iunie, unul din medici încearcă să obțină o audiență la ministrul de interne, dl Ursu. Nu reușește, dar înaintează un memoriu. A doua zi, pe stradă, medicul este amenințat că va fi „lichidat”, dacă nu-și vede de treabă. Totuși, în ziua de 24 iunie, la insistențele ministrului adjunct al sănătății, Radu Dop (care arătase deja o anumită bunăvoință față de greviștii din Piață), medicii sunt primiți de generalul Diamandescu. Acesta le declară că fișele au fost luate de-a valma de gunoierii care au curățat locul. Medicii îl avertizează că vor înștiința instanțele medicale internaționale dacă fișele nu le vor fi restituite. După două zile, ei primesc 89 de fișe, dar ele nu privesc decât persoanele care încetaseră greva foamei înaintea atacului poliției. Nici una din fișele greviștilor din 13 iunie nu a putut fi „găsită”. Din fericire, cu puțin timp înainte de 13 iunie, prin grija medicilor se întocmiseră tabele în care erau consemnate datele medicale principale privind fiecare caz.

Soarta greviștilor și a medicilor după 13 iunie

Cei mai mulți dintre greviști au fost hărțuiți. Cei care erau cunoscuți ca lideri ai mișcării, în special delegații la negocierile cu Guvernul din 11 iunie, au fost percheziționați acasă, anchetați și urmăriți pe stradă. În cele din urmă, li s-a desfăcut contractul de muncă pentru absențe nemotivate. Dintre cei hărțuiți mai rău, trei s-au refugiat peste graniță. Unii au fost acuzați de comiterea unor delikte în timpul desfășurării grevei (prostituție, hoție), acuzații care până la urmă au fost abandonate. Un singur grevist a fost acuzat în final de a fi sustras o armă din sediul Poliției.

În ziua de 14 iunie, doi dintre membrii grupului de medici și psihologul au fost „vizitați” acasă de o echipă de mineri, însoțită de un civil, care era în posesia fotografiilor lor. Nici unul din ei nu a fost găsit la domiciliu.

După acest incident, cei doi medici s-au trezit evidențiați cu un „certificat de merit”.

13 iunie, dimineața: provocările

Începând din zorii zilei de 13 iunie, evenimentele au început să capete trăsăturile unei tragedii clasice: precipitarea faptelor, unitatea de loc și de timp sunt întru totul respectate. Toate evenimentele la care vom asista — în afara atacului asupra Televiziunii — vor avea ca teatru de desfășurare un perimetru extrem de limitat, ce poate fi parcurs cu piciorul în mai puțin de jumătate de oră. Ele se desfășoară în perimetrul Piața Universității, Institutul de Arhitectură, clădirea Universității. Câteva străzi laterale duc la sediul Poliției Capitalei și la cel al Ministerului de Interne. Deplasările unora, manevrele altora se desfășoară în voie, zvonurile circulă liber... Iar în ceea ce privește unitatea de timp, nu va fi nevoie decât de douăzeci și patru de ore pentru a ajunge la punctul culminant al acestei escaladări a violenței: invazia minerilor pe străzile orașului, violențele fără precedent la care se dedau.

Dimineața zilei de 13 iunie: violențele polițienești din Piața Universității

Contrar afirmațiilor din comunicatele oficiale, în tot cursul dimineții, în Piața Universității violențele și arestările s-au ținut lanț. Sebastian Țărlungă, fotoreporter, a ajuns aici între orele 6 și 6.30 dimineața: „Am fost acostat

de un grup de polițiști care voiau să știe ce învățeam eu prin Piață. Cum în învălmășeala generală nu reușeam să-mi găsesc legitimația, m-au urcat într-o dubă plină de pete de sânge.

Înăuntru erau deja mai multe persoane, mai ales tineri și cu deosebire țigani. Îndată ce ușile dubei s-au închis, la adăpost de privirile ziaristilor străini care filmau afară, au reînceput să ne bată."

Arestările continuă după dispoziția și bunul plac al delatorilor rășăriți ca din pământ. „Civili” indică oamenii care trebuie luați : „Uite-l și pe ăla, l-am văzut în Piață !” Unul din acești „consilieri” se va năpusti de altfel asupra lui Sebastian, cu intenția de a-i confisca aparatul de fotografiat... Se silește să-l lovească în cap. Polițiștii îi dau o mână de ajutor. Un ofițer intervine totuși ca să modereze zelul „civilului”: „Hei, dumneata de colo, ți-am spus să te mai calmezi!”

Larma începe să fie tot mai mare, există deja doi morți, uciși de poliție, și alți trei sfârtecați de câinii lor. În preajma Pieței, trecătorii matinali se opresc, întreabă, rămân înspăimântați... sau, spre nefericirea lor, se revoltă, așa cum a făcut Ecaterina Nica. De profesie geolog, ea este pensionară după 32 de ani de activitate exemplară, din care 10 ani pe teren. Își propusese să meargă în dimineața zilei de 13 iunie la Cinematecă, unde procurase bilete pentru ora 9.30. Pleacă de acasă cu o oră mai devreme, în jurul orei 8.30, cu intenția de a lua un autobuz. Iată ce relatează: „Autobuzele nu mai circulau, pentru că fuseseră rechiziționate pentru a fi folosite la ridicarea barajelor. Pretutindeni. Bară lângă bară. Peste tot, cordoane de poliție... Am încercat să înconjur barajele, m-am învărtit pe străzile din jur, am ieșit până la urmă în dreptul Spitalului Colțea, la biserică. M-am trezit iarăși în fața barajelor, autobuzelor, cordoanelor de poliție. Dar, de data asta, în fața cordoanelor de poliție, cam la 3-4 metri distanță, se aflau aproximativ 50 de persoane care scandau: «Jos comunis-

mul!», «Unde sunt greviștii foamei?», «Jos Chițac!». Am trecut bulevardul prin fața cordoanelor de poliție, pentru a ajunge la Cinematecă prin spate. Nu știu dacă a fost un act necugetat din partea mea, curaj spontan sau o culme a indignării, sau poate toate acestea la un loc, dar când am trecut prin fața lor, fără să mă opresc, am început să bat din palme și, în ironie, am început să le strig: Bravo! tovarăși milițieni, este măreț ce ați făcut, ați scăpat capitala de «golani», bravo! În seara asta o să primiți porție dublă. Iar Pieței, putem acum să-i spunem foarte bine Tien An Men! și mi-am continuat drumul spre Cinematecă. Grupul scan-da tot timpul: «Jos comunismul!», înaintea bisericii Colțea a apărut dintr-odată un fel de trupă de pensionari, în cea mai mare parte bărbați corpolenți — care, în ce mă privește, m-au făcut să mă gândesc la «securiști» pensionați...

Au început să fluiera și să huiduie celălalt grup. M-am oprit. Eram înmărmurită de violența, de ura pe care le arătau față de celălalt grup! Cineva mi-a atras atenția asupra unui om în ținută de vară (mâneci scurte, culoare coniac: «E Bâtlan, de la Poliție.» M-am îndreptat atunci spre el și am îndrăznit să-l rog: Domnule Bâtlan, chiar vreți un război civil, vreți un război între români? Vă rog, domnule Bâtlan, faceți ceva! M-a privit cu indiferență, ca și cum nu m-ar fi auzit. Poate se simțea ofensat văzând că o femeie obișnuită ca mine îndrăznește să-i spună ce are de făcut. Mi-am luat inima-n dinți și m-am postat în fața acestor pensionari atât de isterizați... Le-am vorbit, ca între oameni de aceeași vârstă: Oameni buni, văd că fluierați când se strigă «Jos comunismul!». Chiar vă pare rău de acest comunism? Dar, în același moment, o furtună de injurături și fluierături s-a abătut asupra mea, urlându-mi în față: «Legionaro! Fascisto!» (Sunt născută în 1930, eram încă în leagăn în timpul lui Codreanu și al Gărzii de Fier, aveam zece ani când legionarii au fost scoși în afara legii!)

Pe loc am întors spatele acestui grup de turbați, apropiindu-mă de celălalt grup pentru a striga alături de ei

«Jos Comunismul!». Pensionarii s-au retras de pe trotuarul dinspre biserică, unde se opriseră, postându-se în fața cordonului de polițiști. Aceștia au început să-i împingă spre noi. Am început să fugim. Am auzit în spate un țipăt: m-am întors și am văzut un tânăr imobilizat de doi polițiști. Cu mâinile neocupate îl loveau cu bastoanele de cauciuc în cap; pensionarii își aduceau și ei contribuția pe cât puteau, lovindu-l cu pumnii în față, în stomac. Când bietul băiat s-a prăbușit la pământ, au început să-l calce în picioare... Eram înmărmurită la vederea unei asemenea cruzimi! Și nu aveam nici un mijloc să-i vin în ajutor!

Atunci, am început să bat din nou din palme: Bravo, români, omorâți-vă între voi, urâți-vă! Bravo, bătrâni, omorâți-vă copiii!

În aceeași clipă, m-am trezit apucată de doi «bravi» polițiști care, pur și simplu mă purtau pe sus, ducându-mă spre Piața Universității unde, la intersecția cu strada Academiei, așteptau dubele poliției.

Pe drum, acolo unde barajele făcute de autobuze ne ascundeau privirilor mulțimii, am fost lovită îngrozitor. Cel din stânga mea m-a imobilizat cu o mână, iar cu cealaltă mă lovea cu pumnul în tâmplă, în maxilar, îmi aplica lovituri de karate în ceafă, trăgând cele mai vulgare înjurături. La dreapta, tovarășul lui îmi ținea celălalt braț, lovindu-mă cu bastonul de cauciuc în șale. De disperare am început să țip: Am băiat mai mare ca voi, sunt nepuțincioasă și bolnavă, vreți să mă omorâți?

Nu cred că țipetele mele i-au impresionat, ci mai degrabă apariția unor reporteri, în cea mai mare parte străini; aceștia au filmat imediat scena. În orice caz, au încetat dintr-odată să mă mai lovească; au devenit prevenitori, cel din dreapta se chinuia să-mi țină capul drept, pentru că singură nu reușeam să mi-l ridic...

Ne-au urcat în dube (mai fuseseră aduși și alții) și ne-au transportat la Poliția Capitalei. Acolo, în holul de la intrare, un individ în civil, cu înfățișare de vagabond, ne-a cerut

actele. Apoi ne-a urcat din nou în dube și ne-au dus la Măgurele.

Curtea era plină cu cei arestați în zori în Piața Universității și cu cei care încercaseră să-i ajute, deci pur și simplu trecători care se aflaseră din întâmplare pe acolo... Arătau groaznic. Plini de sânge, unii nu mai aveau decât un singur pantof, unii erau în ciorapi sau în picioarele goale. Icoana din balconul Universității, dăruită demonstranților de un moldovean de la Putna, fusese și ea «în-hățată» în zori: Fecioara și pruncul Isus zăceau la pământ, lângă un copac.

Totuși, acești tineri, hăituiți încă de dimineată, bătuți măr, mai aveau puterea și curajul să cânte în curte imnul golanilor... La primul etaj, alți tineri, bine hrăniți, cu chipurile senine, priveau la cei de vârsta lor: la Măgurele nu este numai închisoare, ci și o școală pentru ofițeri de elită, unde se învață cum se torturează și cum se ucide.

Mai târziu, am fost duși cu toții într-o încăpere mare. Între timp aduseseră și pe alții — arestați ca și mine pe stradă. Ei ne-au povestit ce se întâmplă la Universitate.

Pe la ora opt au sosit două autobuze. Ni s-a adus la cunoștință că suntem liberi și că putem pleca. Eram vreo două sute. În primul autobuz au fost urcați femeile și copiii. Printre copii erau mulți ȝigani. (Am înțeles din discuțiile lor că majoritatea fugiseră din orfelinat după 21 decembrie.) În cel de-al doilea autobuz au fost urcați bărbații, dar sunt aproape sigură că mulți dintre noi — în special cei care participaseră la manifestația permanentă din Piață și care erau considerați cei mai periculoși — n-au fost eliberați în ziua aceea.”

Andreea, Teodora și Călin vor fi și ei puși în libertate după interogatoriul și fotografierea de rigoare. Din cele povestite de Andreea aflăm că eliberarea lor a avut loc ceva mai devreme, pe la ora 14, și că ea s-a produs ca urmare a unui „misterios apel telefonic” survenit la timp pentru ca ei să se poată întoarce la Institut și să povestească: „Pe

la ora 14, am fost conduși la comandantul unității, colonelul Trandafirescu, care, în urma unui telefon pe care îl primise, a ordonat punerea noastră în libertate. Am fost duși la marginea Bucureștiului cu o mașină a poliției. De acolo am plecat la Institut pe spezele noastre.

Precizez că pe biroul colonelului Trandafirescu se găseau două din hârtiile aruncate de Călin Andrei din turn. Am citit: «Sunteți inconștienți?» Mai târziu am aflat că mai redactase vreo zece manifeste de acest fel: «Nu e bine ce faceți!» și altele la fel. Astea sunt «manifestele» pentru care am fost arestați și bătuți cu atâta brutalitate!”

În acest timp, așa cum se temea doamna Nica (ea reușise să ajungă acasă), alții, luați de valul acestei prime zile de violență, n-au avut același „noroc”...

Neculai Tănasă este un om pașnic. De meserie tâmplar, nu a făcut niciodată politică. A muncit mereu pentru el, pentru soția sa, Amalia, și pentru copiii lor... până când s-a îmbolnăvit: plămânii și apoi rinichii.

La câteva zile după 13 iunie, Amalia s-a prezentat la Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România ca să ceară un ajutor: „Soțul meu, Neculai Tănasă, născut la 10 noiembrie 1950 la Grajduri, județul Iași, a plecat în ziua de 13 la amiază la policlinica Batiștei, din cauza astmului și a unei crize groaznice de rinichi. Nu l-am mai văzut de atunci.” Se va afla mai târziu că a făcut parte din cele 185 de persoane reținute atunci.

Devastarea Institutului de Arhitectură

După violențele din timpul nopții asupra Institutului de Arhitectură, reacția este imediată.

Doamna Tomnița Florescu, lector universitar, a sosit la Institut în jurul orei 8.30: „Studentii se strânseseră sub porticul clădirii și în holul de la intrare. Erau în mare agitație pentru că trei dintre ei fuseseră arestați la ora 5 dimi-

neața. Organele de poliție năvăliseră în Institut fără mandat de percheziție sau arestare. Era pentru prima dată când se întâmpla așa ceva. Am hotărât să convocăm toți studenții la o conferință de presă.”

Ceva mai târziu, la ora 9.30, va sosi și dl Dan Vucicovici, arhitect și profesor la Institut. Discuțiile continuă cu însuflețire. El vede cele două panouri afișate de studenți: unul anunță „GREVĂ”, celălalt: „FIECARE DIN NOI AR PUTEA FI ÎN LOCUL LOR!”

Pentru a evita orice provocare, se ia hotărârea să nu se iasă în stradă, ci să se adune toată lumea în parcare de lângă Institut. La ora 11, domnii M. Smighelschi, rectorul Institutului, și P. Gheorghiu, însoțiți de câțiva studenți, vor pleca în căutarea celor trei studenți dispăruți.

Anda Zberia, studentă în anul V, afirmă: „Pe la 10 dimineața ne-am instalat pe băncile de fier din fața Institutului, fără să scandăm și fără să afișăm lozinci, evitând orice provocare. Colegii noștri mai tineri au scris un afiș de dimensiunea 70 x 80 cm, pe care l-au și expus. Pe el scria: «Unde sunt colegii noștri?»”

Dl Dan Vucicovici: „Am coborât din nou în hol pentru a vedea ce au hotărât studenții în legătură cu proiectul de sfârșit de an. Am ieșit apoi în stradă și am văzut câțiva studenți de la noi stând de vorbă cu polițiștii care se aflau în fața Institutului.

Apoi, o femeie de vreo 50 de ani s-a apropiat și ea de unul din polițiști și l-a întrebat: «Dar fiica mea unde este? N-a venit acasă în noaptea asta!» Polițistul, maiorul Popovici, cum s-a prezentat o clipă mai târziu, a răspuns că va fi pusă în libertate dacă este nevinovată. Atmosfera în stradă era pașnică, dialogul între studenți, polițiști și trecători se desfășura pașnic.”

Deodată, pe la ora 11.30 se aude un zgomot de departe, care creștea treptat: „IMGB face ordine!, IMGB face ordine!” Studenții și profesorii vor asista mai întâi uimiți, pe

urmă îngroziți la atacarea Institutului de către un grup de câteva sute de muncitori, apăruti ca din pământ.

Dan Vucicovici: „Am intrat din nou în Institut, când o studentă a venit să-mi spună că o coloană de vreo patru sute de persoane se îndreaptă spre Institutul nostru. Din lozincile lor se înțelegea că vin de la IMGB (Întreprinderea de Mașini Grele București). Când am coborât, coloana sosise deja, desfășurată pe toată lățimea străzii, scandând: «IMGB face ordine!» Studenții și trecătorii, opriți în fața intrării Institutului, strigau și ei: «Jos Comunismul!». Cele două grupuri erau despărțite de trotuar...”

Răzvan Salomia, student în anul IV: „În acel moment erau trei baraje de poliție în strada Edgar Quinet, perpendiculară pe strada Academiei, din care ultimul a trebuit, prin forța lucrurilor, să se dea la o parte pentru a permite agresorilor să ajungă în fața intrării în Institut. Departe de a le fi opus cea mai mică rezistență, ei le-au deschis calea. Mi-am dat seama că nou-veniții au intenții agresive, că sunt provocatori și violenți și am încercat, împreună cu un grup de studenți, să-i convingem pe colegii noștri care strigau «Jos comunismul!» să se retragă în clădirea Institutului. În momentul în care unii din ei se lăsaseră convinși să intre în clădire, grupul compact de agresori au atacat studenții care erau încă afară, i-a maltratat, pentru ca apoi să devasteze intrarea, să spargă geamurile de la parter. Unii erau înarmați cu sticle, cu scule și cu cuțite.”

Daniel Marian Georgescu, student în anul III: „Am ieșit din nou sub portic, pentru că se striga încă «Jos comunismul!» Muncitorii de la IMGB s-au repezit iarăși asupra noastră, lovind în dreapta și în stânga și forțând încă o dată intrarea. Am încercat să scap, dar unul din ei m-a apucat de vestă și m-a amenințat cu pumnul, spunându-mi să strig «Trăiască FSN!» Nu am strigat. Atunci unul din ei m-a lovit cu pumnul, pe urmă amândoi s-au îndepărtat.”

Iată ce povestește în continuare doamna Tomnița Florescu: „În jurul orei 12 am ieșit să așteptăm presa care

trebuia să sosească. Eram la coloane, la intrarea în Institut, când la colțul străzii și-a făcut apariția un grup de aproximativ două sute de persoane, scandând: «Suntem de la IMGB și am venit să facem ordine!» Eu însămi am fost prinsă de gât de unul care voia pur și simplu să mă sugrume. Mi-au sfâșiat hainele și voiau să mă rețină. Studenții au sărit să mă apere și cu ajutorul lor am putut să mă refugiez în clădire.”

Din strada Academiei își vor relua atacurile succesiv, timp de peste o oră, terorizându-i pe studenți și pe profesori.

Dan Vucicovici continuă: „Apoi, muncitorii s-au retras în stradă. Am văzut toate geamurile ușii de la intrare făcute țandări, iar înăuntru răsturnate planșete, birouri, scaune și alte obiecte, făcând accesul în hol imposibil.

La intrare se afla colegul meu, Virgil Polizu, care încerca să discute cu agresorii în speranța că îi va face să plece. Eram foarte aproape de el și în fața noastră, la numai câțiva metri, sub coloane, era un muncitor. Răsuca în mână un ziar de parcă ar fi fost gâtul unei păsări, în timp ce cu pantoful freca dala de beton, spunând că așa o să le facă el studenților, până o să-i termine.

Pe trotuar am vorbit cu un alt muncitor care mi-a spus: «Sunt forjor și nu mai pot lucra din cauza a ceea ce se întâmplă aici la Universitate.»

Apoi m-am dus să vorbesc cu unul din polițiștii pe care-i văzusem cum se dădeau deoparte din fața agresorilor pentru a-i lăsa să treacă. «I-ați supărat pe muncitori cu gălăgia voastră!» mi-a răspuns el în chip de explicație.”

Și de fapt muncitorii „se supăraseră” atât de tare, încât nu le-au ajuns studenții ca să le treacă „furia”: trecătorii întâmplători, copiii, tot ce mișca era de acum treaba lor. Fevronia Novac, studentă în anul III la Filologie, i-a văzut „răzbunându-se”. Ea îi povestește lui George Arun, ziarist și colaborator la săptămânalul 22: „Au prins o femeie care avea un aparat de fotografiat. I l-au smuls și au lovit-o

sălbatic. I-au smuls părul. I-au rupt hainele. Polițiștii priveau impasibili. Un băiat de zece-doisprezece ani le-a strigat ceva care nu le-a convenit și apoi a fugit. Șapte sau opt muncitori s-au repezit după el și l-au prins. L-au lovit sălbatic, până l-au doborât la pământ. Apoi l-au călcat în picioare. Abia acum, câțiva polițiști intervin, pentru că băiatul, cuprins de spasme, se răsucea jos, pe asfalt, ca un enorm vierme alb.

Studentii reușesc în cele din urmă să se baricadeze din nou, iar muncitorii se îndură să plece. Imediat după plecarea lor, devin activi polițiștii, încep arestările (nu studenți, ci trecători, probabil cei care au încercat să protesteze când studenții au fost bătuți); ei își încredințează victimele „solizilor” din poliția militară. Aceștia din urmă îi încarcă în dube unde îi bat groaznic, imposibil de descris în cuvinte, eu cred că unii și-au pierdut mințile...”

Cine sunt oare acești muncitori de la IMGB, care par să se confunde cu minerii de a doua zi? Cine i-a trimis să devasteze Institutul de Arhitectură? Cine i-a trimis să aducă la disperare mulțimea prin sălbăticia lor? Cine a dat ordin polițiștilor să nu se amestece, încălcând cele mai elementare norme ale legalității?

Versiunea oficială: simple incidente

Intervalul dintre intrarea poliției în clădirea Institutului de Arhitectură în zorii zilei de 13 iunie și mobilizarea studenților și a corpului profesoral care a urmat a permis autorităților să disocieze acțiunea din dimineața zilei respective de evenimentele care s-au petrecut după aceea. Versiunea oficială susține că înfruntarea cu poliția din Piața Universității a început mult mai târziu — la ora 10.30, ba chiar la ora 13. Până atunci, ne spune comunicatul difuzat la 17.05 de către Rompres, totul era relativ calm:

„Miercuri, la ora 13, marea intersecție bucureșteană din Piața Universității era încă închisă circulației din toate di-

rectiile, atât pentru autovehicule, cât și pentru pietoni. Deși circulația putea fi reluată cu câteva ore mai devreme — locul fiind evacuat de demonstranți în primele ore ale dimineții, apoi curățat și marcat pe partea carosabilă pentru autovehicule — interdicția s-a menținut din cauza stării tensionate manifestate pe străzile din jurul Pieței în tot cursul dimineții. Mii de bucureșteni s-au oprit din drumul lor spre locurile de muncă pentru a vedea ce se întâmplă. Măsurile luate de autorități pentru restabilirea ordinii în centrul capitalei au stârnit reacții diferite. *Marea majoritate* a cetățenilor aflați la fața locului *aprobau această acțiune* menită să pună, în sfârșit, capăt abuzurilor asupra legalității în această zonă. Erau însă și sute de cetățeni care dezaprobau aceste măsuri, susținând că se încalcă «democrația». Despre ce democrație este vorba? — este greu de spus. Cei pro și contra se apostrofau reciproc, însă fără violență. Trebuie să recunoaștem însă că lucrurile nu s-au petrecut chiar așa de pașnic: pe la ora 10.30, mici grupuri de oameni, circa 100 de persoane, s-au grupat încercând să pătrundă în Piața Universității, prin cordonul de polițiști ce o bloca. Ei scandau lozinci antiguvernamentale, împotriva noii conduceri a țării. În acest moment, mii de bucureșteni aflați pe trotuare, sau chiar pe partea carosabilă i-au apostrofat. Cu această ocazie s-au produs unele altercații. Polițiștii au intervenit pentru a dispersa cele două tabere, unii dintre ei fiind molestați. Cei care s-au dedat la asemenea acte împotriva organelor de ordine, circa 10-12 persoane, au fost reținuți pentru cercetări. Când după acest incident, o bună parte dintre cetățeni s-a răspândit în liniște, alții au continuat să discute asupra oportunității măsurilor luate cu acest prilej.”

Sosirea, în jurul orei 11.30, a grupului de „150 până la 200 de muncitori” și a muncitoarelor de la IMGB și ICTB (Întreprinderea de Confecții și Tricotaje București) nu este menționată în nici un comunicat sau discurs oficial. Numai agenția Rompres, în comunicatul său de la 17.05, face

referire la acest fapt ca la o intervenție autonomă și spontană a muncitorilor, dornici să se întâlnească cu reprezentanții Ligii Studenților. Violențele nu sunt evocate în mod deschis; nu este vorba decât de altercații:

„Apariția lor în centrul capitalei a stârnit dezaprobarea unor cetățeni aflați pe trotuare. Grupul de la IMGB s-a deplasat atunci prin strada Academiei, la Institutul de Arhitectură, încercând să se întâlnească cu reprezentanții Ligii Studenților de aici, care, după părerea lor, ar fi sprijinit pe demonstranții din Piața Universității. S-au produs, cu acest prilej, unele altercații. Apariția poliției nu a adus liniștea în zonă. Între timp, s-au format unele grupuri mai mari de tineri, se pare că mulți dintre aceștia studenți, îndeosebi de la Arhitectură, care, scandând lozinci anticomuniste, antiguvernamentale, au împrăștiat cele două grupuri de la IMGB și ICTB, care, potrivit unor martori oculari, prin acțiunea lor mai mult ar fi «încălzit» atmosfera din zonă.”

Să observăm, în această versiune a faptelor, felul în care începe să fie prezentată acțiunea poliției: ea îndeplinește misiunea de menținere a ordinii, separând grupurile, unul dintre ele, cel al muncitorilor, fiind apostrofat și obligat să bată în retragere de către celălalt. Începând din acest moment, atunci când va fi vorba de violențe, poliția, deci autoritățile, sunt și vor rămâne totdeauna victime. Astfel, în numărul din 14 iunie, ziarul *Adevărul* va publica un reportaj scris în ajun, pe viu, în care este dramatizată agresiunea petrecută între orele 12.30 și 14, a cărei victimă ar fi poliția. Ziaristul întreabă pe un reprezentant al forțelor de ordine care declară că „peste 100 de poliști grav răniți au fost internați în spital”, la care se adaugă: „Un microbuz al poliției a fost incendiat de către «universitari».”

Afirmația contrazice nota din 16 iunie a Inspectoratului General al Poliției, conform căreia violențele au început abia la ora 16.30, și care, făcând bilanțul întregii zile,

anunță 64 de răniți, din care 9 — spitalizați — aparțin forțelor de ordine angajate în Piața Universității.

De altfel, aceeași notă preciza: „Până la ora 16, poliția a făcut baraj în jurul zonei, timp în care s-au făcut lucrări de salubritate și de marcaj al căilor de circulație și totodată de reamenajare a terenului din fața Teatrului Național.”

Ziarul *Azi* din 16 iunie revine asupra acestui moment al zilei, insistând doar asupra „atitudinii pașnice a autorităților, în contrast cu limbajul obscen întrebuintat de grupuri de indivizi, adesea cu înfățișare îndoielnică, care încearcă să înfierbânte spiritele”, ca și asupra „reacțiilor altor cetățeni față de încercările de instigare la violență”.

Omisunile, neclaritățile, contradicțiile din versiunea oficială traduc imposibilitatea autorităților de a face credibilă o relatare care trebuie să demonstreze că forțele de ordine sunt grav amenințate (de aici victimele din rândul polițiștilor) de către elemente hotărâte să provoace creșterea tensiunii (și care vor fi etichetate chiar în seara respectivei zile drept „legionari”) și, totodată, să lase să se înțeleagă că faptele sau evenimentele nu sunt în nici un caz provocări puse la cale chiar de autorități.

Așa se explică tăcerea aproape totală care învăluie sosirea muncitorilor de la IMGB și prezentarea acestui episod de către *Rompres*, reluată de ziarele *Azi* și *Adevărul* din 14 iunie, ca un eveniment oarecare, născut dintr-o inițiativă spontană, cu totul de înțeles, fără îndoială, dar în cele din urmă nepotrivită.

„IMGB face ordine!”

O anchetă amănunțită efectuată de reporterul Ilie Stoian pentru săptămânalul independent *Expres* și publicată în trei numere din luna august pune în evidență reaua-credință a autorităților: nu numai că muncitorii nu au venit din proprie inițiativă, dar mobilizarea lor, inițiată

dimineata devreme de către conducerea întreprinderii, era prevăzută a fi mult mai amplă. În mod evident, această mobilizare — care are loc în condiții ce amintesc foarte bine mobilizările de altădată — făcea parte dintr-un scenariu de care autoritățile nu puteau să nu fie informate. Iată faptele relatate, de către salariații întreprinderii, ziaristului de la *Expres*:

„Știu, spune Marian Codescu, inginer, secretar al Sindicatului Liber Independent, că încă de dimineată *conducerea a ținut o ședință* în care directorul general a anunțat intenția de a organiza acțiunea. Aceasta s-a făcut prin intermediul șefilor de secții și al maiștrilor. *Planul a fost pus în aplicare, astfel încât pe întreg teritoriul întreprinderii s-a creat o stare de agitație. Oamenii erau mobilizați, dar pe alei au apărut și grupuri de persoane ce nu aparțineau IMGB-ului.*”

Acest lucru este confirmat și de ingenera Rodica Almaș: „Trecând pe unul din drumurile de acces, am observat un grup de bărbați tineri, cam 30-40. Nu erau îmbrăcați în salopete și discutau despre participarea lor sigură la o anume acțiune «Dunărea»./.../ Maiștrii și șefii de echipă nu mai pridesc cu chemarea oamenilor de a forma detașamente.”

Femeia care era de serviciu la intrarea nr. 2 povestește: „Nimeni nu știa cu precizie ce se întâmplă. Eram îngrozită, sirena fabricii suna tot timpul.” Adrian Rotariu, secretar al Sindicatului Democratic: „La noi, la sindicat, telefoanele sunau continuu. Oamenii ne întrebau dacă noi organizăm contramanifestația. *Întreaga conducere a sindicatului stătea în acest birou și asista neputincioasă la ceea ce se pregătea.*”

Vasile Cernomoriș, tehnician, lider al Sindicatului Democratic: „În jurul orei 9, s-au întrunit în ședință comună conducerile celor trei sindicate și au elaborat un anunț prin care făceam cunoscut salariaților IMGB faptul că organizațiile sindicale nu sunt în nici un fel implicate în această acțiune și că nu sunt de acord cu ea.”

Adrian Rotariu: „La poarta întreprinderii erau adunați circa 5 000 de oameni așteptând semnalul de plecare. Împreună cu Ciprian Dimitriu, am fost la ei încercând să le explicăm că nu e bine ce fac. Acolo era și directorul general, domnul Alexandru Ghinescu. I-am atras atenția, și dânsul ne-a replicat scurt: «Fac treaba asta pe barba mea. Îmi asum responsabilitatea». *A plecat cu muncitorii, în fruntea lor.*”

Pe la ora 10.30 coloana a pornit. În grupuri, muncitorii au luat metroul până în stația Piața Unirii. Dar inima nu le dădea ghes. Poate că apelul sindicatelor nu a rămas fără ecou. Oricum, la ieșirea din metrou nu s-au mai putut regrupă decât vreo mie de muncitori. Pornesc spre Piața Universității strigând: „IMGB face ordine!” Câțiva dintre ei se pierd în continuare pe drum; când coloana ajunge, în jurul orei 11, ea nu mai număra, potrivit martorilor (vezi *Dreptatea* din 19 iunie), decât câteva sute, care scandau: „Ilescu, Ilescu!” Puțin numeroși, dar violenți, îi înjură pe demonstranții adunați să protesteze împotriva acțiunii poliției, agresându-i, lovindu-i pe contestatari, imobilizându-i pe unii și băgându-i în dubele poliției. Evident, poliția, în loc să intervină, cum va pretinde Rompres, este complice la acțiunea „muncitorilor”: cordonul de ordine se desface în fața coloanei de la IMGB pentru a-i lăsa drum liber spre Institutul de Arhitectură. O altă mărturie vine să confirme că obiectivul era dinainte stabilit: încă de la orele 11, studenții de la Arhitectură fuseseră preveniți de un polițist binevoitor că ar fi mai bine să se baricadeze în clădire pentru că muncitorii de la IMGB „vor veni să-i bată” (citat din revista 22, nr. 23 din 22 iunie). Și toate acestea în timp ce, trebuie să amintim, niciunul din mediile oficiale de informare nu a făcut referire la atacul din zori al poliției asupra Institutului și nici la greva care a urmat.

Potrivit mărturiei unui salariat de la IMGB, care a participat la acțiune, dar care nu a vrut să-și dezvăluie numele ziaristului de la *Expres*, în acel moment mai au loc încă

dezertări: „Ajunși la Arhitectură, am băgat de seamă că pe mulți din cei cu care părăsisem uzina nu-i mai vedeam. *Apăruseră în schimb multe figuri noi. Atunci am plecat acasă.*”

Se știe ce rol exploziv a avut această intervenție a „muncitorilor” de la IMGB pentru declanșarea violențelor.

Adrian Rotariu povestește reporterului de la *Expres*: „Aflând de anunțul celor trei sindicate făcut cunoscut muncitorilor cu o zi înainte, pe data de 14 iunie, domnul director general a venit aici, în sediul sindicatului, însoțit de câțiva lucrători de la Secția turbine și a făcut scandal. Că de ce am scris foaia aia? Și că de ce nu l-am ajutat. Discuția s-a încins și puțin a lipsit ca Ciprian Dimitriu și Dan Pantazi /*membri ai conducerii sindicatului*/ să nu fie bătuți de către aceștia. /.../ Dispoziția de a organiza această acțiune a venit de foarte sus și a fost trimisă de către primarul Sectorului 4, domnul Sevestrian Blejan, directorului general al întreprinderii noastre. Aceasta s-a efectuat printr-un intermediar care și el, la rândul lui, a participat la acțiune. Ca dovadă că actul a fost pus la cale dinainte, stă și faptul că acest intermediar, în dimineața aceea, nu a fost la serviciu (el fiind angajat al IMGB), ci s-a dus la Arhitectură direct de la Primăria Capitalei unde avea de rezolvat niște treburi. Deci, el știa dinainte ora la care toate acestea aveau să se petreacă.” El adaugă că în acea dimineață, încă de la ora 6, aproximativ cincizeci de muncitori de la IMGB se aflau deja în Piața Universității, alături de muncitorii de la salubritate pentru a face curățenie: „erau conduși de un maestru de la Secția de montaj”. „Ce mă îngrijorează este că, acum câțva timp, la cei de la Sindicatul Liber Independent a venit un muncitor (nu-i pot da numele) și le-a propus ca sub egida lor să se înființeze o ligă muncitorească, ligă ce ar avea menirea ca în momente critice să acționeze ca un fel de trupă de șoc. Știu că cei de la SLI au refuzat, dar se pare totuși că această organizație a luat ființă în mod independent. Ar fi păcat, pentru că și așa, datorită unui grup restrâns de oameni,

un întreg colectiv de aproape 46 000 de salariați este pe post de «Bau-Bau» al Bucureștiului.”

Gradul de implicare a directorului general al întreprinderii, A. Ghinescu, în organizarea și mobilizarea muncitorilor a fost prezentat apoi într-un mod oarecum diferit de către secretarul Sindicatului Liber Independent al uzinei. „Această acțiune nu a fost organizată de dl director, scrie acesta într-o scrisoare către *Expres*, ci el a explicat salariaților, prin șefii de secție, că acei care doresc pot pleca la manifestația din Piața Universității.” Totuși, cel puțin pentru unul dintre participanții la încăierare, tâmplar la IMGB, care a făcut o declarație ziarului *Dreptatea*, lucrurile sunt foarte clare: „Dl director ne-a adunat și ne-a trimis la Universitate pentru a sprijini acțiunile poliției.”

Continuându-și ancheta, *Expres* va aduce la sfârșitul lunii august (nr. 32 al revistei) importante precizări, citând diferite mărturii pe care le rezumă astfel: „Da, funcționarul Radu Anghel a fost unul dintre principalii organizatori ai acțiunilor, dar pe lângă el au mai fost destui, în primul rând, directorul adjunct, Virgil Teodoridis, care a desfășurat în acele zile o «activitate» deosebit de febrilă /.../ Apoi, fostul secretar PCR pe întreprindere, numitul Nicolae Badea, care în dimineața de 13 iunie alerga prin secții strigând: «Cine nu vine cu mine, este împotriva tinerei democrații!» Un «merit» deosebit în aceste activități au avut și inginerul șef Chirilă, inginerul C. Cojocaru (șef al Biroului mecano-energetic), inginerul Viorel Badea (șeful Secției SIR), /.../ inginerul Daniel Dobrescu (la atelierul laboratorului de hidraulică).” După ce citează și numele altor ingineri, martorii adaugă: „Ei au fost ajutați de 20 de foști activiști ai PCR, angajați de directorul general, Alexandru Ghinescu, imediat după ce a fost ales în această funcție.”

Martorii comunică reporterului de la *Expres* că tocmai acești douăzeci de muncitori sunt foști informatori ai securității, că ei au creat în întreprindere acea „ligă

muncitorească", ce a avut inițiativa mobilizării din 13 iunie. Tot martorii au relatat că acești douăzeci de activiști lucrează „în biroul foștilor securiști ai întreprinderii, coordonați în secret de directorul adjunct, Virgil Teodoridis". Într-adevăr, biroul „și-a găsit de câțva timp vechea utilitate. Ce s-a întâmplat? Imediat după revoluție, în această încăpere au fost găsite, pe lângă anume «dosare», fel de fel de aparate sofisticate. Toate au fost preluate de către reprezentanți ai armatei, dar anterior datei de 13 iunie, acest birou a fost zugrăvit din nou (nu de către meșterii IMGB-ului, ci de alți «meșteri» aduși din afară) și «remobilat»."

Când menționează aceste fapte, *Expres* nu mai citează numele martorilor. Se pare că acești „douăzeci de foști activiști" sunt cei care i-au amenințat pe primii interlocutori ai reporterului: „Imediat după plecarea acestuia din urmă (și deci înainte de apariția primului articol), martorii care au făcut declarații presei au început să fie amenințați, tensiunea între muncitori a început să crească în mod artificial; se așteptau chiar — în orice moment — la o intervenție brutală de genul celei din 14 iunie — la care participase de altfel dl director general, Alexandru Ghinescu, în persoană. Cel mai vizat de această curioasă ligă este Adrian Rotariu, dar și Vasile Cernomoriț (liderul Sindicatului Democrat) și inginerul Barta (vicepreședinte al acestui sindicat)."

Dacă răspunderea conducerii IMGB și a primarului Sectorului 4 din București în ceea ce privește mobilizarea uzinei — în fapt a „ligii muncitorești" — pare să fie clar precizată, rămâne de lămurit chestiunea: de la ce „nivel" a pornit ordinul. Reiese, în orice caz, că la nivelul întreprinderii vechile angrenaje sunt puse din nou în funcțiune — și în mod deosebit Securitatea.

13 iunie, după-amiaza: pasivitatea poliției

Este aproximativ ora 13. Studenții și profesorii Institutului de Arhitectură sunt încă sub impresia șocului produs de atacul suferit. Privesc uluiți pagubele și încearcă să înțeleagă. La ora 14, sosește Mihai Șora, ministru al învățământului la acea vreme. La rectorat, unde este adunată toată lumea, i se face o informare despre evenimentele petrecute în prima jumătate a acelei zile de 13.

Mai târziu, Dan Vucicovici va relata: „În jurul orei 13, o mulțime de oameni se strânsese deja în strada Academiei și discuta despre cele petrecute cu puțin timp înainte. Începând din acest moment, evenimentele iau amploare atât în privința numărului persoanelor adunate, cât și a agitației spiritelor. După părerea mea, dacă muncitorii de la IMGB nu ar fi atacat Institutul, dezastrul care a urmat nu ar fi avut loc.”

Pe măsură ce timpul înaintează, strada Academiei se umple de lume. „Am rămas în Institut, povestește Tomnița Florescu, și m-am uitat pe fereastră să văd ce se petrece în stradă. Am văzut forțele poliției făcând uz de bastoane pentru a intimida mulțimea care se înghesuia în fața Institutului, ceea ce, bineînțeles, a iritat și mai mult pe cei care se aflau acolo.”

Să observăm că exact în timpul vizitei ministrului, a cărui poziție anticomunistă este de notorietate publică, violențele în stradă păreau că se „complică”.

Încă o provocare? Dacă luăm în seamă cele ce au urmat, nu este de loc exclus.

Violențe bine orchestrate

Zboară prima piatră înspre barajul făcut de poliție. Urmează altele, începe încăierarea. „Luptele care s-au desfășurat pe strada ce unește biserica de lângă Institutul de Arhitectură cu fântâna din Piața Universității (strada Arhitecturii) au durat câteva ore. La capătul străzii, accesul în piață era barat de un autocar al poliției. Mulțimea și polițiștii aruncau cu pietre unii în alții”, continuă dna Florescu.

Săptămânalul *Express* va furniza, sub semnătura lui Andrei F., detaliile cele mai ample despre încăierarea în care s-au înfruntat forțele de ordine și locuitori ai capitalei, în aceste prime ore ale după-amiezii zilei de 13: „În jurul orei 13.00, pe strada Arhitecturii stau față în față un singur rând de subofițeri de poliție și manifestanți. Cei din urmă devin din ce în ce mai agresivi, întâi verbal și apoi în fapte. Un chipiu este aruncat pe jos. Cei din spate împing, rândul de polițiști este străpuns, aceștia fug și manifestanții înaintează până la baricada poliției din capătul străzii, în dreptul restaurantului «Dunărea», formată dintr-un autobuz. Vreo 4-5 manifestanți încep să lovească cu violență în geamurile și în ușa autobuzului. Din spatele lui năvălește atunci Poliția Militară care pune pe fugă pe manifestanți. Aliniamentele se reiau, la început cu o distanță de trei-patru metri, care încet, încet se micșorează. Poliția Militară se retrage treptat, luându-i locul subunități de poliție și elevi ai Ministerului de Interne, neînarmați, având numai bastoane de cauciuc. Sunt mai mulți decât înainte, dar atmosfera pare mai destinsă, între cele două tabere înfiripându-se un dialog aproape «pașnic». În acest moment un pluton format din 10-12 militari din Poliția

Militară trece pe strada Academiei, dinspre Arhitectură spre hotelul «Union», având în față un ofițer care poartă o floare în mână. Câțiva din lumea adunată în zonă încep să fluiera, să huiduie, agitația se întinde, se strigă «Asasinii! Asasinii!», «Jos Chițac!» Plutonul intră în frizeria de pe strada Academiei. Geamul frizeriei se sparge. O dubă a poliției trece aproape concomitent pe strada Academiei (în ciuda mulțimii adunate circulația nu era oprită) înspre intersecția cu strada 13 Decembrie. La vreo 10 metri după biserica Enei, o prind; din cauza circulației îngreunate atrage atenția mulțimii. O femeie de vreo 60 de ani, îmbrăcată într-o rochie galbenă, începe să bată cu palmele în dubă, strigând isteric «Sunt arestați înăuntru». Alți câțiva se iau după ea, lovind și spărgând stopurile mașinii. O altă femeie cu vreo 5-10 ani mai tânără decât prima «sfătuiește» cu vehemență răsturnarea mașinii și eliberarea arestaților. După câteva secunde, în dubă sunt chiar cadavrele celor omorâți de poliție, ba pe stradă, ba în Arhitectură. Acum toată lumea, incluzând pasivii și curioșii, care de fapt nu erau în număr foarte mare, se bulucește în jurul dubei. Huiduielile și loviturile date în mașină se întetesc. Tensiunea crește. Șoferul (subofițer de poliție îmbrăcat în uniformă), speriat, coboară de la volan și deschide ușa din spate încercând să explice că în mașină nu e nici un fel de arestat, darămite morți, ci numai câțiva polițiști. Dar ura e mare. Acțiunile poliției de dis-de-diminează amplificate, ba mai ales mutilate de zvonuri, spiritul «revoluționar» de împotrivire agresivă, cultivat de atâta vreme, o intensifică la maximum. Cei din primele rânduri de lângă dubă devin violenți, incitați fiind de huiduielile, fluierăturile și strigătele mulțimii. În acest moment, forțele rămase pe strada Arhitecturii intervin pentru a-și apăra colegii și a-i scoate din mijlocul oamenilor. Bastoanele lovesc în cap, peste gât și spate. Luată prin surprindere, lumea se retrage în panică, țipând și călcându-se în picioare. Recuperându-și oamenii, poliția se retrage pe vechile alinamente.

Și acum se dezlănțuie adevărata și grava violență. Apar primii tineri, printre care și fete, care încep să arunce cu pietre. Câțiva încearcă inutil să-i oprească. Forțele de ordine încă nu sunt dotate cu scuturi. Fiind masate într-un spațiu mic, unele pietre își ating ținta. Forțele Poliției Militare, care nu s-au părut mai eficiente până și în dialogul cu manifestanții, sunt retrase definitiv din joc. Atacurile succesive ale manifestanților și retragerea forțelor de ordine în spatele baricadei formate din autobuzul de la capătul străzii dinspre bulevard sunt urmate de contraatacuri ale poliției care se opresc de fiecare dată la celălalt capăt al străzii în dreptul bisericii Enei. Cei mai înfierbântați manifestanți sunt convinși că a doua și cea mai adevărată revoluție, „singura soluție”, în sfârșit a început. Această convingere se va întări și va contamina din ce în ce mai mulți oameni, pe măsură ce evenimentele se precipită și poliția dă dovadă de ezitare și slăbiciune. Apar primele sticle incendiare (aproximativ 15.00-15.30) pentru a distruge autobuzul-bariadă în spatele căruia se retrag de fiecare dată polițiștii, singurul obstacol către «piața lor», a manifestanților.”

Sticle incendiare și incendii

„Am urcat împreună cu câțiva studenți și reprezentanți ai presei în foișorul vechii clădiri a Institutului, povestește dna Florescu, pentru că de acolo puteam vedea ce se întâmplă în Piață.

Câțiva oameni încercau să dea foc autocarului care bara strada unde avea loc încăierarea cu poliția. La un moment dat, ei au reușit să avanseze. Polițiștii au început să arunce din nou cu pietre, dar după asta au părăsit în fugă locul și s-au îndreptat spre Teatrul Național. Atunci, din toate părțile, trecătorii au invadat perimetrul «curățat» de poliție în zori. În ciuda ploii care începuse, Piața se umpluse din nou de lume.

Zece minute mai târziu, eram și eu în Piață, unde am observat că mai fuseseră incendiate două autobuze, dar și alte mașini. Nu am observat cine le dăduse foc, dar ne-am mirat văzând că au luat foc aproape simultan, pentru că din foisor zărisem înainte că în Piață erau două sau trei persoane care aveau sticle incendiare.”

Observațiile dnei Florescu sunt confirmate punct cu punct de Șerban Popa de la ziarul *Dreptatea*, cotidian al PNȚcd. De la ora 15 el dă ocol Pieței și notează : «De jur-împrejur /.../cordoane de polițiști dublate de baraje formate de camioane și autobuze. În fața lor grupuri de trecători. Printre ei mulți agitatori, pro și contra. În fața librăriei «Eminescu», într-un asemenea grup, un tânăr explică /.../ După ce discuția se aprinde, așa-zisul inginer dispare discret din mijlocul grupului. Dincolo de Piață, în fața Ministerului Agriculturii, într-un alt grup, un alt individ dă lecții de democrație oricui dorește să-l asculte. Îl reîntâlnesc peste o jumătate de oră în fața ambasadei americane: de data aceasta ca un adept al Frontului.

Pe străduța din fața Arhitecturii, circa cinci sute de persoane scandează lozincile arhicunoscute. Este SINGURUL loc unde sunt grupați manifestanții. Ei pot fi cu ușurință blocați dacă dinspre Piața Palatului ar veni două sute de polițiști și i-ar înconjura împreună cu barajul deja existent care apără Piața. Acest lucru nu se va întâmpla, deși este o manevră evidentă pentru oricine ar vrea să anihileze demonstrația. DAR NIMENI NU VREA SĂ O ANIHILEZE.

Intrarea manifestanților în Piață mă surprinde din nou în fața Ministerului Agriculturii. În timp ce polițiștii se retrag precipitat, deși puteau să plece cu camioanele și autobuzele, vehiculelor li se dă foc de indivizi care dispar, cu repeziciune și profesionalism. Încerc să-l urmăresc pe unul dintre ei pe străduța Spitalului Colțea. Din «întâmplare» mă ciocnesc de doi indivizi. Până să mă ridic de jos, clientul meu dispăruse.”

Focul se întinde, cuprinde locuințe și clădiri publice. Pe strada Batiștei, o familie încerca să stingă cu un furtun de grădină o mașină incendiată care risca să le aprindă locuința. Parterul Universității ia și el foc. Studenții de la Universitate și de la Arhitectură reușesc să-l stingă.

Trecuse de ora 16.

Sub o ploaie de pietre, din ce în ce mai puternică, forțele de ordine se retrag în fugă, într-o groaznică busculadă, către autobuzele parcate în strada Batiștei, aproape de ambasada Statelor Unite. În numai câteva minute, tot ce se numește forțe de ordine, polițiști sau militari, dispare ca prin farmec.

Piața Universității este invadată de lume. Se proclamă victoria. „Victoria cui? Și mai ales împotriva cui?” se va întreba pe bună dreptate săptămânalul *Express*...

Versiunea oficială

Potrivit versiunii oficiale, care, așa cum s-a văzut, a escamotat creșterea tensiunii provocate de intervenția muncitorilor de la IMGB, evenimentele grave se petrec abia după ora 14, când „indivizi înarmați cu cuțite și sticle incendiare, de o violență extremă, au atacat forțele de poliție, molestând grav membri ai forțelor de ordine, au incendiat autobuze și camioane ale poliției și au pătruns în Piața Universității, provocând acte de violență și de dezordine publică” (comunicatul prezidențial difuzat la ora 17.45).

Evocând acest moment, două zile mai târziu, în discursul de mulțumire către mineri, președintele Iliescu întărește cele de mai sus, afirmând că acei care au atacat nu sunt niște indivizi oarecare, ci „grupuri de provocatori, pregătiți pentru violență” cu „arme și obiecte contondente”.

Comunicatul Agenției Rompres din 13 iunie se limitează la o versiune atenuată. Este adevărat că ea se oprește în relatarea faptelor la momentul dinaintea reocupării

Pieței (care va avea loc la ora 16.15), comunicatul său fiind difuzat la ora 17: „La ora 14.30 mulțimea din jurul Institutului de Arhitectură se manifesta în continuare sub diverse forme. Unii scandau «Jos comunismul!», «Jos Chițac!», alții fluierau sau huiduiau. Pe cine? Este greu de precizat. O parte din cei implicați în evenimente s-a dedat la acte de violență, aruncând cu pietre asupra polițiștilor care blocau Piața Universității. Aceștia au ripostat, folosind bastoane de cauciuc. Au fost sparte geamuri ale clădirilor din jur. Unei mașini a Poliției i s-a dat foc. La ora la care transmitem, organele Poliției și ale Poliției Militare depun eforturi pentru liniștirea situației.”

Versiunea cea mai laconică — în afara tăcerii totale a Guvernului asupra acestor fapte — este cea a Inspectoratului General al Poliției: „Începând de la ora 16.30 mai multe grupuri de elemente extremiste au rupt cordonul de polițiști, i-au agresat pe militari cu cărămizi și sticle incendiare.” (nota din 16 iunie)

Aceeași rezervă se constată și în presa oficială: ziarul *Azi* nu suflă un cuvânt despre acest episod, iar ziarul *Dimineața* din zilele următoare se mulțumește să facă o dare de seamă succintă, amestec de afirmații ale dlui Iliescu și comunicate Rompres.

Numai *Adevărul* din 14 iunie ne dă o relatare de circumstanță asupra episodului, într-un reportaj luat pe viu privind *Evenimentele din Piața Universității și Capitală*. Subtitlul său este de altfel cu adevărat programatic: „Reportajul celei mai fierbinți zile începută cu răsaduri de flori, terminată cu morți, răniți și incendii. Bandele legionare și-au făcut apariția în uniforme. Tentativa de lovitură de stat a eșuat.” *Adevărul* este cel care situează lansarea primelor sticle incendiare în jurul orei 14 /adică cu cel puțin o oră mai devreme decât afirmă martorii/. Atunci, un „cetățean” sosește alergând pentru a preveni poliția: „«Domnule polițist, pe Academiei, dintr-o Dacie albă cu număr de Argeș, se dă benzină în sticle de bere» /.../. Atacă pe

mai multe valuri /.../. Furia atacatorilor pare să fi ajuns la paroxism: /.../ Bieții copii, soldați în termen doar de câteva luni veniți la armată, polițiști tineri, asemeni celor cățarați pe acoperișuri și pe ferestre. Nu mai sunt frați, nu mai sunt de același sânge... Începe de sus ploaia de sticle, ploaia de pietre. Retragere în fugă. Țipete. Oameni călcați în picioare./.../. Din nou ploaia de pietre, de sticle, și chiar de sticle incendiare./.../ Zeci de piepturi scandează în cor: «Asasinii! Asasinii!» /.../ Un colonel de poliție jură că își dă demisia: «Ăștia își bat joc de noi și noi nici măcar nu ne apărăm.» După ora 16, intensitatea tirului cu bolovani reușește să spargă barajul viu al forțelor de ordine, care s-au repliat /.../ Tinerii polițiști încearcă să refacă barajul în fața forțelor dezlănțuite. În valuri succesive, manifestanții câștigă însă teren. Intensitatea tirului cu sticle incendiare crește iarăși. O explozie incendiază autobuzul poliției așezat de-a curmezișul spre intrarea în Piață. Barajul cedează și manifestanții pătrund în locul lăsat liber de forțele poliției în retragere./.../ În câteva secunde, în Piața Universității nu se mai vede picior de agent al ordinii.”

Adevărul recunoaște că mulțimea este formată în cea mai mare parte din cetățeni „pașnici, muncitori, studenți, tineri și bătrâni”, care cântă și se îmbrățișează, cuprinși de frenezie, dar numai pentru a scoate imediat în evidență pe barbari: tineri care dau foc camioanelor și autobuzelor poliției. „Flăcări uriașe delimitează sinistru teatrul «victoriei» agresivității împotriva ordinii.”

Confirmarea manipulării

Ion Iliescu și Petre Roman, urmați de presa Frontului, vor blama în zilele următoare atitudinea poliției în cursul după-amiezii și al serii: forțele de ordine au dat dovadă de „slăbiciune” și de „lipsă de profesionalism”.

Dar existența unei benzi sonore — înregistrare a comunicațiilor radio între ministrul de interne, generalul Mihai Chițac, și adjunctul său, generalul Corneliu Diamandescu, inspectorul general al poliției, aflat în Piața Universității pentru a conduce operațiile, bandă sonoră a cărei autenticitate nu a fost niciodată contestată — aruncă o cu totul altă lumină asupra acestei stranii neputințe de care a dat dovadă poliția, în ciuda mărimii efectivelor sale (aproximativ 1 500 de oameni, fără a mai lua în calcul întăririle), în fața unor atacuri a căror violență nu a fost confirmată de dovezi, decât într-un singur loc: intrarea în străzile Edgar Quinet și Biserica Enei.

Reiese îndeosebi că forțele de ordine au avut o misiune limitată: aceea de a ocupa Piața fără reprimarea demonstrației, până la sosirea, prevăzută și așteptată, a muncitorilor din marile întreprinderi din București și chiar din Ploiești; ca și cum s-ar fi dorit repetarea, la o altă scară, a acțiunii încercate în cursul dimineții de către muncitorii de la IMGB și de femeile de la ICTB, acțiune care a eșuat. Ne putem da seama și de faptul că autoritățile, de la cel mai înalt nivel, au fost informate asupra acestei operații: din înregistrare, aflăm despre „conducători”, adică președintele, primul-ministru și șeful noului Serviciu Român de Informații (SRI), Virgil Măgureanu, că sunt în deplină cunoștință de cauză în privința scenariului și ținută permanent la curent cu derularea sa de către ministrul de interne:

„DIAMANDESCU: Nu vine nimeni totuși să ajute la cele două...

CHIȚAC: Vă referiți la Penciu?

D: De la întreprinderi.

C: Am înțeles că vin din mai multe direcții, dar sunt în curs, că acum au ieșit din schimb și vin către noi; vin și de la Pipera și de la «23 August», vin din mai multe părți. Nu știu dacă ați recepționat.

D: Am recepționat, dar pe unde, cu ce vin? Dacă vin pe jos...

C: De, toată grija este și de partea conducerii, ca până acum, în preajma serii, adică într-o oră să fie aici. Sunt mereu în legătură cu cine trebuie să fiu, mereu-mereu sunt în legătură. Situația este atât de grea, încât nu mai putea suporta trei sferturi de oră, eventual."

Ceva mai târziu, generalul Chițac insistă asupra importanței faptului de a rămâne pe poziții, pentru că „cei de la Ploiești” (muncitorii) trebuie să apară.

În jurul orei 16 balconul Facultății de Geografie, tribună a Pieței timp de mai multe săptămâni, este redeschis, așa cum afirmă vicepreședintele Ligii Studenților, Mihai Gheorghiu, în mărturia sa. Evenimentul este relatat de către generalul Diamandescu: „La Universitate și-au scos din nou cârpele./.../

C: A zis că să-i lăsăm pe ăia acolo înăuntru să facă ce știu. Noi să avem grijă de afară, îi strângem noi seara mai târziu.

D: E bine.

C: Putem face ceva?

D: Păi, cei care s-au implicat ca să păstreze ordinea... Dedesubt sunt ai mei, se aruncă în cap?

C: Nu văd rezolvarea. Nu văd pentru că nu am cu cine vorbi, toată lumea se aruncă în cap. I-am raportat acum domnului Petrică /*probabil Petre Roman: cui altcuiva, dacă nu primului-ministru, i-ar putea da raportul ministrul de interne?*/. Domnul Măgureanu s-a retras, nu știu pe unde e; intră acum în Parlament, intră acum în Senat, oamenii au treburi politice, ce să facem, asta e situația. Nu am putut stăpâni, acolo era vorba că el introduce. Deocamdată să ne ferim să vedem dacă se aruncă în cap. Ordinul primului-ministru este să stăpânim exteriorul până vin muncitorii.

D: Cine dă garanția că vin?"

Lucrurile se precipită. Câteva minute mai târziu, „52” (Diamandescu) revine și insistă că muncitorii tot nu au ajuns și că există deja răniți.

„C: Singura soluție este să așteptăm întreprinderile. Toată lumea spune că vin întreprinderile.

D: De când spun, uitați-vă! Au început să arunce cu sticle incendiare. Ne-au lovit un băiat în față.

C: Foarte greu de rezolvat acum, treaba e că nu am, nu am... cel puțin dacă aş avea așa să apreciez câți vin, nimeni nu știe. Spun că vin, că au plecat de la Pipera, că au plecat de la cutare, și nu a ajuns nici unul. Îmi pică și moralul jos!”

La puțin timp după aceea, generalul Diamandescu cheamă pe ministrul Chițac.

„D: Două atacuri succesive, aruncă cu pietre. Ne mutilăm «aparatul». Un autobuz distrus. Țsta a fost sprijinul dumneavoastră până acum.

C: Să știți că nu mai vine. La «23 August» au zis că syndicatele nu au fost de acord să trimită.

D: Cum să-l informați pe domnul președinte? Le dăm foc la toate autobuzele! Asta a fost înțelegerea, vă rog să informați.

C. către 424, informator : Comunicați.

424: Vă raportează că nici în zona Pipera nu se observă nici un fel de mișcare.”

O mărturie, cea a lui Mircea Dobrovicescu, salariat la biblioteca uzinelor „23 August”, confirmă că s-a încercat cu insistență mobilizarea muncitorilor din această întreprindere.

Era în biroul lui când, „la ora 15, prin stația de amplificare s-a lansat un apel către salariați să meargă în Piața Universității pentru a sprijini forțele de ordine care se înfruntă cu bande de huligani”.

Mobilizarea este un eșec, mai mare decât cel de dimineață de la IMGB, și asta grație syndicatelor de aici. Ceea ce explică nervozitatea cu care Ion Iliescu va înfiera a doua zi purtarea „conducătorilor de syndicat” care „au împiedicat pe muncitori să vină în sprijinul forțelor de ordine” (discurs ținut la 14 iunie în fața minerilor).

În acest fel, președintele român face o mărturisire de proporții: nu prevestește el oare eșecul unui plan de mobilizare care ar fi trebuit să aibă loc cel mai târziu la ora 15, adică atunci când nimic nu putea justifica această mobilizare: nici pe linia evenimentelor, pentru că la acea oră Piața era încă în mâinile forțelor de ordine, iar, după mediile oficiale, nu aveau loc decât banale încăierări, nimic altceva; nici pe linie „formală”, pentru că la acea oră populației încă nu-i fusese adresată nici o chemare la sprijin. În fapt, abia în jurul orei 17.30–17.45, Ion Iliescu se va adresa, prin intermediul radioului și televiziunii, „tuturor cetățenilor capitalei”, cum s-a exprimat, pentru ca ei să respingă „în modul cel mai ferm violențele iresponsabile și să sprijine forțele de ordine pentru stabilirea calmului și legalității”.

Altfel spus, Ion Iliescu mărturisește, implicit în fața minerilor, că el cunoștea bine și aproba planul dezvăluit de banda înregistrată din care am dat extrase. Cu același prilej se dovedește încă o dată autenticitatea acestei benzi.

Revenind la înregistrare, planul pare să comporte două momente. Primul este clar: forțele de ordine să rămână în Piață până la venirea muncitorilor, în niciun caz revolta nu trebuie înăbușită de poliție prin mijloace proprii; ar fi fost de ajuns pentru aceasta, cum au remarcat de altfel numeroși martori, să se trimită trupe care să cadă în spatele demonstranților. Represiunea nu poate fi decât opera unor „cetățeni” dornici de dreptate și bine dirijați.

Însă muncitorii nu vin și, ca prin minune, spre uimirea celor prezenți, poliția dispare. Dispariție, pe cât de subită, pe atât de definitivă; într-adevăr, nicio mărturie nu va mai semnala prezența acestor trupe, cel puțin 1 500 de oameni (ca de altfel nici a șefilor lor, generalii Chițac și Diamandescu), în cursul evenimentelor din acea seară, cu excepția unei mici unități — aproximativ douăzeci și patru de oameni din trupele de gardă și de menținere a ordinii, aduși de la Ploiești, care se vor afla la Ministerul de Interne

unde vor forma detașamentul principal de apărare a acestei instituții (vezi *Adevărul* din 23 iunie).

Misiunea poliției pare deci încheiată. Totuși, represiunea trebuie să aibă loc și să fie și justificată. Este cel de-al doilea moment, care constă în declanșarea procesului ce va duce la invazia minerilor, dat fiind că nu s-a putut conta pe sprijinul muncitorilor din București. Dar pentru aceasta trebuie ca violența să treacă de un anumit prag. Trebuie sticle incendiare — niciodată până acum folosite în România —, trebuie acțiuni spectaculoase care să impresioneze opinia publică, cum ar fi incendierea autobuzelor. Este oare o întâmplare faptul că tocmai în acest moment și-a făcut apariția, în Piață, Televiziunea Română care a început să transmită în direct imagini înspăimântătoare ale flăcărilor și fumului ce plutesc deasupra orașului?

În Piața Universității, toată lumea remarcă priceperea, rapiditatea și simultaneitatea cu care grupuri mici de bărbați hotărâți, dând dovadă — vor spune unii — de „un adevărat profesionalism“, reușesc să incendieze autobuzele care barează drumul manifestanților. Cum să nu faci o legătură între aceste acte provocatoare și următoarea frază rostită de generalul Diamandescu chiar înainte de retragerea trupelor sale: „Dăm foc la toate autobuzele. Asta a fost înțelegerea.“

Intențiile provocatoare sunt evidente. Manifestația își urmează cursul. Spectacolul de seară poate începe.

13 iunie, seara:
ticluirea „complotului legionar“

În jurul orei 17, Marian Munteanu apare în balconul Universității.

Mara Chirițescu este ziaristă și corespondentă la București a ziarului italian *Il Messaggero*. „Am trecut din nou pe la Universitate, aproximativ pe la ora 16, relatează ea. O parte a membrilor Ligii Studenților, printre care și Marian Munteanu, abia eliberat, și Constantin Popescu de la Asociația «21 Decembrie», care reușise să evite arestarea, pregăteau un comunicat important. În jurul orei 16,30 Marian Munteanu mi-a acordat un interviu. Era obosit și foarte neliniștit. Deodată îl văd că se ridică în picioare, adresându-se cuiva care tocmai intra pe ușă, strigându-i: «Domnilor, sunteți niște asasini! Ce ați făcut în Piața Universității este o crimă împotriva noastră, a tuturor. V-ați lăsat înșelați, domnilor! Și eu trebuie acum să încerc să îndrept răul pe care l-ați făcut. Niște asasini!» Era furios și deprimat. *Totul lasă să se înțeleagă că se adresa reprezentanților mișcărilor care au continuat să ocupe Piața după 25 mai.*»

I-am lăsat, pe Marian și pe ceilalți, să se ocupe de comunicatul pe care îl pregăteau și am ieșit în Piață. Ceva mai târziu l-am auzit vorbind de la balcon. În mai multe rânduri a făcut apel la calm și la nonviolență. Înregistrările pe care le-am realizat atunci o pot dovedi o dată în plus.”

Chemările studenților la nonviolență

Toate mărturiile concordă de altfel asupra acestui aspect. Departe de a fi un instigator al violențelor care au urmat, pentru că mai ales de instigare la violență a fost învinuit ulterior, Marian Munteanu a făcut tot ce îi stătea în putință pentru a calma spiritele. Iată, de exemplu, ce declară scriitorul Liviu Ioan Stoiciu în nr. 27 al revistei *Contrapunct*, din 6 iulie 1990: „În balconul «Geografie», redeschis, al Universității, apare contestatul Marian Munteanu, liderul Ligii Studenților. E aplaudat, i se scandează numele; el nu reușește să se facă auzit, microfonul vâjâie, trebuie să ne apropiem, greu deslușim că la orele 6 a fost luat pe sus de acasă la poliție și eliberat pe la 15 /.../ că l-a salvat greva studenților declanșată dimineața și că trebuie să fim extrem de atenți, părând a se pregăti o mascaradă de proporții, să fie definitiv compromiși nu numai «golani», ci și opoziția în general, că se propune să se meargă la Poliția Capitalei și să se ceară arestații, nu știm cine e în spatele acestor evenimente, nu fiți violenți, sunt invitați toți cei care vor să demonstreze pașnic să fie atenți la provocatori...”

O mărturie, care susține toate acestea, vine din partea lui Adrian Balomiri. Îl cunoaște pe Marian Munteanu pentru că l-a auzit adesea vorbind de la balconul din Piață. După arestarea sa, el scrie în săptămânalul 22, din dorința de a restabili adevărul și de a denunța această „încercare deosebit de îngrijorătoare de intimidare și de neutralizare a unui om datorită opiniilor sale și a curajului de a le apăra cu fermitate”.

Iată această mărturisire: „În ziua de 13 iunie 1990 m-am aflat în Piața Universității între orele 17.10 și 17.50.

În acest interval l-am văzut și auzit pe Munteanu Marian vorbind de la balconul Universității.

În mod repetat a chemat, în climatul tensionat creat de arestările din dimineața zilei de 13.06.90 și de confruntarea ulterioară dintre manifestanți și forțele de ordine, la evitarea oricăror violențe.

Munteanu Marian a explicat că orice excese nu pot servi decât adversarilor manifestației din Piața Universității, că orice incitator la violență poate fi un provocator.

A reamintit deseale provocări ce au avut loc în cele peste 50 de zile cât a durat manifestația din Piața Universității și care n-au degenerat tocmai datorită atitudinii nonviolente. Munteanu Marian se afla în dezacord cu o parte din manifestanții adunați sub balcon, aceștia cerând acțiuni hotărâte și imediate pentru a obține eliberarea celor arestați în dimineața zilei de 13.06.90.

Deși admonestat, interpelat și contrazis de o parte din manifestanți, Munteanu Marian și-a menținut punctul de vedere susținând continuu că orice acțiune violentă nu corespunde scopurilor și spiritului manifestației din Piața Universității și că în această situație singura modalitate de a acționa rămâne dialogul."

Consemnăm și cele relatate de Alexandru Dumitru Babos, președintele Asociației Studenților Arhitecți: „În ziua de 13 iunie, către ora 17, am intrat în Universitate pentru a stabili cu reprezentanții Ligii Studenților de aici o poziție comună față de evenimentele care avuseseră loc în cursul dimineții.

Întâlnirea trebuia să aibă loc în încăperea care are ieșire spre balcon (intersecția străzii Edgar Quinet cu bulevardul). În momentul în care am intrat, Marian Munteanu se angajase într-o discuție foarte aprinsă cu câțiva demonstranți din Piață. Aceștia din urmă îi cereau să-i însoțească la Televiziune, pentru a protesta împotriva manierei în care fusese prezentată, timp de o lună, demonstrația și mai ales împotriva felului în care relataseră evenimentele din acea dimineață.

Marian împreună cu mine, în calitate de lideri ai organizațiilor studențești, făcusem din nou cunoscută poziția noastră față de aceste evenimente și evidențiasem dorința noastră pentru un dialog pașnic cu veritabilii responsabili ai situației create. Nu am putut să-i convingem pe interlocutorii noștri să adopte această poziție și, în disperare de cauză, le-am cerut să părăsească Universitatea.

Rămași singuri, am redactat un comunicat comun al Asociației Studenților Arhitecți și al Ligii Studenților din Universitate și din Institutul Politehnic. Ne-am înțeles ca eu să mă ocup de difuzarea acestui document în presă, la radio și la televiziune.

Dar, pentru că evenimentele se precipitau în preajma Poliției Capitalei și a Ministerului de Interne, am hotărât, după lungi dezbateri, să ieșim împreună cu alți studenți pentru a încerca să-i oprim pe cei care începuseră să devasteze edificiile publice. (Nu-mi mai amintesc exact ora, dar cred că era aproximativ ora 19.) Am pornit pe Edgar Quinet și de acolo, prin Calea Victoriei, am ajuns pe esplanada din fața Ministerului de Interne.

Tot drumul am discutat cu cei care asistaseră la atacul poliției și al Ministerului de Interne. Aceste încercări disperate ale lui Marian — care este, bineînțeles, foarte cunoscut de mulți locuitori ai capitalei —, de a-i convinge pe oameni să-i evite pe cei care erau violenți, au reușit să determine o bună parte a demonstranților să se întoarcă în Piață.

Acolo, alți demonstranți au cerut studenților să participe la un marș de protest la Televiziune. Am încercat să-i facem să înțeleagă că riscurile provocărilor erau mari, că grupurile violente puteau face să se creadă că noi purtăm răspunderea violenței lor. Le-am explicat că nu prin violență vom reuși să convingem conducerea Televiziunii să-și schimbe poziția... Și de această dată am dat greș. După trei sferturi de oră de discuții zadarnice cu demonstranții, ne-am retras fiecare la facultatea lui."

În zadar Marian Munteanu împreună cu cei din preajma sa au străbătut perimetrul violenței pentru a încerca să calmeze spiritele. După mai mult de 12 ore de violență și de provocări, glasul rațiunii nu s-a mai putut face auzit. Violența inutilă din zorii zilei, arestarea arbitrară a peste două sute de persoane, despre a căror soarta nu se știa încă nimic, atacul absurd al muncitorilor de la IMGB, incendiile și încăierările din primele ore ale amiezii, speranța în „revoluția” care nu mai are loc, dar care este așteptată în fiecare clipă și invocată în cuvintele cele mai înflăcărâte în fiecare din nopțile petrecute în Piață, iată din ce este plămădită nebunia care a cuprins mulțimea în seara zilei de 13 iunie.

A fost de ajuns ca o singură voce să strige (a cui era ea oare?), în jurul orei 17.30 „La Poliție!”, pentru ca mii de oameni să se pună în mișcare... În fața Poliției se strigă: „Vrem arestații!”, dar la acea oră aceștia fuseseră deja eliberați de la Măgurele! Mulțimea nu știe însă și nimeni nu iese din clădirea oficială să-i spună. O dată în plus, parcă anume, spiritele sunt lăsate să se învoluteze. Acesta să fi fost planul? Martorii, în orice caz, au lăsat adesea să se înțeleagă acest lucru.

„Părăsind zona Pieței, povestește dna Florescu, am mers spre magazinul «Victoria» și am remarcat că la primul etaj al clădirii Poliției, deasupra intrării principale, o încăpere era deja în flăcări.

La un moment dat, au sosit două autobuze încărcate cu polițiști care s-au retras imediat, făcând semnul victoriei cu brațul întins... Ceva mai târziu, alte două sau trei autobuze cu militari au sosit la rândul lor pentru a se retrage imediat, în tot acest răstimp n-am văzut nici un polițist pe stradă. Clădirea Poliției părea pustie și doar câțiva demonstranți se arătau violenți. În general, mulțimea era compusă din curioși care priveau la ce se întâmplă.”

Șerban Popa, reporter la ziarul *Dreptatea*, a fost și el în strada Eforie unde se află sediul Poliției, „În fața Poliției Capitalei sunt deja aproape o mie de manifestanți. În curte sunt aproape două sute. Trei țigani într-un camion cu prelată încearcă să spargă ușa de la intrare. Fără succes deocamdată. Câțiva sparg becurile din curte. Vreo zece demonstranți aruncă cu pietre în geamuri.

Ies din curte, ocolesc clădirea și ajung la poarta dinspre chei. Două sute, două sute cincizeci de tineri și copii aruncă cu pietre, lemne și... pantofi în geamurile Poliției.

Mă reîntorc în strada Eforie în momentul în care un tânăr tocmai termină de închis vanele la conductele de apă la căminul aflat lângă ieșirea din garaj. Dispare cu aceeași repeziciune ca și cel ce a dat foc camioanelor.”

Cea mai mare parte a manifestanților rămân totuși pașnici, mai degrabă consternați, în fața acestor clădiri care par pustii. Curioși, dezorientați, așteaptă urmările. Iată ce povestește Mircea Dobrovicescu: „Mulți dintre noi, derutați de atâta liniște, încep să plece, alții rămân pe loc, fără să facă nimic. Deodată se aude un zgomot ca de geam spart. Cineva îmi spune că ușa de la intrare a fost forțată.

Părăsesc curtea prin poarta a doua, unde din ghereta sa un polițist ne privește speriat. Ajungem în strada Eforiei. Plouă. Ne adăpostim în fața Cinematecii. Aproape de noi, o femeie își deschide umbrela. Se aude o explozie în curtea Inspectoratului. Se ridică trombe de fum. Grupuri de oameni intră și ies. Lângă noi apare un motociclist. Se aruncă sticle incendiare. Rămânem pe loc, pe trotuar, să privim cum este atacat garajul poliției. Lângă mine, o tânără de vreo douăzeci și cinci de ani strigă «Fără violență!», încerc să o ajut... Toată lumea tace.

Etajele inferioare ale sediului Poliției sunt în flăcări. Tineri în blugi și adolescenți țigani continuă să arunce sticlele incendiare. Toate automobilele din garajul poliției sunt scoase afară. Li se sparg parbrizele. Tinerii se urcă la volan și cortegiul se îndreaptă spre Universitate.

În tot acest timp forțele de poliție nu sunt văzute nicăieri.”

Pentru George Arun, corespondent al săptămânalului 22, care a asistat și el la atac, este neîndoielnic că totul a fost o provocare. Primele pietre aruncate — am văzut în ce condiții — nu au fost decât „semnalul pentru ca tot ceea ce a urmat apoi să se poată numi isterie colectivă, de-a hoții și vardiștii, de-a lovitura de stat. Într-adevăr, mulți dintre indivizi erau foarte agresivi. Au fost bătuți îngrozitor doi ofițeri de poliție, îmbrăcați civil, care au încercat să iasă neobservați din sediul Poliției Capitalei. Pe unul dintre ei, eu însumi, împreună cu alți câțiva privitori la delirul bine întreținut al grupului de incendiatori, l-am salvat scoțându-l printr-o curte interioară. Avea gradul de maior de poliție, prefer să nu-i dau numele. Oricum, consemnul era: «Nu-l omorâți, călcați-l în picioare!» Probabil că au mai încăput și alte victime nevinovate, sau doar ușor vinovate în mâinile agresorilor, între care, desigur, distinsul Alexandru Stark, pe care cu toții îl vedem de câteva zile la Televiziune legat la cap — regretabilă eroare!

Au apărut sticlele incendiare. S-au forțat intrări care cedau suspect de ușor. Clădirea Poliției Capitalei devenise un foc de artificii. Polițiștii și pompierii — nicăieri.”

Trebuie s-o spunem totuși — pompierii fuseseră în realitate chemați: vânzătoarele de la magazinul care se află aproape față în față cu sediul Poliției i-au chemat prin telefon. Răspunsul primit este cel puțin uimitor „Arde? Las’ să ardă!”

Teza „loviturii de stat legionare”

Pentru autorități, atacul asupra sediului Poliției, SRI-ului și Ministerului de Interne constituie argumentul suprem care pledează în favoarea tezei unei lovituri de stat. Situația va fi dramatizată la maximum în aceeași seară,

la ora 21, de către președintele Iliescu, în cel de-al doilea comunicat al zilei.

Acest text trebuie citit cu atenție: cuvintele lui sunt bine alese, ordinea lor, logica raționamentului sunt în mod evident cântărite cu grijă. Ne aflăm cu acest text în miezul lucrurilor, al întâmplărilor puse la cale de către autorități, pentru a construi o istorie a evenimentelor așa cum va trebui ea citită și înțeleasă de către întreaga țară și de către străinătate (sublinierile ne aparțin).

„În cursul după-amiezii, acțiunile violente ale elementelor extremiste *de tip legionar* s-au intensificat. Au fost atacate și incendiate clădirile Poliției Capitalei, Ministerului de Interne și Casei de Mode, personalul fiind blocat în interior. *Au fost capturate arme.* A fost distrus și un număr important de automobile parcate în zonă. Au fost devastate magazine și localuri publice. Încercările pompierilor și factorilor de ordine de a interveni au fost sistematic împiedicate de aceleași elemente anarhice, legionare.

Este de acum clar că ne aflăm în fața unei tentative *organizate, pregătite din timp*, de a răsturna prin forță, prin violență dezlănțuită conducerea aleasă în mod liber și democratic a țării la 20 mai a.c.

Ne adresăm *tuturor forțelor democratice ale țării*, care și-au dat votul pentru libertate și stabilitate în România, cu chemarea de a sprijini *acțiunea de lichidare a acestei rebeliuni legionare*, de a conlucra cu forțele de ordine și cu armata pentru restabilirea ordinii, izolarea și arestarea elementelor extremiste care trebuie aduse în fața justiției pentru a da socoteală de cele comise.”

De la prima frază, tonul este dat, cuvântul este lansat: suntem în fața unei lovituri de stat *legionare*. În jurul acestei etichetări — dată *a priori* — se articulează și prinde contur întreaga argumentație ale cărei teme vor fi reluate, ca niște laitmotive, în toate luările de cuvânt oficiale și în presa FSN.

Dar care sunt dovezile pe care se sprijină? În acest comunicat găsim trei dintre ele: obiectivele alese de către insurgenți, faptul că au fost luate arme și capacitatea atacanților de a neutraliza apărarea instituțiilor atacate.

Vom vedea mai departe ce rămâne din aceste dovezi. Dar, chiar din acest moment, se poate observa că faptele, chiar dacă ar fi fost dovedite, nu ne comunică în fond nimic care ar putea justifica aplicarea unei asemenea etichete asupra celor ce le-au comis. Altfel spus, raționamentul de aici se rezumă la o logică imbatabilă, care ar putea fi definită în termenii: lovitura este legionară... pentru că este legionară.

De altfel, nu rațiunii i se adresează președintele. Scopul discursului său este altul: să convingă mizând numai pe corzile emoționale. Construit ca o incantație, ritmată pe cuvântul „legionar“, ce revine de trei ori în acest scurt comunicat, el se încheie cu evocarea „rebeliunii legionare“. Acest discurs se adresează inconștientului colectiv al românilor: s-a recurs la amintirea unui eveniment istoric precis, tentativa de preluare a puterii de stat din 1941 de către Garda de Fier, eveniment prezentat de istoriografia românească — sub numele de „rebeliune legionară“ —, drept culme a ororilor. Acest lucru este știut de toți românii, chiar dacă ei nu cunosc adevărata lui istorie.

Dramatizarea, supralicitarea în același ton, iată ce caracterizează toate intervențiile care vor urma în curând. În comunicatul difuzat de Radio București și reluat de *Adevărul* din 14 iunie, Guvernul aduce și el în discuție „acte de terorism legionar, îndreptate împotriva tinerei noastre democrații, împotriva tuturor oamenilor cinstiți din România“.

Cu trecerea timpului, sunt amplificate mărimea atacurilor și a pericolului înfruntat. În conferința de presă din după-amiaza zilei de 15 iunie, Petre Roman dă o versiune mai complicată: „Asaltul organizat de bande extremiste a început la ora 17, în apropierea Institutului de Arhitec-

tură, împotriva forțelor de poliție care au fost obligate să se retragă.” Urmează episodul incendierii autobuzelor și cel al „atacului sediului Poliției cu pietre și sticle incendiare, în care fuseseră puse cartușe pentru a face să le crească forța incendiară”, amănunt care — trebuie să precizăm — ne face să bănuim o serioasă pregătire materială prealabilă, pentru că oricine știe că în România cartușele nu se găsesc chiar pe toate drumurile. „Atacurile se succed unul după altul, întreținute de echipe bine antrenate, alcătuite fiecare din câte șase persoane.”

A doua zi, Guvernul vine cu noi precizări: ceea ce până atunci erau doar simple atacuri, devine acum „ocuparea, distrugerea, incendierea clădirilor Inspectoratului Poliției Capitalei, a SRI-ului, a Ministerului de Interne și a unor magazine” (comunicatul din 16 iunie).

Pretinsele dovezi ale „loviturii de stat”

Dacă încercăm să recapitulăm acum care sunt dovezile avansate de către autorități sau relatate în presa oficială timp de câteva zile la rând, în scopul acreditării ideii că violențele petrecute în jurul Ministerului de Interne sunt caracteristice unei rebeliuni legionare, vom distinge următoarele probe:

1. Prezența în timpul evenimentelor a însemnelor și insinelor legionare

Cotidianul *Adevărul* este primul care aduce în discuție acest lucru. Într-un lung reportaj din 14 iunie asupra evenimentelor din 13 iunie, care are drept subtitlu „Bande legionare și-au făcut apariția în uniforme”, se poate citi următoarea relatare, singura ce ar justifica subtitlul: „Ceea ce ne-a pietrificat simțurile — un tânăr în uniformă neagră, cu vulturul brâncovenesc brodat pe cămașă. Cumplită revenire în timp.” Ridicolul nu este luat în seamă:

amintim că uniforma legionarilor era cămașa verde. Cât despre vulturul brâncovenesc, este vorba, într-adevăr, despre blazonul familiei princiare din Valahia, care a domnit în secolul XVII, dar el nu a slujit în nici un caz drept insignă legionarilor din secolul XX. Bietului reporter i-a înghețat sângele, fără îndoială, la vederea unei cămăși colorate și pictate cu o inofensivă zburătoare...

Președintele Iliescu va insista și el, și chiar de mai multe ori, asupra acestor îngrijorătoare „uniforme legionare”. Prima dată o va face în timpul discursului său în fața minerilor din ziua de 14 iunie, în Piața Victoriei, discurs reluat de ziarele *Dimineața* și *România Muncitoare* din 15 iunie: „În această rebeliune legionară/.../unele elemente au apărut chiar în costumație legionară, au afișat drapelul verde, au folosit limbajul legionarilor. /sic/” Aceste cuvinte le va relua în luna iulie, într-un interviu acordat *României literare* (nr. 27 din 5 iulie 1990): „De altfel, nu a lipsit nici prezența materială a unor elemente specifice /legionare/: îmbrăcăminte, însemne și insigne de inspirație fascistă.”

Nimeni și niciodată nu va aduce totuși dovezi materiale sau imagini ale acestor faimoase uniforme. Dar presa, comentatorii de la televiziune încearcă prin repetate insinuări să acrediteze veridicitatea acestor fapte. Cităm, de exemplu, *Dimineața* din 16 iunie care relatează sub titlul *Au reapărut zvasticile*: „Joi, 14 iunie 1990, poliția a fost sesizată că prin municipiul Slatina circulă un automobil care are afișat pe un geam lateral un pliant cu o zvastică.” Șoferul pretinde „că ar fi cumpărat pliantul respectiv din fața Gării de Nord /.../ cu suma de 30 lei de la persoane necunoscute. Cine erau respectivele persoane, în ce scop vindeau asemenea pliante cu zvastică nu se știe”.

2. Modul de acțiune

Un al doilea indiciu al sorgintei legionare a „tentativei de lovitură de stat” este felul în care au acționat elementele extremiste.

Astfel trebuie înțeles sensul comunicatului dat de președintele Iliescu în noaptea de 13 spre 14 iunie. Petre Roman, în conferința de presă din după-amiaza zilei de 15 iunie, evocă, așa cum făcuse și Răzvan Theodorescu încă din primele momente, amintirea rebeliunii legionare, atunci când descrie devastarea sediului Poliției drept un fel de a acționa „nemaipomenit în România de cel puțin 40–50 de ani. /.../ Pot afirma în mod categoric, a adăugat el, că bandele erau organizate după un program clar stabilit. Ele au atacat câteva puncte-cheie, de unde și-au procurat arme. Modul lor de acțiune a fost unul de tip legionar.”

Comunicatul Guvernului din 16 iunie, după ce descrie atacurile din seara zilei de 13 ca lupte purtate „după toate regulile unei acțiuni antistatale de tip neofascist”, duce demonstrația mai departe. De fapt, „examinarea atentă a desfășurării evenimentelor la acele ore conduce la concluzia că atacurile teroriste s-au desfășurat conform unui *scenariu al destabilizării în vederea unei lovituri de stat*, scenariu dinainte elaborat și care a așteptat un prilej pentru a fi pus în aplicare. În organizarea acțiunilor extremiste, s-a constatat drept *obiectiv prioritar anihilarea forțelor de ordine și a capacității lor de informare și decizie*, pentru a se putea materializa tentativa de lovitură de forță împotriva instituțiilor democratice legitimize de alegerile de la 20 mai.”

Toată presa aliată Frontului reia tema în zilele care au urmat. Astfel, *Dimineața* din 15 iunie ajunge să susțină într-un articol intitulat „13 Iunie — ziua infamiei”: „Varianta extremistă la care s-a recurs — așa cum am putut să înțelegem și să vedem pe viu — a reprezentat ultima soluție /.../ soluția finală preconizată de emulii bestialei ideologii fasciste.”

3. *Violența atacurilor și amploarea distrugerilor*

Odată calificate ca legionare, acțiunile incriminate trebuie să dovedească, prin gravitatea atacurilor, prin

stricăciunile provocate, că au constituit într-adevăr o lovitură de forță, o amenințare reală, pe scurt, o „rebeliune legionară”. Dar ce s-a întâmplat în realitate?

În realitate, a fost într-adevăr asediat și incendiat *sediul Poliției*. Totuși, în afara faptului că, așa cum au arătat mărturiile, aceste acțiuni, comise de o mână de elemente extreme, nu au întâmpinat nici o rezistență nici din partea celor prezenți în clădire, nici din partea forțelor de ordine care au dispărut brusc după ora 16.30, este evident că *distrugerile au fost mult mai mici decât cele anunțate la început*. Autoritățile lasă chiar să se înțeleagă acest lucru, indirect și mult mai târziu, mai ales prin intermediul anchetelor din presa oficială. Astfel, *Dimineața* din 12-13 iulie publică sub titlul „În căutarea adevărului” o serie de mărturii ale polițiștilor. Aflăm în acest fel, din relatările care nu uită să pomenească încă o dată despre violența și brutalitatea primelor grupuri de agresori urmate de grupuri de jefuitori, că atacurile au ocolit două sectoare-cheie: etajul cinci, în care se aflau arhivele, și depozitul de arme, pe care, potrivit instructorului Dumitru Petre, demonstrații nu au reușit să-l invadeze.

Serviciul Român de Informații, citat de asemenea ca fiind unul din „obiectivele” importante pe care asediatorii au reușit să-l distrugă, a luat efectiv foc după ce manifestații au pătruns fără ca cineva să-i împiedice. Potrivit mai multor mărturii, edificiul era de fapt pustiu, ceea ce poate fi foarte bine corelat cu mărturiile după care chiar în dimineața zilei respective arhivele fuseseră mutate din clădire. Să amintim, de altfel, că această instituție a moștenit numeroasele localuri ale fostei Securități din București.

Sediul Ministerului de Interne. Autoritățile sunt de la început și apoi timp de mai multe zile categorice: asediatorii au pătruns în imobil, l-au devastat, l-au incendiat și au sustras arme. Dar, dacă este adevărat că Ministerul de Interne a făcut obiectul unor atacuri repetate până

noaptea târziu din partea unor grupuri care aruncau pietre și sticle incendiare, foarte curând s-a stabilit că:

- spre deosebire de edificiile pomenite mai sus, clădirea Ministerului de Interne nu a luat foc, cei care erau înăuntru dispunând de fiecare dată de mijloace suficiente pentru a reuși să stingă, aparent fără dificultate, incendiile provocate de sticlele incendiare;

- nici un manifestant nu a reușit să pătrundă în interiorul clădirii, unde nu au putut deci să se producă nici devastări, nici jafuri.

La conferința de presă din 15 iunie, Petre Roman este obligat să se plece în fața evidenței, infirmând astfel propriile sale afirmații (cum ar fi cele din comunicatul Guvernului din 13 iunie, seara: „Ni se confirmă că autorii au asupra lor arme și muniții pe care le-au sustras din clădirile Ministerului de Interne”; sau cele ale președintelui Iliescu și chiar cele apărute în reportajele presei oficiale: *Dimineața* din 15 iunie vorbește de asemenea despre „arme sustrate din localurile Ministerului de Interne”; *Tineretul liber* din 15 iunie reușește performanța să publice chiar în aceea zi declarațiile a doi reprezentanți ai Biroului de presă al Ministerului de Interne „confirmând” că autorii „tentativei de lovitură de stat de tip legionar au reușit să pătrundă în sediul Ministerului de Interne”).

Este un caz flagrant de rea-credință. Acest lucru nu pare însă să-l tulbure pe Petre Roman care, în aceeași conferință de presă, susține câteva clipe mai târziu că autorii agresiunii „au sustras din aceste clădiri mari cantități de arme”.

4. Armele și munițiile sustrate și cum au fost ele folosite de autorii loviturii de forță

După cum se vede, ne aflăm în fața unui aspect esențial al argumentației, citat chiar din primele ore și asupra căruia autoritățile nu vor mai reveni niciodată. Atât de important este acest aspect încât oficialitățile se simt obligate, pentru a-l face credibil, să recurgă la afirmații de

un fals grosolan, cum este afirmația privind locul de unde au fost furate armele și munițiile, ca și altele referitoare la importanța acestor capturi. Nota de uz intern a Ministerului de Interne datată din 16 iunie readuce în această privință lucrurile la dimensiunea lor reală, ferindu-se totuși să fie foarte exactă: „7 pistoale, un pistol-mitralieră au fost sustrate de la Poliția Capitalei, precum și mai multe arme de vânătoare și militare din biroul serviciului de profil care a fost distrus în întregime”. Aici însă nu este vorba de muniții. Și nici de Ministerul de Interne.

De ce țin oare autoritățile atât de mult ca importante cantități de arme să fi fost sustrate de la Ministerul de Interne?

Singura explicație care se poate da este aceea că puterea are nevoie de un punct în care să coincidă mai multe date ale mesajului pe care încearcă să-l acrediteze. Un prim imperativ: să se creadă în realitatea, în gravitatea, în organizarea, deci în punerea la cale în mod premeditat a unei tentative de lovitură de stat; cum să faci să se creadă așa ceva când rebelii nu au drept arme decât pietre (și... pantofoi, dacă e să dăm crezare unor mărturii) sau sticle incendiare. Cu aceleași argumente se poate explica de ce este bine să se creadă că Ministerul de Interne, „obiectiv” de stat, a căzut și el pradă atacanților.

Cel de-al doilea imperativ: să se explice moartea și rănirea unor demonstranți datorită gloanțelor trase către ora 19 la Ministerul de Interne, într-un moment în care acest minister era considerat a fi ținta unor atacuri îndârjite, fără ca pentru asta, cum va declara Petre Roman la conferința din 15 iunie, acești morți și răniți să fie puși pe seama celor asediați. „În legătură cu focurile trase în acest timp, cei din Ministerul de Interne, care nu primiseră ordin să tragă deși erau în pericol vizibil, au lansat doar salve de avertizare. În schimb, cei din afară au folosit acest pretext pentru a trage direct în clădirea Ministerului de Interne cu arme sustrate din sediul Poliției.”

Vom vedea în capitolul următor cum autoritățile vor pune pe seama demonștrărilor toți morții din seara și noaptea acelei zile, cu toate că nu s-a înregistrat nici un rănit cu foc de armă din partea forțelor de ordine sau a armatei. Și cu toate că mulți martori vor susține a fi constat că s-a tras asupra mulțimii de la ferestrele ministerului și că aceste gloanțe au făcut primele victime.

În fapt, s-a tras din Ministerul de Interne, dar fără să se depășească un anumit prag. Suficient pentru a împiedica ocuparea clădirii, dar nu de ajuns pentru a face să înceteze definitiv agitația din perimetru. Totul se întâmplă ca și cum asediații aveau de îndeplinit o misiune limitată: să lase să se repete, vreme de ore, actele de violență împotriva clădirilor și să nu reacționeze decât în măsura în care manevrele deveneau amenințătoare. La Ministerul de Interne, și numai acolo, forțele de ordine au știut să se apere și au dispus mereu de mijloacele de a o face. Edificiul nu a fost ocupat pentru că trebuia să se întâmple astfel, și unii dintre martori și-au dat seama de acest lucru chiar atunci și și-au pus întrebarea: de ce oare micile grupuri de agresori se îndârjesc împotriva unui obiectiv pe care, e cât se poate de vizibil, nu au nici o șansă să-l cucerască?

**„Dl Chițac de negăsit,
dl Diamandescu neputincios”***

Această afirmație ne face să ne punem aceeași întrebare la care ne-a condus și analiza violențelor din după-amiaza acelei zile din Piața Universității și a deznodământului lor. Cum să explicăm uimitoarea ușurință cu care manifestanții au putut să pătrundă în localurile Poliției și în cele ale SRI-ului? Cum să justificăm această absență,

* *Adevărul* din 15 iunie 1990.

această slăbiciune a forțelor de ordine, atunci când propriul sediu este devastat și incendiat, când alte clădiri ard și când propriile vehicule sunt distruse? Și când, în același moment, poliția se dovedește destul de puternică pentru a controla fără dificultate asaltul dezlănțuit împotriva ministerului său?

Aceleași întrebări se vor ridica și în legătură cu cele ce s-au petrecut în curtea și în clădirea Televiziunii.

Nu se va face nicio anchetă asupra atitudinii și rolului poliției în cursul acestei zile. Autoritățile se vor mulțumi s-o înfiereze, fără s-o explice: „poliția a dovedit, în cursul după-amiezii, spune de exemplu comunicatul Guvernului, *fragilitate decizională* și lipsă de fermitate în acțiunea de stopare și anihilare a grupurilor de agresori deosebit de violenți”. Și pentru a descuraja orice investigație nedorită, ministrul de interne, generalul Chițac, este destituit chiar de a doua zi. Contestat vehement de luni întregi, generalul Chițac nu mai putea figura în chip decent în noul Guvern aflat în curs de constituire.

Dar „slăbiciunea” poliției merge numai până la „a permite elementelor extremiste să-și facă de cap până noaptea târziu” (Ion Iliescu, 14 iunie). Această „slăbiciune”, ca și intervenția tardivă a armatei fac mai întemeiat apelul adresat populației de a veni în ajutor:

„Armata și poliția, va spune Iliescu, în august, într-un interviu acordat ziarului grec *Kathimerimi*, își au complexele lor datorate atitudinii lor în decembrie și nu sunt capabile să se confrunte cu demonstrații pentru că acest lucru ar aminti, sub o altă formă, vechile metode. Această situație este exploatată de către extremiști, care știu că armata și poliția nu vor reacționa, orice s-ar întâmpla. În acest caz, poporul însuși este obligat să apere cuceririle și instituțiile democratice.”

În sfârșit, având în vedere slăbiciunea poliției, ea trebuie întărită. Ion Iliescu îi anunță chiar din 14 iunie pe mîneri: „Trebuie întărită forța organelor de ordine și tre-

buie introdusă jandarmeria care să apere liniștea și ordinea în stat.”

La conferința de presă din 15 iunie, Petre Roman va spune la rândul lui: „Prin schimbarea ministrului de interne, se speră într-o revitalizare a poliției, printr-o mai bună organizare și eforturi de sporire a efectivelor, care la ora actuală sunt foarte reduse”, iar în comunicatul din 16 iunie, Guvernul confirmă că „va lua măsuri pentru întărirea și modernizarea forțelor de ordine publică”.

Atacul asupra Televiziunii

Mai mult decât Poliția, mai mult chiar decât Guvernul (care de altfel nu va fi niciodată atacat), Televiziunea este punctul în jurul căruia se învârtesc toate de aproape șase luni. Lucru de care își dă seama toată lumea. Frontul în primul rând, care îi datorează victoria în alegeri, apoi opoziția, care nu a avut-o de partea sa, în sfârșit, românii în general, care au ajuns să creadă în revoluție, în teroriști, în lovituri de stat, în iredentismul maghiar, în puritatea celor răi și în neomenia celor buni.

Această Televiziune a fost chemată să devină independentă de către manifestanții din Piața Universității; nu pentru ei, ci pentru poporul întreg. La 11 iunie, când în sfârșit autoritățile au acceptat un început de dialog cu reprezentanții demonstranților, problema televiziunii a fost la ordinea zilei. Guvernul a făcut promisiuni. Apoi a retractat făgăduielile și a dat frâu liber violențelor din 13 iunie. În prezent, toți doresc ca Televiziunea să spună adevărul, mulțimea din Piață nu mai dorește discuții zadarnice cu puterea. Televiziunea să spună adevărul și asta imediat... În ce-i privește, liderii își dau seama de capcană.

Astăzi, toți martorii sunt categorici: Televiziunea, ca și Poliția, *trebuia* să fie atacată. Pentru că la Televiziune „revoluția” și „loviturile de stat” au loc în direct... Dar, cum va remarca mai târziu George Arun în revista 22, trebuia, de asemenea, ca lucrurile să meargă „numai până la o anu-

mită limită, până la un anumit buget de distrugere, ceva în genul: pân-aici, băieți, v-ați jucat destul! Altfel riscați să va placă jocul, să vă doriți jucăria pentru voi cu orice preț.”

O delegație pașnică

La ora 17, chiar în momentul plecării primei coloane din Piața Universității, „pionii” de la Televiziune și-au ocupat locurile. Armata este prezentă masiv, dar ia poziția... pe loc repaus. Ea va fi, în mod ciudat, extrem de îngăduitoare. Culoarele clădirii sunt pline cu „civili foarte tineri” (cine i-a chemat?) care, la momentul potrivit, vor scoate din mâneci bastoane lungi. Ambulanțele sunt deja prezente.

La ora 17.45, în vreme ce coloana demonstranților se apropie de Televiziune, președintele român, cu un glas grav, de parcă ar fi zi de doliu național, cheamă populația „să salveze tânăra democrație” și bastionul ei simbolic.

Să observăm că această chemare intervine după ce muncitorii din București nu au răspuns invitației la încăierare a Guvernului, invitație comunicată în cursul zilei, cât se poate de oficial, prin intermediul directorilor de întreprinderi din capitală.

De acum înainte, la radio, tonul folosit va aminti iminența unei catastrofe: nu se va vorbi decât despre extremism, lovitură de stat, legionari și ingerință din afară.

Ca mulți alții, Gabriela Gabori pornește imediat la drum: „Am plecat de acasă aproximativ la ora 18, după ce am ascultat chemarea președintelui. În drum spre Televiziune m-am întâlnit cu două studente care veneau de acolo și care mi-au spus că la fața locului «nu era nimic». În jurul orei 18.30 când am ajuns și eu, spre strada Pangrati se afla un grup compact de sprijinitori ai FSN, opriți la intersecția cu Calea Dorobanți și despărțiți de restul lumii adunate acolo, de un cordon de polițiști. Am observat mai multe salvări parcate pe străzile din preajmă. Cele două

tabere se înfruntau verbal, când deodată am văzut ieșind din grupul suporterilor FSN un tânăr îmbrăcat într-o cămașă roșu-portocaliu, în carouri. Fusesse stâlcit în bătaie și îl urcau într-o salvare. Spre marea mea mirare, seara a fost prezentat la televizor ca fiind unul dintre cei care atacaseră Televiziunea.

Pe urmă a sosit un camion cu manifestanți. Aceștia nu aveau nici băte, nici răngi de fier. La sosirea lor cineva a avut grijă să împingă ceva mai departe o mașină alb-crem care era parcată chiar în fața Televiziunii, «pentru a nu pune în pericol avutul bietului om». Mulțimea a pătruns în curtea Televiziunii escaladând gardul împrejmuitoare. (Trebuie să fie ora 19.)

În acest timp, alte coloane de manifestanți venite din Piață se îndreptau și ele spre clădirea Televiziunii. „Pe la 18.30, relatează Sorin Psatta, psiholog, s-au apropiat un autobuz și un microbuz fără parbriz și cu caroseria îndoită. În aceste vehicule, erau oameni foarte agitați, chiar agresivi, păreau țigani, foarte mulți copii. Aceste două mașini, urmate de un mare număr de manifestanți, s-au îndreptat spre Televiziune, pe traseul Magheru, Piața Romană, Dorobanți, ocolind Piața Victoriei. Pe drum s-au strigat lozinci: «Jos comunismul!», «Jos Iliescu!». În fața clădirii Televiziunii erau masate numeroase trupe militare.”

Ionel Constantinescu are 50 de ani. Este profesor de liceu. De aproape o lună este trup și suflet alături de cei din Piața Universității. În dimineața zilei de 13 iunie află despre brutala evacuare a celor care făceau greva foamei și se hotărăște să li se alăture, înscriindu-se ca grevist la Spitalul de Urgență. Tot în semn de protest se alătură unei coloane de demonstranți care părăsește Piața, îndreptându-se spre Televiziune: „Se scanda «Fără violență!», iar și iar, pentru noi asta însemnând condamnarea celor petrecute în zori. Marșul s-a desfășurat pașnic și nu este lipsit de importanță să se arate că nu am dat curs provocărilor care au avut loc pe drum.

La Televiziune, am găsit adunată o mare mulțime, unii sosiți în coloana precedentă, alții nu se știe cum, pentru că noi nu-i văzusem niciodată participând la acțiunile din Piață.

Spre deosebire de alte mitinguri care au avut loc în fața Televiziunii, când militarii ne așteptau în poziție de luptă, de data asta blindatele se aflau la locurile lor obișnuite, dar aveau turelele deschise și erau neocupate. Soldații căscau gura adunați grupuri-grupuri, fără cea mai mică intenție vizibilă de a asigura protecția acestei instituții. Și țin să subliniez acest aspect (care poate fi confirmat de către martori civili și militari) pentru că el infirmă declarația președintelui Iliescu cu privire la «tentativa de lovitură de stat premeditată și organizată». Dacă era vorba de lovitură de stat, atunci noi ne-am fi îndreptat spre aceste blindate nepăzite, dar pline de arme, în loc să cerem o întrevedere cu directorul Televiziunii!”

Crina Nedelcu, de la *Zig-zag*, va fi și ea surprinsă de neașteptata dispunere a trupelor care păzeau Televiziunea. „Un singur cordon de soldați postat în imediata apropiere a clădirilor. Alții, destul de numeroși, primiseră ordinul să se maseze în afara curții și să încercuiască întreaga zonă, dacă este să dăm crezare spuselor unui căpitan căruia i-am luat un interviu.”

În jurul orei 19.30, o delegație *ad-hoc* a demonstranților, compusă din vreo zece persoane, își exprimă dorința de a discuta cu directorul general al Televiziunii, dl Emanuel Valeriu, și de a da o declarație pe post, după emisiunea *Actualități*, pentru a explica țării întregi cele întâmplate începând încă din zorii zilei și pentru a cere Guvernului să elibereze arestații din ziua de 13. „Acest lucru nu a fost posibil, continuă Crina Nedelcu, pentru că, pe neașteptate, din mulțime se desprinde un grup care forțează intrarea în clădire, chemând pe demonstranți să-i urmeze.”

„Dintre manifestanți, câteva persoane au intrat în curtea instituției, relatează dl Psatta, și au vorbit cu soldații. După

cinci minute de discuții, soldații s-au masat spre intrările principale ale clădirii. Demonstrații au invadat curtea, îndreptându-se spre intrarea principală. În frunte era un grup pestriț." E ora 19.30.

Ziarista se hotărăște să-i urmeze, povestind apoi ce s-a petrecut în clădire. Cum vom putea constata în continuare, fiecare amănunt are importanța sa, întrucât tocmai între ora 19.30 și ora 20 se desfășoară cel mai important act al „scenariului” de la Televiziune: „Cei care au pătruns înăuntru erau dirijați de un bărbat (care mi s-a părut că-i așteaptă) undeva spre dreapta mea. Au fost împinși pe scară până la primul etaj, au traversat un culoar foarte îngust. Un fotoliu uitat bara trecerea, destul de îngustă de altfel. Culoarul dădea într-un hol mare, închis din toate părțile. Delegația a încercat să discute cu un bărbat care bloca intrarea spre studiouri. Acesta le-a cerut să aștepte /.../

De cealaltă parte a culoarului, în fața Studioului 4, alți demonstrați, căzuți și ei în aceeași cursă, așteptau să aibă o întrevedere cu conducerea Televiziunii.”

În acest timp, I. Constantinescu încearcă și el să pătrundă în interiorul clădirii pentru a se alătura delegației greviștilor foamei. „Inginerul Ion Nemțiu, președintele Asociației «16-21 Decembrie», obținuse telefonic acordul dlui Răzvan Theodorescu (președintele Televiziunii) de a primi o delegație a demonstraților. Când am ajuns, ei erau deja înăuntru, iar eu am încercat să-i găsesc ca să intru cu ei, în calitate de reprezentant al greviștilor. I-am întrebat pe militarii care erau în clădire unde se găsea delegația și am fost îndrumat spre Studioul 4.

Pe culoar, militarii care asigurau baza erau secondati de câteva zeci de tineri, unii chiar copii de zece-doisprezece ani. La intrarea în Studioul 4, aglomerația era și mai mare pentru că accesul în culoar era blocat de cinci-șase polițiști înarmați cu scuturi. L-am zărit pe inginerul Nemțiu și l-am întrebat dacă într-adevăr dl Theodorescu însuși fusese de acord să ne primească. El mi-a confirmat acest lucru.

Alături de reprezentanții demonstranților din Piața Universității, pe care îi cunoșteam, apăruseră și se agitau în fața ușii niște indivizi pe care nu-i văzusem niciodată și care de altfel se arătau foarte turbulenți.

M-am adresat soldatului care păzea ușa studioului pentru a-l ruga să transmită că întreaga delegație așteaptă să fie primită la dialog. Întrucât răspunsul întârzia, mi-am repetat cererea.”

Violența provocatorilor

Începând din acest moment sincronizarea va fi desăvârșită. După cum desăvârșită va fi și confuzia care va rezulta. Crina Nedelcu continuă să povestească: „Intrușii așteptau în hol de vreo 20 de minute fumând sau discutând, când dintr-odată mi-am dat seama că între timp am fost încercuiți de polițiști cu scuturi, sosiți prin ușile de ieșire în caz de pericol. M-am apropiat de unul dintre ei și l-am întrebat pentru ce se aflau acolo. M-a asigurat că nu se va întâmpla nimic...

Aproape în același timp a început învâlmășeala. L-am privit pe interlocutorul meu. Spre marea mea uimire, și-a ridicat bastonul, spunându-mi să plec, că altfel mă omoară. Ceilalți, care fuseseră atrași în hol, au fost bătuți și călcați în picioare. Un tânăr m-a apucat de mână și m-a tras către ieșire. Mi-am amintit de fotoliul care bara culoarul și l-am ocolit. Alții s-au împiedicat de el și au căzut unii peste alții. În urma mea nu se auzeau decât țipete și gemete.

La parter, drumul părea liber. Cineva ne-a îndemnat să ieșim printr-un loc anume. Nu am avut încredere și am sărit printr-o fereastră al cărei geam fusese spart. Ceilalți, care au urmat sfaturile individului, au fost bătuți de bărbați în civil cu ciomege confecționate din ramuri de copac. Apoi au fost arestați de către poliție. Cei care au încercat să fugă au spart și ei câteva geamuri.”

În fața Studioului 4, povestește I. Constantinescu, „grupul de turbulenți care se amestecase printre noi a declanșat în mod deschis un atac împotriva noastră, scoțând dintr-odată de sub haine bâte cu care au început să ne lovească, mai ales în cap. Am avut parte chiar de prima lovitură. Totuși, am reușit să mă feresc și am primit lovitură în spate. În aceeași clipă, am primit a doua lovitură în omoplatul drept, aplicată de un tânăr care se amestecase printre noi. Încovoiat de durere, am observat că, simultan cu declanșarea încăierării, din toate colțurile spațiului în care ne aflam se degaja un gaz albicios care forma nori compacți și grei. Fac precizarea că am văzut pe unul din agresori lovind scutul unui soldat pentru a semăna îndoiala cu privire la identitatea celor care ne atacau. Cuprinși de panică, ne-am repezit spre ieșire”...

În fața Studioului 5, alți reprezentanți ai demonstranților vor cădea și ei în cursă. Să-l ascultăm pe Mihai Crețu: „Când am ajuns la poarta Televiziunii, am întâlnit un căpitan de poliție căruia i-am adus la cunoștință intenția noastră de a intra în mod civilizat și de a informa opinia publică asupra adevăratei semnificații a evenimentelor din ziua respectivă. Un sergent-major de poliție a spus: „Bine că ați venit, să se termine cu minciunile.” Nu aveam în mână nici un fel de obiecte. Pe culoarul care ducea la Studioul 5, ne-a apărut în față un baraj de scutieri. Le-am explicat cu calm intențiile noastre și ne-au lăsat să trecem. Câțiva manifestanți, printre care mă număram și eu, am intrat în liniște în studio, unde reporterii străini transmiteau pentru țările lor. Pe monitoare am văzut imagini care nu fuseseră transmise la noi — baionete înfipite în corturile din Piața Universității. Am fost rugați să ieșim pentru că era prea cald; am ieșit pe culoar. De data asta, aceiași purtători de scuturi, cu care convenisem să nu recurgă la violență, s-au năpustit asupra noastră cu bâtele și cu gaze lacrimogene.

În avântul lor, spărgeau cu bâtele în dreapta și în stânga tot ce le cădea în cale. A sosit și un căpitan de poliție,

spunându-le: „V-am dat eu ordin să atacați? Cine trădează printre noi?” Ne-am îngrămădit spre ieșire. Pe un culoar, i-am văzut cum îi smulgeau barba lui Ioan Nemțiu, de la Asociația «16-21 Decembrie». La capătul pasarelei am dat peste o baltă mare de sânge. Soldații din curte se întrebau: «Cine trădează printre noi?»“

În acest timp, afară, mulțimea masată în curte asistă la o altă înscenare care va sluji la desăvârșirea „atacului”.

„După vreo zece minute */adică pe la ora 19.30/*, relatează dl Psatta, pe acoperișul clădirii joase au apărut 4-5 persoane (băieți tineri, de 14-15 ani), care, traversând pasarela, au ajuns în dreptul unor geamuri. Le-au spart, au intrat înăuntru și au aruncat de acolo un ghiveci, un scaun și niște seturi de diapozitive. Cei din curte scandau: «Ieșiți afară, nu spargeți!» Strigam alături de ceilalți «Ieșiți afară!», dar am fost interpellat de un individ foarte violent de vreo 30 de ani, care m-a agresat verbal și fizic, afirmând că numai așa se poate pătrunde în Televiziune, iar dacă eu mă opun, rezultă că nu sunt de-al lor (!!).

După încă vreo zece minute, soldații care blocau intrarea s-au dat deoparte, permițând intrarea în clădire a unui grup de vreo cincizeci-șaizeci de manifestanți.”

„Oamenii au intrat în clădire aproape imediat, va preciza Gabriela Gabori. La un moment dat, unii intrau, alții ieșeau, după voia lor...

Am avut curioasa senzație că se voia ca noi să ocupăm Televiziunea, ca pe 22 decembrie, și că oamenii erau întrucâtva nehotărâți, nu prea știau ce să facă, lipseau liderii. În sfârșit, un geam s-a spart, la etajul cinci sau șase, spre strada Pangrati.

Peste zece, cincisprezece minute */trebuie să fi fost ora 20/* a sosit o primă echipă de șoc. Aveau în frunte un tip solid, îmbrăcat într-o salopetă albastră cu o dungă pe laturi de o altă culoare. Toți strigau: «Jos Iliescu!». Au intrat în curte și spre stupoarea generală au început să-i lovească pe manifestanții pașnici.”

„Peste cinci minute, povestește și dl Psatta, s-au auzit țipete și am văzut cum intrușii fugeau din clădire, urmăriți de vreo cincisprezece-douăzeci de civili înarmați cu bâte lungi și albe. Aceste grupuri, urmăritori și urmăriți, au avansat vreo 20 de metri în curte; mulțimea s-a retras ținând, iar cei cu bâte s-au retras precipitat în clădire. Cordonul de soldați s-a refăcut în urma lor.”

„Răniții au fost scoși din clădire, continuă Gabriela Gabori, și au fost transportați la mașinile de salvare. Dar, după părerea mea, aceste salvări au fost folosite mai degrabă ca dube ale poliției, pentru că seara, la televizor, aceiași oameni au fost prezentați ca agresori, în ciuda faptului că se vedea că fuseseră bătuți groaznic.”

„Consecința imediată a acestei acțiuni, continuă dl Psatta, a fost întărâtarea mulțimii, amplificată și de apariția unui elicopter. Oamenii din curtea Televiziunii au început să smulgă crengi din copaci, să adune pietre, să ia materiale de construcție de pe șantierul din apropiere. Au început să spargă geamuri.”

Episodul-cheie al montajului

După cum se va vedea, și aici, ca și în după-amiaza zilei în Piața Universității, ca și la ora 18 la Ministerul de Interne, manifestația *trebuie* să degenereze.

Așa cum am lăsat să se înțeleagă și până acum, acest episod constituie momentul-cheie, atât pentru descifrarea evenimentelor următoare, cât și pentru înțelegerea rolului pe care l-a jucat „atacul de la Televiziune” în scenariul general al zilei de 13 iunie.

În fapt, violențele care s-au petrecut, în interiorul clădirii pe de o parte și, simultan, în afara ei, asaltul asupra clădirii (vezi episodul ca aruncarea unei vase de flori și a seturilor de diapozitive) vor furniza conducerii acestei instituții pretextul de care avea nevoie pentru o adevărată

lovitură de teatru imaginată nu numai pentru participanții la evenimente, nu numai pentru ziaristii fideli care o vor descrie copios în articolele lor viitoare, ci și, indirect, pentru întreaga țară....

Ce putea fi mai potrivit, ca să spunem lucrurilor pe nume, pentru a dovedi în mod incontestabil iminența unei lovituri de stat, decât întreruperea emisiei la o oră de maximă audiență și în timpul unei transmisii în direct a unui meci de la Campionatul Mondial? Și asta timp de peste o oră.

În acest sens, reproducem extrase din interviul acordat săptămânalului *Expres* de către Dumitru Iuga, președintele Sindicatului Liber din Televiziune, cunoscut opozant al regimului Ceaușescu (condamnat la zece ani închisoare în 1982 și eliberat la 22 decembrie 1989):

„Ce s-a întâmplat în noaptea de 13 iunie? Când ați venit la Televiziune?” — „Am sosit în jurul orei opt seara, când era deja plină de oameni care nu păreau a face excese. N-aveau nici un fel de obiecte, nici cărămizi, nici răngi, era o masă de oameni care nu știau ce vor. Se învârteau pe culoare.” — „Deci vi se par exagerate informațiile date pe post?” — „Categoric, pentru că singurul lor mijloc de a pătrunde erau picioarele. I-am văzut pe câțiva cum se opreau în fața ușilor studiourilor dând câte un picior în ele.”

Constantin Martiniuc, redactor responsabil al rubricii agricole, trebuia să asigure în acea noapte permanența la Televiziune. Mărturia sa corespunde celei făcute de colegul său, Dumitru Iuga, în special în privința aspectelor esențiale: dorința organizatorilor (mai ales a Asociației „16–21 Decembrie”) — acuzați apoi de a fi răspunzători de tulburările survenite — tocmai de a menține ordinea; numărul totuși extrem de redus al celor violenți și mai ales aceeași bănuială privind existența unui montaj...

„Am ajuns la Televiziune pe la 20.30 în acea seară de 13 iunie. Eram de gardă la conducerea TV, până a doua zi dimineată, la orele 7-8. La intrare, un grup de civili mi-a

cerut actele; am înțeles că făceau parte din rândul demonstranților care se aflau atunci la Televiziune. Erau de la Asociația «16–21 Decembrie». Era evident pentru mine că ei alcătuiseră un grup care încerca să mențină ordinea. Demonștrânții, unui dintre ei, puțini la număr, spărgeau geamurile și aruncau cu pietre și cu sticle incendiare. Izbucniseră câteva incendii.”

„Lucrurile sunt clare, va insista D. Iuga, emisiunea a fost întreruptă fără nici un motiv. Nu există o justificare temeinică, ordinul era venit de la conducere, dacă nu chiar de mai sus. De fapt, emisia a fost întreruptă de dl Pintilie, ministrul poștelor.”

Și asupra acestui aspect, spusele dlui D. Iuga sunt confirmate de declarațiile unui specialist în domeniul telecomunicațiilor, Gheorghe Chiriță. Întrebat fiind de un ziarist de la *România liberă* cu privire la întreruperea emisiunilor de televiziune în seara zilei de 13 iunie, acesta răspunde: „Mie lucrurile mi se par suspecte. Și iată de ce. Puțină lume știe că studioul din Dorobanți /.../ nu asigură decât realizarea emisiunilor, *nu și transmisia lor în țară*. Ca să simplificăm, emisiunile sunt difuzate cu ajutorul unuia din emițătoarele principale de la Palatul telefoanelor. La 13 iunie n-a fost întrerupt doar programul din studio, s-a scos din funcțiune emițătorul central de la telefoane. Or, nimeni n-a atacat Palatul telefoanelor. Că este așa o demonstrează apariția «puricilor» pe micile noastre ecrane. Ea nu se produce decât atunci când emițătorul nu mai funcționează, la sfârșitul programului. În limbaj tehnic se numește «întreruperea frecvenței undei purtătoare». Dacă emițătorul ar fi continuat să funcționeze, ecranele noastre ar fi rămas albe, fără «purici», sau ar fi apărut mira. /.../ Acest punct este de o mare importanță. Emisiunea putea fi întreruptă din studio din ordinul domnilor Răzvan Theodorescu sau Emanuel Valeriu. Dar pentru a scoate din funcțiune emițătorul central de la Palatul telefoanelor,

trebuia un ordin de la Guvern sau de la Președinție. Și asta trebuie să se și fi întâmplat, altfel ar fi fost imposibil.”

Ca martor al evenimentelor dinăuntrul instituției, D. Iuga va avea și alte confirmări privind existența unui „aranjament”: „Pot să afirm cu toată certitudinea că aici a avut loc un scenariu în care fiecare a avut rolul său bine pregătit. Emisia trebuia oprită la un moment dat. Trebuia creată acea psihoză de panică, de confuzie, de nemulțumire. Dacă s-a oprit televiziunea înseamnă că forțe puternice au atacat-o și e iminentă o lovitură de stat. Lucrurile au fost clarificate imediat, când un grup de scutieri au trecut la eliberarea culoarului de emisie. Manifestanții au fugit ca potârnichele. Am asistat la scene de o mare violență. Unul din invadatori, când a trecut prin dreptul cordonului, a fost acoperit cu lovituri de bocanci. Ceea ce mi s-a părut dubios a fost prezența unor persoane străine îmbrăcate în salopete, deci muncitori, dar care de fapt nu cred că erau muncitori.” — „Erau în Televiziune?” — „Da, dar până la apariția plutonului nu s-au manifestat. Făceau parte din grupul de manifestanți. Când au apărut soldații și-au făcut și ei prezența cu uneltele lor specifice, o rangă de fier stând tot timpul lângă ușa de la Studioul 4. Spuneau tot timpul că sunt muncitori de la «Republica» și apără Televiziunea împotriva legionarilor. Alții i-au văzut chiar venind cu două camioane.” — „Ce argumente aveți când spuneți că nu erau civili?” — „La un moment dat erau obligați să vorbească între ei sau cu ofițerii din preajmă. Foloseau tot timpul apelativul «tovarășe». Cine ar mai putea folosi astăzi cu atâta seninătate acest cuvânt? /.../ Am descoperit un tip foarte dubios, vechiul om de încredere al lui A.D. Munteanu, cel care după 22 decembrie nu mai părăsea Televiziunea. Îl cheamă Bebe Ivanovici, acum avea o salopetă verde cu multe buzunare. Era o autoritate în grupul amintit. Ulterior, domnul Valeriu i-a adus mulțumiri deosebite pentru contribuția la salvarea Televiziunii.” — „Când v-ați întâlnit cu domnul Valeriu?” — „În noaptea

respectivă când dânsul a ieșit din transmisiunea directă de după reluarea programului. Operatorul nostru, Costică Trandafir, încerca să filmeze în fața Studioului 4. Grupul de așa-zisi muncitori l-au împiedicat spunându-i să filmeze doar geamurile sparte. Am intervenit eu, la care mi s-a replicat: «Domnule Iuga, nu vă amestecați, greșiți pentru a doua oară.» Nu știu când greșisem prima oară. Atunci a ieșit dânsul care a spus ceva, dar operatorul tot n-a putut să filmeze. Cu domnul Theodorescu am avut un schimb de saluturi și m-a surprins o întrebare pe care n-am înțeles-o: «Vă place, domnule Iuga?» Imediat au apărut atacurile lui Petre Popescu pe post la adresa sindicatului.” /.../ — „Ați fost amenințat?” — „Da, chiar în 14 dimineața o voce cavernoasă mi-a spus la telefon: «Vezi că Marian Munteanu a murit azi-noapte. Urmezi tu la rând.»” (Interviu luat de Alin Alexandru, *Expres*, nr. 24, iulie 1990)

Reacția conducerii Televiziunii la acest interviu nu s-a lăsat așteptată. La 11 iulie, colegiul director al Televiziunii publică în *România liberă* un comunicat care, în sfârșit, implică Ministerul Poștelor și Telecomunicațiilor în întreruperea emisiunii din seara zilei de 13: „Dat fiind pericolul iminent de ocupare a întregii zone de emisie, ca și invadarea cabinetelor președintelui și directorului general de către un grup numeros de huligani, președintele Radioteleviziunii a cerut ulterior conducerii Ministerului Poștelor și Telecomunicațiilor scoaterea din funcțiune a emițătoarelor.” Cu toate acestea, se ridică o întrebare și asupra acesteia conducerea Televiziunii se ferește să se pronunțe: De ce trebuia, chiar dacă exista un pericol real, să se întrerupă emisia? Reacția cea mai naturală a unor adevărați profesioniști ai informației nu ar fi fost oare tocmai să transmită în direct ceea ce se întâmpla?

Singurul răspuns plauzibil la această întrebare este că nu a existat un pericol real. D. Iuga a afirmat-o și susține în întregime această versiune asupra faptelor în *Expres* nr. 26, care îi oferă prilejul să se apere de acuzația de min-

ciună ce i-a fost adusă de către conducerea Televiziunii: „Eu am fost prezent ca martor ocular în punctele fierbinți din interior care sunt pentru mine studiourile de emisie 4, 5, 6, CDC, grupul de telecinema și de magnetoscoape. Nici o cabină din astea nu a fost invadată de oameni care să folosească violența /.../ Am mai spus, pe culoare eu nu am văzut oameni înarmați, începând de la intrare în blocul turn, apoi m-am plimbat pe pasarelă, prin toate culoarele și nu am văzut oameni înarmați. Se plimbau efectiv. /.../ Da, geamurile erau sparte, dar mă gândesc în sinea mea de ce acești oameni s-ar fi liniștit subit și s-ar fi plimbat cu atâta nonșalanță.”

Atunci, cine sunt cei care au fost filmați în timpul devastării sediilor Televiziunii? Unde sunt mânuitorii bâtelor și ai bastoanelor care, cum se va vedea, au fost îngrijiți pe ascuns în spitalele în care au fost transportați? Cine este femeia blondă cu chipul aspru care se deda cu atâta satisfacție la distrugeri, pozând parcă în fața camerei de luat vederi? Unii au recunoscut-o cu uimire, seara, privind pe micile ecrane: o văzuseră în dimineața aceleiași zile printre cei mai îndârjiți participanți la atacul de la Institutul de Arhitectură. Atunci nu striga încă „Jos Iliescu!”, ci „ICTB! ICTB!”. Și cine știe, poate a doua zi a preluat comanda unei vajnice echipe de mineri. În orice caz, nimeni nu a recunoscut-o în „grupul de agresori arestați” pe care televiziunea l-a arătat îndelung în seara zilei de 13 iunie.

Mărturia lui Ionel Constantinescu permite în continuare să se ridice o parte a vălului de mister care învăluie pe acești stranii „civili” atât de activi în Piață, la Poliție, la Televiziune...

După ce a fost bătut la Televiziune, profesorul, în vârstă de 50 de ani, își va petrece seara la Spitalul de Urgență: „Am rămas pe culoarul Camerei de gardă până pe la ora 23. În acest interval de timp am asistat fără voia mea la sosirea altor răniți. Mai mult de treizeci dintre ei erau manifestanți; în afară de aceștia au mai fost aduși și doi civili,

răniți la picior, pe care i-am recunoscut ca fiind dintre cei ce ne-au bătut cu bastoanele, și un caporal, repede expediat după ce i s-a aplicat pe frunte un plasture (nu avea decât o simplă zgârietură).

Am mai observat că erau însoțiți de un individ foarte solid care lăsa impresia a fi șeful lor. El a aranjat ca răniții lui să fie consultați de un alt medic decât cel care se afla la Camera de gardă, chemat special pentru ei de la un alt cabinet al spitalului.

Numele celor doi mânuitori de bâte nu au fost înregistrate. Știu acest lucru pentru că am rugat-o pe asistentă să-mi spună cum se numesc.

Numărul răniților și gravitatea stării lor devenind din ce în ce mai îngrijorătoare, la Camera de gardă a venit chiar directorul spitalului. M-am adresat lui, rugându-l să afle numele celor doi. Mi-a răspuns că ei nu și-au dat numele și că ar fi inutil să li se ceară actele pentru că au mai multe și nici unul din ele nu este autentic."

Televiziunea devastată: dovada în imagini

Atacul asupra Televiziunii ocupă un loc deosebit și totodată central în scenariul care urma să se desfășoare. Autoritățile profită de acest eveniment în două sensuri: ca o dovadă în plus pentru susținerea tezei unei lovituri premeditate și bine pregătite: Televiziunea română este o instituție a statului, și chiar una dintre cele mai importante; ea a fost amenințată simultan cu alte puncte nevralgice ale „tinerei democrații”, ceea ce vine în sprijinul tezei loviturii de stat.

Dar nu în asta constă aspectul esențial: ceea ce contează cel mai mult în derularea acestui episod este rolul specific pe care l-a avut Televiziunea în strategia manipulării. Transmiterea în direct, sub imperiul emoției, a atacului căruia îi căzuse victimă, precum și întreruperea emisiei

constituie pentru întreaga țară, și chiar pentru străinătate, dovada în imagini că are loc o dramă; Televiziunea va furniza cu pricepere cheia înțelegerii evenimentelor, astfel încât să poată fi legitimată mobilizarea populației, de data asta nu numai a populației capitalei, ci a întregii țări — și în special a minerilor din Valea Jiului.

În primele comunicate oferite de autorități, accentul nu cade pe evenimente ca atare, ca și când dramatizarea care a însoțit prezentarea atacurilor (nefilmate) de la Ministerul de Interne ar fi fost de ajuns pentru demonstrația ce trebuia făcută; în același sens se pare că autoritățile preferă să lase Televiziunii grija de a dovedi prin mijloace proprii gravitatea situației. Pesemne, fiindcă, fără îndoială, intenția de provocare este aici prea evidentă: bătaia aplicată primei delegații a manifestanților; atacul dezlănțuit asupra mulțimii de către persoane ieșite din clădirea Televiziunii; întreruperea emisieii fără ca situația reală să justifice acest lucru (cum se explică atunci că „eroicul” Studio 4, care în decembrie nu a încetat să transmită, chiar în timpul unor atacuri mult mai serioase, își suspendă acum emisia când de fapt nu a fost nicidecum direct amenințat?); atitudinea armatei, în nici un fel explicabilă (armata, care în ciuda efectivelor sale asistă fără să intervină la pătrunderea manifestanților în Televiziune).

Reținerea de care dă dovadă președintele Iliescu în ceea ce privește evenimentele este cu totul ieșită din comun, dacă nu chiar stranie. În cuvântarea sa din timpul serii, în chiar clipele când Televiziunea era pradă „elementelor extremiste”, el nici nu se referă măcar la acest fapt. Trebuie să tragem oare de aici concluzia că acest comunicat — tocmai cel care, în acel moment, dramatizează cel mai mult situația și care va juca rolul de catehism pentru versiunea oficială asupra evenimentelor — a fost cumva pregătit dinainte? Omisiunea este cu atât mai surprinzătoare cu cât primul său comunicat, cel care a fost difuzat în jurul orei 17.45 — deci în timp ce Piața Universității fusese

recâştigată de către manifestanţi şi aceştia se deplasaseră către sediul Poliţiei —, preşedintele Iliescu îi chemase pe locuitorii Bucureştiului să vină să apere cele două simboluri ale revoluţiei din decembrie: Piaţa Victoriei, sediul actual al Guvernului, şi Televiziunea. De ce oare, în acest context, să nu fi chemat într-un asemenea moment pe oamenii cinstiţi să meargă unde se desfăşurau într-adevăr evenimentele? Şi, în aceeaşi ordine de idei, de ce oare a uitat el apoi Televiziunea, atunci când acolo se petrecea într-adevăr ceva? În tot cursul serii, impresia este că s-a procedat astfel încât apelul adresat populaţiei, armatei, pompierilor, să fie de fiecare dată făcut cu întârziere, ca şi cum ajutorul nu trebuia să sosească decât după ce clădirile au ars, după ce „lovitura” se consumase.

Preşedintele Iliescu se referă pentru prima dată la evenimentele de la Televiziune la ora 22, în faţa sprijinitorilor săi adunaţi în Piaţa Victoriei. Atacul este prezentat ca un argument în plus pentru a susţine că este vorba de o rebeliune legionară. El le cere celor adunaţi „să o înăbuşe în faşă” ... „rămânând pe loc” ...!

„Au încercat să ocupe Televiziunea, scrie *Dimineaţa* din 15 iunie relatând spusele preşedintelui. A fost întreruptă emisiunea. Semnalăm o încercare de lovitură de tip legionar. Este necesar să strângem rândurile tuturor celor care s-au pronunţat pentru dezvoltarea democratică a ţării. Trebuie să punem capăt acţiunilor rebele ale elementelor extremiste, reacţionare. Vă mulţumesc tuturor încă o dată! Rămâneţi pe loc. *Vor veni şi alte forţe din judeţele vecine.* Să fim pregătiţi pentru orice încercare a acestor elemente lipsite de raţiune, lipsite de respect pentru opţiunea, pentru alegerea poporului nostru. Să le dăm riposta cuvenită. Să înăbuşim în faşă rebeliunea legionară şi să asigurăm dezvoltarea democratică a ţării. Vă mulţumesc încă o dată!”

Aceaşi atitudine va adopta şi Guvernul. Discret în ceea ce priveşte evenimentele, Guvernul va face uz, în comunicatul său din 16 iunie, de imaginile transmise la televi-

zor, ca dovadă cât se poate de convingătoare pentru susținerea pledoariei sale în care se afirmă că a existat un atac simultan asupra obiectivelor de stat: „Grupuri de agresori au atacat cu o violență extremă și greu de prevăzut obiectivele de stat menționate mai sus /sediul Poliției, Serviciul Român de Informații, Ministerul de Interne/ așa cum s-a putut vedea prin intermediul imaginilor transmise de Televiziune.”

Ca de obicei, presa „oficială” reia, amplifică și difuzează, după ce evenimentele s-au petrecut, lecția care trebuie învățată din ele. Presa se bucură în plus de posibilitatea — datorită decalajului în timp — de a publica „reportaje pe viu” elaborate cu mare atenție. Așa cum este articolul apărut în *România Muncitoare* din 15 iunie:

„La Televiziune, ora 23. Din curtea interioară, se aruncă sticle incendiare și pietre. Nu te poți apropia prea mult pentru că riști să devii victima violențelor unor tipi bizari — mulți bruneți — în stare de ebrietate sau surescitați la maximum /.../ Nici un polițist în acest loc de coșmar. Siluete de militari aleargă de colo, colo, încercând să facă față violenței.” Mai departe, articolul revine asupra slăbiciunilor poliției, pentru a conchide: „Înțelegem necesitatea unor schimbări în conducerea Ministerului de Interne.”

Sau încă acest reportaj, intitulat „Au dorit război civil”, apărut în ziarul *Dimineața*, din 15 iunie: „Cu începere de la ora 20, miercuri seara, în fața Televiziunii, am asistat la scene de coșmar. Ceea ce văzusem pe micul ecran din cele ce se petreceau la Beirut, în Palestina sau în alte părți, avea acum loc aici, la noi, în pașnicul oraș București, capitală a pașnicei României. Destul de bine organizate, valuri și valuri de indivizi înarmați cu bâte, pietre, sticle cu benzină, bile, ciocane și răngi se precipitau spre Televiziune. Cei care se întorceau de acolo, mândri de performanțele lor, își aprindeau o țigară și își povesteau atacurile, înconjuțați cu simpatie și încurajați de «suporterii». Aceste grupuri de asalt erau alcătuite în bună parte

din tineri. I-am privit de aproape și am încercat să înțeleg ce se ascundea înapoia satisfacției lor, etalată cu atâta superioritate. Era oare fiara din ei care se deșteptase la o viață agresivă? Erau oare soldații unui ideal măreț pe care credeau că-l pot împlini acum și numai acum? Nu am găsit mare lucru. Tiradele lor erau vulgare și dure, cuvintele, un amalgam cu semnificații rudimentare și simpliste. O bolboroseală, un delir colectiv. Și ura. O ură animalică, scăpând controlului rațiunii.

Cine sunt acești oameni? Ce minte bolnavă i-a imaginat, unindu-i într-o cohortă a violenței? Nu pot înțelege. Sau, dacă înțeleg, ei nu pot face parte decât dintr-o acțiune subterană, perfect gândită și organizată. Și momentul era bine ales: câteva zile înainte de confirmarea deputaților, senatorilor și președintelui ales la 20 mai, câteva zile înainte de numirea Guvernului. Ceea ce aveam în fața ochilor nu era o mișcare spontană. Nu în mod spontan se adunaseră în Piața Universității unde au fost incendiate mașini și unde tineri polițiști au fost grav răniți. Clădirile Poliției și ale Ministerului de Interne n-au fost atacate nici din întâmplare, nici spontan; de asemenea, ei nu se aflau aici la Televiziune nici din întâmplare, nici spontan. Televiziunea a fost obsesia lor în toate tentativele de lovitură de forță anterioare, pentru a imita ceea ce se petrecuse în 22 decembrie."

Televiziunea va juca rolul principal într-o formidabilă înscenare. Cu o artă desăvârșită, ea va exploata toate mijloacele de care dispune pentru a-i face pe oameni să vadă și să trăiască, în direct, pe viu, chintesența faptelor petrecute în timpul zilei, așa cum trebuie ele să fie reținute de opinia publică. Piesa e de așa natură, actorii de o asemenea clasă (în primul rând personajele principale, Răzvan Theodorescu, președintele Televiziunii, și Emanuel Valeriu, directorul general), încât faptele și argumentele cele mai neverosimile devin credibile; mai mult, întreaga poveste apare ca fiind singura explicație posibilă pentru înțele-

gerea celor întâmplate dimineața și care nu pot stârni decât indignarea.

Ce s-a văzut de fapt la Televiziune în acea seară: un grup de agresori, a căror violență nu poate fi stăpânită de forțele de ordine, bieți soldați atacați care încearcă, în ce-i privește, să păstreze limitele legalității și nu trag în mulțime; agresori a căror ticăloșie este atât de mare încât nu poți rămâne nepăsător; ei sunt gata să-i arunce pe fereastră pe președintele Televiziunii, pe directorul ei general, gata să spargă totul, să distrugă acest bun atât de scump tuturor: Televiziunea. Aceasta își întrerupe programul puțin după ora 20 — după ce crainicul a anunțat: „Suntem atacați!” — într-un moment în care toată lumea se află în fața micilor ecrane să vadă transmisia unui meci de fotbal din cadrul Campionatului Mondial. Dintr-odată, Televiziunea redevine Televiziunea Română Liberă din decembrie.

Când reapare imaginea, este efectiv ca în decembrie: tot Studioul 4 este prezent, adunat în jurul președintelui Televiziunii care, pe un ton tragic, explică telespectatorilor: „A trebuit să ne baricadăm în celebrul Studio 4, unde ne găsim în prezent. Nu avem de a face cu manifestanți, ci de-a dreptul cu barbari, o mână de oameni în stare de ebrietate, dând dovadă de o violență extremă, folosind cuvinte extreme. O manieră bestială de a pătrunde aici, care mie, ca istoric, mi-a amintit de *legionari*.” Iată deci că, anticipându-l pe președintele Iliescu însuși, Răzvan Theodorescu a lansat cuvântul-cheie al întregii istorii.

În ce-l privește, în ziua de 16 iunie, cu ocazia conferinței de presă a Televiziunii, Emanuel Valeriu va arunca și el cu piatra. El a remarcat — ne spune ziarul *Azi* din 17 iunie, care face o dare de seamă asupra acestei conferințe de presă — că „evenimentele din 13 iunie sunt de sorginte legionară și a prezentat spre exemplificare un material intitulat «Renașterea legionară», împodobit cu zvastica, și care a fost primit, acesta și multe altele, pe adresa Televiziunii”. Răspunzând cu două zile înainte unui ziarist

de la *Tineretul liber*, care pusesese o întrebare privind caracterul spontan sau, dimpotrivă, premeditat al atacului de la Televiziune, el insinuează: „În urmă cu patru zile, am fost vizitați aici, la Televiziune, de domnul Mărieș, de la organizația «16-21 Decembrie», care ne-a amenințat că, dacă nu-l difuzăm pe post, vine cu 50 000 de oameni asupra noastră.” Deci, conchide el, a fost un atac „spontan” extrem de bine pregătit.

O foarte ciudată campanie de amenințări

Referindu-se, în textul distribuit în timpul conferinței de presă din 16 iunie, la întreruperea emisiunilor, conducerea Televiziunii își permite un joc de cuvinte care spune multe despre gradul de colaborare al acesteia cu autoritățile când este vorba să participe la manipularea opiniei publice: „Televiziunea a fost «eliberată» timp de aproape o oră, de misiunea ei de a se adresa țării, de a informa populația asupra evenimentelor de o importanță crucială care aveau loc în acea zi în capitală.”

Acesta este motivul pentru care, apoi, fără îndoială încă sub efectul șocului provocat de evenimente și pentru a se „aduna”, televiziunea nu va mai difuza decât imagini din 13 iunie, fără să mai arate nimic din ceea ce se petrecea atunci la București: venirea minerilor, actele de violență la care aceștia s-au dedat. Tăcere pe care chiar minerii i-o vor reproșa în cele din urmă.

Un ultim fapt trădează, sub aparența anodină a întâmplării, gradul de înțelegere tacită între diferitele nivele ale puterii, mai direct spus, complexitatea stratagemei pusă în aplicare. Cum se poate explica altfel perfectă sincronizare pe care martori demni de crezare au remarcat-o între întreruperea emisiunii și începerea, aproape simultan, a unei campanii de amenințări telefonice, care va dura mai multe zile, chiar mai multe săptămâni — campanie îndreptată

tocmai împotriva persoanelor care vor fi indicate, începând de a doua zi, în presa FSN, ca responsabili morali ai „rebeliunii”. Iată mărturia lui Gabriel Liiceanu, filozof, directorul Editurii Humanitas (cea mai importantă editură de științe umaniste din România), membru al Grupului pentru Dialog Social:

„Miercuri seara, la 13 iunie, puțin după ora 20, eram acasă, în fața televizorului, când s-a întrerupt emisiunea. Ceea ce m-a frapat de la bun început este acea falsă panică ce se simțea în cuvintele prezentatorului televiziunii, când a anunțat că studiourile erau atacate, că nu știe cât timp vor mai putea încă emite. Apoi programele au fost întrerupte, lăsându-ne pe noi, telespectatorii, pradă unui sentiment de pericol iminent, dar difuz.

Câteva secunde mai târziu a sunat telefonul. O voce de femeie, foarte vulgară, mi-a spus «Ei, idioților, sunteți mulțumiți acum de ce ați făcut? Legionarii dracului!» Am închis telefonul, complet năucit. Deslușeam legături stranie între rapiditatea reacției telefonice și întreruperea emisiunilor. În mintea mea, ideea unui scenariu perfect pus la punct devenea brusc o certitudine.

Am trecut în biroul meu, unde este instalat al doilea telefon, al cărui număr — înregistrat sub un alt nume de abonat — nu este cunoscut decât de prietenii mei și de Securitate. În clipa când intram pe ușă, deci câteva minute doar după întreruperea emisiunilor și primul telefon, a început să sune cel de-al doilea telefon. O altă voce, tot de femeie: «Acum nu mai ești în balconul Universității, ai? Lașilor!», urmat de o grozavă înjurătură.

Cele două telefoane au sunat zile de-a rândul fără întrerupere. La capătul firului, aceleași voci de femei. Grosolănia și violența amenințărilor pe care le proferau erau uluitoare: «Slănină afumată, asta o să facem din tine, porcule!» «Du-te să vezi cum arde casa părinților tăi la Cotroceni!», însoțite întotdeauna de groaznice înjurături.

Am încercat să-mi imaginez amploarea acestei operațiuni, numărul lucrătorilor din Securitate ce fuseseră mobilizați, având la dispoziția lor date precise asupra fiecărei persoane vizate, și chemând simultan în toate colțurile Bucureștiului și chiar ale țării.

Când, două luni mai târziu, l-am cunoscut pe Corneliu Coposu, secretarul Partidului Național Țărănesc, și i-am relatat acest episod, mi-a povestit cum, la 14 iunie, un prieten, salariat la una din centralele telefonice ale Bucureștiului, l-a chemat să vină să-l vadă la serviciu și, pentru câteva secunde, i-a întredeschis ușa unui birou: vreo douăzeci de centraliste — benevole? femei din cartier? fanatice ale FSN? salariate ale Securității? — având liste cu nume și numere de telefon, precum și detalii referitoare la persoanele vizate, proferau, fiecare potrivit cu imaginația și experiența proprie, cele mai cumplite orori la adresa celor pe care-i aveau pe liste.“

Noaptea de 13 spre 14 iunie: faptele

La căderea nopții, ultimii demonstranți continuau să se afle în două locuri din capitală: la Televiziune, unde se deplasaseră pentru a cere o televiziune independentă și informarea obiectivă a opiniei publice asupra evenimentelor din acea zi, și la Ministerul de Interne pentru a cere eliberarea persoanelor reținute de dimineață și în special a greviștilor foamei. Numai în aceste două locuri și cu intervenția unor provocatori, încăierările s-au prelungit până în ultimele ore ale zilei.

Atitudinea bizară a lui Gelu Voican

„În curtea Televiziunii, povestește Mircea Dobrovicescu, sute de tineri rup crengi din pomi și se pregătesc să se apere singuri... Se lasă noaptea și, în întuneric, elicopterele care zboară pe sus nu se mai deosebesc unele de altele. Atunci începe adevărata încăierare. Nimeni nu știe pe cine lovește. Părăsesc curtea Televiziunii și rămân totuși lângă bariera de la intrare. Turnul Televiziunii a luat foc. Privesc cum sub ochii miilor de oameni, Televiziunea Română arde, cum grupurile de tineri se încaieră între ei și cum *poliția militară asistă nepăsătoare la tot ce se întâmplă*. Încăierarea are loc în curte și pe pasarela care leagă cele două corpuri de clădire.”

C. Martiniuc era — după cum s-a văzut — de gardă la conducerea Televiziunii. Iată ce relatează el despre noaptea zilei de 13, în interviul acordat cotidianului *România liberă*. „/.../ înainte cu aproape o jumătate de oră presiunea apei de la furtunuri scăzuse într-un mod ciudat, în plus, cele două mașini de pompieri cu rezervoarele golite nu mai aveau cu ce să și le umple. La sugestia mea, i-am făcut legătura dlui Emanuel Valeriu cu comandantul pompierilor, dl Sergiu Vornicu, fratele fostului nostru coleg, Tudor Vornicu. Straniu. Am aflat că aceste mașini sunt ocupate în altă parte. Dl Sergiu Vornicu ne-a transmis să ne descurcăm cum putem.”

Straniu, într-adevăr, acest incident care te face să te gândești la acel tânăr pe care ziaristul de la *Dreptatea* îl surprinsese, câteva ore mai devreme, în timp ce închidea conductele de alimentare cu apă, în apropierea sediului Poliției.

Straniu, cu atât mai straniu cu cât știm că puțin înainte de ora 23 un colonel de infanterie, cam naiv poate, raporta de la Spitalul de Urgență, către un superior de grad foarte înalt. I. Constantinescu l-a surprins fără să vrea. Să ascultăm sfârșitul mărturiei sale: „Cu puțin timp înainte de a părăsi spitalul, am asistat la sosirea unui colonel de infanterie care, folosind telefonul din Camera de gardă, a raportat unui superior cu grad foarte înalt (judecând după respectul pe care îl arăta) relatându-i principalele evenimente al căror teatru fusese Televiziunea. Întrucât ușa a rămas deschisă, am putut să disting în mod clar ultima parte a spuselor sale. Împrăștierea manifestanților s-a făcut cu tunuri de apă, precum și cu «echipamentul greu» care sosise mai târziu. Incendiile nu provocaseră pagube prea mari și nu erau semnalați decât doi răniți, cu traumatisme ușoare.” Această relatare e foarte departe de viziunea apocaliptică prezentată de autorități asupra evenimentelor.

În mod evident „montajul” continuă... Dar să reluăm relatarea lui C. Martiniuc. Este ora 23.30: în ciuda inexpli-

cabilei presiuni reduse a apei, în ciuda câtorva îndârjiți care continuau să arunce cu sticle incendiare, incendiile sunt practic stinse. Poliția este în continuare de negăsit... „Nici astăzi nu găsesc răspunsul la această întrebare. Trebuie să vă spun că în noaptea aceea, generalul Chițac, ministru de interne pe atunci, nu a fost pur și simplu de găsit. /.../” — „Ce-au mai făcut parașutiștii?” — „Rămăseseră puțini demonstranți afară, cam 200. Nu toți atacau. Din grupul lor se despărțea câte unul care se apropia și arunca fie cu o sticlă, fie cu o piatră. Bănuiesc că mulți dintre cei care stăteau acolo erau și curioșii din cartier care priveau. De la ora 1.30 au organizat o «poteră» ca să spun așa, și au prins vreo 30-40 de demonstranți.”

Intervenție tardivă, ca și cum s-ar urmări ca degradarea situației să se prelungească și acest război civil în miniatură să fie încurajat, să fie prelungit un anumit timp... căci iată ce ne dezvăluie C. Martiniuc: „Au venit pe la 23-23.30. Pe dl Gelu Voican nu l-am recunoscut, îi lipsea barba inconfundabilă. /.../ Ei au fost în ambele birouri, dar mai mult au stat la dl Emanuel Valeriu. Știu că la un moment dat dl N.S. Dumitru a pus problema să fie aduși minerii la TVR. Am înțeles că s-a mai interesat și de punctul unde se află ei pe traseul spre București. /.../ Au dat telefoane în mai multe locuri. Nu am fost foarte atent la ce vorbeau, dar în orice caz se interesau de mineri. /.../” — „Cum au reacționat ofițerii de armată?” — „Au spus că nu-i nevoie de mineri, că vor lua ei înșiși măsuri de apărare a Televiziunii.” /.../ „Cât timp au stat deci Voican, Dumitru și Ivanovici în Televiziune?” — „Au plecat pe la miezul nopții. Erau într-o dispoziție foarte bună. Dl Voican era chiar jovial. Îmi amintesc însă că pe la ora 23.30 au sosit la domnul Emanuel Valeriu un ofițer superior de poliție și un civil, mai tânăr.” — „Ce grad avea ofițerul?” — „Nu știu.” — „Nu era în uniformă?” — „Ba da, avea uniformă, dar aceasta era de... ofițer de marină. Însă s-a recomandat ca fiind ofițer de poliție. Nu mi-am permis

să-l întreb cine e, pentru că, se vedea limpede, era cunoscut foarte bine de cei din conducere. Nu știu ce a vorbit cu aceștia. /.../ — „Dnii Răzvan Theodorescu și Emanuel Valeriu au stat în TVR toată noaptea?” — „Nu. Au plecat cu puțin înaintea orei 2.” — „Ce s-a întâmplat după aceea?” — „Am primit un telefon de la Guvern. Mi s-a cerut să trimit o echipă de filmare în Gara de Nord, pentru că minerii vor veni pe la 2 noaptea.” — „Cine a fost persoana cu care ați vorbit?” — „Nu știu, dar faptul că am vorbit cu cineva oficial mi s-a confirmat puțin mai târziu, când am primit un telefon de la directorul Radioului, dl Preda. Promise și el același telefon. Noi nu avem echipă de filmare.” — „La ce oră ați terminat serviciul de gardă?” — „Pe la ora 7, dar înainte de aceasta am ascultat buletinul de știri de la ora 6. Atunci s-a transmis la radio cuvântarea președintelui, dl Iliescu, în fața minerilor sosiți la București. El le-a dat, cum să spun, «ordinul de zi». Le-a spus ce să facă. Să meargă prin oraș să întroneze ordinea. Să se ducă la Universitate, la Poliție, la Ministerul de Interne, acolo au fost dezordini. /.../ Le-a urat succes, au fost aplauze, urale. /.../ — „Ce credeți dvs. despre evenimentele petrecute?” — „Sunt convins că TVR a fost în acea noapte un cobai. Ea nu a fost apărută. Unde au fost sutele de polițiști care acționaseră în ziua de 13? Ceea ce s-a întâmplat la TVR a fost un moment dintr-un scenariu mai amplu. Nu știu cine trebuia compromis, dar Guvernul a fost sigur. El a abdicat de la toate îndatoririle sale, punând să se răfuiească între ele categorii sociale diferite, deosebite.”

Astăzi, C. Martiniuc este un om hăituit: „În ultimul timp, îi spune el în august lui Eugen Dichiseanu, ziarist la *România liberă*, am primit cinci sau șase telefoane în care mi se cere să nu cumva să vorbesc despre ce s-a întâmplat în acea noapte, pentru că am să dispar, o să-mi apară fotografia la dispăruți, împotriva familiei mele se vor exercita represii /.../ Nu cunosc lucruri speciale care

să-i îndreptățească pe cei care mă amenință să mă agrezeze.”

„Acestea sunt faptele cunoscute de dl Martiniuc, conchide ziaristul de la *România liberă*. /.../ Ori s-au întâmplat și altele, mult mai grave, în biroul de la etajul 11 al TVR și se bănuiește numai că el le-ar fi aflat?» (*România liberă*, 14 august 1990).

De asemenea, ar fi foarte interesant de știut *cui* au telefonat cele trei personaje oficiale din biroul conducerii Televiziunii. Adică cine, în afara celor trei, dorea sosirea cât mai urgentă a minerilor ca să „elibereze” Televiziunea, Ministerul de Interne și Piața? Căci, dacă minerii s-ar fi dus la Universitate, la sediile partidelor, la redacțiile ziarelor de opoziție numai și numai după ce s-ar fi lovit de rezistența înverșunată a unor instigatori la dezordine, capabili să scalde capitala în sânge și să o dea pradă focului, mânia lor ar fi putut fi înțeleasă — în urma unei logici rudimentare, desigur — ca onestă și legitimă.

Primii morți

Ca și la Televiziune, la Ministerul de Interne atacul continuă până târziu după căderea nopții.

Și tot ca la Televiziune, în locul unei mulțimi îmbăta-te de violență se pot vedea, potrivit martorilor, doar câțiva puștani împinși mai mult ca sigur de către profesioniști să retrăiască freamătul glorioaselor zile din decembrie.

În ciuda „fricii și a groazei de care fusese cuprinsă, din cauza atmosferei de violență în care se desfășurau evenimentele din Piață (explozii, fum, țipete, fețe descompuse)”, Silvia Liana Mustăciosu, studentă în anul II la Facultatea de Transporturi, s-a deplasat pentru ultima dată, înainte de căderea nopții, la locul înfruntărilor. Pentru a-i convinge pe studenți să nu recurgă la violență. Nu va mai găsi studenți, căci iată ce privești și se oferă ochilor: „La

Ministerul de Interne, aproximativ douăzeci de copii (între paisprezece și douăzeci de ani), înfruntând jeturile de apă și gloanțele, aruncau cu pietre în geamurile clădirii. Unii se cățăraseră pe ziduri, sub privirile stupefiate ale câtorva sute de gură-cască.”

„În clădirea MI (Ministerul de Interne), continuă George Arun în reportajul său din revista 22, nu a fost voie să se intre. De altfel, grupul incendiatorilor a ignorat-o cu desăvârșire până în jurul orei 18, când a apărut brusc un autobuz de oraș (31-B-641) plin ochi cu polițiști culcați pe burtă pentru a nu fi văzuți din stradă /.../ Încep să pătrundă în clădirea MI, dar grupul incendiatorilor este sesizat de un confrate și era cât pe-acți ca unul dintre polițiști să rămână pe afară. Aruncă scutul, care este capturat de mulțime. Grilajul masiv de fier se închide.

Începe la MI balul grotescului și al morții. Balul grotescului, pentru că incendiarii aruncă într-o veselie cu pietre și sticle incendiare în geamuri, deși fiecare fereastră e apărată de un grilaj masiv, deși fiecare „lovitură de maestru” care face să se aprindă flacăra este anihilată imediat cu furtunuri de apă, plasate la fiecare fereastră. Euforia nebuniei e atât de mare încât asediatorii chiar nu-și dau seama că Ministerul de Interne chiar nu poate fi incendiat sau cucerit, oricât ar vrea ei, pentru că Ministerul de Interne *nu trebuie* să fie cucerit.”

„Balul morții” într-adevăr, pentru că la ora 19 întâiul glonț își atinge ținta: pe Velicu Mocanu, în vârstă de douăzeci și doi de ani, tată a doi copii, lovit în cap. Pe Velicu nu-l interesa politica. Preocupările sale erau casa, lemnele pentru iarnă și, seara, televizorul. Singura dată când a vrut să afle ce se petrece în oraș a fost în ziua de 13 iunie.

După patruzeci de minute, aceeași ambulanță revine pentru a lua un alt curios, Mitriță Lepădatu, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, și el om liniștit „care nu se amesteca în treburile altuia”, așa cum va fi descris mai târziu de unul din prietenii săi. „Acasă spăla rufe, făcea piața.

Uneori jucam şah. Era un om bun și liniștit și nu se enervă niciodată, ca un adevărat ardelean ce era." Cei care l-au întâlnit în după-amiaza zilei de 13 iunie în Piață vor confirma spusele prietenului său: „Părea pur și simplu un curios. Unul din miile de curioși" (ancheta revistei *Zig-Zag*).

Apoi va veni rândul lui Constantin Mihai. Avea 31 de ani. „S-a așezat în fața unei femei, va povesti George Arun, în clipa când a văzut că de la o fereastră a MI se trage. Glonțul a fost mortal.

/.../ Armata a venit, a văzut, a plecat. Incendiatorii au mai aruncat sticle incendiare în MI, au mai dat foc la câteva mașini, după ce le-au golit rezervoarele de benzină — muniția necesară unui joc dement, în care au murit oameni, un joc cu niște reguli ciudate, subterane, despre care nu știu dacă e bine să dăm impresia c-am ști. Se poartă perplexitatea și afișarea naivității, la scară națională."

Este ora 22.45, Horațiu Firică și Cristian Mucichescu, reporteri la *Zig-Zag*, fotografiază coloanele de fum negru care se înalță din preajma Ministerului de Interne. Apoi se apropie de clădire... Un căpitan de pompieri vine aproape de grupul de incendiatori, cu un aer stânjenit:

„— Domnilor, credeți că a ars destul? Putem să stingem focul? Răspunsul:

— Nu, nu încă!

— Atunci când credeți că ați terminat, vă rugăm să ne chemați, căci noi suntem în stradă!"

Chiar și mai târziu, în cursul nopții, deși în mod vizibil agresorii și-au rărit rândurile cu trecerea timpului, ei se mai străduiau încă să dea foc Ministerului de Interne. „O camionetă furată este transformată în «berbec» și îndreptată către poarta de intrare, încercarea eșuează."

„La orele 0.25 un elicopter militar lansează de la 15–20 de metri fiole lacrimogene. Pentru câteva minute zona este curățată, apoi grupul se reface și continuă atacul. Copii

de 12, 14 ani adună din iarbă fiole nesparte și le dau „celor mari” să le arunce în minister prin ferestre.

Se aud motoarele de mașini grele. O coloană de tab-uri și tancuri ia poziție în jurul clădirii, dar imediat sunt atacate cu sticle incendiare și silite să se retragă. Sosesc și camioane cu parașutiști care alcătuiesc baraje și debarșează spre grupul agresorilor. Cei capturați sunt loviți cu patul armelor și cu picioarele, rămânând întinși pe asfalt. /.../ Fugarii sunt urmăriți pe străzi de militari, se trage cu armamentul din dotare, dar și cu mitraliera de pe blindate. Bucureștiul trăiește o noapte de coșmar.” (I.T. Lazăr, *Zig-Zag*, nr. 15, 19–26 iunie)

Ultima victimă cunoscută a acestui joc cu moartea, care se prelungește până noaptea târziu în fața ministerului, va fi Gheorghiță Dunca. Nici el nu se ocupa de politică. A petrecut seara privind împreună cu familia cele două meciuri din Campionatul Mondial. Apoi, pe la ora 1 din noapte, după ce și-a pus deșteptătorul să sune la 5.30, a plecat să facă un tur în oraș să vadă ce se mai întâmplă, pentru a ști pe unde să-și conducă a doua zi soția la serviciu. Este găsit rănit de un glonte, în jurul orei 2, în holul mare al Ministerului de Interne.

Oficial, este prezentat ca unul din „piromanii” care au atacat clădirea. Totuși, dacă este să dăm crezare mărturiilor familiei și vecinilor, la ora la care Gheorghiță Dunca sosise la Ministerul de Interne, poliția și armata controlau din nou întreaga zonă.

Ca și la Televiziune, la Ministerul de Interne neputința forțelor de ordine de a pune stăpânire pe situație este un lucru cât se poate de suspect. Aici, ca și acolo, abia după miezul nopții armata se hotărăște să intervină. Aici, ca și acolo, nu-i va trebui mai mult de jumătate de oră pentru a-i împrăștia pe manifestanți.

Morții și răniții, incendiile și stricăciunile nu sunt totul. Pentru o „tentativă de lovitură de stat” este nevoie și de vinovați. Atunci, se operează arestări pe loc și mai ales

la întâmplare... La Televiziune, la Ministerul de Interne, pe străzile capitalei, pentru ca totul să fie cât se poate de plauzibil.

Mircea Andrei Rob era elev la Liceul „I.L. Caragiale”. Abia împlinise 16 ani. În seara zilei de 13 iunie a plecat spre Televiziune, la chemarea lui Ion Iliescu. Nu s-a mai înapoiat. Mama sa l-a căutat la poliție, la mai multe spitale, la Morgă. Nici un semn de viață. Andrei urma un tratament medical, avea nevoie urgentă de îngrijire. Fără rezultat. După 11 zile, dna Rob este chemată să aducă fiului medicamentele de care știe că are nevoie. Copilul avusese o criză și, în sfârșit, poliția a binevoit... Băiatul se afla la Circumscripția nr. 12 de poliție, printre alți aproximativ douăzeci de copii, așteptând să fie trimiși la casa de corecție. La sfârșitul lunii iunie trebuia să-și dea examenul de treaptă. A fost pus în libertate abia în iulie. Examenul nu l-a mai putut da...

René Daniel Stănescu are 21 de ani. Tânăr, dar grav bolnav: schizofrenie pe fond nervos, hepatită cronică evolutivă, a suportat o operație pe creier.

În ziua de 13 iunie se găsea și el la Televiziune, dar, în timp ce asediatorii au forțat intrarea, Daniel a bătut în retragere, a vrut să plece, ceea ce reiese foarte limpede din imaginile înregistrate. În timp ce încerca să se îndepărteze, a fost arestat și lovit cu violență. După ce i s-au luat actele a fost dus către o mașină a salvării. Fiind probabil grav rănit, nu a fost arestat, ci condus la Spitalul de Urgență. Se întoarce acasă târziu, cusut la buză și la cap. Pe spate poartă urme de lovituri cu bastonul. A doua zi dimineată însă, când se duce din nou la Televiziune pentru a-și recupera actele, este arestat.

Mama sa, dna Alexandrescu, îl va căuta la circumscripțiile de poliție, la Ministerul de Interne, la Procuratură. Ca și în cazul celorlalți arestați, instituțiile în cauză pretind că nu știu nimic. La 21 iunie ea se duce chiar la Măgurele, unde i se spune că „toți au fost transportați în altă parte”.

Dar unde? La 22 iunie, dna Alexandrescu se adresează Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului; ea nu a aflat încă unde se află fiul ei.

Procesul lui René Daniel și al altor 28 de inculpați din acele zile negre a început la 24 septembrie. Care este acuzația ce i se poate aduce? Că nu a vrut să ia parte la atacul asupra Televiziunii?

Cu mâhnire, Gabriel Andreescu, președintele Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului, va da un răspuns, valabil nu numai pentru Andrei sau Daniel, ci și pentru toți ceilalți care au pățit ca ei. „Ei sunt exemple.” Au fost arestați pentru a constitui exemple, pentru a sădi frica; ei sunt cei mai lipsiți de apărare, acești „copii vino-vați de a fi fost curioși, entuziaști, dornici de aventură poate, arătați acum ca țapi ispășitori cu o îngrozitoare lipsă de îndurare”.

Ultimele înfruntări

Cei care reușesc să scape de forțele de ordine la Televiziune sau la Ministerul de Interne, se retrag către Piața Universității.

Înfruntările vor dura până în jurul orei trei dimineața, povestește Silvia Mustăciosu care privea spectacolul încăierărilor de la o fereastră a Universității, unde se baricadase în timpul nopții împreună cu alți studenți.

„Tineri până în douăzeci de ani aruncau sticle incendiare către un cordon de trupe USLA care, din când în când, simula atacul. În restul timpului, erau de fapt prea departe pentru a fi în pericol de a fi atacați.”

Alina Ungureanu, ziaristă, care a străbătut în acea noapte orașul în lung și-n lat în compania francezului Bernard Vaillot, cunoscut reporter de la Canalul 5 al Televiziunii franceze, confirmă cele relatate de Silvia: „Pe lângă un foc din lădițe de legume sunt strânși circa douăzeci de inși.

Cel mai tânăr are 14 ani. A ieșit în stradă pentru că niște prieteni îl chemaseră la sediul Poliției Capitalei să-și «manifeste și el părerile». Cel mai în vârstă — un viitor preot, care la întrebarea, ce conțin la ora aceea revendicările ultimilor manifestanți din Piața Universității, nu mi-a putut răspunde cu precizie decât «un post de televiziune independent». Lamentabilă eșuare a unei mișcări asupra căreia timpul și ambițiile și-au pus amprenta, compromițând-o. La zece pași mai departe, se colecționau borcane de iaurt pentru cockteail-uri molotov. Am coborât spre piață. Lângă autobuzul incendiat după-amiază, câțiva puști pândeau un foc mocnit. În fața CCA începea un alt imperiu: soldați și militari în termen din unitățile de poliție. Pe colțul restaurantului Bulevard, ca o masă amorfă, 7-10 arestați. Soldații și arestații au aceeași vârstă. Arestații zac pe trotuar. Din când în când, ca o rafală, un atac dinspre Piață, o ripostă. Alte câteva arestări.

Arestații încep să fie duși în jos, către strada Eforie. Sunt printre ei câteva femei: una solidă, cu șolduri enorme, o sacoșă de piață și mers legănat. Ce Dumnezeu căuta pe acolo?"

Aidoma acestei gospodine cumsecade, puțin prea curioasă poate, și alții se vor lăsa furați de agitația și confuzia acelei nopți. Gură-cască, copii răzvrătiți... Unii își vor pierde aici libertatea, alții, viața.

Victor Cojocaru, inginer în vârstă de treizeci și cinci de ani, dăduse și el o raită prin Piața Universității în ziua de 13 iunie, târziu după-amiază, după ce ieșise de la serviciu. El nu împărtășește punctul de vedere oficial, opiniile sale sunt mai aproape de ale celor din Piață, de ale studenților, într-un cuvânt de ale opoziției. El le afirmă în mod deschis, dar, în același timp, se teme de provocări.

În acea seară însă și în ziua următoare, soția îl va aștepta în zadar. Ea va merge din spital în spital, va merge și la Morgă, chiar și la Procuratură. Nimeni nu știe nimic, nimeni nu vrea să spună nimic. Abia la 22 iunie dna Cojocaru

va afla că soțul ei este arestat... „Eram consternată, pentru că mi s-a spus că a fost arestat pentru «dezordine în locuri publice» între 24 aprilie și 13 iunie /*deci în întreaga perioadă de timp în care s-a desfășurat demonstrația din Piața Universității*/ și pentru că a participat la atacul de la Poliție și Televiziune, pe 13 iunie. Sunt convinsă că soțul meu, chiar dacă a fost în acele locuri, nu ar fi putut arunca cu pietre sau cu sticle incendiare, cum mi s-a spus /.../ Și am ca dovadă evenimentele din 18 februarie.

Am sosit în Piața Victoriei, împreună cu soțul meu, în jurul orei 18. Ușa de la intrare în sediul Guvernului era larg deschisă, proptită cu un dulap metalic culcat de-a curmezișul. Demonștrânții, împinși de curiozitate, intrau în clădire fără nici o teamă. «Oamenii nu-și dau seama, mi-a spus soțul meu. Această ușă poate fi închisă în orice clipă și atunci toți cei care sunt înăuntru sunt prinși ca niște șoareci în cursă: pot fi acuzați de violarea unui edificiu public și pot fi arestați.»

Soțul meu nu a intrat niciodată în clădirea Televiziunii sau în cea a Poliției, sunt cât se poate de sigură!”

Victor Cojocaru va face parte din lotul celor douăzeci și nouă de persoane care vor apărea în fața instanței, începând de la 24 septembrie. Vom vedea ceva mai departe depozitia sa.

Iată acum, prin intermediul mărturiei disperate a unui tată, cât de departe se poate aluneca pe panta absurdului. Acest tată, după zile întregi de căutări, se adresează la 29 iunie Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului, solicitând sprijin, exasperat de zidul de indiferență de care se izbise până atunci: „Subsemnatul Corneliu Pârvulescu, salariat la ISPE, desenator tehnic, declar că fiul meu, Daniel-Gabriel, născut la 3 ianuarie 1970, este reținut pentru cercetări din data de 20 iunie 1990, în condiții absurde, fără să se fi făcut vinovat de vreun delict, fără să fie preocupat de politică.

Dacă Guvernul român are nevoie de victime pentru a face din ei deținuți politici, atunci trebuie să se știe că acest tânăr de douăzeci de ani a primit un glonte în piciorul stâng, în seara zilei de 13 iunie 1990, în strada Edgar Quinet, lângă Institutul de Arhitectură, fără să fi participat în nici un fel la evenimentele din acea zi; a sosit în zonă abia la ora 21.30. Datorită unui șofer săritor a fost transportat cu mașina la Spitalul Militar. După ce i s-au acordat primele îngrijiri, a fost dus la Băneasa, la Școala Ministerului de Interne, unde a primit numărul de ordine 475 și a fost reținut până la 16 iunie.

La 16 iunie a fost eliberat și supus la plata unei amenzi de 1 000 de lei pentru «parazitism social», deși era angajat de probă de la data de 7 mai 1990, așa cum se poate dovedi.

La 20 iunie a fost invitat pentru o convorbire cu comandantul secției de poliție și... nu s-a mai întors. Subliniez că cei doi domni care l-au ridicat (unul îmbrăcat civil, celălalt în uniformă de polițist) nu au prezentat nici un act care să-i autorizeze să-l ridice de acasă.

Timp de șase zile l-am căutat disperat la toate secțiile de poliție. Pretutindeni am căpătat același răspuns: «Nu este în evidența noastră.» La 26 iunie, în jurul orei 13, am reușit să ajung la penitenciarul Jilava unde am primit același răspuns. În aceeași zi, la ora 18.30 am primit un telefon de la o doamnă de la Crucea Roșie Internațională, care ne anunța că fiul nostru se află internat în spitalul penitenciarului Jilava. Ne-a dat amănunte despre starea sănătății lui și ne-a comunicat că-i putem duce rufe de schimb, articole de toaletă și alimente. De ce nu a fost posibil să primim vești despre băiat decât prin mijlocirea unei instituții de binefacere și nu de la cei care reprezintă în țara noastră legea? Aceștia au oare mai puțin suflet?

Țin să precizez că fiul meu nu a pus piciorul în Piața Universității în timpul celor cincizeci și trei de zile cât a durat manifestația; sunt convins că mediile de informare

și poliția dețin benzi video în care i s-ar putea recunoaște chipul în eventualitatea că a fost acolo.

În seara zilei de 13 iunie 1990, curiozitatea l-a împins în preajma Institutului de Arhitectură și nicidecum la Ministerul de Interne sau la Televiziune; drept răsplată a primit un glonte, a fost salvat de un om cu suflet, apoi a fost amendat, fără să fi avut vreun rol în învălmășeala din acea zi; în prezent este în continuare arestat. Pentru care motiv? Potrivit cărei logici?»

Rafale de mitralieră

Ca întotdeauna în asemenea situații, zvonurile se răspândesc repede... Întorcându-se de la Televiziune, Mircea Dobrovicescu s-a oprit pentru câteva clipe în Piața Universității. „Era lume, povestește el. În depărtare se auzeau focuri de armă. Cineva, al cărui chip nu l-am putut distinge, mi-a spus că armata a început să tragă în poliție...” Provocare? Speranță absurdă? Oricum suntem departe de luptele crâncene cărora, chiar de a doua zi, versiunea oficială a încercat să ne facă să le dăm crezare. Și, ca să încurce și mai mult lucrurile, după ce ore întregi au asistat pasive la toate provocările, la toate încăierările, la ora 2 dimineța, forțele de ordine au început să tragă în tot ce mișcă.

„/.../ s-a tras ca la balamuc, povestește George Arun în reportajul pe care îl va publica în revista 22, dinspre Romarta Copiilor. Au fost răniți și au murit oameni, țigani sau români, vinovați sau nevinovați.”

La 5 noiembrie 1990, Dragoș Drumea ar fi împlinit douăzeci de ani. Glonțul l-a secerat pe când fugea, i-a străpuns omoplatul drept și s-a oprit în craniu. Totul se petrecea la ora 2.40-2.45 la întretăierea străzii Academiei cu bulevardul. Dragoș era cu un alt băiat din cartier, Mircea-Lucian. Se întâlнисeră în jurul orei 1 dimineța, în preajma Casei Centrale a Armatei.

„Ce faci, Faraone? /Faraonul era chiar Dragoș./
Am dat o raită să văd ce-i pe aici...”

S-au învățit prin preajmă vreun sfert de oră, nu mai mult, povestește Mircea; pe urmă s-au hotărât să se întoarcă acasă cu autobuzul de noapte. Era 1.30-1.32 când s-a auzit o nouă rafală.

„Să mergem și noi acolo! Vreau să văd și eu!”, a spus Dragoș.

Sub coloanele magazinului Romarta Copiilor, un du-te-vino de umbre negre, aproape nevăzute. Se aruncă cu sticle incendiare împotriva cordonului de trupe USLA care blochează accesul în Calea Victoriei. Cei doi băieți se plasează în mijlocul bulevardului, ca să vadă mai bine.

Zece minute mai târziu, Mircea, aflat la doi, trei pași înaintea lui Dragoș, aude o nouă rafală de armă automată: tirul venea de undeva din spatele cordonului de polițiști. Se întoarce să o ia la fugă și e cât pe-acți să se împiedice de un corp lungit pe pavaj. După câteva minute, când revine, îl recunoaște pe Dragoș.

Faraonul nu-și va mai sărbători cea de a douăzecea aniversare. Moare a doua zi la Spitalul nr. 9. Într-o seară de decembrie, când s-a întors acasă după nebuneștile escapade revoluționare, a râs, sfidând îngrijorarea mamei sale: „Ce-ai spune, mamă, să ai și tu un erou în familie?”

În vreme ce forțele de ordine îi împrăstie pe ultimii manifestanți, agresivi sau nu, pe gură-cască și pe trecători, oamenii din umbră veghează.

Cu puțin timp înainte de ivirea zorilor, Alina Ungureanu îl vede pe stradă pe Gelu Voican și pe prietenul lui, polițistul deghizat în contraamiral, venind de la Televiziune: „Mai apar câțiva ziariști români, de fapt încă unul și mai mulți ziariști străini și, parcă adus de ei, dl viceprim-ministru Gelu Voican-Voiculescu. Nu-l recunosc, nu mai poartă binecunoscuta lui barbă — dar mă apropii să văd cine este civilul care declară că-și asumă toată răspunderea și anunță soldaților sosirea minerilor, organizându-le

amplasarea în dispozitiv. Este însoțit de contraamiralul Dumitrescu. Plin de voioșie și curaj, în ciuda celor prin care trecuse — o tentativă de a fi înjunghiat, mi se pare. Acceptă să ne acorde un interviu. Are cea mai puțin oficială dintre ținute: cămașă într-un nasture, un unic epolet, care, în final, își pierde și ultimul fir de ață care îl menține.

Toată lumea fumează țigară de la țigară. Se luminează brusc, ca la tropice, Așteptăm minerii." Peste Piața Universității domnește calmul.

Cu puțin înainte de ora 4, Simion Buia, ziarist la *România liberă*, relatează: „/.../ Scutierii au recucerit Piața Universității. Sunt mai mulți ca demonstranții. Fac zid la Inter, în fața Teatrului Foarte Mic și în fața Universității, de partea statuiilor. Au armele îndreptate spre demonstranți. Se dialoghează, se vorbește către soldați. Ei nu reacționează nicicum. Se vorbește cu comandanții trupelor. Sunt sociabili. Mai puțin un colonel./.../ Puținii demonstranți îngenunchează în fața lor și a crucilor de la Universitate aprinzând luminări și rostind «Tatăl nostru». La Colțea e o mică biserică. Cineva intră și trage clopotele. Din maternitatea de vizavi ies femeile la geamuri. Din cauza întunericului nu li se deslușesc chipurile. E ora 4 dimineața. Și deodată, ciudat: se dă ordin de încolonare. Trupele se retrag. Un ARO-243, cu nr. A-1474 poartă comandanții. Piața rămâne liberă. Goală. Nu se mai zărește nici un scutier./.../” (*România liberă*, 27 iunie 1990)

„Situația, povestește Silvia Mustăciosu, care încercase aceeași «mirare» aflându-se în clădirea Universității, devenise, după toate aparențele, calmă; polițiștii, trupele USLA, «civili» și militarii s-au regrupat în coloane și au părăsit Piața Universității, după ce au auzit un comunicat care le-a fost transmis printr-un emițător instalat lângă una din mașinile lor.”

Ce contează că ordinea a fost complet întronată. Ce contează că ultimii manifestanți au fost împrăștiați. Ce contează... toată lumea așteaptă în liniște.

Noaptea de 13 spre 14 iunie: versiunea oficială

Ce s-a întâmplat, dacă am da crezare versiunii oficiale, în noaptea de 13 spre 14 iunie? Comunicatele oficiale — cu excepția unei scurte note a Ministerului Apărării Naționale, reluată de Rompres — rămân de o neobișnuită discreție. Presei apropiate FSN-ului îi revine așadar sarcina de a oferi varianta ce trebuie impusă opiniei publice. Inspirându-se din comunicatele Rompres, ziarele *România Muncitoare*, *Dimineața* și *Tineretul liber* descriu succesiunea evenimentelor urmând în esență aceeași schemă:

1. Situația devenind critică, armata a fost nevoită să intervină în cursul serii și al nopții pentru a asigura apărarea sediului Guvernului, Televiziunii, Radioului, Poștei Centrale și altor instituții.

2. Clădirea Ministerului de Interne (incendiată și ocupată de forțe „extremiste”, cum se încapățânează să afirme ziarul *Dimineața*) trece sub controlul armatei la ora 1.06 — militarii asigură de asemenea apărarea sediului Poliției și restabilesc în jurul orei 1.30 calmul la sediul Televiziunii.

3. În schimb, „extremiștii” respinși din preajma Ministerului de Interne se regrupează în strada Academiei, în apropierea Universității, și atacă forțele de ordine din zona Casei Centrale a Armatei și a magazinului Romarta. Atacanții folosesc „pietre, bile, crengi rupte din pomi, sticle incendiare, ba chiar deschid focul cu arme sustrase de la Ministerul de Interne” (după ziarele *Dimineața* și

România Muncitoare; Tineretul liber folosește condiționalul atunci când menționează utilizarea armelor).

4. Pentru a stinge și acest focar de violență, forțele de ordine nu dispun decât de muniții de manevră (*România Muncitoare* insistă în mod deosebit asupra acestui aspect), fapt ce explică dificultatea cu care acționează. Totuși, în jurul orei 4 dimineța, se instalase „un oarecare calm” (pentru *România Muncitoare*); sau „o acalmie aparentă” (pentru *Tineretul liber*).

5. Utilizarea munițiilor de manevră lasă să se înțeleagă că morții și răniții prin arme de foc se datorează în exclusivitate activității extremiștilor. *România Muncitoare* afirmă: „Cei care au tras sunt extremiștii”, dar ezită să pretindă că cei patru militari „grav răniți” sunt răniți prin arme de foc.

Această teză capătă caracter oficial în ziua de 16 iunie, odată cu comunicatul Guvernului: „În ziua de 14 iunie, unitățile sanitare înregistrează peste 100 de cazuri de răniți, 60 de internări și 5 decese, dintre care 3 morți prin împușcare. Moartea lor nu poate fi pusă pe seama forțelor de ordine, întrucât acestea au acționat cu muniții de manevră.”

6. În zori, în Piața Victoriei se găsesc „între 2 000 și 3 000 de muncitori care asigură, alături de forțele de ordine, paza sediului Guvernului”. Unii dintre ei au sosit din județele aflate în preajma capitalei. Sunt așteptați și alții. Se subînțelege că amenințarea unui posibil atac asupra acestui punct nu este încă înlăturată. În aceste condiții sosesc la ora 4.30 în Gara de Nord primele două trenuri cu aproximativ 3 000 de mineri din Valea Jiului (*România Muncitoare, Tineretul liber*, care adaugă că, în Piața Victoriei, Ion Iliescu îi primește cu aceste cuvinte: „Cum vedeți, de această dată, avem de-a face cu elemente în mod declarat fasciste!”). La ora 6, în Piața Universității se aflau deja aproximativ 10 000 de mineri. Unul din conducătorii lor, inginerul Iliescu, declară: „Am venit pentru a restabili li-

niștea și o vom face, pentru noi, pentru familiile noastre și pentru copiii noștri.”

Mesajul versiunii oficiale este simplu: în ciuda intervenției armatei, amenințarea unei lovituri de stat nu este definitiv înlăturată în momentul apariției minerilor.

Dar afirmațiile martorilor, precum și anchetele întreprinse de presa independentă dovedesc tocmai contrariul. Cel mai târziu între ora unu și două noaptea, Ministerul de Interne și Televiziunea fuseseră „eliberate”; în preajma lor nu mai exista nici un agresor, prin urmare nici una din aceste instituții nu mai era câtuși de puțin amenințată. În plus, în niciun moment din cursul serii sau al nopții, nu s-a înregistrat nici cea mai neînsemnată tentativă de atac asupra sediului Guvernului.

De altfel, în clipa în care au intervenit forțele de ordine, numărul celor care manifestau era redus, iar al celor care se dedau încă la acte de violență era și mai mic. Fapt ce va fi recunoscut chiar de sursele oficiale. Potrivit afirmațiilor a doi reprezentanți ai biroului Ministerului de Interne „din cei circa 600-700 de oameni care au fost în fața sediului nostru, doar 200 erau «activi» (*Tineretul liber* din 15 iunie); același cotidian (ca și *România Muncitoare* din 15 iunie) observă că numărul „extremiștilor” respinși de armată către Universitate se ridică doar la 200-300 de persoane.

În sfârșit, cel mai târziu la ora 4 dimineața, în centrul orașului, calmul fusese complet restabilit; cu alte cuvinte, cel puțin cu o oră înainte de sosirea primelor coloane de mineri, la ora 5 dimineața, în București nu mai exista nici un focar de agitație.

Dar, ca să revenim la noaptea de 13 spre 14 iunie, rămân încă fără răspuns două întrebări: pe de o parte, de ce armata a intervenit atât de târziu și ce a făcut ea în realitate? Pe de altă parte, cine sunt „extremiștii”? Cine sunt, mai ales, cei care au acționat din umbră?

Armata „întârzie”: ficțiunile oficiale și misiunea reală

Președintele Iliescu este primul care prezintă punctul de vedere oficial privind conduita armatei în ziua de 13 și în noaptea de 13 spre 14 iunie: „Intervenția acesteia, spune el în ziua de 14 în fața minerilor, a fost binevenită” și chiar o laudă: „Ea a permis să fie «eliberată» Televiziunea, Poliția și Ministerul de Interne.” Dar, această intervenție (ca și cea „a forțelor de ordine și a muncitorilor din capitală”) „s-a produs cu întârziere”, constată el, pentru a trece imediat ce i se oferă prilejul „la acele elemente /*extremiste*/, care și-au făcut de cap până noaptea târziu”. Punct de vedere care va fi împărtășit și chiar dezvoltat de Petre Roman la conferința sa de presă din 15 iunie: insistând asupra caracterului „tardiv” al intervenției armatei, el îl explică prin lipsa de coordonare între cele două ministere implicate, respectiv Ministerul Apărării Naționale și Ministerul de Interne. Această regretabilă întârziere nu-l împiedică pe primul-ministru să-i omagieze la rândul lui pe „parașutiști și poliția militară care au intervenit *totuși*”.

A doua zi, Guvernul va merge și mai departe cu reproșurile. Reluând explicarea întârzierii prin „insuficiența coordonării informațiilor între unitățile de poliție și unitățile militare chemate în sprijin”, comunicatul din 16 iunie lasă să se înțeleagă că la urma urmelor armata este răspunzătoare de slăbiciunile constatate în rândurile poliției: „Aceste necorelări au provocat panica și deruta în rândurile forțelor de ordine.” Prejudiciul este cu atât mai grav cu cât, pornind de aici, se dezvoltă, în mai mare măsură decât o făcuse Ion Iliescu, ideea că această întârziere a avut drept consecință faptul că tentativa de lovitură de stat a luat asemenea proporții: „În aceste condiții, grupurile de agresori au atacat cu o violență extremă și greu de prevăzut obiectivele de stat pomenite mai sus.”

Și raționamentul continuă, fără a se da prea mare atenție coerenței: după ce descrie „scenariul destabilizării” și constată că „aceste acțiuni extremiste aveau drept obiectiv prioritar anihilarea forțelor de ordine /absente/ și a capacității lor de informare și decizie /aluzii la atacurile împotriva Serviciului Român de Informații și la celelalte două clădiri vizate/, comunicatul adaugă: „În acest caz limită, președintele ales și Guvernul au cerut intervenția hotărâtă a armatei și un sprijin larg din partea populației, în scopul blocării escaladării extrem de periculoase a evenimentelor.” Cu alte cuvinte, numai în acest moment, deci în jurul orei 21 (după „atacul asupra Televiziunii și după devastarea acestei instituții”), a fost lansat apelul către armată. Există în acest caz o dovadă de rea-credință: să critici armata pentru că a întârziat să intervină și să afirmi în același timp că de fapt nu primise cale liberă pentru a intra în acțiune... cel puțin nu într-o manieră hotărâtă.

Ce se va afla în zilele următoare, inclusiv din surse oficiale sau oficioase, asupra momentului și condițiilor în care a fost mobilizată armata în această zi de 13 iunie?

Dacă e să dăm crezare generalului Corneliu Diamandescu, șeful Poliției, ale cărui declarații sunt reproduse de directorul general al Televiziunii, Emanuel Valeriu, în ziarul *Adevărul* din 15 iunie, „conducerea armatei a promis 2 000 de militari masați în Piața Universității la ora 7.00, 5 000 la ora 9.00, 7 000 la ora 12.00 — fără să apară vreunul”.

Iată o afirmație care contrazice versiunea precedentă. Căci cum ar fi putut promite un comandant militar să trimită trupe cu mult înainte de crearea situației „limită” care trebuia să determine autoritățile să ceară acest lucru?

Alte versiuni vor contrazice și ele afirmațiile generalului Diamandescu. Astfel, ofițerii de poliție chestionați de ziarul *Dimineața* din 12–13 iulie susțin, cel puțin în ceea ce-i privește, că Poliția nu a solicitat sprijinul armatei decât în jurul orei 16.30.

În mai multe rânduri, presa oficială revine asupra atitudinii armatei. Ziarul *Adevărul*, în special, se dedă la o serie de atacuri, începând cu numărul din 15 iunie, ca și în alte numere. Se lasă să se înțeleagă că numeroasele ape-luri pentru sprijin lansate armatei de către asediații din Prefectura Poliției și din Ministerul de Interne au rămas fără răspuns. Se scoate de asemenea în evidență atitudinea ciudată a trupelor aflate la Televiziune; sau chiar a acelor unități militare care, după ce și-au făcut apariția în mai multe rânduri în zona Ministerului de Interne (mai întâi în camioane care transportau trupe, apoi, începând de la ora 19, în vehicule blindate), s-au retras în fața câtor-va sticle incendiare sau, mai rău, au fraternizat cu manifestanții — care au salutat gestul soldaților cu lozinca cunoscută din decembrie „Armata e cu noi!” (*Adevărul*, 23 iunie 1990).

Un alt element, care clarifică lucrurile în și mai mare măsură, este mărturia comandantului Ion Costin care conducea o unitate, formată din zece blindate. La ora 19, el primește ordinul de a se deplasa la Ministerul de Interne unde sosește în jurul orei 20. Cum plecase fără muniție, nu putea riposta atacului cu sticle incendiare. Incendiul care se declanșează pe două dintre vehiculele comandate de el sunt stinse cu greu. La ora 20.30 primește ordinul să părăsească zona pentru a-și reface unitatea pe platoul din Centrul Civic construit de Ceaușescu. La ora 21.20 primește în sfârșit muniția adusă cu un camion. Dar abia la 23.15 va primi ordinul de a se deplasa din nou la Ministerul de Interne unde observă că „manifestanții nu mai sunt la fel de violenți”. În jurul orei zero, un elicopter al armatei aruncă gaze lacrimogene, ceea ce îi derutează pe manifestanți (*Zig-Zag*, 26–30 iunie 1990).

Indicarea orelor este verosimilă în ceea ce privește primele apariții ale armatei — acestea fiind confirmate de numeroase mărturii — și în ceea ce privește distribuirea munițiilor. Generalul Victor Stănculescu, ministrul apă-

rării naționale, care se găsea la 13 iunie la o reuniune a Tratatului de la Varșovia, va afirma de asemenea, într-un interviu publicat de *Express* în numărul din 29 august, că „munițiile de luptă au fost împărțite seara la ora 21 în anumite unități alertate încă de la ora 16.30”.

În schimb, orarul indicat de către același ofițer pentru angajarea directă la Ministerul de Interne este infirmat atât de martori oculari, de presa independentă, cât și de presa oficială, cu toții fiind de acord că intervenția nu s-a produs decât după ora 24.

Ce să înțelegem din aceste date contradictorii?

Încă o dată se confirmă faptul că autoritățile uzează de procedee pe care le cunoaștem deja, asociind afirmații vagi, minciuni și contradicții, pentru a pune, în cazul de față, pe seama armatei consecințele nefaste, ce trebuiesc justificate în fața opiniei publice, ale ordinelor pe care le-a emis pe cont propriu, și asta în scopul de a ascunde adevăratul obiectiv al măsurilor luate. Reiese cât se poate de clar că unități ale armatei erau mobilizate — de la ora 16.30 — dar nu au primit muniții decât după ora 21, iar ordinul de a acționa, abia noaptea târziu. Adică destul de târziu pentru ca activitatea propagandistică urmărind să acrediteze ideea încercării de lovitură de stat să-și atingă scopul. În această privință „întârzierea” armatei prezintă stranii similitudini cu „slăbiciunea” poliției.

Dar asta nu e singura coincidență.

Slăbiciuni binevenite

Ne amintim cum aprecierea privind pretinsa incapacitate a poliției de a interveni a permis mai târziu autorităților să anunțe necesitatea dotării ei cu noi mijloace tehnice și a înființării unui nou corp, jandarmeria.

„Întârzierea” intervenției armate va permite, de asemenea, doborârea a doi iepuri dintr-un foc.

Căci, de mai multe luni, armata pune autorităților probleme serioase: ea este cuprinsă ca de o boală de activitatea Comitetului de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (CADA), comitet constituit la începutul lunii februarie din subofițeri și ofițeri de toate gradele (cel mai înalt fiind gradul de colonel), din mai multe unități, în special unități de elită. Acest comitet, a cărui audiență în rândurile armatei a crescut foarte mult, a cerut în mod expres ca aceasta să nu mai fie folosită ca mijloc de presiune politică sau ca aparat de represiune în caz de conflicte sociale. Nu este de altfel exclus ca efectivul de ofițeri și subofițeri să fi arătat rezerve față de ideea angajării armatei alături de forțele de ordine, ceea ce a putut constitui efectiv un factor care a condus la funcționarea defectuoasă a mecanismului, așa cum s-a întâmplat și cu sindicatele independente atunci când s-a pus problema mobilizării muncitorilor. Poate că, în aceste condiții, trebuiau să existe dovezi privind iminența unei lovituri de stat pentru a-i determina pe militari să se angajeze.

Oricum, președintele Iliescu încearcă să tragă foloase din „slăbiciunile armatei”. În fața minerilor, în Piața Victoriei, el explică: „Armata trebuie să constituie un element de stabilitate și de apărare a cuceririlor poporului, nu trebuie să stea indiferentă când vandalii se dedau la asemenea acte barbare împotriva poporului. Teoria «armatei pasive» avansată de Grupul pentru Democratizarea Armatei este periculoasă, căutând să dezavueze armata, să o rupă de popor. Dar armata și-a făcut și de această dată datoria.”

O critică ce va fi reluată și în comunicatul Guvernului din 16 iunie în termeni mai voalați: „S-au înregistrat unele ezitări în privința intrării rapide în acțiune a unor unități ale armatei — ceea ce a pus în evidență carențe de exercitare a comenzii militare.”

Discursul dlui Iliescu își face deja efectul. Începând din 14 iunie, Guvernul cere Ministerului Apărării Naționale să ia măsurile care se impun pentru a pune capăt activi-

tății CADA. Semnând comunicatul, Petre Roman reproșează Comitetului CADA de „a-și fi arogat dreptul de a acționa în numele armatei” publicând declarații „care lovesc în instituțiile militare” și motivează în modul următor hotărârea de a-l dizolva: „Asemenea activități pot să genereze confuzii, subminează idealurile democrației, sunt destinate să destabilizeze armata și să dezorienteze opinia publică. Ele au provocat reacții de dezaprobară din partea Consiliului Militar Superior al Ministerului Apărării Naționale și al Consiliului Superior al Conducerii Ministerului de Interne, ca și din partea cetățenilor care au o atitudine responsabilă în ceea ce privește armata.” Consiliul Militar Superior al Armatei dă curs acestei solicitări și interzice activitatea CADA începând cu 15 iunie. Într-o declarație dată la 14 iunie se explicau următoarele: CADA „s-a dedat la acțiuni ce au făcut jocul unor forțe politice care vizează destabilizarea vieții sociale, acțiuni ca acelea din zilele de 13 și 14 iunie”.

Ministrul apărării naționale, Victor Stănculescu, care i-a urmat lui Nicolae Militaru — după ce CADA a obținut ca acesta din urmă să fie îndepărtat —, nu sprijină decizia Consiliului Militar Superior al Armatei. Totuși, ministrul se ferește să țină partea acestui Comitet. Fapt este că acesta va continua să activeze, după ce a declarat în mod public că nu acceptă hotărârea Guvernului. La 23 iunie, Victor Stănculescu va răspunde de altfel criticilor aduse armatei, subliniind într-o intervenție televizată că, în ceea ce îl privește, „nu acceptă anumite păreri care denigrează armata și activitatea sa din ultimele zile, ca și acele aprecieri negative privind capacitatea ei de a acționa în spiritul democrației reale”.

A tras armata?

După cum am văzut, generalul Stănculescu recunoaște că unitățile militare puse în stare de alertă au primit

într-adevăr „muniție de luptă”. Domnia sa poate foarte bine s-o facă, știind că nu poate fi tras la răspundere, căci la 13 iunie se afla în afara țării, la o reuniune a Tratatului de la Varșovia.

Până la această dată, autoritățile recunosc doar patru morți în urma evenimentelor din iunie, din care patru împușcați, toți în după-amiaza și seara zilei de 13 (deci nici unul în cursul nopții). Autoritățile au anunțat de asemenea peste o sută de răniți, din care șaiszeci spitalizați fără să precizeze natura rănilor acestora (comunicatul din 16 iunie și comunicatul Cabinetului Procurorului general din 14 iulie). În acest fel, responsabilitatea revine în mod implicit extremiștilor care s-au omorât între ei fără să mai aștepte armata sau forțele de ordine.

Martorii au semnalat însă numeroase focuri de armă și tiruri de arme automate. În mod evident, acestea nu au avut drept scop să-i lichideze pe răsculați, ci doar să-i pună pe fugă. Chiar în luna decembrie s-a observat că rafalele erau trase pe deasupra capului demonstranților. Este, de asemenea, foarte probabil că forțele de ordine, în cursul evenimentelor din acea seară, s-au mulțumit să facă uz doar de muniții de manevră.

Cu toate acestea, au existat neîndoielnic, nu numai în cursul serii, ci și în timpul nopții, morți prin împușcare: *Tineretul liber* din 15 iunie recunoaște acest lucru în articolul „Raid prin spitalele capitalei”. Dar mărturia cea mai concludentă în acest sens vine din partea lui Dragoș Nicolescu, vicepreședintele Sindicatului Independent al Medicilor din România: „Am mai mulți colegi care au fost de gardă în acele zile, și mă refer îndeosebi la doctorul Constantinescu, care a fost de gardă atât în noaptea de 21-22 decembrie 1989, cât și în noaptea de 13-14 iunie. El a avut în acest fel posibilitatea să compare numărul și tipul de leziuni, adică acele leziuni produse de gloanțe...

Pentru că, în cursul acestei nopți, s-a tras o rafală de armă automată care a durat aproximativ 20 de secunde

și care a făcut numeroși morți. Oficial se spune că au fost numai șase morți. Noi credem /.../ că numărul real al morților în cele trei zile se ridică la 50-60.

Am vorbit cu o parte dintre medicii care au fost de gardă în spitalele Bucureștiului și toți ne-au oferit date care se coroborează cu datele noastre: o cifră de zece ori mai mare decât cea oficială. Este foarte posibil, de altfel, ca un mare număr de morți să fi fost trimiși direct la Institutul Medico-Legal din București sau chiar direct la Crematoriu. Institutul Medico-Legal nu se mai află în subordinea Ministerului Sănătății, ci în subordinea Ministerului Justiției. Pentru ca medicii să accepte un asemenea transfer li s-au dublat salariile în decurs de numai 24 de ore. Ministerul Sănătății nu a fost de acord cu acest transfer, dar nu a avut încotro /.../

Este îndeobște cunoscut că în noaptea de 13 spre 14 iunie au avut loc numeroase incinerări. Am discutat în acest sens cu oamenii care lucrează la Crematoriu. Ei nu au dat răspunsuri foarte clare. Le este teamă.“

În momentul de față este imposibil să se avanseze o cifră sigură a victimelor din noaptea de 13 spre 14 iunie. Printre cei aproximativ șaiszeci de morți despre care vorbește Dragoș Nicolescu, pornind de la estimările făcute de confracții săi, sunt incluși și cei căzuți în cele trei zile care au urmat, deci cifra include și pe cei căzuți sub loviturile minerilor (mai puțin numeroși, potrivit datelor de care dispunem, decât cei doborâți în timpul nopții). Pe de altă parte, se spune că un număr neprecizat de cadavre ar fi fost transportate direct la crematoriu sau la Morgă. Minuțioasa anchetă întreprinsă de Eugen Dichiseanu de la *România liberă*, publicată în mai multe numere ale ziarului la sfârșitul lui august și începutul lui septembrie, a scos la lumină că autoritățile (viceprimarul capitalei, directorul Institutului Medico-Legal etc.) au dat la 22 iunie ordin să se sape patruzeci și cinci de morminte pentru cadavre neidentificate la cimitirul Străulești II, cimitirul săracilor

din București. Ancheta a scos la iveală că la Morgă erau conservate 104 cadavre încă de la începutul anului, din care — se pretindea — numai 17 erau din luna iunie. Inspectoratul General al Poliției nu înregistrase în aceste șase luni decât douăzeci și cinci de corpuri neidentificate — din care niciunul în iunie. Iar din cele aproximativ 40 de cadavre înhumate la sfârșitul lunii iunie, niciunul nu a fost înregistrat la Poliție. *România liberă* a putut publica fotografia unui cadavru care mai putea fi încă recunoscut (întrucât congelatoarele nu funcționează). Acesta a fost îndată recunoscut de familie ca fiind Ioniță Vasile, dispărut în noaptea de 13 spre 14 iunie.

Este evident că autoritățile au ceva de ascuns: numai o anchetă efectuată de instanțe autorizate — și în special de către Comisia Parlamentară pentru evenimentele din 13–15 iunie — ar putea eventual să facă lumină.

În ceea ce ne privește, să reținem că numărul victimelor este fără îndoială mai ridicat decât cel avansat de către oficialități și că în cea mai mare parte ele au fost victime ale polițiștilor, în uniformă sau în civil, și ale armatei, care, ca și în decembrie și contrar afirmațiilor oficiale, au tras asupra demonstranților.

Provocatorii

Acum se naște una din marile întrebări legate de evenimentele din 13 iunie și în special de ceea ce s-a petrecut în timpul nopții.

Provocatori misterioși, jalnici executanți: unde sunt căpeteniile?

Când a părăsit Piața Universității, mulțimea era deja ațâțată în cel mai înalt grad de numeroasele acte de provocare petrecute în acea zi. Tulburată de asemănarea dintre evenimentele trăite și ceea ce se întâmplase în decembrie și nutrind speranța că se va înlăptui în sfârșit revoluția atât de mult invocată și dorită, mulțimea e revoltată și vrea să ceară dreptate: televiziunea să fie în sfârșit obiectivă, să fie eliberați cei arestați. Arestații vor apărea chiar la sfârșitul după-amiezii. Dar, departe de a contribui la liniștirea spiritelor, eliberarea lor va spori încordarea: ei își vor arăta trupurile acoperite de vânătăi. Cu toții au fost bătuți sălbatic.

Demonstrații vor considera toate acestea drept o nouă provocare. Totuși, mulțimea de manifestanți, gata să se lase antrenată în orice fel de aventură, va rămâne, în marea ei majoritate, neviolentă, chiar în momentele cele mai încordate din cursul nopții. Ea va asista stupefiată,

cel mai adesea pasivă, uneori încercând totuși să riposteze, la acțiunile unor indivizi sau ale unor mici grupuri de agresori și spărgători care mergeau în față, escaladând grilaje, atacând și distrugând; unii dintre aceștia ieșeau din rând, aruncau repede o sticlă incendiară și fugeau în aceeași clipă.

Cine sunt aceștia?

Mulți sunt tineri, unii chiar copii, alții sunt pur și simplu antrenați de val. Unii vin din „zonă”, mai ales țiganii, cei care vor fi văzuți în clădirea Televiziunii, care vor devasta studiourile și vor fi arătați pe micile ecrane; fețe de infractori, cu priviri rătăcite, înspăimântătoare. Cine sunt ei? Contestatari manipulați sau participanți plătiți?

În sfârșit, vor mai fi și alții, anonimi, mai bine îmbrăcați, acționând adesea ca grupuri de comando, care au lovit cu precizie și hotărâre — după cum afirmă unii martori, cum e de pildă acel individ care, sub ochii unui ziarist de la *Dreptatea*, închide rapid vanele conductelor de apă de lângă Prefectura Poliției în momentul în care clădirile iau foc și apoi dispare. Și alții asemenea.

În fapt, pentru toată lumea, demonstranți și trecători, lucrurile par limpezi, și tot așa vor fi și relatate, încă din acea seară: de acționat a acționat doar o mână de provocatori care au știut să antreneze după ei un mic număr de persoane manipulate sau plătite, capabile să execute, în mod conștient sau nu, un plan prestabilit.

Pentru toți, problema-cheie este următoarea: care este identitatea reală a acestor agresori? Pentru cine sau pe seama cui acționează astfel? Acesta este de fapt și „punctul nevralgic” al versiunii oficiale.

Încă din primele momente, autorii loviturii de forță au fost identificați în mod global în primul rând de către Ion Iliescu: „legionari”, care au pregătit vreme îndelungată această acțiune („de mai bine de trei luni potrivit informațiilor pe care le deținem”, vor spune printre altele reprezentanți ai biroului de presă al Ministerului de Interne).

Totuși, identificarea lor pare să fie o sarcină „pe termen lung”; „Sperăm să punem în evidență și cine au fost inițiatorii acțiunii”, spune Petre Roman în cadrul conferinței de presă din 15 iunie, înainte de a continua astfel: „Acțiunea poliției din dimineața de 13 iunie le-a luat-o înainte organizatorilor agresiunii, care fiind *devansați* au fost obligați să-și pună în aplicare planul în mod precipitat. În ceea ce privește *componența bandelor*, ea a reprezentat, în opinia Guvernului, în mod evident, pleava societății care s-a asociat în mod natural cu *inspiratorii* acțiunii, pe care ordinea legală ar fi eliminat-o, odată cu această pătură parazită. Ambele categorii aveau, în mod firesc, aceleași interese.”

Încă din ziua precedentă, toate aceste lucruri fuseseră spuse mai puțin limpede, dar ceva mai direct, de către Ion Iliescu în fața minerilor: „S-au făcut numeroase arestări, dar «capii», cei care se țin în umbra acestor acțiuni, nu au fost încă identificați. Se va deschide o vastă acțiune penală. Poliția și Procuratura încep anchetarea celor arestați și se eliberează mandate de arestare împotriva celor care vor fi recunoscuți ca implicați în actele de violență.”

Există două categorii complet distincte. Prima dintre acestea este cunoscută: este acea categorie de indivizi dubioși care popula deja, potrivit propagandei oficiale, Piața golanilor, drogații, traficanții, „cei fără ocupație”, prostituatele și, bineînțeles, „țigarii”. Cu cealaltă categorie lucrurile sunt ceva mai complicate: deși este „demascată” de fapt, rămâne să fie identificată mai precis. Chiar de pe acum s-ar putea spune că aceasta se împarte în alte două subcategorii:

– Pe de o parte, căpeteniile, cele care au putut pregăti și organiza lovitura (deși în grabă, ceea ce ar putea explica în oarecare măsură eșecul lor), care au știut să găsească pe cei care au înfăptuit acțiunile — profesioniști sau elemente declasate —, să-i plătească eventual; cei care au știut, în sfârșit, să incite mulțimea să se implice în acte

de violență. Există, evident, puține șanse de a-i depista în rândurile celor din urmă, dar nu lipsesc totuși unele indicii, iar ancheta pe care o vor efectua atât cetățenii justițieri, cât și forțele de ordine și chiar mijloacele de informare va trebui să ducă la strângerea dovezilor.

— Pe de altă parte, agitatorii de profesie, înarmați, prezenți la locul faptelor și al căror mod de a acționa a constituit dovada însăși asupra naturii „legionare” a rebeliunii. Trebuia, în mod logic, să fie descoperiți câțiva dintre aceștia printre suspectii reținuți în cursul serii și al nopții, care fac obiectul unei „trieri”, potrivit expresiei care revine în comunicatele oficiale. Nu a fost avansată nici o cifră precisă asupra numărului acestora din urmă, iar afirmațiile oficiale se contrazic una pe alta în mod permanent: dacă este să dăm crezare Guvernului, în data de 16 iunie — deci, având în vedere și arestările efectuate în timpul „șederii” minerilor — numărul celor anchetați se ridică la 1 021 (915 bărbați și 106 femei). Dintre aceștia, 34 sunt în detenție preventivă. Alte 83 de persoane fac obiectul unui dosar penal pentru trimiterea în judecată. 153 de persoane au primit sancțiuni penale contravenționale, constând în amenzi și înțemnițări. Au fost, de asemenea, anchetați 51 de minori, dintre care 18 au fost trimiși la școli speciale, iar 33 au fost încredințați familiilor.

Ministerul de Interne, în nota din 16 iunie, ajunge și el, în chip curios, la aceeași cifră de 1 021 de persoane arestate, însă numai în seara zilei de 13 și dimineața zilei de 14 iunie, împărțirea fiind cu totul alta: „În seara zilei de 13 și dimineața zilei de 14 iunie, au fost identificate la locul faptelor 1 021 de persoane, din care 915 bărbați și 106 femei. După ce aceștia au fost triați au fost luate următoarele măsuri:

- 68 de persoane au fost arestate întrucât au comis infracțiuni;
- 182 au fost reținute pentru comiterea de contravenții;
- 83 au făcut obiectul unor urmăriri penale, fără a fi fost reținuți;

– 103 minori au fost identificați; dintre aceștia, 72 au fost înapoiați familiilor și 31 au fost internați în centre specializate.

Acțiunea de triere continuă în colaborare cu unitățile Procuraturii.”

Oricum, reiese implicit, fie dintr-o versiune, fie din cealaltă, că această primă selecție nu a reușit încă să găsească „extremiști” de profesie. Acești „provocatori” sunt de negăsit, ceea ce-i face pe unii să se gândească la miste-rioșii „teroriști” din decembrie.

Fantoma unei Securități incontrolabile, redusă la starea de șomaj după revoluție și înfeudată acum organizatorilor unui complot „legionar”, este acum readusă în atenția publicului, prima dată de către Răzvan Theodorescu (președintele Televiziunii Române), maestru în arta insinuării și a propagandei. „Am recunoscut printre cei care au asediat Televiziunea foști activiști de partid din Televiziune care își pierduseră slujba din decembrie 1989”, afirmă acesta într-un interviu difuzat de Radio Europa Liberă în 19 iunie.

Ideea va fi reluată și amplificată de Petre Roman în fața ziaristilor spanioli, la 21 iunie, la Madrid: „Șefii acestora sunt foști teroriști, foști membri ai Securității.” Aceeași idee se va regăsi și în unele discursuri adresate străinilor și va fi strecurată și în presa de uz intern. Ziarul *Azi* din 16 iunie scrie, de exemplu, în articolul: „Opriți, extrema dreaptă!” că „elemente recuperate din vechea miliție și din Securitate s-au implementat printre mercenari /.../, țigani din pleava societății și scursori de la periferia civilizației contemporane”. În fapt, se vedește repede că teoria loviturii de stat nu poate fi susținută decât dacă se poate dovedi că bandele venite de la marginea societății au fost încadrate și conduse de „specialiști”. Cine putea să joace mai bine acest rol dacă nu fantomele „teroriștilor” din decembrie? Dacă la șase luni de la revoluție, după atâtea investigații, autoritățile nu au reușit să pună mâna pe acești

teroriști, cum or fi putut să o facă acum atât de repede? Nu este deloc uimitor, în aceste circumstanțe, că „agresorii violenți” pe care Televiziunea îi oferă răzbunării populare se arată a fi înaintea de toate simpli vandali. Curios, de altfel ei nu vor fi urmăriți, fie pentru că nu li s-a putut găsi vreo vină, fie pentru că urmărirea nu a fost considerată oportună...

Oamenii Securității

Totuși, întrebările privind adevărata identitate a „provocatorilor” și mai ales rolul lor în desfășurarea evenimentelor își vor găsi în scurt timp locul, cu precădere în paginile presei independente. Prea mulți martori au remarcat, îndeosebi la Televiziune, cât de suspecte erau actele de violență protejate și chiar încurajate de forțele de ordine și de către „civili” susținători ai FSN, care păreau că îi conduc pe aceștia din urmă; acte de agresiune comise de alți „civili” ciudat de asemănători cu primii. Acest lucru este scos în evidență de mulți martori.

Să cităm în acest sens mărturia unuia dintre „arestații” din timpul nopții, Victor Cojocaru, care va declara în *România liberă* din 6 octombrie: „M-au arestat pe 14 dimineața, la ora 2, de pe strada de lângă Televiziune, în timp ce fugeam datorită spaimii create de focurile trase de militarii din garda Televiziunii. Am fost dus la Palatul Victoriei, bătut bestial și aruncat într-o cameră unde zăceau mai multe persoane. Mi s-a spus: «lasă că n-o să scăpați nici unul». Spre ziuă am observat că în acea cameră intrau diverși civili, care spuneau, cu privirea ațintită asupra unuia din grămadă: «Măi Mitică, cum ai ajuns în situația asta?» Acești «Mitică» părăseau încăperea cu acei civili. Au fost circa 8-10 cazuri. La trei dintre aceștia, după un control prealabil, se depistase că miroseau a benzină, unul dintre ei având chiar și un cuțit.”

Această mărturie aruncă o cu totul altă lumină asupra operației de „triere” care se efectua în timpul nopții.

Alte mărturii — precum cea a lui Dumitru Iuga sau a lui Constantin Martiniuc, ambii prezenți la Televiziune în calitate de salariați ai ei — conduc la aceleași concluzii: Iuga surprinde în holul Studioului 4 conversația dintre „civili” îmbrăcați în salopete suspecte și înarmați cu ciomege și răngi. Unul dintre ei povestește celuilalt: „L-am bătut pe unul pe stradă, de l-am cocoșat, ca să văd că era unul de-al nostru, îmbrăcat civil.” El surprinde în aceleași locuri și alți „civili” bine îmbrăcați, dându-se drept „căpitani sau colonei în rezervă”, dirijând forțele de ordine și... civili în salopetă (revista 22, nr. 37 din 28 septembrie 1990). Cine ar putea fi aceștia, dacă nu membri ai Securității care, „foști” sau „actuali”, în „rezervă” sau „activi”, au aerul că sunt în misiune chiar în momentul respectiv. „Civili” — îmbrăcați corect sau nu — sunt în legătură cu persoane precum Bebe Ivanovici, dar și cu unele de rang mult mai înalt: Gelu Voican, viceprim-ministru pe atunci și senator, N.S. Dumitru, vicepreședinte al FSN. Acestea sunt fapte care se regăsesc în mărturiile lui Constantin Martiniuc, amenințat cu moartea în mai multe rânduri, ca și Dumitru Iuga și mulți alții de atunci înapoi (România liberă din 14 august 1990).

Faptele vorbesc de la sine și concordă unele cu altele în așa măsură, încât Ion Iliescu se va simți dator să declare, începând din 14 iunie: „Față de această situație /rebeliunea legionară/, mai sunt încă oameni care — Dumnezeu știe cu ce intenție — caută să-i facă pe agresori să treacă drept victime, aruncând răspunderea asupra forțelor de ordine.” Asemenea afirmații vor fi ulterior întotdeauna respinse, fără măcar a li se da vreo atenție, ele fiind pur și simplu „totalmente ridicole” și „stupide” (discurs ținut de președinte, în fața membrilor Corpului Diplomatic, relatat în *Expres* din 29 iunie).

În orice caz, în luna septembrie, când se vor judeca primele procese, după atâtea și atâtea arestări urmate de „trieri“, de anchete „civice“ sau judiciare, după atâtea delațiuni solicitate de către autorități (cum se va vedea), după atâtea inculpări ramase fără urmări luni întregi, nu se va găsi niciun acuzat care să poată fi adus în sprijinul tezei că în seara zilei de 13 iunie s-a încercat o lovitură de stat foarte periculoasă, premeditată și foarte bine organizată.

Într-adevăr, din cele 185 de persoane anchetate în cursul lunii iunie și ținute în stare de arest cel puțin două luni, numai cinci au compărut în fața Tribunalului Militar în septembrie, și aceasta pentru că infracțiunile comise „au drept obiectiv bunuri aparținând Poliției Capitalei și Ministerului de Interne“ (în termenii comunicatului cabinetului Procurorului general din 14 iunie 1990):

- doi indivizi asupra cărora s-au găsit pistoale și cartușe furate de la Prefectura Poliției: Valentin Stoican, 15 ani, „fără ocupație“, și Vasilică Lixandru, 23 de ani, și el tot „fără ocupație“;

- un individ care a aruncat pietre și sticle incendiare în clădirea Ministerului de Interne, pe nume Nicolae Bugeanu, 48 de ani, „pensionar“;

- o persoană acuzată de a fi furat documente de la Inspectoratul Poliției și o alta inculpată pentru că ar fi furat o baterie de acumulator și un difuzor dintr-un vehicul incendiat al poliției (Comunicatul Procurorului general și al Ministerului de Interne, publicat în *România liberă* din 26 septembrie)

Cât despre alți 29 de „agresori“, al căror proces a început la 24 septembrie, delictelor pentru care sunt aduși în fața justiției se află sub incidența codului penal, cu alte cuvinte, nu sunt considerate ca având legătură cu o tentativă de lovitură de stat. Ei au apărut în fața tribunalului pentru delikte precum ultraj la bunele moravuri, tulburarea ordinii publice (art. 321, de la șase luni la cinci ani închisoare),

distrugerea de bunuri publice cu consecințe foarte grave (art. 231, de la 10 la 15 ani închisoare), pentru a fi pătruns fără a avea dreptul în sediul unor instituții publice. Dintre aceștia, 9 erau „fără ocupație”, 4 minori, 9 muncitori, 1 student, 2 ingineri, 1 decorator, 1 vânzător, 1 tehnician și 1 arhitect.

După cum se vede, „agresorii” au fost selecționați cu atenție. Între ei, nici urmă de cei ale căror fețe au putut fi văzute pe micile ecrane de către întregul popor în seara zilei de 13 iunie și a doua zi, prinși în flagrant delict de vandalism și violență.

„Bande extremiste organizate” au rămas nedepistate, la fel ca „teroriștii” sau foștii „securiști” la care face aluzie Petre Roman. La sfârșitul anului 1990 nu se excludea posibilitatea de a fi descoperiți câțiva printre cele 51 de persoane cercetate în stare de arest încă din iunie, a căror anchetare nu a dat încă rezultate...

În ceea ce-i privește pe „capii” complotului, căutarea lor e o altă poveste, una pregătită, așa cum am văzut, încă de la întreruperea emisiunii TV, prin proferarea la telefon de acuzații, amenințări și injurii; ea se va desfășura în văzul tuturor, începând din dimineața zilei de 14 iunie.

II

VIOLENȚA MINERILOR

Zorii zilei de 14 iunie: „Moarte golanilor!”

La ora 5 dimineața, Piața Universității era pustie. Ultimii demonstrați fuseseră împrăștiați încă de la ora 3. Poliția și trupele USLA se retrăseseră de mai bine de jumătate de oră.

Iată însă că dintr-odată...

Atacul

„Aproape de ora 5, povestește Silvia Mustăciosu, cei câțiva colegi care rămăseseră să vegheze în Piața Universității s-au întors într-o stare de mare agitație: veniseră minerii... Toți cei care eram acolo ne-am repezit la etajul trei al Facultății de Geografie ca să-i vedem.

Vreme de cinci minute, Piața Universității ni s-a părut pustie. Apoi, deodată, am zărit bandele de mineri lângă Intercontinental. Înaintau în pas alergător cu lămpașele aprinse și cozile de târnăcop ridicate amenințător. Zeci, sute, o mie de mineri mânioși și sălbatici urlând «Moarte golanilor!» I-am văzut năpustindu-se spre balconul Facultății de Geografie.

În câteva secunde au spart ușa cu topoarele. Am început să fugim în toate părțile. Nu cunoșteam planul clădirii, iar pe culoare era întuneric. Ne-am regrupat în podul clădirii. Nu a trecut nici un minut și ne-au descoperit. De

altfel, rămăsesem în picioare chiar lângă intrarea din pod. Au pus mâna pe noi și ne-au obligat să coborâm.”

De fapt, minerii, sau mai degrabă „conducătorii” lor, par să fie la curent cu planul clădirii și chiar cu numărul celor care se găsesc în Universitate. Marian Munteanu, fratele lui, Bogdan, elev de liceu încă, Drăgan și alții, aproximativ douăzeci de persoane, se refugiaseră la subsolul Universității. Minerii au invadat încăperea urlând: „Unde sunt ceilalți?”

„Au intrat mai mult de o sută de mineri, își amintește M.B., studentă în anul III la Filologie; erau înarmați cu bâte, răngi de fier și topoare. Topoare de tăiat lemne. Se înghesuiau care mai de care să lovească. *Erau însoțiți de indivizi în civil care îi călăuzeau.*

Eram înconjurată de o mulțime de mineri, care mă priveau dușmănos. Unul din ei a ridicat toporul și m-a lovit în cap. Din fericire toporul a alunecat într-o parte și nu m-a nimerit chiar în plin. La început ne-au lovit pe toți cu topoarele numai în cap. Apoi, după ce am căzut la pământ, au început să mă lovească cu bâtele și cu picioarele unde nimereau. Ne-au scos de acolo sub o ploaie continuă de lovituri, trași de păr pe scări, pe trotuarele pline de geamuri sparte și de asfalt ars. Din cauza răniilor căpătate la cap, puteam zări doar printre șiroaiele de sânge care îmi inundau fața. Nu doream decât să ajung cât mai repede la duba poliției. La un moment dat, unul dintre ei m-a apucat de braț, iar ceilalți, încurajați de câțiva indivizi îmbrăcați în civil, au vrut să mă arunce într-una din vitrinele Institutului de Arhitectură. Cineva însă a spus că nu merita să spargă geamul. Se formaseră două șiruri, așa cum obișnuiesc poliștii, după cum am auzit; toți aveau cozi de târnăcop. Am fost împinși cu brutalitate între cele două șiruri. Nu mai știu ce s-a întâmplat apoi, pentru că am leșinat, dar trebuie să spun totuși că în afara obscenităților incredibile pe care mi-a fost dat să le aud, ultima frază de care îmi amintesc este propunerea făcută de cine-

va, nu știu de cine anume, de a tăia sânii uneia dintre colegele noastre cu toporul. Nu pot să spun dacă acest lucru a fost înfăptuit sau nu, dar ideea mi-a înghețat sângele în vine.”

Doamna Maria Munteanu, mama lui Marian și a lui Bogdan, povestește la rândul ei: „Bogdan, fratele lui Marian, a fost cel mai rău bătut. Este singurul care are leziuni interne. I-a fost afectat un plămân. Pe Marian l-au târât pe scări, până în dreptul havuzului unde l-au bătut din nou. Strigau la el: «Unde sunt dolarii? Ți-a dat Rațiu adidași?» I-au luat ceasul, i-au scos adidașii pe care îi purta, hainele lui sunt o mărturie cutremurătoare. Cele ale lui Bogdan, nici nu există, au fost pur și simplu sfâșiate. Ultima imagine a lui Bogdan a fost un bocanc care l-a izbit în față și i-a provocat trei fracturi la nas și deplasarea maxilarului. S-a trezit într-o mașină unde erau mai multe trupuri inerte.”

„Ruina muncii noastre”

După arestarea studenților, minierii rămân stăpânii Universității. Ei execută ascultători ceea ce li se cere, deci controlează pe cei care vin și pe cei care pleacă și se pregătesc să înfrunte și pe alți „legionari” și instigatori la dezordine. În așteptare, au ce face: devastează totul, lăsând în urmă un peisaj groaznic, uluitor... Dl Coman Lupu a văzut următoarele: „Doamne, sper să nu vină iar minierii, mi-am zis pe 14 iunie, când am plecat de acasă spre Universitate, unde aveam întâlnire cu un grup de studenți. Întâlnirea a fost, firește, ratată. /.../ Minerii hotărâseră (cu de la sine putere?!) că orice activitate în Universitate se suspendă. Cu legitimația în mână și cu insistențe, am pătruns înăuntru. Eu și alți câțiva colegi și studenți. Alți colegi au intrat bătuți ori s-au întors din drum, molestați, batjocoriți. /.../

Totul, absolut totul devastat: geamuri sparte, uși forțate, dulapuri scotocite, lacăte și încuietori smulse, sertare

trântite pe jos, cărți, manuscrise, fotografii, tablouri aruncate peste tot și călcate în picioare. În unele catedre, cabinete sau săli de cursuri dezastrul era străjuit de ceva pentru care francezii folosesc termenul *merde*, italienii *merda*, iar spaniolii *mierda*. /.../

Minerii se plimbau peste tot, purtând în mâini un întreg arsenal de arme medievale: bâte, topoare, vergele metalice etc. Alții stăteau la taifas printre ruinele muncii noastre și a profesorilor noștri. Decanatul, catedrele, laboratoarele, toate erau invadate de mineri. «Cine v-a chemat?» întreb pe unul din cei instalați în biroul prodecanului. «Ați făcut o greșală că ați venit.» «Nu ne-a chemat nimeni», îmi răspunde unul dintre ei. «Ba ne-a chemat, intervine altul. Greșala a făcut-o Voican Voiculescu». /.../ «Dar... spuneți-mi, cine a făcut dezastrul ăsta aici?» «Studentii», mi s-a răspuns.

Am ieșit și am urcat scările. La Catedra de literatură română un grup masiv de mineri stăteau de vorbă și fumau, așezați pe scaune, pe mese, pe jos. Se simțeau ca la ei acasă. La cabinetul de franceză, Teo Saulea se plângea că a dispărut un video împrumutat de la Biblioteca franceză. Din laboratoarele fonice au dispărut aparate /.../ procurate cu umilință de nepovestit. La Catedra de italiană, doi mineri răsfoiau prin hârtiile și pozele împrăștiate pe jos și pe birouri. /.../

Între timp au mai sosit două colege. Împreună, am făcut ordine și am măturat catedra noastră, cabinetul de portugheză și sediul Societății Române de Lingvistică Romanică.

În cele din urmă, noi am plecat, ocupanții au rămas. Pe 15 iunie dimineața, catedra noastră arăta mai rău decât am găsit-o pe data de 14 iunie. «Tot studenții!» mi-am zis. Mare le e puterea. Fac rău și unde nu sunt.”

De cealaltă parte a străzii, la Institutul de Arhitectură, studenții se simt prinși ca într-o capcană: după atacurile

din 13 iunie, ei știu foarte bine că nicio autoritate nu va veni să-i apere. Sunt singuri...

Alexandru Dumitru Babos, președintele Asociației Studenților Arhitecți, și-a petrecut noaptea în incinta sau în preajma Institutului: „Precizez că hotărârea de a se asigura permanența în timpul nopții în Institut și în Universitate a fost luată de comun acord cu studenții celor două facultăți, pentru a se preveni orice tentativă de devastare a celor două lăcașuri de cultură. /.../ În Institut eram șaisprezece studenți și portarul de noapte în momentul când, la ora 5 dimineața, un coleg a venit în goană să ne anunțe că minerii sunt în Piață.”

Încă din ajun, Mihai Ilie, portarul de noapte, nu se mai simte în siguranță. De altfel, după venirea poliției în zorii zilei de 13 iunie, a și anunțat că refuză să mai rămână singur în Institut în timpul nopții...

„La ora 5 și 10 minute am auzit zgomot mare și am văzut cum minerii distrugeau baricada pe care studenții o ridicaseră la intrarea în Institut. La cealaltă intrare a apărut un grup de mineri care mi-a strigat să le deschid. I-am întrebat dacă aveau o împuternicire oficială pentru a face control în Institut și aceasta a fost tot ce am mai putut spune, căci, între timp, ei au spart geamul și erau deja în hol. Fără alte explicații au început să mă insulte și să mă lovească cu bâtele și cu topoarele, încercam să le explic că nu-mi făceam decât datoria, că meseria mea era tocmai să păzesc aceste clădiri și că nu aveam dreptul să părăsesc postul. Degeaba. M-au luat cu ei, continuând să mă lovească și m-au dus la Poliția Capitalei. Sângeram puternic.

La Poliție nu au conținut să mă bată; m-au obligat să mă culc pe burtă și au sărit cu amândouă picioarele pe mine, strigându-mi să nu mă mișc că altfel mă omoară. În jurul meu erau mulți mineri, dar și polițiști. Pe jos zăceau oameni bătuți. Trebuia să stăm toți culcați pe burtă ca să ne calce mai departe în picioare.”

Di Ilie nu a putut să-și scrie această mărturie și nici nu a putut s-o semneze. A dictat-o de pe patul său de spital: are ambele mâini rupte...

În acest timp, la Institut, studenții hotărâsc să se ascundă la ultimul etaj din clădirea nouă. Își găsesc adăpost într-un atelier. „Eram foarte speriați, povestește Silvana Anghel, studentă în anul întâi. Am blocat ușa, care nu voia să se închidă, cu dulapuri metalice, crezând că dacă vor vedea ușa blocată nu vor insista. Am rămas acolo, ascunși după alte dulapuri metalice, acoperite cu planșe de desen, până la ora șase și un sfert. Eram treisprezece cu toții (nouă băieți și patru fete), strânși într-un spațiu ce nu depășea doi metri pătrați.

În jurul orei 6.20 minerii au forțat ușa încăperii unde ne aflam. După câteva minute de scotoceală au dat peste noi.”

„Ne-au descoperit, continuă Victor Roncea, cu chicote de satisfacție, ne-au călcat cu sălbăticie în picioare, deși noi încercam să comunicăm cu ei... Au răsturnat planșeta peste noi, strivindu-ne, pe urmă au început să ne scoată pe rând de acolo: doi dintre ei ne imobilizau brațele, în vreme ce ceilalți ne loveau cu țevi de fier, bâte, topoare și cu tuburi de cauciuc cu metal înăuntru și chiar cu sfredele de mină. Ne-au târât pe scări, călcându-i în picioare pe cei care cădeau și lovindu-i în cap. Toate geamurile clădirii erau țândări.

Am fost târât în Piață, odată cu Silvana. Un miner, destul de solid, care părea să fie un fel de șef al lor, le-a ordonat să nu mă mai lovească în cap. Ne-au golit buzunarele. Fetelor le-au rupt în mod sistematic hainele și în general se purtau cu ele ca niște obsedați. În apropierea fântânii aștepta o mașină Dacia, albă, în care am fost imbarcați. Adrian Tudor era deja înăuntru. Mai târziu au adus-o și pe Dania Sasu. Minerul care s-a urcat lângă șofer avea o cască albă: el dădea ordinele. Șoferul a anunțat prin *emittorul de la bord* că «vine spre sediu cu un transport». Sediul nu era altul decât sediul *Guvernului*.

Am fost conduși într-o încăpere de la primul etaj, unde se aflau deja vreo treizeci de arestați, așezați pe jos și păziți de soldați. Cei care ne-au adus nu încetau să ne lovească fără ca nimeni să intervină. (Cu toate astea, erau și polițiști în încăpere.)“

Complicitatea oficialităților

Dania, Silvana și alții au fost puși în libertate după ce au trecut prin centrul de detenție improvizat în clădirea Guvernului, în timp ce colegii lor, Victor Roncea și Adrian Tudor, reținuți în aceleași împrejurări, vor fi arestați în adevăratul înțeles al cuvântului. De ce? Nimeni nu știe și probabil că singurul și adevăratul motiv poate fi găsit în arbitrariul hotărârilor luate în acea zi. Dar să nu scăpăm din vedere că arbitrariul este cel mai sigur aliat al teroarei, teroare pe care unii vor să o instaureze la București cu ajutorul minerilor. Simplul fapt că sediul Guvernului a slujit drept loc de detenție și de tortură ne scutește de orice comentariu...

Mărturia ziaristei Alina Ungureanu vorbește și ea despre complicitatea oficialităților: „Pe cei dintâi /*mineri*/ îi întâlnim mai jos de intersecția tramvaiului 21 cu strada Hristo Botev. Opresc tramvaiul. Efectuează control rapid, descoperă un puști în blugi și tricou spălăcit — ținută evidentă de manifestant — îl coboară și-l iau la bătaie. Filmăm și tăcem. Un miner vrea să ne interzică filmarea, un altul îi explică că asta ne este meseria. Îi urmăm în goană.

Cei câțiva mineri cărora ne alăturasem și care după câteva «discuții interne» ne acceptaseră prezența, au ajuns în dreptul rondului de la Universitate. În mijlocul unui grup, un tânăr de treizeci și ceva de ani ne întreabă de unde suntem. Este civil: o haină subțire, albastră, solid, nu prea înalt, șaten. Mă prezintă. La fel Bernard Vaillot. «Filmează numai două minute, apoi plecați.» Deleagă un miner să

ne supravegheze. Parcurgem și ceilalți câțiva metri rămași până în fața Intercontinentalului. O camionetă cu gigafoane montate pe capotă patrulează. Din ea vin indicațiile. Minerii sunt repartizați pe brigăzi, mine sau echipe în diferite puncte: Inter, hotelul Bulevard... În portavoce se mai aude... «domnul director Cozma»..., apoi se anunță capturarea lui Marian Munteanu. În jurul camionetei se formează o mulțime aproape compactă. /.../ În același timp percep dinspre camionetă un flux de oameni îndreptându-se spre noi. Din portavoce se aude: „luați-le aparatele de fotografiat și camerele, luați-le casetele filmate!” Între mine și Bernard Vaillot sunt numai trei pași. Cineva pune mâna pe camera video. Un altul îl apucă cu bruschete de umăr. Un al treilea îl lovește, îl vâd aproape îngenuncheat, încercând să apere aparatul. În aceeași clipă cineva mă trage de păr. Mă întorc automat. Sunt îmbrâncită. Din stânga și din dreapta, doi mineri mă lovesc. Unul cu un baston, celălalt — este un amănunt care probabil m-a surprins din moment ce în toată acea umilintă, groaza și rușinea pentru cei care o făceau, l-am mai putut reține — un sistem pentru asigurarea bicicletelor. Marfă chinezească: o lacrimă mare de oțel îmbrăcat în plastic roșu, închisă cu un cilindru-lacăt.

Portavocea strigă să fim aduși la dubă. Cineva mă trage de braț și strigă: «Acum lăsați-o, îi luăm.» Bernard Vaillot era deja în mașină. Cu o mână strângea camera, cu cealaltă încerca să mă ajute să mă urc.

Eu nu mai văd nimic: părul mi s-a desfăcut și-mi acoperă fața. Ușa din spatele meu o închide, din mers, Dan Iosif. Încerc să-l întreb ce se întâmplă, ce au cu noi. Închide ușa.

Loviturile, ale căror urme le mai port, au avut însă ceva mai multă logică decât conversația înghesuită în metrul pătrat de spațiu ocupat de mine și de Bernard Vaillot, plus gazdele: o tânără despre care aveam să aflu mai târziu că avea 20 de ani, cu ochelari și părul lung, și doi bărbați.

/.../ Tonul acestei conversații prietenești — de la răcnet la urlet — pe laitmotivul: «spune-i să ne dea casetele, altfel vă aruncăm jos din mașină și minerii vă omoară». /.../

Nu ni s-a spus unde suntem deși camioneta nu avea geamuri. Gestapo. S-a oprit în fața fostului Minister de Externe. Am fost coborâți și împinși pe scări. În hol, câțiva activiști, care nu aveau nimic cu minerul ieșit din șut, reiau tema binecunoscută: «Dați-ne caseta.» /.../ Se propune să fim duși în fața domnului Cazimir Ionescu. Nu are timp. Sosește Gelu Voican-Voiculescu. Întreabă ce s-a întâmplat. Este ușor încurcat de situație. Și ni se adresează în franceză — impecabil accent: *Je vous ai dit que ce sera une grande bagarre; que nous avons trop enduré et que nous allons être sans pitié.* (V-am spus că va fi o mare confuzie; am îndurat prea mult și acum vom fi fără milă.) Ne conduce pe culoar către biroul domnului Adrian Sârbu, șeful biroului de presă. Este afabil, dar nu ia nici o măsură. A. Sârbu va viziona imaginile și va hotărî dacă putem păstra sau nu casetele. /.../.

Adrian Sârbu dormea pe un scaun. Sculat brusc nu înțelege ce se întâmplă. Celui care-i explică cele întâmplate îi șoptește: «Asta este o greșeală, nu trebuia să o faceți.» Îi declar obosită că deși este complet ilegal, suntem de acord să ni se vizioneze casetele și să mi se asculte înregistrările. «Cu chestia asta s-a terminat în țară. Traduceți-i că poate să-și ia casetele și să plece cu ele!» Intervine însă tânărul din dubă: «Eu vreau să văd dacă m-au filmat?»

Așadar se decide: «Stai totuși să ne uităm!»

O violență teleghidată

În tot cursul zilei de 14, minerii stau concentrați în trei puncte ale orașului și de aici vor face curățenie, cu precădere în centru: Piața Universității, împrejurimile Ministerului de Interne și Cercul Militar.

„Gh. Frâncu, lector la Facultatea de Filologie din București, a fost anunțat telefonic de invazia minerilor și violarea incintei. A încercat, în consens cu ceilalți profesori, să ajungă în dimineața zilei de 14 la Universitate. A fost atacat în timp ce traversa Piața Universității și umplut de sânge pentru că este legionar. A reușit să articuleze că «este evreu», fapt pentru care a fost din nou lovit. A tăcut pentru că a înțeles că, mărturisind că este român din strămoși și liberal din convingere, tot nimic nu s-ar rezolva. Ajutat de un polițist care l-a recunoscut, a reușit să fugă și să intre în Universitate prin curtea interioară, pe la Facultatea de Istorie. În holul Facultății de Filologie, și acesta plin de mineri, este recunoscut și ocrotit de un travestit care tocmai cerea și el un lămpaș cuiva. /.../ a încercat să-i convingă «să păzească» biblioteca unde sunt cărți rare, de valoare. «Ce ne trebuiesc cărți, fac numai rău! a venit răspunsul. Știm noi ce fac ăștia aici, sunt legionari! Nu ne trebuie profesori!» (Expres nr. 22)

În ciuda apelurilor lui, biblioteca Universității a fost sistematic devastată. Ca și aceea a Institutului de Arhitectură, de altfel; în plus, pentru a desăvârși ce mâna omului n-a izbutit să facă, aici s-a folosit apa. În dimineața zilei de 15, una din bibliotecare constată că depozitul de cărți este inundat. Urcă împreună cu studenții la etajul întâi și descoperă într-unul din ateliere, chiar în cel situat deasupra încăperii unde se păstrau cărțile primite din străinătate în ultimele luni, că scurgerea chiuvetei fusese intenționat astupată cu un prosop.

Adevărul este că pretutindeni minerii apar însoțiți și nu ascultă decât de ordinele pe care le primesc de la acești „civili” aflați în fruntea brigăzilor lor. La Universitate, însoțitorul e un oarecare Bratu...

Eduard Tric este student în anul I la Facultatea de Fizică a Universității din București. S-a numărat printre cei 20 de studenți care au rămas în noaptea de 13 spre 14 în clădirea Universității.

„La ora 5.30-6.00 am văzut cum vin minerii dinspre bulevardul Magheru. Erau dotați cu topoare, ciomege, lanțuri, bâte. Se repeta frecvent numele unui anume Bratu, care cred că era un conducător al lor.”

La Institutul de Arhitectură, ghidul „ortacilor” este el însuși arhitect și se numește Mircea Haș. „În dimineața zilei de 14 iunie, către ora 8.30 /.../ intrând în holul Institutului, relatează Constantin Dragoș Neamțu, student în anul III, am fost abordat de un individ care nu era miner (purta un pantalon gri și un pulover maron și avea părul destul de lung); mi-a spus: «Când am intrat, am găsit înăuntru treisprezece colegi de-ai tăi și le-am venit de hac. Du-te să vezi sângele de pe trepte, dacă nu mă crezi!» Părea foarte mândru de ispravă. Am reținut, de asemenea, că el era cel care îi comanda pe mineri; unul din ei mi-a spus de altfel că era «omul lor».

Am ieșit din nou în fața Institutului și am văzut că minerul care era de pază împiedica pe unul din asistenții noștri să intre. Când acesta l-a întrebat, referindu-se la cel «în civil», de ce alții aveau dreptul să intre și el nu, minerul i-a răspuns la fel: «el e omul nostru».

— Dar îl cunosc, a exclamat atunci asistentul nostru. E Mircea Haș, fostul meu coleg de facultate! Era cu trei ani înaintea mea...”

Mai mult, la Arhitectură, profesorul Sorin Vasilescu avea să găsească, uitată lângă ușa biroului său, fotocopia unui plan foarte detaliat și foarte exact al clădirii: „Era alcătuit din opt pagini format A3 și cuprindea toate clădirile școlii. Nu a aparținut niciodată niciunuia dintre noi...”

Mărturia lui Matei Florian, tehnician de întreținere la Centrala telefonică a Institutului, dezvăluie și ea un amănunt în același sens: „Pe 15 iunie, când am ajuns la Centrala telefonică a Institutului, care era deranjată, am constatat că ușa de la camera cu circuite fusese spartă. Echipamentul nu suferise nicio stricăciune: se produsese doar defectarea

Centralei. Am mai constatat că ușa Centralei telefonice fusese și ea deschisă, dar cu chei potrivite...”

După ispravă, justițiarii au îndoieli

În ce-i privește pe mineri, minerii adevărați, „cei care poartă în pori amprenta de neșters a cărbunelui smuls din măruntaiele pământului”, aceștia nu sunt decât oameni simpli, oameni care cred în legenda cu legionari, falsificatori de bani și drogați.

„Am zăbovit timp de vreo cincisprezece minute pe treptele de la intrarea Institutului, relatează Adrian Constantinescu, student în anul IV. M-am așezat lângă un grup de cinci-șase mineri cărora le-am zis cine sunt. Mi-au spus că au intrat în Institut pentru că știau că aici se refugiaseră legionarii din Piață; că voiau să recupereze armele și drogurile pe care aceștia le ascunseseră înăuntru. Unul dintre ei m-a întrebat: «Cum arată drogurile astea, că eu n-am văzut în viața mea.» Mi-a povestit că un student, pe care-l fugărise pe coridoarele Universității, nu a vrut să-i dea, nici după ce a fost snopit în bătaie, colierul de bile pe care-l purta, dar că el era convins „că-i vorba de droguri».”

Iată ce i-a relatat Zoltan Kallos, 24 de ani, miner la Ani-noasa, în Valea Jiului, lui Traian Călin Uba, ziarist la *Express*, într-un interviu luat în luna august:

„K.Z.: Da, Eu am intrat în Universitate pe la 8.30-9. Dar la ora aia era deja devastat. Am intrat mai mult din curiozitate decât din convingere. Nici măcar nu sunt fesenist. N-am votat cu fesene-ul. În subsolul Universității am văzut trei saci de plastic, cu praf gălbui în ei. *Se spunea* că sunt droguri, prafuri euforizante. /sic! /

Rep.: Cine spunea?

K.Z.: La TIB, când a ținut discursul Iliescu, a spus și el că sunt prafuri euforizante. A doua zi, la sediul libera-

lilor, unde totul era devastat, plin de sânge pe jos, pe pereți, am văzut și seringi de plastic.

Rep.: Nu puteau avea și un rol medical?

K.Z.: În cantități așa de mari?! O grămadă de *civili bucureșteni* spuneau că sunt droguri și că acolo e o mașină de făcut bani. Tot civilii ăia spuneau că s-au găsit femei dezbrăcate la Universitate și la sediul liberalilor. Eu nu le-am văzut... Când am pătruns într-o sală de la mansardă, la Arhitectură, studenții lucrau la planșe. Fetele erau mult prea speriate ca să fie curve sau drogate."

Iată și ce relatează Gheorghe Gheorghe, 42 de ani, și Ion Bucur, mineri în subteran la abatajul frontal, unul la Lonea, celălalt la Petrila. Erau ambii la București în dimineața zilei de 14:

„G.G.: /.../ Eu am mers cu un plutonier-major la un bloc de pe strada Nada Florilor, la etajul 9. Ni s-a spus că în acel bloc se află cei care au atacat sediul Poliției. Plutonierul-major a blocat lifturile /.../ Eu am rămas jos ca să nu iasă nimeni din bloc. Când i-au adus jos, erau drogați. Lumea voia să-i omoare. /.../

B.I.: Și în Piața Universității era praf de droguri vărsat jos la un canal... Un praf așa cum ar fi fost Dero, da' era puțin mai galben.

Rep.: De unde știți că era praf de droguri?

B.I.: Mirosea a droguri.

Rep.: Ați mai mirosit droguri până acum?

B.I.: Așa spuneau alții... Eu am pus doar mâna.

Rep.: Cine spunea?

B.I.: Civilii. /.../

Rep.: Dar nu v-ați gândit cine ar putea să fie civilii ăștia?

B.I.: Atunci nu ne-am gândit...

Rep.: Dar acum?

B.I.: Acum mă gândesc că poate mulți dintre civili să fi fost teroriști... Dar atunci am crezut că sunt oameni pașnici... Printre noi au fost mulți infiltrați care ne agitau și ne îndemnau la bătaie... De unde era să vin eu, miner,

să dau în cap la oameni nevinovați. Noi nu suntem în stare la noi, în Valea Jiului, să facem dreptate, dar să omorâm lumea la București?!“

Astăzi minerii își pun întrebări. „Unii dintre ei au început să aibă sentimentul culpei“, constată Traian Călin Uba, reporterul săptămânalului *Expres*. „Sunt ca niște copii care își dau seama că au făcut o boroboacă și nu știu ce o să se întâmple. Parcă le pare rău, dar parcă n-ar vrea nici să recunoască faptul că au greșit, încercând să paseze responsabilitatea fie asupra acelor ortaci care au venit înaintea lor, fie asupra bucureștenilor-suporteri, fie, cu timiditate însă, asupra Miliției și Securității...“

Își amintesc după luni de zile amănunte care în iunie, în toiul acțiunii, le-au scăpat: „/.../ a venit un civil și ne-a spus când eram la Polivalentă: «La mine în bloc e cineva care a fost în Piața Universității și care a dat foc la o mașină» /.../ Am fost acolo, la blocul ăla, cu un autobuz de la armată, l-am căutat dar nu l-am găsit... Și atunci, la imaginea asta a țării noastre, nu au contribuit și cei care ne-au incitat? Venea câte un civil și spunea: «Uite ăla, uite ăla»... Poate că civilul ăla era polițist, era securist /.../

Au luat bătaie chiar și minerii din Petroșani care nu au apucat să se mai schimbe și s-au rătăcit... Am fost în compartiment cu un băiat de la noi de la Dâlga, care a luat bătaie în fața noastră de la cei de la Livezeni. N-a apucat să-și pună pe el salopeta și s-a oprit să întrebe, ca între mineri: «Bă, care-i manevra cu noi? Unde mergem?» «Aha, vrei să ne tragi de limbă!»... Și dă-i... Spunea un civil: «L-am văzut în Piața Universității» /... / Ajungea să dea unul în ăla, că se băgau toți minerii, săreau cel puțin douăzeci-treizeci de oameni care ajungeau să se lovească între ei fără să vrea, își rupeau și câte o ureche, își mai spărgeau capul...”

Țintele cetățenilor justițiar

În grupuri sau brigăzi, ascultând de îndrumătorii lor îmbrăcați în civil sau de polițiști, minerii se deplasează conform dispozițiilor primite prin megafoanele sau radio-emițătoarele cu care sunt dotate automobilele „obișnuite” puse la dispoziția lor. Ei atacă, după cum se va vedea, obiective precise: instituții, sedii de asociații, de partid, redacții ale ziarelor. Dar în același timp — și asta contribuie poate cel mai mult la răspândirea teroarei — atacă trecători, copii, bătrâni, femei.

Asistăm pe străzi la scene de o cruzime incredibilă, cum nu s-au mai văzut în România. Sunt scenele care au putut fi vizionate în Occident grație casetelor aduse cu greutate de ziariștii străini. În ceea ce o privește, Televiziunea română ocolește evenimentul.

„E de ajuns, consemnează George Arun, să fii arătat cu degetul și să se spună: «Iată-l!» Bande de zeci de mineri fugăresc un singur om, îl hăituiesc ca pe un animal, îl prind și cozile topoarelor intră în acțiune, omul dispare în această oribilă încăierare și nu se mai aud decât urletele lui.”

Șocul resimțit de populație este cu atât mai puternic cu cât, la început, martorii și victimele înregistrează această violență ca pe o explozie nemotivată de furie oarbă.

Sute de mărturii sunt astăzi adunate datorită muncii remarcabile depuse atât de presa independentă, cât și de Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România

și Comitetul Helsinki român, care le relatează în numerele 36-42 ale revistei 22 (raport redactat de Victor Bârsan). Dincolo de caracterul repetitiv al ororilor descrise, dincolo de grozăvia însăși a faptului că bucureștenii au senzația că au devenit deodată, cu toții, fără nici un fel de deosebire, victimele potențiale ale unei sălbăticii de neînțeles, din analiza amănunțită a acestor mărturii se desprinde cu claritate logica ce subîntinde acțiunea.

Pe stradă: vânătoarea de oameni

Această vânătoare de oameni în stradă nu este nici oarbă, nici întâmplătoare. Ea vizează anumite categorii de cetățeni, cu mai multă precizie decât pare la prima vedere. Se încearcă astfel desemnarea „dușmanului” real: acela care, de aproape sau de departe, arată a golan, a „contestatar”, a „parazit”, a „intelectual”, într-un cuvânt arată a „legionar”.

„Opresc cetățenii, scrie Constantin Rudnițchi în *Cuvântul* din 20 iunie, cer buletinul de identitate și legitimația de serviciu, îi controlează în geantă ori în sacoșă. O privire ce pare ori chiar este piezișă, părul prea lung, barba, îmbrăcămintea nișel extravagantă sunt criteriile «obiective» după care se face controlul. Un gest sau un cuvânt de dezaprobare a ceea ce se întâmplă, refuzul de a arăta actele, a avea o insignă de GOLAN, una cu PNL sau PNT, toate acestea sunt acte echivalând cu o sinucidere curată. Sunt dovezi fără tăgadă ale «vinovăției». Pedepsa este primită pe loc.”

Uneori, e de ajuns să porți o haină de culoare verde (adică asimilată cămășii membrilor Gărzii de Fier), pentru a fi bătut și arestat: „Mergeam pe trotuarul de pe partea Teatrului Național, relatează F.C., când am fost oprit de un polițist de la serviciul circulație care mi-a cerut actele. Dar n-am avut timpul să-mi scot buletinul și legitimația (sunt camionagiu), că trei sau patru mineri care erau în

spatele meu m-au apucat de haină, pe care mi-au rupt-o și mi-au strigat: «Ești legionar sau ce ești?» Precizez că purtam o haină obișnuită de vânătoare cumpărată dintr-un magazin de articole sportive. După asta au început să mă lovească în cap cu cabluri metalice și cozi de lopată.”

Un mers „suspect”, frica sau fuga ce trădează „vinovăția” atrag năpustirea lor. Iată relatarea, una din cele mai cumplite din aceste zile, a lui Mihai Ursachi, poet, director al Teatrului Național din Iași și profesor universitar în Statele Unite: „Pe trotuare, de ambele părți ale străzii, «brigăzi de ordine» patrulează în rânduri strânse; sunt huidume înarmate cu furtunuri de cauciuc cu capăt metalic cât un pumn, cu topoare, tesle, cozi de lemn, bâte, rețeveie șlefuite și alte unelte, cum ar fi țepușele de fier care sugerează procedee mai sofisticate: eviscerarea, tragerea în țepă etc. Simpla vedere a acestor hoarde destinate să restabilească ordinea chema la ordine, în sensul că nu se mai vedea nimic în stradă în afară de ei; mergeau cu pas greu de „proletar”, agitându-și uneltele și îndreptând priviri amenințătoare către imobilele din jur. În aceste imobile, femei speriate izbucneau în hohote de plâns, bărbații tăceau cu chipurile întunecate. Liniștea era asigurată.

Surescitat, starea de febrilitate m-a hotărât să întreprind ceva; am decis, în pofida oricărei rațiuni, să părăsesc imobilul și să merg în altă parte, oriunde.

Am ajuns în niște locuri unde, în afară de «mineri», se mai vedeau fețe omenești, locuitori: la intrarea unui imobil, un grup de femei în vârstă și câțiva copii priveau cu stupoare echipele care ocupaseră sectorul pentru a restabili ordinea. Pe trotuarul din față, la câțiva pași spre stânga (eu mergeam fără țință, dar repede, foarte repede), un adolescent a întors capul și a văzut doi mineri care grăbeau pasul, dând impresia că vor să ne ajungă. Nu voi uita nicio dată expresia de nedumerire și de spaimă de pe chipul lui când, adresându-mi-se poate, sau adresându-se celor câțiva trecători de pe celălalt trotuar, a exclamat cu o voce

sugrumată, abia auzit: «Dar cine-i plătește? Cine i-a adus?» Au fost ultimele lui cuvinte. Fiindcă «minerii», vigilenți, ajunseseră la un pas de noi și l-au auzit. Doi haidamaci bine îmbrăcați, cu căști metalice turtite, l-au înșfăcat, i-au sucit brațele la spate în timp ce alții, apăruți ca din senin, înarmați cu uneltele lor, au început să «restabilească ordinea». Nu loveau decât la cap. Băiatul nici n-a mai putut să strige. Cei doi haidamaci trebuiau să-l sprijine ca să nu se prăbușească. În tot acest timp — de ordinul zecilor de secunde, dar care mie mi-a părut că durează milenii — nu se auzeau decât loviturile care cădeau grele. Nimeni nu scotea un cuvânt. Eu mă uitam împietrit la ceea ce se petrecea la câțiva pași de mine, și tot așa se uitau cei de pe trotuarul din față. Nu-mi puteam descleșta buzele, eram incapabil să gândesc, nu mă puteam gândi nici măcar la fugă, o stare de adâncă prostrație se așternuse peste cei prezenți în stradă. După un timp nesfârșit s-a auzit de pe trotuarul din față vocea răgușită a unei femei: «Lăsați-l, oameni buni! Nu vedeți că l-ați omorât?»

Retina mea înregistra în mod automat aceste scene: picături țâșneau sub lovituri (date exclusiv în cap); mai întâi sânge, apoi fragmente de oase și, în sfârșit, sânge amestecat cu o substanță albicioasă. Corpul adolescentului se mai zbătea încă spasmodic, pângărit, în aparență mort, dar loviturile echipei de ordine (ajunsă acum la opt-zece inși) continuau să cadă ca niște ciocane pneumatice. Un automobil alb s-a oprit în fața grupului: șoferul, un bărbat în vârstă, voia să știe ce se întâmplă. Și rău a făcut: doi mineri l-au scos din mașină și l-au împins lovindu-l cu picioarele pe celălalt trotuar unde, înspăimântat, a dispărut în mijlocul celor ce asistau la scenă împietriți de spaimă. Un «miner» a luat cheile mașinii pentru a deschide portbagajul. Alții au apucat corpul de brațe și de picioare pentru a-l vâri în portbagaj. Dar nu încăpea și atunci i-au răsucit membrele, gâtul, cu trosnituri seci. În sfârșit l-au vârat cu totul, dar capacul nu se închidea.

Atunci, un «miner» voinic a luat brusc o hotărâre: s-a așezat pe capac care s-a închis cu zgomot de oase frânte. Doi alți «mineri» au sărit în mașină, care a demarat în viteză și a dispărut după colțul străzii. Odată cu reinstaurarea liniștii, «minerii» și-au reluat marșul victorios, ignorându-ne prezența.”

A lua apărarea victimei înseamnă a fi considerat complice la „culpa” ei...

„În jurul orei 13, relatează George Țâra, ziarist la *Cuvântul*, în fața sediului PNL, un grup de mineri loveau sălbatic un bătrân /.../. Am intrat în mijlocul lor și am întrebat: «De ce-l bateți?» «E drogat», mi-a răspuns un miner mai în vârstă, privindu-mă căș. Am intrat în fața celor care loveau, implorându-i să nu-l omoare. Un civil blond a strigat: «Pe el!» și totul s-a învălmășit apoi în jurul meu. Am ajuns la duba poliției cu care respectivul grup plecase după «arestări», într-o ploaie de lovituri./.../ În dubă au mai fost târâți bătrânul pe care-l apărasem (se numește Eremia și e pensionar) și un domn în jurul vârstei de 50 de ani, pe nume Lazăr Vasile de la Institutul de Prospectări Geologice, vinovat de aceeași imprudență ca și mine. Oprind din când în când, duba încărca alte victime. Prima este dna doctor Chivu de la maternitatea Bucur, femeie la vârsta pensionării. A fost bătută pe motiv că era drogată. /.../

O doamnă proaspăt adusă tocmai explică faptul că vine de la piață. Uite, dacă vor să se convingă, are în plasă morcovi și varză. Îl recunosc printre cei bătuți pe poetul Cezar Ivănescu.”

Reporterul de la *Phoenix* a fost martor la arestarea acestuia: „Aplauzele dedicate generos minerilor se cam împutinaseră, fiind înlocuite de tot mai multe proteste indignate. Balcoanele blocurilor se umpleau de persoane care își manifestau neechivoc protestul. Minerii sunt surprinși, nu și derutați; trec la atac direct. În apropierea Pieței Romană, un grup reprezentând Societatea Scriitorilor

Români protestează /.../. Minerii, însoțiți de o persoană în civil, /.../ urcă la etajul trei, năvălesc în apartament, bătând cu sălbăticie cele șase persoane din apartament, între care și pe poetul Cezar Ivănescu. Unul din cei aflați în apartament este dus pe balcon și se pregătește aruncarea lui în stradă. În ultimul moment, persoana în civil din grupul minerilor oprește un dezastru: «Lăsați-l, e prea multă lume jos!». Cel ce urma să fie aruncat leșinase; ulterior nu și-a mai adus aminte de nimic /.../ Într-un târziu, vine poliția care arestează victimele însângerate.”

„Vinovat de a purta o carte”

Dar principalul „dușman”, cel care ilustrează cel mai bine imaginea caricaturală acreditată de putere, este aceea categorie de cetățeni ce pot fi clasificați, în lipsa altui termen, drept „intelectuali”; termen impropriu pentru că, pe de o parte, e prea vag, iar pe de alta, are o accepțiune prea restrânsă și totodată prea largă.

Victime ale intoxicației mediatice la care au fost supuși luni în șir de către presă și televiziune, minerii îi asimilează pe intelectuali cu „paraziții societății” și, paradoxal, cu birocrații.

Iată, de pildă, imaginea pe care și-o face în această privință Gheorghe Gheorghe, minerul de subteran interviuat de ziaristul săptămânalului *Expres*:

„Rep.: Credeți că ne mai putem întoarce la comunism?

G.G.: Da.

Rep.: Cine să ne reîntoarcă?

G.G.: Birocrații, cei care nu muncesc și fură munca oamenilor.

Rep.: Intelectualii sunt și ei birocrați?

G.G.: Bineînțeles.

Rep.: Intelectualii nu muncesc?

G.G.: Jefuiesc.”

Cezar Tabarcea, lector la Facultatea de Filologie, este acostat de mineri în fața Liceului „I.L. Caragiale”. A fost de ajuns să spună că e profesor pentru a fi imediat lovit. I se spune totodată că „nu e nevoie de profesori fiindcă sunt răufăcători”.

A avea o carte în mână, precum doctorița întâlnită de Alexandru Nancu în duba poliției, devine un fapt reprobabil, fiindcă el se asociază vinei de a fi un „intelectual”.

În aceste condiții, toți cei care-și permit să nu participe la distrugeri, cum e cazul muncitorului pensionar Cojocararu Costică, sunt și ei în mod automat trecuți în aceeași categorie a dușmanilor: „/.../ în fața magazinului Mio-rița, dintr-un bloc, cred că de la etajul al doilea, se aruncaseră ziare și cărți pe trotuar. Trei sau patru mineri încercau să urce la balcon. Ca să nu calc pe cărți și ziare, am ocolit trotuarul în drumul meu spre metrou. M-am pomenit luat la bătaie, fără să am timp să mă legitimez, sau să mi se pună vreo întrebare.”

După cum am văzut, Universitatea și, peste drum de ea, Institutul de Arhitectură fac parte din primele obiective. Profesori și studenți vor fi bătuți, umiliți, terorizați. Pe străzile Bucureștiului, vânătoarea tuturor celor care arată a studenți va continua timp de două zile.

Dar universitățile n-au fost singurele obiective vizate. Alături de studenți, elevii marilor licee din capitală au sprijinit demonstrația din Piață, au participat la cele cincizeci și trei de zile de forum neîntrerupt, au vorbit din balconul Facultății de Geografie. Mai mult, ei reprezintă, alături de studenți, acea categorie de tineri care au ieșit în masă pe străzile Bucureștiului la 21 decembrie împotriva lui Ceaușescu și au continuat să manifesteze în număr mare împotriva „neocomunismului” încă de la 12 ianuarie, și împotriva FSN de la 28 ianuarie; tot ei sunt aceia care la 17 mai au participat la manifestația de protest împotriva modului în care FSN a organizat campania electorală, manifestație ce a mobilizat o sută de mii de persoane.

De altfel, în acea perioadă, primul-ministru a vizitat liceele din București; huiduit și hulit de elevi, el le-a simțit atunci ostilitatea.

Așa se explică de ce marile licee bucureștene nu au fost ocolite de furia „ortacilor”: Liceul „I.L. Caragiale”, Liceul nr. 32, Liceul „Mihai Viteazul”. Au fost căutați mai ales acei elevi care participaseră la manifestația „golaniilor” și în special Alina Grigorescu care a avut îndrăzneala de a vorbi liber din balcon. La Liceul „Mihai Viteazul”, profesorii și părinții veniți în ajutorul copiilor au izbutit cu mare greutate să-i convingă pe mineri că vociferările și fluierăturile din curte se datorau meciului de baschet care avea loc, și nu apariției echipelor de ordine civică.

Opoziția extraparlamentară

În general, toate asociațiile de studenți, elevi și tineri muncitori constituite după 22 decembrie, care au hotărât să continue revoluția înăbușită de brusca întorsătură din ianuarie și care au jucat un rol în Piață, sunt vizate de „justițieri”.

La Universitate, minerii se îndreaptă direct spre sediul Ligii Studenților. La Institutul de Arhitectură devastează sediul Asociației Studenților Arhitecți.

Asociația „21 Decembrie” s-a născut din solidaritatea pe care revolta autentică din zilele premergătoare căderii lui Ceaușescu a creat-o între cei care au ieșit spontan pe străzile Bucureștiului. Ea își propune să-i ajute pe răniți și pe familiile lor să capete medicamentele și îngrijirile de care au nevoie ca urmare a rănilor suferite; scopul ei este însă, în același timp, de a face lumină în privința celor ce s-au petrecut cu adevărat în decembrie. Asociația adunase sute de dosare privitoare la victimele acelor zile de insurecție populară. Dosare care par să fi incomodat puterea...

Președintele asociației, sculptorul Alexandru Nancu, declară la conferința de presă din 18 iunie: „Unul din

scopurile asociației noastre era ajutorarea victimelor din 21 decembrie 1989 și a familiilor lor. Sediul nostru a fost devastat. Dețineam mărturii, documente privind pe unii dintre cei răspunzători de reprimarea revoluției, care mai ocupă și astăzi aceleași funcții.”

Dragoș Pâslaru, actor și membru al asociației, relatează atacul: „Am fost în noaptea de 13 spre 14 iunie de gardă la sediul asociației noastre împreună cu încă cinci membri, printre care președintele nostru, Alexandru Nancu. Către ora 7.30, sediul a fost înconjurat de bărbați îmbrăcați în mineri, cinci-șase indivizi au spart geamurile de la parter și au pătruns în sediu. Au început imediat devastarea. Am încercat să discut cu intrușii și cu cei care rămăseseră afară, cerându-le să se liniștească și să-mi lase răgaz pentru a le deschide ușa. Am găsit în cele din urmă cheile... Erau în total vreo douăzeci-douăzeci și cinci și voiau neapărat să știe unde ascunseseam armele și pe legionarii din Piață. /.../

Izbutisem să-i domolesc puțin, discutând calm, când am auzit din nou zgomote de forțare a ușii de ieșire în caz de pericol. Alți trei, patru agresori au pătruns în sediul nostru; aveau în fruntea lor un individ în haine de oraș care, fără un cuvânt, l-a lovit cu brutalitate pe președintele nostru.”

„Un civil a intrat și m-a lovit, declară la rândul lui Alexandru Nancu. Aceasta a dat minerilor semnalul de începere a vânării noastre. Ne-au urmărit până în podurile clădirii. Cel care m-a lovit *avea asupra lui fotografiile membrilor organizației noastre...*”

„Pe stradă, continuă Dragoș Pâslaru, m-au lovit neîncetat, în timp ce o femeie dintr-un grup de «civili» urla: «El e! Omorâți-l! E chiar el!» Precizez că de câțva timp deja, ziarele FSN (*Libertatea*, *Țara* și *Tineretul liber*) mă acuzau că sunt legionar*.”

* În cursul lunii mai, s-au împărțit în Piață un mare număr de fotografii cu Dragoș Pâslaru îmbrăcat în uniformă legionară. În

Un fapt ciudat: atunci când Alexandru Nancu este la rândul lui suit în dubă, târât de picioare în stradă, aceeași femeie de vreo cincizeci de ani urlă: „El e, el e, l-am văzut ieri la baricadă!” Afirmație falsă, va preciza mai târziu cel în cauză.

Patrulele de poliție privesc cu pasivitate. Abia la cererea victimelor și după un timp destul de îndelungat, acestea sunt conduse de către forțele de ordine la o dubă a poliției.

De la circumscripția de poliție, Dragoș Pâslaru este transportat la Spitalul de Urgență. Alexandru Nancu este eliberat și se poate întoarce acasă, dar după două zile va fi supus unei intervenții chirurgicale.

Martori oculari au declarat că, pe la ora 9, echipe de civili ocupaseră localul asociației și fotografiau.

O trupă de parașutiști, sosiți într-un camion în cursul după-amiezii, preia controlul asupra sediului Asociației „21 Decembrie”.

„Văzând ce se petrecea în oraș, relatează Dumitru Tiron, m-am dus la sediul Asociației «21 Decembrie», al cărei membru sunt. Era către ora 14.30. Intrarea asociației era păzită de doi indivizi în haine de lucru și de niște parașutiști. M-am adresat unuia din cei doi indivizi și l-am întrebat dacă este cineva din asociație înăuntru. Întrucât mi-a răspuns afirmativ, l-am urmat. Spre marea mea surprindere m-a predat unui grup de soldați, spunându-le că sunt legionar. Soldații m-au înșfăcat și m-au obligat să intru în clădire pe ușa de ieșire în caz de pericol. În curtea interioară am văzut că încărcau într-o mașină o grămadă de cozi de lopată și că lângă un camion se afla *un maldăr mare de documente pe care soldații le vârau în vehicul.*”

Ca și Asociația „21 Decembrie”, Grupul Independent pentru Democrație (GID), care cuprinde muncitori și stu-

realitate aceste fotografii reprezentau scene dintr-un film care fusese turnat în urmă cu câțiva ani și în care actorul juca efectiv rolul căpeteniei legionare Horia Sima. Deși terminat, filmul *nu a fost niciodată difuzat (n.a.)*.

denți, a participat activ la manifestația neîntreruptă din Piață. Membrii săi sunt căutați timp de două zile pe străzile capitalei de către echipele de „mineri”. Spre deosebire de membrii Asociației „21 Decembrie”, cei ai GID au avut norocul de a nu deține un sediu, fiindcă nu le fusese repartizat de către Primăria Capitalei.

Asociația Foștilor Deținuți Politici din România (AFDPR) face de asemenea parte din acele grupări care s-au constituit după 22 decembrie și care luptă pentru restructurarea societății civile a țării. Prezenți la cele mai multe din manifestațiile anticomuniste, membrii ei se numără printre organizatorii ocupanților din Piață.

Nicolae Dumitrașcu, jurist pensionar și membru al AFDPR, se pregătea în dimineața zilei de 14 să asigure asistența juridică oferită în mod regulat de către asociație solicitanților, la sediu: „Către ora 8.15, un grup de vreo treizeci de persoane, îmbrăcate în salopete de miner, purtând căști, cizme de cauciuc și lămpașe de miner, înarmați cu lopeți de lemn, cu răngi metalice și cu curele de transmisie pentru mașini, a pătruns în curtea asociației noastre și a înconjurat sediul. Erau conduși de un individ în civil care părea să cunoască bine Bucureștiul și instituțiile din capitală.

Când i-am întrebat de ce au venit la sediul nostru, civilul a început să strige, insultând și înjurând totodată: «Scoateți-l afară pe bandit!» L-am întrebat la cine se referă: «La președintele vostru, Ticu Dumitrescu», și a adăugat că nu pleacă până nu pune mâna pe el.”

Minerii fac o percheziție în toată regula, forțează dulapurile și casele de bani, jefuiesc și distrug. Nicolae Dumitrașcu este „arestat” de către mineri care-l predau poliției în Piața Universității.

Între orele 8 și 12, sediul asociației va fi percheziționat în trei rânduri. Șeful — în civil — al celei de-a treia echipe, care afirmă că se numește Nițescu, declară, la sfârșitul căutărilor: „Nu am găsit ceea ce căutam. Aici totul pare

a fi în ordine." Declarație inutilă însă, căci, ca pretutindeni, raziile succesive ale minerilor fac imposibilă funcționarea asociației: ajutoarele umanitare (medicamente și îmbrăcăminte) destinate foștilor deținuți și familiilor lor sunt sustrase. Cele două monitoare ale calculatorului asociației (monitoare ce nu pot fi înlocuite în România) sunt ridicate în urma indicațiilor date de un „specialist” căruia i se spune „domnul inginer”. Întreaga rezervă de hârtie pentru xerox (care este de negăsit pe piață) a dispărut.

Și aici se confiscă toate documentele din care rezultă activitatea asociației, iar tabelul în care sunt trecute familiile ce solicită informații privind soarta unor deținuți dispăruți este distrus împreună cu un mare număr de dosare.

Un fapt straniu și care merită a fi semnalat: la ora 12, după terminarea celor trei percheziții, sosește o echipă a poliției spre a constata pagubele. Ea este alcătuită din: colonelul de securitate Ion Marin, locotenentul Gheorghe Popa și același Mircea Nițescu care conducea ultima echipă de mineri și care se prezintă acum drept „locotenent-major de poliție însărcinat să coopereze cu minerii”.

Minerii devastează de asemeni și sediile „Alianței poporului” și al Asociației „16–21 Decembrie”, cele două organizații care au hotărât să continue ocuparea Pieței după 25 mai.

La sediul „Alianței poporului”, relatează Pavel Perfil în săptămânalul *Phoenix* din 25 iunie, „din balcon sunt aruncate haine, manuscrise, hârtii fine galbene și roz /.../ Câțiva mineri poartă bâta într-o mână și mașina de scris în cealaltă. Ca în gravurile despre cruciați. De bâte, înțeleg, nu se vor despărți, dar ce vor face cu mașinile de scris?”

Liderii acestor asociații vor fi de asemenea căutați de mineri și poliție și, în cele din urmă, arestați, acuzați fiind de incitare la violență și distrugere de bunuri publice. Unul din liderii „Alianței poporului”, muncitorul Dumitru Dincă, figură cunoscută a revoluției din decembrie, primul grevist al foamei din Piață, și Doru Mărieș, o altă

figură a mișcării din Piața Universității, vor fi reținuți timp de mai multe luni.

În ce privește Grupul pentru Dialog Social, acesta scapă furiei minerilor datorită intervenției lui Mihai Șora, ministrul învățământului, și a lui Andrei Pleșu, ministrul culturii, ambii membri ai GDS, pe lângă primul-ministru Petre Roman. S-a reușit totuși paralizarea întregii sale activități timp de mai multe zile: amenințați cu evicțiunea imediată, membrii grupului au fost obligați să-și mute atât sediul, cât și redacția săptămânalului 22; acesta nu a putut apărea decât în condiții de semiclandestinitate.

Presa independentă

În schimb, alte redacții ale presei independente vor fi supuse unei devastări în toată regula. Este cazul ziarului *România liberă*, principalul cotidian de opoziție; redacția sa se află în incinta imensei clădiri a „Casei presei libere” care adăpostește majoritatea publicațiilor presei oficiale, tipografiile Combinatului poligrafic care tipăresc cea mai mare parte a cotidienele naționale, revistele Ministerului Culturii, precum și mai multe edituri, printre care Humanitas, condusă din luna ianuarie de Gabriel Liiceanu, filozof cunoscut și apreciat în România pentru luările lui de poziție anticomuniste.

Atacarea sediului *României libere* de către mineri este precedată de atacul pe care-l desfășoară, începând de la ora 8.30 — ora deschiderii birourilor —, un grup de tipografi hotărâți, în majoritate femei. Acesta pătrunde în sediu, snopește în bătaie pe secretara redactorului-șef, Petre Băcănu, și devastează birourile.

O echipă similară de tipografi indignați se prezintă la ora 8 la Editura Humanitas.

„La 14 iunie, relatează Viorica Oancea, în fața intrării Editurii Humanitas și a cotidianului *România liberă*, am

văzut (ca și alți colegi care lucrează la Casa presei pretinsă liberă) un mare număr de indivizi înarmați cu cozi de lopată, care pândeau ieșirea vreunui ziarist de la *România liberă* sau a lui Gabriel Liiceanu. La ferestrele primului etaj era întinsă o pancartă pe care se aflau niște caricaturi jalnice însoțite de legenda: «Liiceanu, Băcanu, Paler = hitleriști, fasciști, legionari». Toate celelalte intrări ale clădirii erau păzite de soldați înarmați; cea a *României libere* părea să fie lăsată pe mâna agresorilor organizați, ascultând de șefii lor. M-am apropiat de ofițerul care-i comanda pe soldații așezați la celelalte intrări (unde era liniște) și l-am întrebat de ce intrarea *României libere* nu era apărată cum erau celelalte, cu atât mai mult cu cât era înconjurată de sute de persoane pregătite să linșeze pe oricine ar fi îndrăznit să iasă. Mi-a răspuns că *nu primise ordin să apere această intrare*, dar că, în ce mă privea, aș face mai bine să mă feresc fiindcă «minerii sosesc și dacă mă aude cineva vorbind astfel, o pățesc».

Către ora 9, „ortacii” își fac apariția. Teodor Baconsky, șef de cabinet în Ministerul Culturii, e martor la sosirea lor: „Un camion plin cu mineri înarmați cu cozi de lopată, cu lanțuri și cu bucăți de cablu din sârmă împletită; în fața camionului, o mașină ocupată de patru indivizi în costum care aveau *talkie-walkies*. Scopul descinderii lor: devastarea redacției cotidianului *România liberă* și suprimarea, pur și simplu, a redactorilor săi. Am urmărit scena sosirii lor de la fereastra biroului. Am coborât apoi spre a afla intențiile pe care le aveau acești oameni despre care știam, înainte de «revoluție», că erau spaima comuniștilor, deoarece condițiile în care trăiesc sunt mai rele decât închisoarea în care ar fi ajuns în cazul unei eventuale revolte.

Minerii își caută cu privirea prima victimă. O femeie «de bine» își îndreaptă arătătorul spre un tipograf pe care-l denunță ca paginator la cotidianul *Dreptatea*. Vreo patruzeci de «ortaci» se reped în urmărirea lui. Nenorocitul,

însăpăimântat, se adăpostește în interiorul clădirii. Câteva muncitoare ale complexului tipografic se distrează copios și îi aplaudă pe mineri. Le întreb dacă vederea cruzimii le produce această stare. Din nefericire, unul din mineri prinde din zbor cuvintele mele. Indignat că pot fi contra asasinilor și tâlharilor de drumul mare, mă apucă de guler și mă amenință cu ranga. Sunt imediat înconjurat din toate părțile, înjurat, și când reușesc să le explic că lucrez la Ministerul Culturii, se reped: «Ia zi-ne tu, ce fel de cultură faceți voi aici, dacă nici nu sunteți în stare să-i învățați pe ăștia să nu-și vândă țara?» Mă previn de asemeni că: «dacă nu ne potolim, data viitoare minerii vor întoarce Casa presei cu susul în jos și ne vor omorî pe toți, câți am fi...»“

„Minerii au intrat în clădire, relatează Ștefan Niculescu Maier, într-o tăcere rău prevestitoare, cu bâtele pregătite pentru a lovi și distruge. /.../ S-a spus: «Șobolanii se ascund. /.../» Unii dintre mineri erau obosiți, încercănați și înfometăți. Povesteau cu mândrie /.../ despre devastarea sediului PNTcd, dar nici unul nu m-a făcut să cred că fusese într-adevăr de față. Alții, îmbrăcați mai curat, păreau mai odihniți și aveau privirea mai mobilă. Transpirația de pe fețele lor nu avea urme de cărbune.

Minerii au amenințat că, dacă ziarul *România liberă* mai iese, vor distruge Combinatul. Au comunicat-o și de la înălțimea unui etaj, în aplauzele unui grup de femei și ale redacției ziarului *Adevărul*, ieșită aproape festiv la fereastră.“

Și, într-adevăr, apariția ziarului va fi suspendată timp de patru zile. Dar să fie oare aceasta opera minerilor?

Anton Uncu, redactor șef al *României libere*, acuză: „/de când există acest ziar/ nimeni, niciodată, n-a îndrăznit și nu a reușit să-i oprească, măcar pentru o singură zi, respirația. A îndrăznit și a reușit Nicolae Cămărășescu. Priviți-l! Cămărășescu Nicolae, fost locotenent-major de securitate până în ziua de 22 decembrie 1989, arestat în

ziua de 26 decembrie între cei suspectați că ar fi tras în oameni /.../, eliberat în 27 decembrie din lipsă de probe sau din cine știe ce alte motive, reîntors în Valea Jiului, de unde plecase cândva, revenit în București ca lider al minerilor. /.../“

Și asta nu e tot. După cum precizează ziaristul, Nicolae Cămărășescu nu e nici pe departe unicul lider. „În toată această dureroasă întâmplare mai rămân câteva întrebări și nedumeriri. Mai întâi, rolul și misiunea primită de colonelul MApN N. Maricaș, care a însoțit falanga minerilor comandată de Nicolae Cămărășescu la *România liberă*. Prezența lui ca ofițer superior nu poate fi în nici un caz o inițiativă personală. Să rămânem la presupunerea că domnia sa ar fi trebuit să dea girul oficial acțiunii întreprinse de mineri? Trebuie să înțelegem că Ministerul Apărării i-a dat împuternicire în acest sens? /.../ Cum se putea explica faptul că, deși am făcut o cerere oficială (difuzată prin Rompres) privind protecția redacției, garda militară instalată protejează clădirea și instituțiile din interiorul ei doar până la ușa redacției ziarului *Adevărul*?”

Cotidianul *Dreptatea* va fi și el ținta furiei minerilor. Este unul din cele mai bune ziare ale opoziției și, în ochii puterii, poartă în plus vina de a fi organul PNT.

Ilie Costache sosise la redacția ziarului *Dreptatea* puțin după ora trei și jumătate în dimineața zilei de 14 iunie, în timp ce își dicta articolul unei secretare. Către ora 4.30, se aude rumoare în stradă: vin minerii! La ora 5 începe să se distingă tropăitul cizmelor pe bulevardul Republicii: „Am ieșit în curte; poliția militară se retrăgea! Aveam să-mi dau seama că era un gest strategic, știind ce va urma!

La ora 5.25 un vaiet de groază străbate curtea sediului PNTcd: minerii! Lămpașele erau la cincizeci de metri de noi /.../ se apropie talazul negru. Furia neagră escalada gardul./.../

La etajul întâi, ceilalți, vreo cincisprezece, baricadau una din uși. O masă, un dulap. O masă și un dulap în

cealaltă uşă. Curtea se cutremura de tropotul bocancilor. Imediat aceiaşi bocanci au început să urce scările. Cozile de topor, ciocanele şi bastoanele de cauciuc au prins să bată cu furie în uşi. Este ora 5.49. Un tânăr a sărit pe geam, o colegă l-a urmat. Uşile au zburat în ţandări. «Toată lumea buzunarele pe dos şi actele!» Am tresărit! Vocea mi se părea cunoscută, venea de undeva din timp, se estompa, apoi îmi lovea cu putere timpanele. «Minerul» care strigase m-a privit o clipă nesigur, a ezitat, în cele din urmă a întins bastonul de cauciuc spre mine: Ieşi! N-aveam încotro, rămăsesem ultimul. Până să străbat cei câţiva metri care ne despart, mi-am amintit de unde-l cunosc: era unul dintre cei care mă anchetaseră pentru complicitate în cazul Paul Goma. Cred că îşi amintise şi el./.../

Coborând scările mi-am dat seama că dezastrul începuse. Toate uşile erau sparte, actele redacţiei zburau în valuri spre locul unde avea să li se dea foc./.../ La a 57-a lovitură primită cu o coadă de topor încetez să mai număr. Ajunsesem la poartă şi în faţa mea, întins pe trotuar, unul din paznici, Petrişor Emil, era lovit cu furie de vreo douăzeci de inşi /.../ Spuneţi unde aţi ascuns armele şi banii. Am început din nou să număr. Simţeam doar cum sunt orbit.”

La ora 8 dimineaţa, în ziua de 14 iunie, minerii scoteau afară din redacţia ziarului *Dreptatea* documente, ziare, articole în pregătire; şi toate acestea sub privirile nepăsătoare a numeroşi indivizi îmbrăcaţi în combinezoane de paraşutişti, care staţionau în faţa redacţiei, probabil cu scopul de a asigura securitatea acestor vajnici apărători ai democraţiei originale.

Aceiaşi oameni, aceeaşi pradă.

Mineri şi tipografi devastează, molestează, interzic; în urma acestor acţiuni, publicaţiile *Cuvântul*, *Zig-zag Viitorul* (organ al PNL), *Baricada*, *Expres* nu vor putea să apară timp de mai multe zile. Numeroşi ziaristi ajung în Spitalul de Urgenţă.

Partidele de opoziție

Principalele două partide politice antebelice care s-au reconstituit după 28 decembrie sunt de asemenea obiective asupra cărora se dezlănțuie ura minerilor.

La sediul Partidului Național Țărănesc jaful este sistematic: mobilier, tablouri, covoare, mașini de scris, xerox-uri, fax-uri. La contabilitate se face de asemenea curățenie: toți banii găsiți la sediul partidului și la redacția ziarului *Dreptatea* sunt luați de mineri.

Un fapt mult mai straniu și care spune multe despre competența celor care i-au ghidat pe mineri: spre marea lor surprindere, în momentul revenirii la sediu, membrii din conducerea partidului descoperă într-unul din pereții de la parterul clădirii o mare gaură în fundul căreia se află o casă de bani tăiată cu aparat de sudură; bineînțeles, goală. Partidului Național Țărănesc îi fusese repartizat acest sediu încă din primele zile ale lui ianuarie de către Guvernul provizoriu care-și luase atunci obligația de a pune la dispoziția partidelor politice și a asociațiilor ce luau ființă clădirile ce aparținuseră, înainte de sfârșitul lui decembrie, diferitelor structuri ale partidului comunist. Când s-a luat în primire acest local nu exista nici un indiciu privind existența unei case de bani în acel perete și nimeni nu și-a dat vreodată seama de existența ei în interiorul peretelui de cărămidă. Cine i-a ajutat pe mineri să localizeze amplasarea casei de bani? Nici măcar n-au avut nevoie să tatoneze, au reușit din prima lovitură. Totuși, pentru mai multă siguranță, două echipe diferite au găurit zidul de o parte și de alta la aceeași înălțime. De ce a fost necesară folosirea minerilor pentru recuperarea bunurilor aflate în ascunzătoare? Există vreo legătură între venirea minerilor și momentul ales pentru recuperarea acelor documente? Pentru că, altfel, niște simpli „spărgători” ar fi putut oricând să facă această treabă!

O anchetă a fost inițiată de niște ziariști: surpriză! Această clădire nu figurează, de-a lungul a patruzeci și cinci de ani, în nici una din evidențele primăriei sau fiscului. Singurul reper este ultimul ocupant dinainte de 22 decembrie: Comisia ideologică a sectorului 3. Și-au zidit oare membrii acesteia casa de bani în vâltoarea ultimelor ceasuri ale dictaturii? Pare puțin probabil... O dată mai mult, ramificațiile rețelei care a permis organizarea zilelor negre din iunie sunt adânc îngropate în negura istoriei comuniste.

Se procedează totodată și la devastarea locuinței lui Ion Rațiu, candidatul partidului în alegerile prezidențiale, iar mica tipografie pe care a adus-o din străinătate este făcută țandări.

Și cum deseori absurdul atinge ridicolul, noul Muzeu Național al Țăranului Român, care din decembrie înlocuise defunctul muzeu al partidului comunist, era cât pe-acisă să fie luat și el cu asalt: „ortacii” l-au bănuț probabil de vreo legătură ocultă cu Partidul Național Țărănesc!

Ca și la Partidul Național Țărănesc, la sediul Partidului Național Liberal prădarea începe din zorii zilei. Pavel Perfil relatează:

„În colțul Bibliotecii Centrale Universitare aud larmă și lovituri puternice. Intru pe Onești, aproape în fugă/.../ Pe alea din față sunt scoase hârtii și panouri și li se dă foc. Un miner iese cu o mașină de scris sub braț. Ghioagele lovesc în aparatura electronică. Se înjură ca la ușa cortului, iar focul se întetește, înălțând un turn gros de fum. Minerii — fețe obosite de muncă și de nesomn. O furie oarbă crește în mulțimea uvrierilor din subterane. Se mai adună câțiva civili în jur. Minerii devastează și instituțiile ce-și au sediul deasupra PNL-ului. Focul înghite alte hârtii și mobilă de birou. La un moment dat, un miner încearcă să intre cu o faclă în sediul partidului. Este oprit de alți câțiva. Încerc un dialog cu unul din ortacii de pe margine. La

un moment dat îi spun: «Nu e bine, domnule, nu e bine.»
Îmi răspunde: «Așa o fi, da' ce să-i faci?»”

Să mai spunem că minerii au devastat până și sediul Asociației pentru Protecția Consumatorilor!

Partidul Liber Democrat este singurul partid din cadrul opoziției extraparlamentare care a fost devastat. Partidul ca atare nu era reprezentativ și nu constituia o amenințare reală pentru puterea instalată. În schimb, liderul său, Nica Leon, a fost efectiv implicat în manifestația permanentă din Piața Universității. Acesta a fost probabil motivul pentru care minerii au fost trimiși la sediul partidului spre „a instaura ordinea”, ca urmare a chemării Confederației Naționale a Sindicatelor Libere din România (CNSLR), fosta centrală sindicală comunistă, complet aservită FSN.

Țigani

Bună parte din furia minerilor s-a abătut asupra comunității țiganilor din București. De altfel, din rândurile acestei comunități se vor înregistra cele mai multe persoane reținute. Dacă am socotit de cuviință să grupăm separat mărturiile despre agresarea țiganilor — atât pe cele privind atacarea lor în perimetrul Pieței Universității, cât și pe cele care au luat proporțiile unui adevărat pogrom dezlănțuit în cartierele locuite de ei — este pentru că violența îndreptată împotriva lor, de către cei ce inițiaseră operațiunea, a avut un caracter cu totul deosebit în acest scenariu.

Încă de la începuturile mișcării din Piața Universității, Guvernul și presa care-i e fidelă au încercat să discrediteze manifestația încurajând proliferarea bursei negre, controlată la București în mare parte de țigani. Să spunem dintru început că este vorba aici, iarăși, de vechea metodă, îndelung experimentată de puterea comunistă, care constă în a folosi țiganii ca factor de exasperare a populației

și de disensiune socială; încă din timpul lui Ceaușescu, tolerând ca ȣiganii să se dedea în văzul tuturor unui comerț ilicit, autoritățile încurajau cu bună știință o ură gata să se extindă asupra întregii lor comunități. Pe de altă parte, se știa că această toleranță era răsplătită și este un fapt notoriu că acești ȣigani erau deseori folosiți ca informatori sau agenți ai unor afaceri dubioase.

Agresiunea cărora ȣiganii le-au căzut victimă în iunie servea unui dublu obiectiv: să folosească drept bază pentru contopirea ce se urmărea între contestatarii antifront și „elementele declasate” — formulă repetată la nesfârșit de către televiziune — și să acrediteze ideea că descinderea minerilor în capitală avea, înainte de orice, rolul unei acțiuni de salubritate publică.

Interviul acordat săptămânalului *Phoenix* de către Vasile Ionescu, ziarist și vicepreședinte al Uniunii Democratice a ȣiganilor din România, este în acest sens edificator:

„I: Să vorbim de pogrom, de evenimentele care l-au declanșat.

V.I.: Ca ziarist, am fost prezent la toate evenimentele din acele zile. Mie mi-a fost clar că este o înscenare. Ce să vă mai spun, că la Dunărea am auzit și replica: „pentru 2 000 de lei am aruncat destule pietre!” /.../ Am revenit acasă, l-am văzut pe domnul Emanuel Valeriu, plângându-se că a fost atacat de ȣigani și incitând la violență împotriva lor, iar pe domnul Răzvan Theodorescu făcând același lucru împotriva intelectualilor. După ce am mai ascultat și apelul președintelui Iliescu, mi-a fost clar cine va plăti /.../

I.: Am trecut deja în ziua de 14 iunie.

V.I.: Mă așteptam să se întâmple ceva grav. /.../ Dar chiar la așa ceva nu mă așteptam. /.../ Au intrat în cartierele ȣigănești, Șulea, Tei, Pantelimon, Ferentari, Bucureștii Noi, Rahova; mașinile erau conduse fie de doi civili, fie de polițiști în civil. ȣiganii i-au recunoscut ca făcând parte

din circumscripția de zonă. Aparent atacurile au fost îndreptate împotriva caselor cu bișnițari, aveau o listă cu adrese, ceea ce căuta a fi o justificare. Au fost însă multe cazuri când au fost îndreptați greșit, spre exemplu, în strada Veseliei, oamenii sunt atât de săraci, încât neavând ce să le spargă, le-au spart geamurile. /.../ În alte părți, i-au confundat pe turci cu țiganii. Au fost arestați mii de țigani la Măgurele și Băneasa. /.../ Țiganilor bătuți, dar nearestați li s-a spus, de către însoțitorii civili ai minerilor, că dacă se prezintă să ia certificat medical vor fi arestați /.../.

Am încercat să luăm legătura cu Guvernul, nu ni s-a permis, de la secretarul dlui Dan Marțian spunându-ni-se că se cunoaște problema «sus».

Descinderile în cartierele țăganilor se repetă în data de 15, precizează Vasile Ionescu, „dar cu mai puțină virulență”.

Sunt multe victime în rândul țăganilor. Totuși, numai nouă dintre acestea vor depune mărturie și își vor semna declarațiile. Ceea ce e ușor de înțeles dacă ținem seama de lipsa de încredere a membrilor acestei comunități în imparțialitatea justiției, în special față de ei, precum și, așa cum s-a văzut, de amenințările poliției la adresa lor după desfășurarea evenimentelor.

Din discuțiile purtate în cartierele țăganilor cu victime și martori ai agresiunilor, precizează Vasile Ionescu, reiese că schema generală a situațiilor descrise este întotdeauna aceeași: sub pretextul unui control (arme, droguri, dolari, comerț ilicit) — control de altfel cu totul ilegal — se procedează fără alte explicații la o „acțiune de pedepsire”, urmată de jaf, viol și chiar de crimă.

În ziua de 14, către ora 8, Lucia Petre era acasă, când deodată constată că îi este casa înconjurată de mineri. Aude bătăi puternice în ușă și este somată să deschidă pe motiv că poliția caută arme. De îndată ce le deschide, polițiști și mineri năvălesc în casă, sparg geamurile fără

altă explicație, îi lovesc cu violență copilul și pleacă, luând cei douăzeci de mii de lei ce reprezentau economiile ei.

În aceeași zi, Maria Dumitrescu este oprită pe stradă de doi polițiști care îi cer actele. Ea le arată pașaportul, dar aceștia nu se declară mulțumiți și îi cer să-i conducă la casa ei. Odată ajunși aici, se răstesc la ea, cotrobăie prin lucrurile ei și îi confiscă un lanț de aur și opt mii de lei, promițând că i le vor restitui la poliție. Pe drum o urcă într-o dubă a poliției care trecea pe acolo, plină cu oameni bătuți. În dubă, minerii aflați acolo o lovesc cu brutalitate, în timp ce polițiștii își împart banii. Este condusă, împreună cu toți ceilalți prizonieri, la Școala de Poliție Băneasa, unde va fi reținută timp de douăzeci și patru de ore.

M.M. și nepoata ei V.M. sunt ridicate de pe stradă în timp ce își făceau cumpărăturile, iar M.M. va fi violată de polițiști în duba care le transporta la Măgurele.

Bătuți, jefuiți, umiliți și terorizați, bătrânilor li se pare că re trăiesc orele sumbre ale deportărilor din timpul războiului. Dar, spre deosebire de celelalte victime, țiganii alcătuiesc o comunitate unită, a cărei solidaritate și spirit de răzbunare au devenit legendare.

„Deputatul nostru, Gheorghe Răducanu, relatează Vasile Ionescu, a înștiințat autoritățile că dacă aceste represalii vor continua, el nu mai poate răspunde de ce se va întâmpla. Într-adevăr, țiganii începuseră să se organizeze. Este de altfel motivul care a determinat expedierea minerilor acasă. /.../ Cum noi nu mai puteam stăpâni situația, două sute de țigani din Ferentari s-au unit pentru a lovi în mineri, dar au fost opriți de către poliție, care a operat șaisprezece arestări.”

Din Ploiești, a fost relatat un caz similar „Ajungând prea târziu să dea ajutor fraților din Valea Jiului — scrie ziarul *Expres* din 23 august —, cărbunarii din Filipeștii de Pădure /.../ s-au năpustit asupra Ploieștiului și au atacat cu strășnicie pe romi /.../ Lumea s-a bucurat, chiar și poliția că a avut un real sprijin. Dar să vezi drăcie! Romi înarmați

cu răngi și cu topoare se adună în fața sediului Poliției municipiului. /.../ Solicită despăgubiri. Liderul sindicatului acceptă pentru că, în caz contrar, păgubașii jură o răzbunare chiar la gura minei.”

Lagărul de la Măgurele

Dacă minerii părăsesc, cel puțin în parte, capitala în cursul serii de 15, poliția în schimb continuă arestările; încă un argument, dacă mai era necesar, care contrazice teza oficială potrivit căreia forțele de ordine și instanțele Guvernamentale s-au văzut depășite de sălbăticia minerilor.

Prizonierii acestor zile, după o trecere pe la sediul Guvernului sau pe la Ministerul de Interne, înalte locuri de detenție în aceste zile negre, sunt conduși fie la Școala de Poliție Băneasa, fie — în marea lor majoritate — la Măgurele, Școala Securității. Cotidianul *România liberă* a alcătuit un dosar privind acest din urmă loc de detenție, dosar din care vom da extrase, precizând totodată că, potrivit mărturiilor, tratamentul prizonierilor a fost aproape același, indiferent de locul detenției.

Iată mărturia lui Victor Roncea, student la arhitectură — de care cititorul își amintește — precum și a fratelui său, George: ambii au fost arestați la Institutul de Arhitectură în zorii zilei de 14.

„Unul dintre mineri a vrut să mă taie cu un topor, relatează George, dar a fost oprit, cred, de un șef. Am fost scoși din Arhitectură, apoi transportați spre Ministerul de Interne. /.../ Nu mă mai puteam ține pe picioare, iar ei spuneau că sunt drogat. Mi s-au luat actele și banii. /.../ O fată în pielea goală era bătută și apoi pipăită pe rând de poliști, sub pretextul că i se căutau urme de ace de seringă. Mai târziu am fost scoși în curte, tot în bătaie, și aruncați într-un camion albastru. Ne aflam înăuntru 50-60 de inși. Toți aveau capetele sparte, mulți dintre ei mâinile

rupte. La Măgurele ne-a așteptat un cordon de soldați și subofițeri care ne-au ciomăgit cu bastoanele. Acolo m-am întâlnit cu fratele meu, care fusese adus cu un alt camion.”

Cei doi frați relatează: „O bună bucată de timp circa 750 de inși am zăcut pe ciment, într-un garaj. 50 erau femei, 60 minori până în 16 ani. Cei mai mulți erau desfigurați. Mai târziu au venit medicii. În spatele clădirii, într-o lizieră, eram bătuți atunci când solicitam să mergem la o toaletă. Pentru această operație eram scoși în grupuri de câte patru.”

„Printre noi, adaugă Victoria Moțoc, erau destule fete care de frică au urinat pe ele. Mirosea îngrozitor. Stăteam în același hangar, dar separate de băieți. Cam opt femei pe o saltea. Nu aveam voie să vorbim sau să ne mișcăm. La interogatoriu, din câte am înțeles, anchetatorii dispuneau de niște filme video din Piața Universității, din ziua de 13 iunie. Fuseseră făcute de Ministerul de Interne și de Televiziune. Se scosese poze după aceste filme. Dacă apăreai în ele, rămâneai acolo. Pe 15 iunie, seara, am fost eliberată. Am fost adusă în oraș de o mașină neagră cu număr mic.”

Cojocar Costică va fi reținut până la 16 iunie, împreună cu sute de alți arestați: „Nu mi s-a dat voie să spun că sunt nevinovat. Polițiștii care se aflau în garaj strigau mereu când voiam să vorbesc: «Gura că te omor!»

În garajul respectiv eram cam 700-800 de persoane, bărbați și femei, bătuți, bandajați, unii cu mâinile în ghips. Eram așa de bătuți că probabil nici pe perne n-am fi putut sta, darmite pe jos, pe cimentul murdar, cum ne obligau polițiștii. Nu aveam voie să ne ridicăm în picioare. Din când în când ni se ordona să ne ridicăm în picioare să stăm cu fața la perete, mâinile la ceafă, lucru pe care îl făceam cu mare greutate din pricina bătăii.

În ziua de 15 iunie, am fost anunțați că vor veni mine-rii să ne vadă. S-a creat o panică îngrijorătoare printre cei arestați. Tremuram de teama că vom fi bătuți din nou.

A sosit un grup de mineri, vreo 40, care scandau «Noi suntem minerii!» S-au uitat trufaș în garaj, după care au plecat. Tot în ziua de 15 iunie, am fost anchetat de către un procuror. Mi s-au luat amprente, am fost fotografiat întocmai ca ultimul borfaș. Era prima oară când mi se întâmpla acest lucru, mie, care nici măcar o amendă nu plătisem, niciodată în viața mea.

În ziua de 16 iunie, pe la 18, s-a citit o listă cu vreo 40 de persoane, printre care eram și eu, și am fost scoși în curte. Acolo am văzut un autobuz și am înțeles imediat că suntem liberi.”

Mobilizarea „spontană”: montaj și demontaj

Cititorul va găsi cu duiumul în paginile ziarelor pro-FSN, singurele ce au putut apărea în zilele de 14, 15 și 16 iunie, relatări ale unor scene de groază, comentarii indignate, dar ele nu se referă decât la violențele din 13 iunie: povestea revizuită și corectată a unui București pradă rebeliunii legionare, care va fi comentată la nesfârșit, săptămâni și luni de-a rândul. Și asta pe un ton despre care ne putem da ușor seama dacă parcurgem acest citat: „Furunculul de pe obrazul curat al Pieței Universității, care evoluase din 22 aprilie, acum abceda și împrăstia puroiul în toate punctele dinainte stabilite, pentru a destabiliza țara.” (semnat Constanța Ștefănescu, în *Azi*, 29 iunie)

Glorie eroilor ieșiți din măruntaiele pământului!

În schimb, despre violența oarbă și teroarea care s-au abătut în zilele acelea asupra orașului și ai căror martori sunt toți bucureștenii, nu vor ști nimic sau aproape nimic cititorii ziarelor *Azi*, *Dimineața*, *România muncitoare* și nici telespectatorii. Cititorii publicațiilor *Adevărul*, *Tineretul liber* sau *Libertatea* vor afla câte ceva în plus, dar numai cu condiția de a ști să citească foarte atent printre rândurile câtorva articole răzlețe. Ca odinioară...

Mai rău ca odinioară chiar, fiindcă ar trebui să ne întoarcem în anii '50 pentru a găsi asemenea podoabe stilistice ale propagandei de tip realist-socialist. Tonul este triumfător, un imn de slavă înălțat acestor adevărați eroi revoluționari care sunt minerii, oameni modești, demni, dar hotărâți.

Ieri dimineața în Gara de Nord, titrează G. Vulcan în Ade-vărul din 15 iunie, și continuă: „Au coborât minerii, toți îmbrăcați în haine de lucru, cu lămpile lor electrice, mulți dintre ei — se vedea după fețele poleite cu praf de cărbune îmbibat de sudoare — venind direct din abataje, din schimbul de lucru. Purtau drapele tricolore și pâine sub brațe. După zece minute alt tren al minerilor, iar după o jumătate de oră un al treilea /.../ Vuia gara: «Iiescu! Iiescu! Iiescu!», «Muncim, luptăm, democrația o apărăm!» N-au zăbovit deloc. S-au grupat în pas alergător și într-o coloană impresionantă au apucat-o în grabă, pe drumul cel mai scurt, spre Piața Universității. /.../

Când s-au ivit zorile, i-am regăsit în Piața Universității. Cu nădejde au pus umărul să descongeseze bulevardul de scheletele autobuzelor arse scrum care baricadau circulația. «Să le facem o bucurie bucureștenilor», i-am auzit vorbind între ei.”

Minerii merg și la Universitate unde redeschid „balconul” care, „în sfârșit eliberat, îi primește”, după cum se exprimă Arnold Helman în *Azi* din 17: „Pângărit zeci de zile de agitatori improvizați, semănători de discordie și ură, de urlete furioase și miorlăituri pițigăiate, balconul suferind al Almei Mater a fost înnobilit, prin prezența oamenilor cu mâini bătătorite și lămpașe, care ne scot din străfundurile pământului lumina.

Balconul instituției propagatoare a luminii, cotropit barbar de forțe malefice ale întunericului în hlamida unui spirit mefistofelic /sic/, începând de la 22 aprilie, i-a primit cu recunoștință pe lampadoforii-mineri. Acești oameni onești și demni! /.../

Minerii huliți și batjocoriți de o presă inconștientă, interesată să împingă țara în convulsii și marasm, ne-au (și le-au) servit o lecție splendidă de civism. Minerii în balconul Universității, sub portretul lui Eminescu, reprezintă o imagine simbolică.”

Ei aduc în sfârșit liniște și ușurare locuitorilor din această zonă: o femeie, de pildă, „explică” unui reporter de la *Adevărul* (15 iunie) că poate în sfârșit să-și scoată copilul la aer, că „n-a mai putut ieși din casă de peste o lună /sic/”.

„Grupuri importante de mineri și muncitori sunt prezente pe străzile Bucureștiului, relatează *România muncitoare* din 15. Ei primesc alimente din toată țara. Mii de bucureșteni plâng și-i îmbrățișează pe acești adevărați eroi.”

„Imensa majoritate a bucureștenilor îi privește cu simpatie, cu mare dragoste”, scrie Ioan Toma în reportajul său „Din măruntaiele pământului” (*Azi*, 17 iunie). Și continuă: „Cu toată groaza nopții pe care am trăit-o, mulți bucureșteni am alergat ca să-i vedem. Printre ei am fost și eu.

Primul miner pe care l-am întâlnit, unul foarte tânăr, l-am îmbrățișat. Pe urmă m-am amestecat printre grupuri de oameni ascultând ce spun. Bucuria de a fi scăpat de coșmar era generală, oamenii erau strânși în jurul minierilor. Nu o dată i-am auzit pe aceștia mirându-se, ca să nu spun reproșându-ne, că am tolerat această stare de lucruri. «Apăi, la noi, golani ăștia n-ar fi stat nici un ceas în mijlocul orașului, fi luam pe sus și-i băgam în mină.» «Ce-au făcut cei de la Întreprinderea 23 August, de ce nu i-au dus la cuptoare» /.../ Ce diferență, într-adevăr, între acești revoluționari adevărați și golani! Minerii nu sunt la fel de eleganți ca «luptătorii» pentru democrație și dreptate care au ocupat până ieri Piața Universității! Nu sunt îmbrăcați ca ei, după ultima modă...” (*Azi* din 16 iunie); dar — scrie Marian Niculescu în articolul său „Piața Universității cu adevărat liberă” (*România muncitoare*, din

15 iunie) — lor le datorăm „noua revoluție“, „noua revoluție a oamenilor de bine, care au venit să apere și să trezească țara din apatia ce-o molesise“.

„Au venit minerii, continuă el. I-am văzut și în dimineața zilei de ieri, hotărâți să sprijine Guvernul, pe președintele ales al țării. Am fost în mijlocul lor, le-am ascultat cuvintele, care prin bun-simț sunt o adevărată lecție de demnitate, de democrație, de curaj și lucidă înțelegere a momentelor istorice pe care le trăim./.../

Sunt mii, zeci de mii. Oameni curați ce nu vor decât să muncească în libertate.“

Presa le pune întrebări pentru a cunoaște motivele gestului lor: „/.../ știm ce avem de făcut: să apărăm voința exprimată de noi, de popor, în alegerile de la 20 mai, să apărăm democrația. După cele ce s-au întâmplat ieri, pe crucea mea că nu plecăm până nu se face liniște în capitală“, declară unul dintre ei lui G. Vulcan. „Ca să nu ne mai fie teamă, să putem respira, vorbi, trăi“, consemnează I. C. în ziarul *Azi* din 15 iunie. „Au și minerii «ideologia» lor. O «ideologie» ce nu-i nici comunistă sau neocomunistă, nici capitalistă. /.../ Concepția politică ei și-o definesc cum nu se poate mai simplu: «Să fie bine în țară»“ (A.P. Vasiliu, „Ce gândesc minerii“, *Adevărul* din 15 iunie).

Și mai vor să aducă, așa cum se cuvine și la locul cuvenit, un omagiu adevăraților eroi ai revoluției din decembrie. „La Petroșani s-a turnat *Coloana infinită* a lui Brâncuși, spune un miner lui Marian Niculescu, și tot aici, vrem să turnăm crucea eroilor noștri de la București, din bronz, înaltă de șase metri, pe care s-o punem în Piața Universității, cinstind astfel cum se cuvine pe aceștia. Așa înțelegem noi să nu-i uităm pe martirii noștri.“

Toate aceste considerente i-au făcut să nu șovăie o clipă. Au părăsit soție și copii pentru a alerга la București. Constantin Ținea, miner la Petrila, este încă pradă emoției când îi declară lui A.P. Vasiliu: „Plângeam /.../

Sunt ditamai bărbatul, dar nu am putut să-mi stăpânesc lacrimile. Nevastă-mea, când m-a văzut cu lacrimi în ochi, a devenit temătoare. Și-a dat seama că voi porni spre București. Mă implora să nu plec, amintindu-mi de cei nouă copii ai noștri. Totuși am plecat. Suntem aici pentru a da o mână de ajutor ca să fie bine în țară. Și să știți că nu vom părăsi capitala până nu vom fi noi convinși că toate problemele îs rezolvate. Nu mai vrem să mai venim și a patra oară, așa că ce-i de făcut pe aici, trebuie să facem acum.”

Aceleași lacrimi, aceeași mândrie și la minerii cu care a vorbit Marian Niculescu: „«Am 7 copii, dar am vrut să vin, pentru ca ei să trăiască în pace și libertate.» «Eu am 3, și cu toate că mă despărteam de ei venind la București, îi simțeam aproape, bucurându-mă că vor fi cu adevărat liberi.» «Peronul era plin de copii, femei, soțiile noastre ne-au condus la gară și cu toate că aveau lacrimi în ochi, ne trimeteau să ne facem datoria de români.»”

Odată sosiți la București (dacă dăm crezare presei respective), ei se arată liniștiți, modești, rezervați. „Desigur, minerii au venit să restabilească ordinea, «Fără violență» este cuvântul de ordine.” (*Adevărul* din 15 iunie)

Și I.C. în *Azi* din 15 iunie, declară: „Am văzut în fața restaurantelor de pe bulevardul Magheru tăvi cu sandvișuri, pahare cu cafea și suc, prăjituri. Ei iau câte puțin, gustă cu cuviință din ceea ce li se oferă, stau grupați, animați de o solidaritate pe care numai mina o poate naște. Au mai fost în București și sunt convinși că din ceea ce au făcut atunci nu au speriat pe nimeni. Cred că nu va mai fi nevoie să vină. Pentru minerile care-i însoțesc, niște copii aproape, e prima oară când văd capitala: «Lasă că e bine. O situație ca asta nu se uită.» Sunt tăcuți, colțuroși, sfioși de fapt, neîncredători.”

Este adevărat, „se pot deda la excese”; dacă sunt provocați, știu să se arate „hotărâți”. Așa îl lămurește inginerul Traian Iordache, directorul minei Petrila, pe A.P. Vasiliu:

„Cine seamănă vânt, culege furtună. Forțele extremiste au semănat vântul și furtuna nu-i totdeauna ușor de oprit. Se fac mari eforturi în acest sens. Minerii sunt oameni cu care te poți înțelege.” Rolul lor, de altfel, constă doar în a asigura pacea și ordinea. Ei procedează desigur la unele acțiuni, dar întotdeauna în colaborare cu poliția căreia, din păcate, au fost obligați să-i dea o mână de ajutor. *Libertatea* din 15 aduce unele precizări în această privință: „Prima acțiune la care au luat parte minerii a fost aceea de a cerceta perimetrul din jurul Pieței Universității: Universitatea, Arhitectura, Pasajul Universității. Câteva elemente declasate, ascunse în acele locuri, sunt descoperite și, după caz, transportate la spital sau predate forțelor de ordine.” Ei arestează tot felul de traficanți, în special țigani: îi surprind chiar în momentele când fură din magazine cratițe din inox de fabricație chinezească, porțelanuri, obiecte la care minerii se uită cu evidentă mirare: „Dacă noi am avea așa ceva în Valea Jiului am fi fericiți! La fel și dacă am mânca din pâinea pe care aceștia o mănâncă în oraș” (*Tineretul liber* din 15 iunie).

Într-un cuvânt, minerii au adus „liniște”, titlul sub care Gheorghe Ioniță scrie în *Adevărul* din 16 iunie:

„Cum arăta Bucureștiul ieri dimineată?... Străzile din centru, spălate și respălate, sunt totuși negre. Numai lumea nu mai este neagră de spaimă. Am zărit oameni liniștiți, în metrou, în tramvaie, la Piața Unirii, în magazine. La Universitate, minerii sapă esplanada din fața Teatrului Național. Deh, minerii nu sunt obișnuiți să stea. La Troița eroilor sunt flori proaspete, aduse de oamenii de bine întru cinstirea memoriei adevăraților martiri ai Revoluției. Trama circulației autovehiculelor este civilizată, calmă, deși traficul se menține intens, așa cum stă bine unei capitale civilizate. Chiar atât de mult și de repede să se schimbe în bine chipul capitalei? La Piața Unirii, pe Covaci, în Gara de Nord și Obor, nici picior de bișnițar. Să fie numai teama de minerii?”

Minerii nu sunt, de altfel, cu nimic părtași la devastarea Universității, a Institutului de Arhitectură sau a sediilor partidelor politice: când ajung ei acolo, jaful fusese deja comis.

Culegătorii de „probe”

Totuși, scormonind puțin, ei fac descoperiri interesante, pentru care vor primi de altfel mulțumirile președintelui Iliescu. În comunicatul său din 14 iunie, Guvernul menționează pentru prima dată aceste descoperiri: „Cei veniți cu dorința restabilirii ordinii în capitală, au constatat la unele sedii posibili gemeni ai evenimentelor dramatice care s-au petrecut. Astfel, la subsolul clădirii sediului central al PNTcd au fost găsite sticle incendiare, muniții, droguri.”

Știrea este preluată în aceeași zi de Rompres, care o amplifică, adăugând la obiectele sus-arătate: „arme automate, arme cu aer comprimat, pistoale /.../, droguri și insigne tip Garda de Fier”. /sic/ Potrivit aceleiași surse, s-ar fi descoperit la sediul Partidului Național Liberal „un stilou conținând o substanță chimică”, precum și o mașină folosită pentru „a fotocopiază bancnote de o sută de lei” și o alta „servind la imprimarea de monedă tip Garda de Fier” /sic/.

Presa și, bineînțeles, televiziunea preiau aceste informații, iar *Adevărul* din 15 merge până la a publica, sub titlul „Argumentele elementelor neofasciste”, două fotografii mărturie: una înfățișând cutii cu proiectile de plumb utilizate la armele cu aer comprimat și droguri (o cutie de medicamente pe care se poate citi UNICEF), găsite în sediul PNTcd; cealaltă este fotocopiază facsimilului rudimentar al unei bancnote de o sută lei, găsite în cantități mari la sediul PNL.

Dimineața din 16 iunie supralicitează: pentru fabricarea bancnotelor s-ar fi utilizat o mașină „Gestetner 1593” care

devine o mașină „Honda” în versiunea *Tineretului liber*. S-au găsit de asemenea în biroul secretariatului general al PNL „seringi pentru injectarea de droguri și lenjerie feminină”.

În sfârșit, *Adevărul* din 16 iunie merge și mai departe, pretinzând că grupul de mineri care-l aștepta pe Marian Munteanu la ieșirea din Universitate i-a confiscat „un voluminos dosar sustras de la Serviciul Român de Informații (SRI) cuprinzând fișele personale ale unor lucrători din acest serviciu /.../, o sacoșă în care s-au găsit peste o sută de buletine de identitate, aparținând, probabil, «studenților» din subordinea sa. Din subsolul respectivei clădiri, minerii s-au întors în stradă cu 22 de arme de tir cu glonț. Nu sunt singurele arme din zonă: din troița de lemn instalată în Piață s-au scos trei pistoale și suficientă muniție, camuflata sub lumina lumânărilor care ard aici în memoria eroilor Revoluției.”

Prin aceste informații, *Adevărul* nu face decât să confirme unele din „dezvăluirile” făcute de președintele Iliescu, în după-amiaza de 15, întregului lot de mineri cărora le adresează mulțumirile sale. „Cu ajutorul vostru, le-a spus el într-adevăr, au fost descoperite în subsolul clădirii PNȚcd: depozit de sticle incendiare, droguri, seringi cu care au injectat droguri unora din cei care stăteau în Piața Universității și armament. La clădirea Asociației «16-21 decembrie» depozite de bâte și de alte asemenea arme albe, lanțuri și așa mai departe, în subsolul clădirii Universității s-au descoperit arme: 22 de puști Jeco, dar care sunt arme periculoase în asemenea condițiuni, și saci cu prafuri euforizante pe care probabil că le-au folosit în această perioadă. Cum se poate motiva în sediul unui partid politic, în sediul unor asociații declarate apolitice, prezența unor asemenea depozite de sticle incendiare, de muniții, de droguri și arme de tot felul, arme de agresiune; cum se poate motiva așa ceva?”

Dacă dăm crezare acestei versiuni a faptelor menite să legitimizeze intervenția minerilor, aceștia, prin descoperirile lor, au adus nu numai probe despre autenticitatea pregătirilor pentru o lovitură de stat, dar au dat și indicii asupra comanditarilor, „căpeteniilor” care trebuiesc depistate. „Hiba” acestei demonstrații — o menționăm de pe acum — este că nici una din aceste piese probatorii nu va putea fi niciodată prezentată nici justiției, nici opiniei publice. Asupra lor se lasă să se aștearnă uitarea fără să se mai aducă vreo dezmințire explicită.

Contraanchetă

Autoritățile nu au nici un dubiu: nimeni nu i-a chemat pe mineri. Ei au venit spontan. O versiune univocă și care nu va suferi nici o modificare. Nici apelul către populație lansat de președintele Iliescu în seara de 13 iunie nu se poate considera ca fiind la originea năvălirii minerilor: acest apel se adresa tuturor „oamenilor de bine” ai țării și nu unei categorii sau alteia de muncitori, iar la ora când el a fost difuzat, minerii erau deja plecați. Faptul este incontestabil, dar argumentul, înșelător. Cu toate astea, este invocat atât de Petre Roman (conferință de presă și interviu la Antenne 2 pe data de 15 iunie), cât și de Ion Iliescu care, de pildă, va continua să explice în luna august: „Ca minerii să ajungă la 14 iunie dimineața la București, a trebuit ca ei să plece la 7 seara cel târziu. Eu nu vorbisem încă la televiziune, am vorbit mult mai târziu.” (*Dimineața* din 15 august)

„De ce au venit?”, se întreabă el cu ocazia altor interviuri: „Pur și simplu pentru că lumea era îngrijorată de cele văzute la televiziune” (*Dimineața* 11 august), și această „stare de neliniște i-a împins și pe ei să plece, fiindcă — în paranteză fie spus — sunt o categorie de muncitori mai solidari, mai ordonați, mai organizați. În 1977, s-au revoltat

împotriva dictaturii /.../ Când aceiași mineri au văzut că emisiunea de la televiziune era întreruptă /.../ nu au mai așteptat să primească vreun semnal. S-au ridicat toți ca unul, s-au suit în trenuri și au venit la București.” (interviu televizat în 26 iulie 1990)

De ce cramponarea aceasta de o versiune care frizează ridicolul și care nu înșală pe nimeni? Fiindcă analiza evenimentelor dezvăluie faptul că, departe de a fi fost o ridicare spontană, mobilizarea minerilor a fost — mai evident chiar decât cea a muncitorilor de la IMGB sau de pe alte „platforme” industriale din București — o operațiune premeditată, organizată și dirijată la scară națională, bine orientată pe teren, și implicând în consecință răspunderea totală a autorităților la cel mai înalt nivel.

Faptul că expediția a fost premeditată reiese de altfel — fără îndoială printr-o inadvertență — din distorsiunile informațiilor difuzate de către însăși presa oficială. *Adevărul* din 14 iunie precizează în articolul „Filmul evenimentelor din 13”, că la ora 18 s-a aflat la redacția ziarului că „minerii din Valea Jiului și din bazinul Rovinari au plecat spre capitală”. Știrea e falsă sub două aspecte: mobilizarea Văii Jiului va fi făcută o oră mai târziu, iar minerii din Rovinari nu vor veni în cele din urmă. Un lapsus identic cu ocazia unei alte știri publicate în același ziar la ora 20.30, cele două mii sau trei mii de partizani ai FSN adunați în Piața Victoriei sunt înștiințați că „trei trenuri cu mineri se îndreaptă spre București”, știre care face să izbucnească aplauze furtunoase. Or, câteva „incidente” vor determina în realitate întârzierea orarului prevăzut inițial.

Agenția Rompres este și ea prinsă în flagrant delict de „inițiere”: ea confundă ceea ce trebuia să fie o mobilizare spontană cu ceea ce aceasta a fost în realitate. Încă din seara de 13, Rompres este în măsură să comunice cu o precizie remarcabilă rezultatele indignării muncitorilor din mai multe bazine miniere ale țării: „În jurul orei 22, două trenuri pline cu mineri au plecat din Valea Jiului

în direcția București” și sunt așteptați minierii din bazinele Hunedoara (două trenuri), din Maramureș (cinci mii de mineri). Agenția mai anunță de asemenea că „1 500 de cetățeni sunt pe punctul de a pleca din Craiova”. Or, aceste ultime trei știri se vor dovedi eronate..., ordinele neputând fi, din diferite motive, executate.

Unele mărturii, pe care le-am citat, confirmă și ele că pentru niște personaje sus-puse, precum viceprim-ministrul din vremea aceea, Gelu Voican, sau vicepreședintele FSN, N.S. Dumitru, venirea minerilor în acea noapte nu făcea obiectul nici unui dubiu (mărturii ale lui C. Martiniuc și D. Iuga). Ca să nu mai vorbim de salutul adresat de Ion Iliescu primilor mineri sosiți în Piața Victoriei la ora 5 dimineața: „Dragi mineri, mă adresez vouă pentru a vă mulțumi pentru dovada de solidaritate muncitorească pe care ați dat-o și de data aceasta la apelul nostru.” Aceste cuvinte nu au fost reproduse în presă. E lesne de înțeles din ce pricină.

Aceste fapte sunt tot atâtea indicii ale relei-credințe a autorităților atunci când se referă la spontaneitatea venirii minerilor. Dar ele nu sunt totuși suficiente pentru a o proba.

Presa independentă își va asuma această sarcină, îi vor trebui săptămâni, chiar luni de zile până să poată începe, la capătul unor minuțioase cercetări, să reconstituie împrejurările în care minierii — sau cei asimilați lor — au fost în fapt mobilizați, transportați și însoțiți. Astfel, *Express* trimite în august în Valea Jiului un ziarist care coboară „cu inima strânsă” în gara Petroșani, dar izbutește încet-încet să dezlege limbile. Un foarte amplu reportaj — care a fost deja menționat de noi — este redat în numerele 33 și 34 ale săptămânalului. Alte publicații vor consemna de asemenea declarațiile minerilor care au participat la expediție: *Opinia studentescă* (nr. 33 și 34 din august 1990), *Timișoara* (11 septembrie), *Cuvântul* (24 septembrie). Iată câteva extrase din aceste reportaje.

„Niciodată un miner nu ar veni de capul lui la București”

Gheorghe Gheorghe, 42 de ani, mina Lonea (Valea Jiului): „Eu lucram în subteran, pe la șapte fără un sfert, șeful meu de schimb, Marinescu Vasile, a zis că trebuie să ieșim afară că-i bai la București. Nici nu mi-au dat voie să merg acasă. Carașca Ion, normatorul sectorului trei, ne-a îmbarcat în autobuze și ne-a dus la casa sindicatelor. Aici ne-au adunat pe toți minerii care ne aflam atunci în mină de la Livezeni, Petrila... și ne-a vorbit Miron Cozma, liderul Ligii Sindicatelor din Valea Jiului: «Dragi mineri — zicea — nu vă alarmați, mergeți la București pentru că Guvernul e gata să cadă. Mergeți către gară — zicea — că avem garniturile aprobate. La București să nu admonestați oamenii, doar îi prindeți și-i dați la poliție pe cei suspecti din Piața Universității.»” (*Expres* nr. 34)

Trebuie menționat doar că în seara aceea, încă de la ora 19, Miron Cozma era în măsură să definească misiunea minerilor — aproape cuvânt cu cuvânt — în termenii pe care-i va folosi a doua zi dimineată președintele Ion Iliescu când se va adresa aceluiași mineri.

Declarația lui Gheorghe Gheorghe e confirmată de cea a lui Alexandru Munteanu, subinginer în aceeași mină din Lonea, publicată în *Cuvântul*: „Eu eram în schimbul III, pe 13 iunie, și m-a sunat dispecerul de serviciu care a anunțat: «Să iasă schimbul III afară pentru că urmează să plece la București.»”

Acest scenariu nu este specific doar minei Lonea: lucrurile s-au petrecut la fel în alte mine din regiune, conform relatării lui Florin Munteanu, student în anul III al Facultății de Mașini și Instalații Miniere din Petroșani: „Fără îndoială, minerii au fost de fiecare dată chemați, dar ultima oară venirea lor la București a fost bine pregătită. Niciodată un miner nu ar veni, nu și-ar permite să vină din proprie inițiativă la București. Și iată de ce: pen-

tru o absență nemotivată de o zi pierde dreptul de vechime, alocația familială, prima de alimentație specială și cinci la sută din salariul de bază — adică între 3 000 și 4 000 de lei. De unde reiese clar că minerii nu pleacă dacă nu au acoperire.

La 13 iunie, directivele s-au dat în momentul când schimbul trei se pregătea să intre în șut. Au plecat: minerii din schimbul trei și minerii din alte schimburi, care au trecut pe la mină pentru a-și lua lămpașele și hainele de lucru, conform instrucțiunilor primite.

Au fost de asemeni invitați să meargă la depozitul sectorului pentru a primi de acolo cozi de lopată, țevi de metal etc. După care, cei de la minele Aninoasa, Vulcan și altele, au fost transportați cu autobuzele până la gara Petroșani, unde îi așteptau trenurile gata pregătite."

La câteva sute de kilometri depărtare, în regiunea Bacău, minerii din Comănești sunt mobilizați în același mod. Iată ce declară unul din ei, încă de la data de 14 iunie, unui medic din regiune: „Ieri când am ieșit din subteran, conducătorii sindicali ne-au adunat, ne-au vorbit, iar directorul ne-a spus: «Domnul Iliescu e în pericol, sechestrat la București în Palat. Câmpeanu a făcut un nou Guvern, legionarii au pus mâna pe toate instituțiile. Vă duceți la București, faceți ordine, luni intrați în Parlament și desființați partidele, îi luați jurământul lui Iliescu și vă întoarceți.»" (22 nr. 39)

Dintr-o altă mărturie publicată în săptămânalul *Ți-mișoara*, reiese că la Comănești, detașamente de mineri mai erau mobilizate și a treia zi, după cum declară unul din mineri, Culiță Napa: „Noi nu am plecat decât pe 15 dimineața, la 7.30, cu un tren care a mers fără oprire până la București. Celor din schimbul trei nu li s-a permis să-și schimbe hainele, iar cei din schimbul întâi au fost obligați să-și pună din nou salopetele. Mulți din schimbul doi au fost și ei chemați de acasă. Băieții cei mai tineri și mai voinici au fost îmbrăcați în uniforme de gărzi patriotice:

ei trebuiau să mai rămână încă pe străzile capitalei după plecarea noastră.”

Și în decembrie 1989 cei care au fost urcați în trenuri speciale de la uzină până la Timișoara purtau uniforme ale gărzilor patriotice; fuseseră de asemeni chemați ca să restabilească ordinea. Alți oameni, același scenariu. Până și metodele de convingere sunt identice: „cei care nu voiau să plece au fost amenințați de șefii de sectoare că li se va socoti lipsa ca absență nemotivată /.../ Plecarea a fost organizată de către directorul minei, Ion Achimoaie, astăzi mare deputat FSN.”

Implicarea directă a unor personalități din preajma puterii este confirmată, între alții, și de Nicolae Spiridote, miner cu înaltă calificare care lucrează la mina Rodna, o mină mică (de trei mii de mineri) din județul Bistrița-Năsăud. El fusese deja mobilizat în 18 februarie și declară publicației *Opinia Studențească*, în cursul unei lungi convorbiri, că în noaptea de 13 iunie, ca și în februarie, chemarea minerilor a fost făcută „prin intermediul unor oameni de-ai lui Gelu Voican-Voiculescu /.../ Am discutat de două ori cu el. În mod sigur el e cel care lansează chemarea, dar, în fapt, treaba este executată prin intermediul întreprinderilor, al directorilor lor. La noi a fost domnul Dicu /*ministru minelor în Guvernul provizoriu*/ care a luat legătura cu directorul Bauer.”

Aceste declarații, pe care le-am reținut din multe altele, sunt bogate în învățăminte. Mai întâi pentru că ele constituie o dezmințire categorică a anevoioasei argumentații prin care oficialitățile explică spontaneitatea gestului minerilor. Minciuna celor mai înalte autorități ale țării este dezvăluită până la ultimele detalii. Cum ar fi putut minerii să fie puși în stare de alertă de către televiziune, câtă vreme mobilizarea se face nu numai cu o oră înainte ca Televiziunea să fie atacată, dar și în condiții care dovedesc că minerii în cauză nu puteau în niciun caz să fie informați prin intermediul ei asupra gravității evenimentelor

de la București: fiindcă la ora când începe răzmerița, schimbul doi este în subteran, iar schimbul trei, pe drum ca să intre în șut.

Dacă ora la care s-a făcut mobilizarea nu are decât în mică măsură legătură cu agitația pricinuită de evenimentele în curs de desfășurare, ea coincide în schimb perfect, și într-un mod ce nu poate fi considerat întâmplător, cu momentul acela al serii când sunt la îndemână ambele schimburi.

Alarma este dată în realitate de direcțiile întreprinderii și de liderii sindicali. Mărturiile dezvăluie cum este dramatizată situația, uneori până la exagerare. Aceasta le permite atât să „înfierbânte” pe cei ce pleacă, cât și să justifice faptul că li se încredințează „arme” sau să explice graba cu care se organizează plecarea. În aceste condiții, „voluntarii” nu pot face altceva decât să se lase convinși. Mulți dintre ei vor mărturisi de altfel că n-ar fi plecat dacă n-ar fi fost prinși în acest vârtej. Suntem departe de emoția minerilor luându-și rămas-bun de la nevastă și copii...

Valea Jiului: un bastion muncitoresc manipulat

Să notăm totuși că mobilizarea cea mai bună se face incontestabil acolo unde FSN este mai puternic și Iliescu mai popular. Este în special cazul Văii Jiului unde Ion Iliescu se bucură de un adevărat cult al personalității, fapt relevat de toate mărturiile. Singura „deficiență” ce s-a putut observa — din câte știm — în această regiune nu se datorează împotrivirii mobilizațiilor, ci a conducătorilor. Consiliul de administrație al întreprinderii Miniere Rovinari și liderii Sindicatului „Minerul” al acestei întreprinderi „reșesc”, într-adevăr, „să oprească mișcarea declanșată de salariați ai întreprinderii”, declară săptămânalului *Express* vicepreședintele sindicatului, Marian Condeescu, care adaugă: „lucrul de care toată lumea azi se feliită”.

Situația pare diferită în cazul celor 5 000 de mineri așteptați să sosească din Maramureș și care, pesemne, s-au împrăștiat pe drum. Nu se cunosc cauzele precise ale acestui insucces, dar poate că trebuie să-l legăm de atmosfera care a stăpânit, la sfârșitul lui ianuarie și începutul lui februarie, bazinele miniere ale regiunii. A avut atunci loc un conflict de proporții care nu a putut fi rezolvat decât prin venirea lui Petre Roman. Prima revendicare a minerilor — singura de altfel care n-a fost rezolvată — era ca ministrul minelor, Nicolae Dicu, să demisioneze, fiindcă minerii îi contestau „moralitatea și competența”, după o activitate de douăzeci și cinci de ani în minele regiunii. (*România liberă* din 10 și 14 februarie 1990) Este același ministru, ne spune Nicolae Spiridote, care a transmis ordinul de mobilizare a trupelor la Rodna.

Înainte de a reveni la ceea ce aflăm în esență din mărturiile minerilor — respectiv la rolul jucat de ierarhiile economice și sindicale — este cazul să remarcăm următoarele: dacă din Valea Jiului au fost trimise primele și cele mai puternice contingente, nu-i mai puțin adevărat că, pe de o parte, ei nu au fost singurii mineri din țară mobilizați, iar pe de altă parte, că doar o minoritate dintre ei va participa la operațiuni. Câteva mii din cei aproximativ o sută de mii de muncitori ce lucrează în bazinele văii. Totuși, propaganda oficială nu contenește să-i scoată în evidență, ca și cum prezența lor ar reprezenta garanția și dovada atât a spontaneității mișcării, cât și a caracterului său democratic și revoluționar: nu este oare Valea unul din cele mai vechi și mai puternice bastioane muncitorești din România și nu s-a ridicat ea prima, în 1977, împotriva dictaturii lui Ceaușescu? Dar ceea ce nu spune această propagandă este că, după acea revoltă, întreaga regiune a fost sistematic „tratată” de Securitate, în scopul de a combate și chiar de a elimina tot ceea ce, în cadrul puternicelor tradiții locale de luptă și solidaritate muncitorească, putea reprezenta o primejdie pentru putere. Prin represiune,

supraveghere, infiltrări, mutarea celor mai recalcitranți și înlocuirea lor cu batalioane disciplinare, precum și prin angajarea de delincvenți de drept comun (mai ales din ianuarie 1990), Valea Jiului a devenit unul din cele mai puternice bastioane ale... fostei Securități. Într-o pădure din această vale, în apropiere de Târgu Jiu, se află unul din principalele centre de antrenament ale trupelor armate ale Securității — USLA. Acest centru a fost înființat în 1983, ca urmare a grevelor și mișcărilor de protest ale minerilor din Motru.

Numai ținând seama de acest fundal se poate analiza modul în care se organizează practic mobilizarea. Mărturiile citate mai sus dezvăluie în acest sens gradul de implicare al diferitelor nivele din aparatul economic (de la ministru la maistru) și al ierarhiei sindicale în executarea operațiunii. Nu poate scăpa nimănui asemănarea dintre rolul jucat acum și cel jucat odinioară de aceleași organizații, în calitatea lor de curele de transmisie a hotărârilor conducerii de partid. Un partid care, să nu uităm, „nu mai există” în România din decembrie...

Apelul la mobilizare urmează calea ierarhică — exact așa cum s-a petrecut și în ajun, la IMGB. Personalul însoțitor — ale cărui legături cu FSN, uneori chiar la cel mai înalt nivel, sunt dezvăluite de mărturiile culese — va dirija operațiunea de la un capăt la altul. „La București — declară, de pildă, Zoltan Kallos, miner — fiecare grup era condus de către un șef de mină. La noi era un inginer. La alte mine, au fost un subinginer, un maistru...” Se cunoaște din numeroase declarații că aceștia erau îmbrăcați tot în mineri, dar că purtau căști albe.

Cu minerii Secției nr. 1 din întreprinderea de Construcție a Metroului București s-a procedat exact la fel. Ziaristul de la *Expres* care anchetează acest caz (numărul 32, august 1990) relatează: „Această mobilizare s-a efectuat după un model binecunoscut: din dispoziția domniei sale (șeful de secție, inginerul Sevastian Ștefan), cine ar fi

refuzat participarea la această acțiune ar fi avut tăiată respectiva zi de muncă. Apoi, toți participanții (bărbați, dar și femei /.../) au fost trecuți de către acesta pe o listă. Astfel, de voie, de nevoie, oamenii de pe șantier au plecat în centrul orașului înarmați cu cozi de lopeți și avându-l în frunte pe inginerul-șef, îmbrăcat în uniformă de miner."

Trenuri speciale cu regim de prioritate

Terenul era desigur bine pregătit pentru mobilizarea minerilor, cu mult înainte de evenimentele din 13 iunie. Este și concluzia la care se ajunge cu ușurință dacă se analizează maniera în care a fost organizat transportul diverselor „trupe” la București.

Această reconstituire poate fi făcută mulțumită anchetelor inițiate de săptămânalul *Expres* (nr. 36, septembrie 1990), de Grupul pentru Dialog Social și de Comitetul Helsinki din România (publicate în săptămânalul 22 din 12 octombrie). Analiza lor se bazează în principal pe mărturia și cercetările inginerului Ion Mănucu — în vremea aceea șeful secției Instalații Fixe de Tracțiune Electrică (IFTE) nr. 1 din Craiova, pendinte de Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor, care a avut, după cum se va vedea, un rol perturbator în buna desfășurare a acestui transport.

Sursele independente sunt confruntate cu cele oficiale. Există într-adevăr două telegrame adresate de către directorul Serviciului de mișcare și comercial din Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor, G. Suci, serviciilor răspunzătoare de circulația trenurilor speciale. Aceste telegrame menționează gările unde se formează garniturile de tren, orele de plecare și de sosire ale acestora, alcătuirea (număr de vagoane) și parcursul lor cronometrat.

Din confruntarea acestor surse rezultă că:

1. În niciun caz trenurile plecate din Valea Jiului nu au putut fi formate doar prin rechiziționarea vagoanelor disponibile în acel moment în gara Petroșani. Unsprezece vagoane din cincizeci și patru lipsesc la apel. Altfel spus, trebuia ca alte vagoane să fi fost în prealabil dirijate din depourile cele mai apropiate — Arad și Timișoara — pentru ca aceste trenuri să se poată forma. O asemenea manevră presupune ca ordinul să fie dat cu cel puțin *douăzeci și patru de ore* înainte.

2. Prima telegramă expedită din București de către G. Suciuc este înregistrată la ora 20.40. Ea dispune plecarea la ora 20.45 a primelor două trenuri speciale. Un asemenea ordin nu poate fi dat fără ca mai înainte să se ia toate măsurile pentru ca circulația acestor convoaie, cu un regim de prioritate absolută, să se poată înscrie de-a lungul întregului parcurs în traficul normal.

Această constatare este la fel de valabilă pentru toate celelalte trenuri speciale ce vor fi puse în circulație în cursul nopții și al zilei următoare, din cele mai diferite regiuni, miniere sau muncitorești. Convoaiele se succed după un program pe care dispecerul Gării de Nord din București este deja în măsură să-l comunice la Rompres în primele ore ale zilei de 14. „Sunt așteptați, spune el, cetățeni din Constanța, Craiova, Reșița, care se vor alătura celor din Argeș, Giurgiu, Botoșani”, sosiți deja la ora 4.30 la București, ca și cei 3 000 de mineri din Valea Jiului.

3. O parte din trenurile programate nu vor putea fi formate în cele din urmă. În unele cazuri, motivul este lipsa de entuziasm de care dau dovadă cei mobilizați: la Craiova, chemarea lansată în cartierele muncitorești din mașini prevăzute cu megafoane (în special o mașină a poliției) netrezind efectul scontat, a trebuit să fie anulat trenul pus la dispoziția lor, neajuns care s-a produs și la Slatina.

În alte locuri, responsabili Departamentului Căilor Ferate sunt cei care au refuzat să participe la realizarea

unei acțiuni în fond ilegale. Într-adevăr, regulamentele Ministerului Transportului și Telecomunicațiilor interzic suprimarea traficului normal și înlocuirea lui cu trenuri speciale într-un termen atât de scurt și fără rațiuni de forță majoră. În ianuarie, de altfel, fostul ministru al transporturilor, Pavel Aron, fusese dat în judecată pe baza acestor regulamente, pentru complicitate în organizarea, din ordinul lui Ceaușescu, a transportului cu trenuri speciale, la 20 și 21 decembrie, a gărzilor patriotice înarmate cu bâte (între ei și mulți mineri) care trebuiau să se opună răsculaților din Timișoara. De aceea, șeful gării din Câmpulung Muscel a refuzat să pună un tren la dispoziția minerilor din bazinul de la Schitu Golești. Pentru transportul acestora au trebuit rechiziționate opt autobuze și ei nu au putut ajunge la București decât în după-amiaza zilei de 14 iunie.

Acțiunea inginerului Mănucu, bazată pe aceleași regulamente, va avea consecințe mai grave. La ora 20.52, după transmiterea în zadar a ordinului către serviciile respective, întrerupe el însuși alimentarea electrică a liniei din defileul Jiului. Acțiunea sa are drept rezultat întârzierea, cu mai mult de o oră și jumătate, a plecării primelor trenuri speciale a căror sosire în București era prevăzută — conform telegramelor amintite — pentru ora 2.50. Aceste trenuri vor trebui să fie tractate de locomotive Diesel, în timp ce se trimit urgent echipe la fața locului pentru a restabili manual tensiunea. Situația nu va reveni la „normal” decât la ora 22.15, în urma intervenției superiorului ierarhic al inginerului.

Ion Mănucu este imediat concediat și Departamentul Căilor Ferate îl acționează în justiție, prevalându-se pe de altă parte de un prejudiciu evaluat la 6 100 lei. Afacerea va cunoaște multe etape, din care nu va lipsi sprijinul hotărât acordat lui Mănucu de către Sindicatul Liber al Ceferiștilor. Ne limităm aici la a releva că acest episod a demonstrat o dată mai mult legăturile de complicitate și de coopera-

re care unesc — inclusiv când e vorba de o acțiune ilegală — sectoare atât de diferite cum sunt: ierarhia unui minister economic acționând potrivit unui ordin; Procuratura; presa oficială. Într-adevăr, *Adevărul* publică la 16 iunie un surprinzător comunicat al directorului Regionalei Căi Ferate, în care Mănucu este acuzat „de a fi perturbat traficul normal al trenurilor de călători și al mărfurilor” (nu se pomeneste nimic despre mineri). Se anunță de asemenea că a fost concediat cu acordul sindicatului (în timp ce, în aceeași zi, acesta difuza un comunicat de sprijinire și totală solidaritate cu fapta inginerului). Două afirmații flagrant contradictorii, care însă nu tulbură conștiința profesională a presei însărcinate să facă propagandă acțiunii aflate în curs. Să reținem totuși că, ținând seama de foarte numeroasele reacții stârnite de afacerea Mănucu în rândul opiniei publice, Procuratura s-a văzut nevoită să claseze dosarul. Cu toate astea, în octombrie încă nu era reîn-
cadrat.

O armată în campanie

Intendența

La coborârea din trenuri, începând de la ora 4.30 dimineața, cele trei mii, apoi cinci mii și apoi zece mii de mineri sunt de îndată luați în grijă: masă, cazare, transport, totul este pregătit spre a-i primi. Intendența își face datoria cu o eficiență care — într-o țară unde aprovizionarea continuă să fie o problemă majoră — nu poate fi improvizată. Încă de la popasul făcut la Craiova, relatează un martor citat de săptămânalul 22, intendența fusese în măsură să distribuie minerilor „pâine proaspătă și bere”. În zorii zilei, în Piața Universității, camioane livrează și distribuie șaisprezece mii de sticle de apă minerală Biborțeni — „expediate cu o zi înainte din stațiune” —, precum și sandvișuri cu șuncă și salam și chiar... Pepsi-Cola, „ceea ce provoacă îmbulzeală”.

Pe de altă parte, „la indicația primăriei municipiului București”, întreprinderile din centrul capitalei (marile restaurante „Capitol”, „Dunărea” și chiar „Intercontinental”) își închid porțile pentru clientela obișnuită pentru a servi gratuit minerilor masă, băutură, și chiar țigări „DS”. Cazarea este asigurată la Complexul expozițional București. Hrana oferită este cea pe care mulți români nu au decât rareori ocazia s-o consume — de pildă, „fripătură cu pâine zgrunțuroasă deasupra”... probabil șnițel

(*Expres* nr. 23 și 26; *Cuvântul* din 24 septembrie; *Zig-zag* din 19 iunie).

Deplasările sunt asigurate de autobuze, camioane-benă și camioane militare, precum și de vehicule ale poliției puse la dispoziția lor. Ei merg în echipe, însoțiți de șefii lor, spre obiectivele ce le sunt indicate. Primii sosiți au format o coloană, au mers până în Piața Victoriei unde îi aștepta Ion Iliescu, apoi în Piața Universității. Ceilalți sunt conduși direct, fie în cartierul Universității, fie la celelalte obiective ce le sunt repartizate. Este o armată aflată în campanie — și în uniformă —, care patrulează timp de patruzeci și opt de ore pe străzile Bucureștiului.

Trupele: mineri recent încadrați și necunoscuți deghizați

Cine sunt ei? Cine-i conduce? Majoritatea o constituie, desigur, minerii autentici: „voluntari” mobilizați în condițiile arătate și mulți alții care li s-au alăturat fie „din simplă curiozitate”, fie din reală convingere și din dorința de a se încăiera. Totuși, dacă dăm crezare mărturiilor culese de către presa independentă de la participanții la expediție — mărturii care pot pe alocuri să fie denaturate din dorința de a se justifica, după ce minerii au făcut obiectul oprobiului general —, au fost puțini la număr cei ce se pot mândri cu calitatea de „mineri adevărați”.

„Mulți din cei ce au plecat spre București nici nu știau măcar ce este mina, spune Zoltan Kallos. Angajați de abia de două sau trei săptămâni, cerneala de pe contractele lor de muncă nici nu apucase să se usuce când au plecat.” Subinginerul Alexandru Munteanu merge mai departe: „Cei care au plecat la București nu reprezintă adevărata masă a minerilor. Fiindcă, după ce militarii au fost scoși din subteran (în ianuarie), a trebuit completată mâna de lucru cu noi angajați veniți din toată țara, în special

moldoveni." Oameni deci fără tradiție, fără disciplina minerului, întrunind condițiile necesare pentru a juca rolul de derbedei, pentru a molesta și a jefui victimele. „Prăpădul — spune Ion Stănescu, miner la Lonea — a fost înfăptuit de noii angajați care locuiesc în căminele de nefamiliști." (*Expres Magazin*, 14 septembrie)

Oricum ar sta lucrurile, toți sunt de acord spre a insista asupra unui amănunt care, după ce faptele au avut loc, li se pare foarte straniu: „Mulți din cei care erau îmbrăcați în mineri, nu erau în realitate mineri." Se nasc întrebări asupra identității și rolului lor, asupra echipamentului lor nou-nouț, de negăsit în depozitele minerilor. „De unde au scos lămpașele, salopetele, căștile noi?" se întreabă Richard Loew. Or, tocmai acești necunoscuți deghizați în mineri, care se așază în fruntea comandourilor, lovesc cel mai tare.

„Noi am venit să apărăm Guvernul, nu să lovim populația nevinovată", spune Ion Bucur din Petrila, răspunzând ziaristului de la *Expres* care-l întreabă: „Dar atunci, cine a lovit, cine a omorât?" „Se aflau printre noi persoane infiltrate despre care nu știam nimic." „Nu am putut afla cine erau cei ce au lovit oamenii, dar se vedea perfect că erau curați, că salopetele lor erau absolut noi, iar căștile și lămpile lor nu purtau urme de cărbune", confirmă și Gheorghe Gheorghe, miner.

Persoanele arestate relatează fapte care permit să se tragă concluzia că o parte cel puțin dintre acești mineri deghizați erau membri ai poliției. *Cuvântul* din 2-8 octombrie citează astfel pe un martor care a recunoscut printre conducătorii unui grup pe un polițist din Circa 6 București purtând cască și salopetă. Eduard Tric relatează în *România liberă* din 23 iunie: „Exact când am fost eliberat am văzut o mașină cu 50-60 de mineri. Unii dintre ei au dat o raită prin unitate. Se împărțeau în grupuri mai mici. Intrau prin diferite clădiri. Dintr-o asemenea clădire au ieșit circa 10 oameni, îmbrăcați în haine noi de poliști,

tunși proaspăt. Se vedeau urme de păr pe haină și am recunoscut două figuri ale foștilor mineri.”

Mihai Chițu, reținut până pe 19 iunie la Măgurele, își amintește: „Într-o seară, polițiștii, sătui de conversațiile noastre din garaj, au adus un grup de «mineri», ca să ne calmeze. Am recunoscut pe unul dintre ei după barba lui roșcată, tăiată englezește. La 17 iunie, când am fost la interogatoriu, îl zărisem pe același «miner» îmbrăcat într-o uniformă de polițist.”

Polițiștii? Niște auxiliari în umbră

În schimb, atunci când sunt pe stradă în uniformă, agenții forțelor de ordine au în cursul acelor zile o comportare care mai târziu îi va mira chiar și pe mineri. Când sunt martori ai agresiunilor, polițiștii întorc de cele mai multe ori capul. Uneori, e adevărat, sunt văzuți cum încearcă să intervină, dar fără succes. Rolul lor pare a fi, în general, acela de simpli auxiliari ai operațiunilor. Până acolo încât stârnesc ulterior zeflemelile „ortacilor”. Unul dintre ei explică ziaristului de la *Expres magazin*: „Știți cum numim noi poliția din București? Ajutoare de mineri!...”

În aparență, polițiștii servesc drept șoferi pentru minerii care circulă individual sau în grupuri mici. Ei se ocupă cu însoțirea persoanelor molestate și arestate de mineri la comisariatele de poliție și alte locuri de detenție. Acolo, la adăpost de priviri, iau în primire, triază, interoghează, lovesc.

Astfel, violența vizibilă, cea care îi indignează pe trecători, pe martorii români și pe telespectatorii străini, apare ca fiind exclusiv opera celor ce poartă uniforma de mineri. La fel ca și „excesele”, „brutalitățile săvârșite asupra unor cetățeni ce nu au nicio legătură cu evenimentele din zilele precedente”, pentru care tot minerii poartă răspunderea și de care Guvernul, încă de la 16 iunie, ține „să se desolidarizeze în mod categoric și fără echivoc”...

Încadrarea cu civili

Cu toate acestea, adevărații conducători ai comandourilor și ai patrulelor nu sunt, în realitate, pe teren, nici polițiști, deghizați ori nu, nici alți mineri în haină nouă. Toți martorii — victime sau participanți la expediție — sunt de acord să sublinieze că adevărații conducători sunt de fapt „civili”.

Sunt într-adevăr „civili” cei ce preiau detașamentele încă de la începutul expediției și în special de la locurile de adunare. Pavel Perfil îi descrie astfel într-un reportaj apărut în *Phoenix* din 25 iunie: „14 dimineața. Observ, în fruntea grupurilor de mineri, cetățeni atletici, îmbrăcați în costume de oraș.” Martorii care-i descriu pe acești „civili” confirmă: un mers marțial, părul tuns scurt, o ținută — deseori haină de piele — care le amintește tuturor „chipul clasic al agentului de Securitate”.

Rolul acestor persoane reiese cu precizie. Ei sunt cei care indică victimele. „Era întotdeauna un «civil» sau altul care venea și spunea: «Uitați, ăsta, ăla /.../. L-am văzut în Piața Universității!»”, relatează de pildă Zoltan Kallos. Ei instigă la loviri, participă și la încăierări cu mișcări de specialiști, indică minerilor când trebuie să se oprească. Cheamă dubele poliției, îi ajută pe mineri să urce prizonierii în ele, sunt la sediul Guvernului pentru a-i lua în primire. Conduc echipele la adresele precise. Deseori au asupra lor fotografii, liste de nume; în mod vădit cunosc bine locurile și pe responsabili asociațiilor „vizitate”.

Printre acești „civili” aflați în centrul operațiunilor, unii sunt bine cunoscuți. Astfel, Bebe Ivanovici, care este văzut dirijând deplasările minerilor, Gelu Voican, care străbate orașul, Dan Iosif, sosit devreme în Piața Universității, Cazimir Ionescu, deputat FSN și unul din secretarii Camerei deputaților, Adrian Sârbu, șeful serviciului de presă al Guvernului. Ei sunt prezenți la sediul Guvernului, printre cei ce iau în primire persoanele arestate. După cum am

văzut, sunt prezenți și pe teren. Un miner de la Lonea, Ion Stănescu, relatează în *Expres Magazin* din 14 septembrie, cum a intervenit Dan Iosif în momentul când el însuși și grupul lui erau pe punctul de a-l aresta pe Ion Rațiu la domiciliul său, a cărui adresă le fusese dată de niște civili: „În clipa când am pus mâna pe Rațiu a sosit o Dacie cu Dan Iosif.” Acesta îl convinge să-i predea prizonierul. Unul sau doi mineri se urcă totuși în mașină, dar când ajung la Guvern „Dan Iosif îl ia deoparte pe Rațiu în biroul său și-i oferă un Pepsi ca să-și revină”.

Virgil Măgureanu, șeful Serviciului Român de Informații, ofițer de securitate din 1974, unul din protagoniștii procesului intentat cuplului Ceaușescu, supraveghează personal operațiunile din Piața Universității în dimineața zilei de 14 iunie. Astfel, *Dreptatea* din 27 septembrie publică mărturia șefului Comisiei politico-ideologice și de presă a FSN din Petroșani, Robert Humel, care îi însoțea pe mineri din Valea Jiului. Îmbrăcat în civil, dar purtând o cască de miner, Robert Humel este interpelat de Virgil Măgureanu care, luându-l drept un membru al corpului de însoțitori, îi dă consemnul: minerii să-i conducă pe prizonieri la comisariatele de poliție și să-i păzească. Robert Humel îi spune că e o confuzie și Virgil Măgureanu se îndepărtează însoțit de garda lui personală.

Securitatea: sperietoare și falsă dezbatere

După cum am spus, Petre Roman condamnă imediat excesele minerilor — care și-ar fi arogat în unele locuri prerogative aparținând forțelor de ordine (Conferința de presă din 15 iunie). Câteva zile mai târziu, în Spania, la 21 iunie, el explică aceste excese, ca și răzmerițele din ajun, prin infiltrarea, în rândurile minerilor și ale manifestanților, a unor agenți din fosta poliție politică, înlăturați după revoluție, probabil „foști teroriști”.

Răzvan Theodorescu merge ca de obicei și mai departe într-un interviu acordat ziarului *Le Figaro* la 11 august: „Am dovada că un agent al Securității, filmat atunci când minerii au atacat localul ziarului de opoziție *România liberă* în zorii zilei de 14 iunie, se afla de asemeni în fruntea celor care au luat cu asalt Televiziunea.”

Pentru a face mai credibilă afirmația, autoritățile vor aresta chiar doi foști membri ai Securității, pe locotenent-colonelul Ion Nicolae și pe subofițerul Corneliu Dumitrescu, ambii excluși din rândurile cadrelor Ministerului de Interne. Ei sunt judecați în procesul care se deschide în septembrie la Tribunalul Militar sub acuzația de a fi „furat bunuri și bani de la domiciliul lui Ion Rațiu” (comunicat al Procurorului general publicat în *România liberă* din 26 septembrie).

Astfel, teroarea, devastările, jafurile, tot ceea ce opinia publică, în special cea străină, acceptă cu greu, s-ar datoră, în final, acțiunii unor foști teroriști din decembrie, complici ai unui complot vizând destabilizarea țării... Cum se poate explica atunci acțiunea tuturor acestor „civili” anonimi (sau nu) a căror colaborare eficientă și viguroasă cu minerii și cu organele de ordine are loc sub ochii (dacă nu la ordinele) responsabililor cu ordinea publică?

Și, dacă este vorba de „provocatori”, ce să mai spunem de un caz ca acesta, relatat de săptămânalul 22, nr. 37: unele din persoanele arestate, care au fost aduse la Circa de poliție nr. 1 din București, recunosc printre anchetatorii lor pe un oarecare Mihai Mitru, care participase activ la manifestația din Piața Universității, alături de Asociația „16–21 Decembrie”. Aceste persoane afirmă de asemeni că l-au văzut, în seara de 13 iunie, „printre agresorii Televiziunii, spărgând geamurile și aruncând cu pietre și bâte”. Terorist al fostei Securități sau agent al Securității aflat în misiune efectivă și oficială la ora actuală?

Și ce se poate spune despre ofițerii superiori activi, recunoscuți printre cei care-i însoțesc pe mineri la sediile *României libere* și Asociației Foștilor Deținuți Politici?

Argumentarea oficială încearcă, încă o dată, să înce-
toșeze și mai mult operațiunea. Cei doi sau trei figuranți
din fosta Securitate care sunt aduși în prim-plan, ca și cum
s-ar deține prin ei un „indiciu” — atât de revelator! —
asupra complotului obscur pe care numai o lungă anchetă
îl va putea demasca, au rolul de a-i orbi pe spectatorii naivi
sau, cel puțin, de a face să se nască îndoieli în România
și în străinătate. Fantomaticii teroriști din decembrie își
reiau rolul în iunie, dar de data aceasta ața e prea groasă,
mistificarea, prea evidentă și poate și jocul e prea pericu-
los. Ion Iliescu se va distanța în iulie de această versiune.
Întrebat de ziaristul de la *România literară* despre insi-
nuările făcute de Petre Roman în Spania cu privire la rolul
posibil jucat de fosta Securitate, el răspunde: „Sunt câte-
va semnalări: s-ar putea să fi fost folosite și unele elemente
dintre vechii securiști. Este clar că au fost și provocări —
posibil, din aceeași zonă — în anumite acțiuni ale minerilor
în zilele de 14 și 15 iunie. Dar eu nu cunosc asemenea
date care să justifice o concluzie definitivă asupra aces-
tei participări.”

Și aici se termină explicația prin acțiunea exclusivă
a fostei Securități... Trebuie însă să relevăm cu câtă artă
știu autoritățile, în fiecare moment al operațiunii pe care
o analizăm, să manevreze tot felul de „probe și indicii” utile
— precum: „armele și drogurile de import”, vânturate ca
fiind elemente esențiale pentru îndreptățirea acțiunii
minerilor. Pentru ca apoi, aceleași probe să fie date uitării,
nu numai din cauza lipsei lor evidente de temei, dar mai
ales pentru că și-au încheiat rolul în această înscenare mis-
tificatoare. Fără însă a uita să-și ia măsuri de precauție, în
cazul foștilor securiști, ca și în cel al tuturor celorlalți „com-
plotiști” și agresori, împotriva unor acuzații de rea-cre-
dintă, cu ajutorul acelor derizorii țapi ispășitori ce vor fi
prezențați la procesul din septembrie.

Efecte de scamatorie, de magie... Nu poți să nu fii uluit
de siguranța, de cutezanța cu care autoritățile acestei țări

își permit să scoată din mânecă, la momentul oportun, înspăimântătorul spectru al fostei Securități sau al legionarilor, să-l agite discret în fața spectatorilor încremeniți, mai ales în fața străinătății; să dea impresia că se apropie la un pas de adevărul pe care totul îl vedește, dar din care nu prezintă decât o imagine trunchiată, pentru a-l escamota apoi printr-o nouă scamatorie, încredințând sarcina de a stabili răspunderile pentru această acțiune respectabilei și „democraticei” comisii parlamentare, comisie de anchetă ale cărei concluzii au fost amânate *sine die*.

Fiindcă este evident că de Securitate e vorba. Nu însă de cea pe care ar reprezenta-o acești preținși foști teroriști, marginalizați de revoluție — ci de Securitatea zilelor noastre, în misiune absolut oficială, cu „teroriști” și SRI la un loc.

Într-adevăr, recapitulând toate elementele ce rezultă din ancheta noastră care se bazează pe fapte bine stabilite, se ajunge la următoarea constatare: expediția a fost premeditată, ceea ce implică existența unei comenzi de la centru. Mobilizarea mai mult sau mai puțin reușită a muncitorilor și în special a minerilor, organizarea transportului la București al acestor miliții populare, pregătirea din punct de vedere material a primirii lor, preluarea lor de către „civili” obișnuiți să comande, strânsa lor colaborare cu forțele de ordine, precum și sprijinul primit de la cele mai diferite instituții constituie tot atâtea dovezi. La care se mai adaugă și gradul de complicitate dintre mediile oficiale de informare, responsabilități și aleșii FSN și cele mai înalte foruri ale puterii: Guvernul, al cărui sediu devine centru de detenție și de triere pentru unii arestați; președintele republicii care îi primește pe mineri și apoi le mulțumește...

Or, un singur organism era în măsură să dispună de o rețea suficient de întinsă pentru a acționa cu eficacitate și simultan în atâtea domenii și cu atâta putere de disimulare: serviciile preluate de la fosta Securitate, singura instituție care practic nu a avut de suferit de pe urma căderii lui Ceaușescu și care va ieși întărită din episodul 13-15 iunie; într-un cuvânt Serviciul Român de Informații.

Acestea fiind zise, rămâne întrebarea principală: cine a gândit și a decis, în definitiv, această acțiune? Să fie oare autoritățile politice acelea care declanșează această expediție, ce prezintă de altfel toate caracteristicile clasice ale „mobilizării muncitorești” la care conducătorii comuniști recurgeau adeseori fie pentru a lua puterea, fie, mai târziu, pentru a potoli grave crize interne (se găsesc multiple exemple atât în istoria URSS, cât și în cea a celorlalte țări din Răsărit, inclusiv România)? Sau este Securitatea, cea în straie noi, care nu s-a mulțumit să înfăptuiască doar această mobilizare după scheme cunoscute, ci a conceput-o ea însăși, pe cont propriu?

Vom vedea că pentru a emite ipoteze asupra răspunsurilor celor mai plauzibile la o atare întrebare este necesar să se analizeze concomitent scopurile efectiv urmărite prin această operațiune și rezultatele pe care ea le-a avut.

Analiza scopurilor, care sunt prin ele însele cea mai bună dovadă a premeditării, trebuie să țină seama de interesele diferiților comanditari posibili ai operațiunii: președintele Iliescu și anturajul său, Guvernul, FSN și, în sfârșit, SRI. Or, dacă toate aceste forțe sunt implicate în operațiune, scopurile lor, complementare până la un punct, nu sunt în final în mod obligatoriu aceleași.

– Președintele, în rândul întâi –

După cum am văzut, Ion Iliescu îi primește pe mineri la București. În plus, le indică ce misiune au, dând astfel oarecum semnalul de asalt.

„/.../ Vă cer vouă, minerilor, care sunteți grupați, organizați, să vă îndreptați încolonați pe bulevard până la Piața Universității și să o ocupați definitiv /urale/ Veți fi păzitorii acestui punct central al capitalei, în colaborare cu forțele de ordine. /.../ Asigurați paza necesară împotriva tuturor elementelor extremiste care ar reapărea

în această zonă. Celelalte delegații rămân aici, pe loc. Vom vedea dacă avem nevoie să mai trimitem ajutoare în alte puncte ale capitalei. Vă mulțumesc mult tuturor. Drum bun și succes!”

El își asumă astfel fără echivoc, cel puțin în aparență, rolul de comandant suprem, indicând trupelor sale, în linii mari, acțiunea. Dar altora le va reveni sarcina de a conduce operațiunile pe teren, de a indica obiectivele.

Să notăm că acest discurs, ca și cel pe care îl pronunță în fața minerilor a doua zi, va fi difuzat doar radiofonic și în mod aproape confidențial. În schimb, presa națională redă pe larg mesajul pe care-l adresează, în ziua de 14 la amiază, mulțimii compuse din mineri și alți muncitori sau partizani ai FSN adunați în Piața Victoriei. Acolo, fără a menționa nici o clipă operațiunea aflată în curs — cuvântul *miner* nu este nici măcar o dată pronunțat —, el prezintă pentru prima oară opiniei publice argumentele ce-i conferă legitimitate. Va fi însă mai precis a doua zi, când le va mulțumi minerilor. Aceste două discursuri sunt complementare. Ele se dezvoltă în jurul a două axe principale.

Prima constă în a explica logica după care trebuie interpretate evenimentele în curs de desfășurare. Ideea este de a concretiza teoria loviturii de stat legionare inițiate de „forțe *extremiste de dreapta*”, cu ajutorul *străinătății*: „Începând din decembrie, afirmă președintele, fără a aduce vreo altă probă, organizațiile «Garda de Fier» existente în străinătate au trimis sute de agenți în țara noastră.” Scopul lor era de „a *instaura o putere politică de dreapta*”, opusă deci celei pe care „*voința poporului o exprimase clar la 20 mai, adică o adevărată democrație populară*”.

În asemenea condiții și față de perspectiva unui război civil, toate metodele devin permise. Trebuie mai întâi „sporită combativitatea poporului”: „Democrația trebuie apărată cu fermitate, fără slăbiciune față de vandali.” A-i căuta pe vinovați, în realitate pe toți cei care se opun acestei

„voințe a poporului”, a-i urmări spre a-i împiedica să facă rău pe toți acești antidemocrați care, „ținând seama de faptul că totalitarismul de extremă stângă a dispărut, nu pot fi decât «legionari»”, este și trebuie să fie obiectivul tuturor cetățenilor patrioți și cinstiți. De aici și apelul la delațiune adresat de președinte populației, care are datoria „să-i denunțe pe toți cei ce participă la acte de vandalism: ei trebuie să fie arestați, judecați și să răspundă în fața poporului”.

Și vor fi într-adevăr cetățeni care vor răspunde imediat și spontan acestei chemări. Astfel, Ministerul de Interne va fi în măsură să anunțe pe 16, că „după prezentarea la televiziune a imaginilor filmate la fața locului în timpul incidentelor, patruzeci și două de persoane au fost deja indentificate cu sprijinul populației. Ancheta continuă...” Și mai sunt multe alte exemple. Cum e de pildă cel al lui Andrei Apostol, membru al Grupului Independent pentru Democrație, denunțat la 15 iunie de către colegii săi, instigați de un „tovarăș inginer”, ca fiind legionar, „cu toate că știau perfect că este evreu”. Andrei Apostol va fi imediat dus la poliție de inginerul respectiv și va fi reținut timp de aproape două luni. De asemeni, unii dintre inculpații la procesul din septembrie, cum sunt Tudor Dumitru și Corneliu Borcoman, se vor afla pe băncile tribunalului în urma unor astfel de denunțuri.

Nevoia de a se apăra împotriva atacurilor previzibile ale adversarilor democrației nu angajează numai răspunderea cetățenilor, ci și pe cea a statului. Prin urmare se anunță crearea unei jandarmerii care, sub controlul armatei, va avea sarcina de a apăra „pacea și ordinea publică”. Acest nou organ va fi efectiv constituit chiar la 5 iulie, dar sub egida Ministerului de Interne, mai precis a Serviciului Român de Informații.

Această ciudată concepție despre democrație, despre locul opoziției în cadrul acesteia, despre dreptul și rolul cetățenilor și despre atribuțiile funcției prezidențiale, nu

este dezvoltată de către președinte doar sub imperiul emoției. Ca și cum nu ar izbuti să scuture jugul schemelor mentale asimilate din tinerețe sau a reflexelor căpătate de-a lungul carierei sale de activist al partidului, Ion Iliescu se va arăta, dimpotrivă, mândru câteva săptămâni mai târziu, când, spre a-și exprima mai bine gândul, va găsi o metaforă... despre care nu se poate spune decât că e de o uluitoare naivitate:

„Este ceea ce le spuneam și unor ziariști americani, într-o discuție, explică el în interviul acordat *României literare*, pornind de la unele similitudini cu subiecte din filmele western. /.../ Când o localitate americană era obiectul unui atac al unor bandiți; șeriful bătut, legat fedeleș, case incendiate, inclusiv localul poliției, victime, crime; se organizează, după aceea, potera bărbaților din localitate care îi descoperă pe bandiți într-o fermă ocupată samavolnic. Potera îi arestează până la urmă pe bandiți dar, inevitabil, provoacă și pagube, și victime nevinovate. Își puna oare cineva, după aceea, problema să-i tragă la răspundere pe cei care îi pedepsiseră pe bandiți, inclusiv pentru faptul că produsese pagube fermierului? /.../ /sunt/ unele similitudini ce nu pot fi negate.”

Ca o justificare pentru Ion Iliescu, se poate totuși nota că această concepție despre rolul cetățenilor justițieri se armonizează cu cea pe care minerii, „în simplitatea sufletului lor”, cum spune Nicolae Spiridote, o aveau despre acțiunea de pedepsire la care participaseră: „Noi am venit, spun ei textual, să facem dreptate...” Împotriva cui?

Este tocmai cea de-a doua temă a discursurilor prezidențiale din 14 și 15 iunie. Ion Iliescu îi enumera, fără a face precizări, pe responsabili tentativei de lovitură de stat legionare. Pe de o parte, după cum s-a văzut, drojdia societății, inclusiv golani din Piața Universității. Pe de altă parte, toți cei ce i-au manipulat: principalele două partide politice ale opoziției, PNȚcd și PNL; „anumite asociații independente”; „anumiți ziariști și anumiți intelectuali

/.../care au jucat un rol instigator". În sfârșit, „conducători sindicali și Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei" (CADA), două „ținte" care nu vor fi supuse atacurilor directe ale minerilor: ar fi fost și greu să trimiți în întreprinderi sau cazărmi pe mineri pentru a-i aduce pe acești din urmă contestatari pe calea cea dreaptă.

Altfel spus, totalitatea opoziției parlamentare și extra-parlamentare este vizată și stigmatizată prin reducerea caracteristică unei scheme de gândire de tip stalinist: toți cei care nu sunt partizanii noștri sunt fasciști, legionari.

– *Guvernul: prea prudent ca să fie onest?* –

Guvernul nu ia public poziție decât începând de la 15 iunie, adică din momentul când minerii se reîntorc la căminele lor. Însușindu-și versiunea prezentată de președinte, dar având mereu grijă să-l citeze, Petre Roman și Guvernul lasă de la început impresia că se delimitează de ea. „Guvernul consideră ca inadmisibile, se spune în comunicatul din 16 iunie, devastările unor sedii politice sau amenințarea cu represalii fizice adresate unor personalități."

În ajun, primul-ministru declarase deja cu privire la atacarea *României libere*: „Nu suntem de acord cu împiedicarea apariției unei publicații, chiar dacă s-a dovedit că acea publicație a avut un caracter instigator la un moment dat."

Mai mult, comunicatul Guvernului face demersuri încă din data de 16 iunie, nu fără un oarecare cinism, pe lângă intelectuali și studenți: „Un sprijin important, substanțial este necesar și așteptat din partea intelectualității, a studențimii, în vederea delimitării cadrului confrunțărilor de idei de cel al manifestațiilor de stradă violente, pentru evitarea tuturor actelor regretabile de felul celor petrecute în ultima săptămână."

Reamintim că acest Guvern este provizoriu de la alegerile din 20 mai, iar evenimentele din 13–15 iunie survin

într-un moment când încă nu se știe cine va fi viitorul prim-ministru și dacă va forma sau nu un Guvern de coaliție. Pe de altă parte, doi dintre miniștrii acestui Guvern, personalități marcante ale vieții culturale și foști disidenți sub regimul Ceaușescu, Mihai Șora, ministrul învățământului, și Andrei Pleșu, ministrul culturii, au luat imediat poziție publică împotriva descinderii minerilor și și-au prezentat demisiile. Andrei Pleșu a acceptat însă ulterior să-și mențină funcția.

În felul acesta, Ion Iliescu apare în mod evident în ochii tuturor ca fiind cel dintâi și principal răspunzător, atât de operațiune, cât și de excesele ei. Aparent el nu e înconjurat cu ocazia aparițiilor sale decât de acei consilieri-aventurieri care sunt Dan Iosif, Cazimir Ionescu sau Gelu Voican-Voiculescu, personaje ale căror legături cu Securitatea nu constituie un secret pentru nimeni și cărora li se alătură „comandantul” minerilor, Miron Cozma.

– *Sau oamenii din umbră?* –

În sfârșit, să mai subliniem că discursurile prin care Ion Iliescu legitimează expediția minerilor (trasându-i în mare orientările) și își asumă în cele din urmă în mod deschis responsabilitatea sunt ținute într-un moment când totul a fost săvârșit pe teren, *ca și cum alții ar fi știut să-i prevadă cuvintele și să le interpreteze dinainte.*

Bineînțeles, este vorba mai întâi de „civili” care au fost în măsură să indice minerilor principalele ținte ale acțiunii lor sau de ceilalți anonimi care dispuneau încă din clipa întreruperii emisiunilor televizate, la 13 iunie, de lista „vinovaților” pe care i-au avertizat, dezlănțuind asupra lor o campanie de amenințări telefonice.

Dar mai este vorba, cum se va vedea, și de toți ziariștii și propagandiștii aflați în serviciul FSN care nu au așteptat girul prezidențial pentru a „depista” și a nominaliza „căpeteniile” unui pretins complot legionar pe care-l simțeau de multă vreme.

Urzirea „complotului legionar”

Zilele de la 13 la 15 iunie constituie și pentru propagandă momentul adevărului. Este rezultatul unei activități ample care, de la jumătatea lui ianuarie, a urmat o curbă ascendentă, urcând încă o treaptă cu fiecare criză și atinând acum punctul culminant.

Campanie de intoxicare

La 16 iunie, un oarecare „Papillon” semnează în *Azi* un articol de fond, intitulat „Ajunge”, din care redăm extrase: „Vinozații, adevărații vinozați, cei care au pus arme în mâinile unei gloate ațăate de alcool și de droguri, sunt cunoscuți. Sunt cei care n-au acceptat rezultatele alegerilor. Sunt cei care prin democrație nu înțeleg voința poporului, ci a lor proprie. Îi cunoaștem bine pe acești vinozați. Îi știm pe cei care, în presă, la mîtinguri politice și apolitice, din balconul Universității sau prin afișele electorale au îndemnat la ură și violență.

Am fost prea toleranți. /.../

Vom plăti tot noi pagubele, vom fi din nou toleranți cu cei care vor să distrugă tot ce-am realizat în lunile de după Revoluție și chiar Revoluția însăși? Vom fi din nou blânzi și timizi, de teama să nu sufere imaginea noastră în lume? Deja *România liberă*, cea independentă, care de

luni de zile incită la violență, acuză Guvernul de măsuri prea dure și de încălcarea drepturilor omului! Să ne explice acum domnii Paler, Băcanu și toți colegii lor democrați și privatizați, să ne explice domnii Liiceanu, Creția, Paleologu și ceilalți intelectuali „fini” din Grupul pentru Dialog Social, cum să dialogăm cu cei care aruncă sticle incendiare? /.../

Și ne vor spune acești domni să-i înjurăm pe mineri, să-i facem de două parale, să-i trimitem de unde au venit, că n-avem nevoie de ei, locul lor e sub pământ, de soarta noastră are cine să se ocupe, avem doar atâția democrați de profesie care ne vor arăta drumul cel bun...

Ajunge! Am suferit prea mult și avem prea multe de apărut. Vinovații trebuie judecați pentru crimă împotriva Revoluției. Și nu numai «purii» care au devastat Televiziunea și centrul capitalei, ci în primul rând cei care au premeditat și au favorizat aceste acțiuni. Să nu-i lăsăm să se prevaleze de imunitatea parlamentară, de relațiile lor cu Guverne străine, de statutul lor social! Să nu credem în lacrimile de crocodil ale reprezentanților unor partide, ligi sau alianțe care se desolidarizează acum — în vorbe — de vandali. Să nu-i mai lăsăm pe gazetarii corupți să ne otrăvească sufletele, să nu-i mai lăsăm pe filozofii și scriitorii elitiști, care disprețuiesc poporul, să îndemne la violență împotriva poporului!

Trebuie judecați pentru tot răul pe care l-au făcut și împiedicați să mai facă rău. Trebuie judecați cei care *au dat alcool, droguri și arme unor declasați*, transformându-i în fiare. Trebuie judecați cei care *de la balcon* și prin portavoce au făcut *apologia violenței*, cei care i-au îndemnat să strige: «Noi suntem poporul!» și s-o și creadă; cei care i-au intoxicat nu cu heroină, ci cu vorbe. Trebuie judecați toți cei care, în scris, cu vorba sau cu fapta, *au vrut să impună teza că nu contează voința liber exprimată prin vot a celor mulți...* Pentru că ei, distinșii filozofi și publiciști, sunt mai vinovați chiar decât agresorii propriu-ziși, ba chiar mai vinovați decât

«istoricii» fabricanți de sticle incendiare. Mânați doar de ambiție și sete de putere, citând din Platon și din propriile lor opere pentru a denigra poporul (să nu uităm că și legionarii, și hitleriștii au avut filozofii lor), membrii Grupului pentru Dialog Social, ziariștii de la R.L., 22, *Cuvântul*, *Timișoara* și alte asemenea foi „independente” (ca să nu mai vorbim de *Dreptatea* și *Văitorul*) sunt direct responsabili de cele întâmplate. Și trebuie să răspundă în fața poporului.”

Adevărații „vinovați” sunt desemnați: puțin importă cine au fost „agresorii” reali; numele și calitatea adevăraților complotiști împotriva poporului sunt înșirate într-o ordine ierarhică ce nu este indiferentă.

Punerea sub acuzare este de altfel pregătită de mult timp. Încă din ianuarie, atacurile sunt îndreptate pe de o parte împotriva celor care, părăsind Frontul, îl prejudiciază și mai ales împotriva acelor dintre ei care dețin o reală legitimitate morală, precum Doina Cornea și poeta Ana Blandiana. Iar pe de altă parte, sunt atacați cei ce sunt considerați eventuali concurenți ai Frontului: partidele politice istorice care se reconstituie, ai căror conducători sunt calomniați și denigrați; mișcările independente. În paralel, sunt stigmatizați „intelectualii” nealiniați; dar, la început, ei nu fac decât în cazuri excepționale obiectul unor atacuri la persoană. Aceste atacuri se vor înmulți cu timpul, susținute fiind de următoarele teoreme:

1. *Tot ce este împotriva Frontului este împotriva revoluției*, adică împotriva poporului, altfel spus (începând de la 29 ianuarie), împotriva muncitorilor. Presa amplifică astfel răsunetul lozincilor strigate încă de atunci de către muncitorii mobilizați în favoarea Frontului: „Noi suntem poporul!”, „Noi, muncitorii, suntem poporul!” și, în sfârșit, „Noi muncim, nu gândim!”, lozincă ce va deveni unul din principalele strigăte de raliere ale partizanilor Frontului.

2. *Tot ce este împotriva Frontului este „antipatriotic și vândut străinătății”*. Sunt vizați: foștii exilați, cu o prezență prea

vie în partidele istorice, în special Radu Câmpeanu și Ion Rațiu care vor fi candidații acestor partide la alegeri; intelectualii deschiși spre Occident sau cei care consideră că respectarea drepturilor minorităților face parte integrantă din democrație. Axiomă rezumată în lozinca „Nu ne vindem țara!” și care stă la baza calomniilor de genul: „cum-părat cu dolari” sau „în solda iredentismului maghiar”, înțelegându-se că doar profitul bănesc poate explica angajarea activă a oponentilor.

3. În sfârșit, tot ce este împotriva Frontului izvorăște din fascism, din extrema dreaptă. Spectrul legionarismului reînviat, amenințând democrația, este fluturat încă din ianuarie. „Jos cu fiii de chiaburi și de legionari!” strigă, începând de la 29 ianuarie, muncitorii, iar tema atinge punctul culminant pe măsură ce se apropie evenimentele din iunie.

Orchestrarea urii

Îndată după alegeri, această propagandă se dezlănțuie cu o violență neatinsă până atunci și prevestește aproape în detaliu scenariul evenimentelor ce vor avea loc. La 25 mai, zi în care principalele formațiuni care ocupau Piața se retrăgeau, Comisia de presă și propagandă a FSN publică un „protest” în care sunt „energic condamnate manifestațiile de tip legionaroid”, „campania sistematică desfășurată în presa anumitor partide, fără a mai vorbi de presa de scandal care folosește minciuna și calomnia pentru a difuza informații tendențioase și a se deda la viscerale atacuri la persoană”. Comunicatul se încheie cu o amenințare abia voalată: „Dintotdeauna poporul român a știut să aleagă grâul de neghină, iar istoria — și în special istoria contemporană — nu iartă.”

De notat că în aceeași perioadă, încep să circule pe străzile Bucureștiului manifeste anonime. Se poate, de pildă, citi: „Camarazi legionari! aveți încredere în Gabriel

Liiceanu, Petru Creția, Octavian Paler și Ana Blandiana! Ei sunt cei în care trăiește duhul Căpitanului și care vor face din România o țară frumoasă, ca soarele de pe cer!" (citat de către *Expres* din 8 iunie) Aceleași nume, etichetate cu calificativul de „legionar”, se vor regăsi citate, alături de unul sau altul din „acoliții” lor, în fiecare publicație a presei oficiale, începând de la finele lunii mai. Azi, de pildă, a înțeles foarte bine sensul protestului Comisiei de presă a FSN, al cărui organ este. Ca dovadă, să cităm mai întâi numărul din 30 mai. Nu are nici mai mult, nici mai puțin de trei articole lungi consacrate atacării unor personalități ale GDS și 22, revista acestuia (și aceasta într-un cotidian care are doar patru pagini). În afară de *Surprise tele-diplomatice*, vizând pe ambasadorul Alexandru Paleologu, în afară de *Praf în ochi*, care vizează revista 22 și GDS, atacând-o pe Gabriela Adameșteanu, se poate citi „Recviem pentru revista 22”, articol semnat de Gil Zamfir, care se încheie astfel: „Să cerem în instanță — cu probe irefutabile — pedepsirea acestor defăimători ai poporului român și instigatori «LA O NOUĂ REVOLUȚIE». Pentru revista 22 și pentru cei care o susțin a sosit momentul adevărului: *Recviemul național!*”

A doua zi, atacuri pe toate fronturile: manifestații din Piața Universității („o mână de derbedei, sfidează rânjind, cu buzunarele doldora de bani, o țară întreagă, /.../ gloată de huligani ai lui Ceaușescu” etc.), Marian Munteanu („repetent” într-un articol — în vreme ce este renumit ca un excelent student —, „informator al Securității” în altul), GDS (trei articole între care unul, *Ca-n târgul lui Cremene*, îl acuză între altele de a fi „pornit tulburările etnice din Transilvania” și de a fi „încercat să pună mâna pe arhivele statului”, în speranța de a găsi documente compromițătoare), partidele politice și conducătorii lor sunt subiectele centrale a patru lungi articole. Unul din acestea, „Sursele violenței”, semnat Tudor Bălțeanu, face „istoricul” atacurilor furioase ale presei independente la

adresa FSN, fără ca acesta să-i poată răspunde, cel puțin până la data de 11 aprilie, când a început să apară *Azi*, ziar care a reușit să redea curajul oamenilor. Articolul vizează mai întâi PNȚcd și pe „bătrânii săi conducători cu fixații morbide și dorință de răzbunare sângeroasă” și continuă astfel: „Stupefiant e că acești demoni ai groazei au găsit de cuviință să amenințe acum POPORUL ROMÂN pentru votul dat./.../ E clar, bănuiala că în spatele firmei PNȚcd se ascunde o grupare neofascistă, o regrupare legionară, devine pe zi ce trece o certitudine. Ar fi cazul ca noile organe ale puterii să clarifice lucrurile pentru a ne scuti de noi băi de sânge.”

Tudor Bălțeanu trece apoi în revistă pe toți cei care „au introdus violența în viața noastră publică” și conchide: „Aceste «partide istorice» și cei ce le susțin în piață, goșarii poeți sau filozofi, au scris o pagină rușinoasă în istoria post-ceaușistă a României, pagină pe care nu credeam că o vom răsfoi și care nu ne va putea fi ștersă prea ușor din memorie. De dragul acestui popor care vrea reconstrucția țării, și nu «războiul civil», cum amenințau «intelectualii» legionari ai GDS-PNȚcd, sperăm ca noile organe ale puterii să ne apere de noua ciumă brună ce ne amenință cu impertinență.”

Și tot așa va fi, zilnic, până la 13 iunie în toată presa atașată Frontului. „Avangarda” a pornit deja artileria, înainte chiar ca „războiul” să izbucnească. De notat însă că în special în *Azi* sunt publicate articolele cele mai triviale, dacă nu și cele mai cifrate.

Lichidarea opoziției democratice

Ținând seama de această pregătire, este evident că pentru ziarul *Azi* și celelalte nu va fi greu să-i depisteze pe responsabili „complotului” în momentul când acesta încearcă să-și atingă ținta. La 14 iunie, *Azi* anunță în edi-

torialul său: „Cei care sunt *responsabilii morali* ai acestor acte de incalificabil vandalism, vor trebui nu să plătească. Nu au cum s-o facă. Vor trebui doar să *ispăşească* tâlhăria socială/.../ Poate că Dumnezeu, în bunătatea lui fără margini, să-i ierte. Voi reveni în zilele următoare cu precizările necesare asupra persoanelor care se fac vinovate de atacuri neruşinate împotriva ţării, a poporului român.”

Stelian Moţiu se va ţine de cuvânt. Editorialul său de a doua zi se încheie astfel: „Să ne reamintim prin urmare câteva dintre numele celor care stau la originea morală a acestor acte de vandalism iresponsabil: Dumitru Dincă, Marian Munteanu, Octavian Paler, Petre Mihai Băcanu, Sorin Roşca-Stănescu, Doina Cornea, Ana Blandiana, Stelian Tănase, Augustin Zbora, Gabriel Liiceanu, Gheorghe Popilean şi alţii”, toate personalităţi ale mişcării „golanilor”, ale presei independente, ale Grupului pentru Dialog Social etc.

Să mai cităm două texte denunţătoare apărute în *Azi* în momentul evenimentelor: „Fiorul rece al contrarevoluţiei” de Marin Badea, apărut pe 15 iunie, înşiră încă o dată lista vinovaţilor, interesându-se mai mult de presă: în afară de cea a partidelor istorice, sunt enumerate principalele titluri ale presei independente: *România liberă*, *bineînţeles*, *Baricada*, *Expres*, *Zig-zag*, *Timpul*, *Convorbiri literare*, *Timişoara* şi mai ales revista 22, numită tribună a „Grupului pentru Învrăjbire Socială”. Ce au ele în comun? „Se străduiesc să întoarcă roata istoriei.”

Ca şi cei mai muţi dintre propagandiştii tezelor oficiale, Marin Badea are grijă să integreze aceste denunţuri în cadrul unei analize a realităţilor româneşti postrevoluţionare: „În desfăşurarea evenimentelor de după 22 decembrie 1989, în peisajul social-politic al ţării s-au conturat suficient de vizibil două tendinţe: aceea a luptei forţelor cu adevărat revoluţionare, structurate în cadrul Frontului Salvării Naţionale, ca mişcare generată de necesitatea însăşi a lichidării unui regim dictatorial, a renovării societăţii

românești. Pe de altă parte, s-a produs și regrouparea forțelor de dreapta și, în rândurile acestora, a filonului politico-ideologic de extremă dreaptă, chiar dacă, formal, acesta din urmă a fost «repudiat» de exponenții acestei tendințe în frunte cu conducătorii partidelor «istorice». O repudiere «de ochii lumii», făcută prin declarații oficiale pentru că, altfel, ideologii drepte, ai PNȚcd în mod deosebit, au justificat și încurajat practic procesul revigorării legionarismului. Sub acoperirea lozincilor anticomuniste, a fost din nou teoretizată și larg vehiculată teza «pericolului real» pe care l-ar reprezenta comunismul, îndeosebi neocomunismul, în raport cu «pericolul imaginat» întruchipat de extrema dreaptă.”

„Masele populare”, „poporul”, care și-a exprimat clar opțiunea la 20 mai, „va respinge încă o dată forțele care-i sunt ostile. Dar pentru ca asemenea evenimente să nu se mai repete, credem că se impune mai multă vigilență și *rigurozitate în organizarea politică a maselor*. Este o exigență reală a vieții, iar FSN va trebui să găsească soluțiile practice care se impun.”

„Opriți extrema dreaptă!”, publică a doua zi Azi sub semnătura lui Geo Ciolcan (cunoscut pentru versurile sale închinat lui Ceaușescu) care reia același argument: „Democrația și pacea sunt grav periclitat în România atâta timp cât elementele legionare/.../ sunt lăsate să-și desfășoare nestingherit propaganda veninoasă împotriva FSN, a conducătorilor Frontului și a tuturor oamenilor cinstiți din țară. Minerii ne-au dat un prim exemplu: /.../ patriotismul lor pentru noile valori ale democrației românești i-a adus la București. Dar, Bucureștiul are și... bucureșteni!/.../

Opriți extrema dreaptă din România!/.../ Să nu ne sperie direcția acțiunii: francă, îndrăzneată, fără milă pentru acești vânzători de țară și teroriști! Poliția, armata, populația — într-un singur trup și o singură inimă — să oprim și să anihilăm complet extrema dreaptă și inspiratorii ei!”

Să oprim extrema dreaptă...?

În momentul când apar aceste texte, *România Mare*, săptămânal care, după cum vom vedea, nu-și ascunde poziția de extremă dreaptă ultranaționalistă, publică fără a suferi urmări, în numărul 2 din 15 iunie, următorul comunicat, al cărui conținut nu diferă de cele ce am citit în organul FSN: „Comisia de cercetare a activităților anti-românești, instituită în cadrul fundației noastre, lansează un apel călduros la patriotism și înțelepciune adresat ziaristilor de la *România liberă*, 22, *Dreptatea* și *Radio Europa Liberă*:

**ÎNCETAȚI AGITAREA POPULAȚIEI ACESTEI ȚĂRI!
ÎN CAZ CONTRAR VEȚI FI DIRECT RĂSPUNZĂTORI
DE GRAVELE EVENIMENTE CARE POT AVEA LOC !
ROMÂNIA ARE NEVOIE DE LINIȘTE!“**

Să reținem că timpul de întocmire a materialului, inerent în cazul unui săptămânal, conduce uneori la decalaje ciudate: *România Mare* anunță, după cum vedem, în numărul său din 15 iunie, iminența unor evenimente care în realitate s-au produs în zilele de 13 și 14 iunie, dar (ca și confrății de la *Azi*) ea este în măsură să-i cunoască deja pe cei răspunzători de ele.

E lesne de văzut că mediile de informare dețin un rol esențial în pregătirea psihologică a populației cu privire la evenimentele din 13, 14 și 15 iunie: ele mobilizează și legitimează, operează o inversare flagrantă între vinovați și victime. Cu o siguranță absolută, această propagandă găsește răspunsuri la toate contradicțiile în care se încurcă membrii Guvernului, la toate dezvăluirile presei independente, la rezultatele anchetelor internaționale care îi dovedesc reaua-credință. La 30 august, printr-un nou tur de forță, *Azi* dă cheia enigmei din iunie:

A chemat GDS minerii?

„GDS reprezintă acum vârful de lance al acelor forțe din Occident care, din motive diverse, urmăresc

perpetuarea destabilizării sociale și politice în România. /.../

Ni se pare deci firesc ca GDS să fi primit ca «sarcină» de la finanțatorii săi exploatarea oricărui prilej pentru a compromite conducerea aleasă la 20 mai. «Golani» urmăreau (între altele) chiar acest scop: a forța autoritățile să facă o «gafă» care apoi să fie exploatată propagandistic luni în șir. /.../ Mult sperata «curățire» a Pieței de către poliție, din dimineața de 13 iunie, le-a oferit pretextul. S-a trecut la atacuri cu sticle incendiare și, când totul luase foc, s-a montat scena cu... mâna «feseneului». În Universitate, golani «intelectuali» de extracție GDS&Co au distrus bestial laboratoarele (și-) au rupt cataloagele /.../ au băut cafea și au fumat Kent. O laborantă de la Chimie ne declară confidențial, că la ora 6, pe 14 iunie, când a sosit odată cu minerii, localul era devastat. Dar îi e frică să o declare public. Alții au văzut lucruri similare, inclusiv la Arhitectură, inclusiv la sediile partidelor.

Vina însă trebuia să cadă asupra «minerilor lui Iliescu».

Numai că Iliescu a chemat populația cu multe ore după ce minerii s-au adunat și îmbarcat pentru București. Atunci *cine i-a chemat pe mineri?* Dacă ei au plecat seara, trebuiau să fie apelați încă din cursul după-amiezii, devreme. Dar în București, scenele dure au început abia după ora 17. *Cine a știut ce va urma?* Cine a știut că vor fi atacate Poliția, Televiziunea etc.? Evident, nu cei atacați, ci strategii atacului. E deci foarte plauzibil ca (la fel ca în iarnă, când în ciuda eforturilor Guvernului de a opri venirea minerilor, aceștia au sosit totuși), GDS&Co. *să fie adevărații autori nu numai ai tentativei de puci din 13 iunie, ci și ai episodului mineresc.* Unde mai pui că în 14-15 iunie provocatorii (gedesisto-țărăniști) umpleau străzile, agresându-i verbal pe mineri și lăsându-se maltratați sub ochiul camerelor

de luat vederi străine, care se aflau, ca din întâmplare, pe fază. Ce curaj dement or fi avut acești kamikaze, sau mai bine zis, cu cât or fi fost ei plătiți?

E plauzibil acest «scenariu»? Ni se pare cel puțin la fel de plauzibil ca și acela al intelectualilor «adevărați» de la GDS, conform căruia Poliția și Televiziunea și-au dat singure foc. /.../ Cu singura diferență că noi adăugăm precizarea că nu avem nici o dovadă concretă că vreun telefon de la GDS i-au chemat pe mineri, în timp ce băieții de la 22 debitează tot felul de prostii, ca și când ar avea dovezi, deși nu posedă nici una. Și mai e o deosebire: «scenariul» nostru pare a fi ceva mai plauzibil decât al lor. Căci se bazează totuși pe mai multe fapte reale, recunoscute de mulți, și pe o logică mai sănătoasă /.../“

Ce performanță! E suficient să înlocuim numele vinovatului denunțat (GDS) cu cel al principalului comanditar (Securitatea) pentru a avea versiunea autentică a operațiunii. Într-adevăr, atât în ce privește mobilizarea, cât și încadrarea cetățenilor justițieri, se observă, în această campanie de propagandă desfășurată de mediile de informare FSN sau apropiate lui, aceeași orchestrare care nu poate fi atribuită decât unuia și aceluiasi scenarist. Or, o spunem încă o dată, singura instituție capabilă să îndeplinească această misiune cu atâta măiestrie rămâne SRI, moștenitor al fostei Securități.

În concluzie, metodele acestei propagande — de tip clasic comunist — pun în lumină adevărata natură a regimului și rădăcinile adânci pe care se sprijină.

Lovitura de stat de-a-ndoaselea

A pune la punct, a slăbi, eventual a elimina opoziția apare ca primul obiectiv al înscenării la care am asistat.

Chestiunea care se punea în primul rând era de a da o lovitură decisivă tuturor organizațiilor reprezentative ale opoziției politice, parlamentare sau extraparlamentare, existente atunci în România. Cu toate că această opoziție fusese serios zguduită de rezultatul alegerilor din 20 mai și părea dezorientată, ea nu avea încă pregătită o strategie. Unitatea fragilă, mai mult simbolică decât politică, ce se înfiripase în timpul manifestației permanente din Piață pe urmele Alianței de la Timișoara, se afla și ea în impas.

Majoritatea mijloacelor folosite împotriva acestei opoziții sunt clasice și au fost deseori experimentate în trecut împotriva contestatarilor și a disidenților: reprimări violente, arestări, condamnări pentru parazitism social, trimitere — în cazul copiilor arestați — în instituții de reeducare fără control judiciar, intimidări, distrugeri, calomnii.

Singura inovație — care, de fapt, nici nu este inovație, dat fiind că a fost practică la instaurarea sistemului comunist în România — este tocmai apelul la „cetățenii justițari”. Este totodată metoda care a terorizat în cel mai înalt grad. Faptul de a cere unor cetățeni să procedeze ei înșiși la anchetă, să facă pe loc „dreptate”, substituindu-se organelor însărcinate cu ordinea publică și instituțiilor judecătorești, este revelator în ce privește concepția autorităților asupra statului de drept pe care pretind că vor să-l instaureze.

Această război declanșată și încurajată de putere este gravă și prin aceea că dezvăluie voința ei de a fructifica — cu scopul de a elimina contestația — „capitalul” alcătuit din ură, din frica endemică de Securitate și din dezbinare, moștenit din trecut. Arta de a învrăjbi categoriile de populație una împotriva celeilalte (muncitorii împotriva intelectualilor; românii împotriva minorităților naționale; românii din țară împotriva celor din exil; tinerii împotriva bătrânilor etc.) și, în final, de a ridica pe

fiecare împotriva fiecăruia și împotriva tuturor (vecini, colegi etc.) a fost unul din principalele mijloace care au permis exercitarea unui control totalitar asupra societății timp de patruzeci și cinci de ani. Toate acestea au lăsat urme adânci, ca o boală a cărei vindecare, toată lumea o știe în România, va cere mult timp și mari eforturi.

Lovitura din 13-15 iunie redeschide cu bună știință rana. Efectul șocului este imediat: teroare, sentiment de neputință și de deznădejde în fața constatării că s-au întors vremurile când Securitatea domnea atotputernică, ispita renunțării și a exilului.

La încheierea anchetei noastre asupra evenimentelor din 13-15 iunie suntem puși în situația de a face următoarea remarcă: operațiunea conține toate elementele unei lovituri de stat, dar este o lovitură de stat de-a-n-doaselea.

În ansamblu, ca și în detaliu, caracteristicile ei sunt identice cu ale „loviturii de stat legionare”, așa cum a fost ea anunțată și comentată de către autorități. Inversarea este însă totală: scenariul se desfășoară conform unui plan dinainte stabilit, cu o punere în scenă care se folosește de aceiași actori ca și cu ocazia crizelor precedente. Este orchestrat „din umbră” de forțe obscure și se realizează cu violență. Se sprijină pe o masă, numită „poporul”, hrănită cu propagandă și manipulată. Din acest joc de oglinzi nici o imagine nu lipsește, inclusiv comparația pe care-și permite s-o facă presa oficială între „drojdia societății” — masă de manevră a legionarilor — și „eroii ieșiți din măruntăiele pământului”, minerii salvatori ai democrației. Țintele se inversează.

În sfârșit, dacă falsa lovitură de stat viza, după cum se pretinde, instaurarea unui regim de tip fascist, cea adevărată pare a promulga, sub pretextul apărării democrației, un regim de tip totalitar — amalgam de sechele staliniste și de naționalism cu rezonanță fascistă și rasistă (antițigănească pe moment, antimaghiară în fundal și în perspectivă). Mistificarea nu e nouă. Nu este decât o componentă

a operațiunii de intoxicare și de manipulare la care asis-
tăm din decembrie, când aceiași regizori au știut să-și
însoșească insurecția populară și s-o transforme, cu aju-
torul intervenției „teroriștilor”, într-o adevărată lovitură
de stat.

III

PEISAJ DUPĂ BĂTĂLIE

Mafia neocomunistă la putere

Având în vedere rezultatele și ținând seama de mijloacele ce au trebuit să fie aruncate în luptă pentru obținerea lor, operațiunea stârnește nedumerire. Într-adevăr, bilanțul nu este atât de fructuos pe cât ar părea la prima vedere. La pasiv: oprobriul general, consternarea internațională, urmată de o suspendare a ajutoarelor occidentale. La care se adaugă riscul de a fi zdruncinat grav, prin această revărsare de violență și minciună, încrederea acelor pături ale populației pe care se sprijinea puterea, în special minerii, asupra cărora cade răspunderea tuturor dezlănțuirilor, se simt umiliți, exploatați și nu sunt dispuși să ierte. „Am devenit obiect al repulsiei. Toată țara ne arată cu degetul. Nu mă voi mai întoarce la București. Cei care ne-au condus prin capitală ne-au pus să facem lucruri nebunești”, spune de pildă Ilie Turzun, vicepreședinte al Ligii Minerilor din Valea Jiului (*Quotidien de Paris*, 27 august 1990). „S-au folosit de noi, e clar, s-au bizuit pe simplitatea noastră sufletească, dar greșeala e că, cu minerii nu se poate juca nimeni. Minerul e un rob cu suflet de copil și e periculos să-l minți”, remarcă, la rândul său, Nicolae Spiridote, exprimând un sentiment care revine în majoritatea interviurilor luate minerilor după evenimente. „Am mai înțeles și altceva — spune Culiță Napa din Comănești: Ceaușescu, cel puțin, era comunist pe față. Câtă vreme Iliescu este și el comunist, dar mai e și mincinos...”

Opoziția parlamentară pusă la punct

La activ: curățirea Pieței; oprirea, cel puțin pentru moment, a dinamicii contestațiilor, în sfârșit, un clar avertisment dat acelor partide politice care continuau să invoce fraudă electorală spre a contesta legalitatea regimului.

Doar asupra acestui punct operațiunea reușește total și durabil. Opoziția parlamentară este efectiv pusă la punct și se transformă, de fapt, într-o opoziție de formă. După usturătoarea lor înfrângere electorală și de teama, fără îndoială, de a nu fi complet marginalizați, conducătorii partidelor nu se lasă rugați pentru a accepta să joace rolul de „opoziție constructivă” care le-a fost atribuit

Radu Câmpeanu, Ion Rațiu, candidații înfrânți la scrutinul prezidențial, sunt prezenți la 20 iunie la ceremonia de investitură a lui Ion Iliescu, iar Radu Câmpeanu îi strânge îndelung mâna. Mai înainte, declaraseră deja că fuseseră mișcați de sollicitudinea ce le-o arătase președintele. Guvernul trece și el cu buretele peste evenimente la 21 iunie, adică abia la o săptămână după criză, declarându-se „gata să acorde sprijinul său partidelor, organizațiilor și asociațiilor, politice sau apolitice, a căror activitate a fost întreruptă de la 13 la 15 iunie” și precizează că nu s-a descoperit „niciun indiciu de activitate ilegală din partea Partidului Național Liberal”. Nu se spune nimic cu privire la Partidul Național Țărănesc.

Deputații și senatorii, conducătorii P.N.L., P.N.Țcd și ai Partidului Social-Democrat aprobă, încă de la prezentarea sa în Parlament, la 28 iunie, programul noului Guvern Roman, considerându-l foarte apropiat de propriile lor programe. Mai apoi, parlamentarii acestor partide îl vor susține pe Petre Roman în demersurile sale pe lângă instanțele internaționale pentru a pleda cauza țării și a arăta eforturile depuse pentru instaurarea democrației, în pofida derapajelor cunoscute.

Rapiditatea și ușurința cu care acești conducători acceptă să facă act de supunere, după ce au fost batjocoriți, acuzați, brutalizați, sfârșesc prin a discredita și sugruma această opoziție, care este în același timp și singura oficial recunoscută. Opinia publică nu se lasă înșelată și bagă în aceeași categorie pe Ion Iliescu și pe șefii acestor partide. Cităm pentru exemplificare spusese lui Nicolae Spiridote: „Și apoi, Iliescu a făcut încă o greșală. Ne-a cerut nouă, minerilor, dovezi asupra domnilor Rațiu și Câmpeanu. Dacă aceste dovezi sunt reale sau false, asta nu contează. Noi i le-am pus la dispoziție și ca urmare trebuia să ia măsuri /.../ Dimpotrivă, l-am văzut strângându-i mâna domnului Câmpeanu mai bine de un minut. Am stat să mă uit și m-am întrebat: «Care este vinovatul?»”

Diagnosticul privind rezultatele operațiunii din iunie apare totuși foarte diferit dacă îl privim nu numai din unghiul unei tentative de strangulare a opoziției, ci și ca pe o ocazie de a proceda la o vastă acțiune de curățire și clarificare în chiar sânul puterii.

Regimul se demască

După șase luni, regimul trage linie. Sunt măturate dintr-un condei iluziile din decembrie și sechelele lor. Regimul se arată așa cum este, dincolo de mistificările pe care le folosește: o falsă democrație parlamentară, indiferență față de obligațiile impuse de statul de drept pe care pretinde că-l instaurează și față de funcționarea normală a instituțiilor-paravan cu care s-a înzestrat

Marile întrebări rămase în suspensie primesc un răspuns precis. Securitatea reappare cu toată forța și vitalitatea ei. Ea „semnează” operațiunea; puțini sunt cei care cred altfel. În urma acțiunii minerilor, dosare compromițătoare pentru Securitate privind evenimentele din decembrie, adunate cu răbdare de redacțiile ziarelor și mai ales

de organizațiile independente, sunt sustrate, distruse sau păstrate. Crearea Jandarmeriei permite reîncadrarea oficială în noua Securitate, denumită Serviciul Român de Informații (SRI), a brațului ei înarmat pe care teoretic îl pierduse în decembrie; ba chiar întărirea lui. Reabilitarea rolului poliției politice este de data asta fără echivoc. Ea își face de altfel apariția pe față, în public, în zilele imediat următoare, cu ocazia unei întruniri inițiate de Guvern între reprezentanți ai profesorilor și studenților și responsabili din Ministerul de Interne. Virgil Măgureanu — șef al SRI și fost ofițer de securitate — participă în persoană, însoțit de adjunctul său. Acesta din urmă declară între altele ziarului *Express* (29 iunie) că „studenții trebuie și ei să înțeleagă că suntem o instituție necesară în orice stat modern”.

Pe de altă parte, dacă plasăm evenimentele din iunie în contextul lor — adică în circumstanțele în care Ion Iliescu, deși ales, nu a depus încă jurământul, iar Guvernul este provizoriu, fără să se știe încă cine va fi desemnat prim-ministru și ce politică va desfășura acesta — nu putem să nu ne punem întrebări asupra coincidenței stranie dintre acest unic moment în care există realmente un vid instituțional și posibilitatea oferită de lovitura pusă la cale de a se proceda la o redistribuire a cărților în sânul aparatului de conducere după șase luni de activitate a puterii instaurate printr-o lovitură de stat.

În iunie, Ion Iliescu este, cel puțin în aparență, în culmea puterii sale. A beneficiat de 85% din voturile numărate ale scrutinului prezidențial. Propaganda făcută în cadrul campaniei sale electorale l-a prezențat ca pe „omul liniștit”, „omul cu zâmbet larg”, un anti-Ceaușescu prin excelență. S-a dezvoltat un cult al personalității atingând uneori pe cel de care „beneficia” predecesorul lui. Se strigă și se publică lozinci de genul: „Când Iliescu apare, soarele răsare!” Ecuția de debut, încurajată cu bună știință, care consta în a spune: „Iliescu = FSN = poporul revolu-

ției", și care nu este altceva decât reluarea ecuației-lozin-că „Ceașescu = PCR = poporul”, a contribuit nu numai la propriul său succes electoral, dar într-o foarte mare măsură și la cel al FSN.

În același timp însă, poziția sa instituțională este pentru prima dată rău definită și subrezită, în măsura în care legea electorală nu este prea explicită cu privire la prerogativele funcției prezidențiale. Rolul său este în primul rând acela al unui arbitru, dar îi revine cu toate astea sarcina de a desemna pe primul-ministru. Ar fi putut să se lase tentat să profite de popularitatea sa pentru a-și întări propria poziție. Silviu Brucan, cel adesea considerat eminența cenușie a FSN, este primul care dă semnalul de alarmă într-un articol care a apărut, la cererea sa, în revista 22 (nr. 22 din 8 iunie 1990). El atrage atenția asupra faptului că, de la alegerea sa, Ion Iliescu nu mai suportă critica și se înconjoară exclusiv de „yes-men”. Altfel spus, există primejdia ca președintele să desemneze un Guvern după chipul și asemănarea sa, compus din nomenclaturiști din generația sa și care au parcurs aceeași traiectorie.

Or, evenimentele din iunie clarifică lucrurile. Guvernul numit este la polul opus față de ceea ce s-ar putea aștepta din partea președintelui și nu cuprinde pe niciunul dintre susținătorii săi. Implicat pe primul loc în operațiunile din iunie, Iliescu este cel care preia întreaga răspundere, deci implicit și o parte esențială din discreditul aferent. Or, dacă nu poate fi pusă la îndoială complicitatea lui în operațiune, dacă este chiar probabil că s-a crezut unul din inițiatori, el apare, încă din 14, și mai ales din 15 iunie, mai degrabă drept cel „păcălit”, depășit de excesele comise de alții, decât drept promotor al operațiunii. Devine brusc vulnerabil; de altfel, asupra lui se vor revărsa de acum înainte toate nemulțumirile. Pentru a exprima refuzul lor de a accepta măsurile nepopulare adoptate de Guvern, cum ar fi liberalizarea prețurilor ce va antrena o mare scumpire a vieții cu începere de la 1 noiembrie, manifes-

tanții nu strigă: „Jos Roman!”, cum ar fi logic, ci „Jos Iliescu!”. Ca un slujbaş care și-a încheiat serviciul, acesta devine potențialul țap ispășitor prin intermediul căruia se rezolvă orice criză.

În schimb, Petre Roman, care în plus îl înlocuiește pe Iliescu în fruntea FSN, pare a fi marele beneficiar al loviturii din iunie. Noul Guvern este constituit, în marea lui majoritate, din oameni care îi seamănă primului-ministru, fără a exista certitudinea că el este adevăratul conducător. Noii miniștri, cei mai mulți tineri, cu alură de tehnocrați, par a fi fost aleși pentru seriozitatea și competența lor. Ei sunt în majoritate necunoscuți marelui public, fiindcă provin din al doilea strat al nomenclaturii. Legăturile lor cu fostul regim sunt tot atât de discrete pe cât sunt legăturile cu fosta Securitate. Petre Roman nu menține în posturi decât pe doi din foștii săi miniștri: Andrei Pleșu, care continuă de altfel să fie ținta unor atacuri directe în presa Frontului, deține portofoliul culturii, domeniu considerat, poate, neprimejdios; personalitatea ministrului ridicând în schimb prestigiul Guvernului în ochii străinătății. Ministrul apărării naționale, Victor Stănculescu, ocupă o poziție cu totul diferită. Este singurul „înalt nomenclaturist” care a rămas pe loc. Amintim că era ministru adjunct al apărării naționale sub Ceaușescu și că a fost unul din puținii care au avut privilegiul de a asista la procesul cuplului; misiunea sa la Timișoara în zilele din decembrie (unde conducea operațiunile de represiune) a fost în chip oportun „uitată”. Legăturile sale cu Securitatea și actualul SRI par mai strânse decât cele pe care le întreține cu armata la a cărei conducere se află din februarie. Cum s-ar spune, Victor Stănculescu pare a ocupa un loc de frunte printre autorii prezumtivi ai loviturii de stat din decembrie, ceea ce îl indică drept candidat la succesiunea lui Iliescu, dacă va fi cazul.

SRI, către care conduc toate piste — așa cum am demonstrat în ancheta noastră —, este în mod sigur marele câștigător al crizei din iunie. El funcționează ca o putere ocultă, scăpând oricărui control, având mijloacele de a pune la cale orice înscenare, de a exercita presiuni asupra unuia sau altuia din conducătorii aparenti ai țării pentru a păstra supremația puterii.

Securitatea — SRI era (este) un organism imens, probabil o reproducere fidelă a organismului în care era implantat. Era totodată brațul înarmat și ramura ascunsă a partidului. Dincolo de particularitățile impuse de misiunea sa specifică, regulile și ierarhiile după care se conducea acest organism ascultau de aceleași principii care stăteau la baza funcționării celorlalte aparate de stat sau de partid: autoritatea sa se exercita în special prin aplicarea unui sistem de *nomenclatură*, deci de gestiune a unor dosare, în măsură să concentreze puterea într-un nucleu central foarte restrâns.

Care este astăzi acest nucleu dur? Cine sunt „oamenii din umbră”, adevărații deținători ai puterii?

Ipoteza cea mai plauzibilă este că ar fi vorba de Direcția a V-a a fostei Securități și în special de adevărații șefi ai acestei direcții. Având la origine ca atribuție garda personală a lui Ceaușescu și a celor apropiați lui (familie, colaboratori etc.), Direcția a V-a și-a extins de-a lungul anilor atribuțiile și mijloacele până la avea ascendent asupra tuturor celorlalte departamente ale poliției politice, precum și asupra principalelor instituții de stat.

* Cercetările lui Marius Oprea (*Moștenitorii Securității*, Humanitas, București, 2004, pp. 72–93, 100–104, 107–108, 110–121) confirmă implicarea în zilele de 13–15 iunie a U.M. 0215, Serviciul Secret al Ministerului de Interne și a SRI, ambele compuse în bună măsură din cadrele fostei Securități (N.a., 2006).

Ea era deținătoarea efectivă a fișierului central de informații și a dosarelor personale. Avea de asemeni în subordine directă acea armată pretoriană constituită din unitățile USLA. Oamenii din Direcția a V-a nu au fost hărțuiți nici o clipă „după revoluție”. Aceia dintre colegii lor care au fost inculpați pentru „complicitate la genocid în legătură cu activitățile lor între 17 și 22 decembrie” și care s-au aflat în boxa acuzaților cu ocazia unor procese sistematice amânate și manipulate (ca acela al generalului Iulian Vlad, fostul șef al Securității, prea compromis pentru a scăpa nejudecat), aparțin cu toții altor direcții ale acestui organism.

Această a cincea direcție, pragmatică, dispunând de totalitatea informațiilor cu privire la starea țării, a putut simți mai bine ca oricine cât de anacronic devenise regimul Ceaușescu și cât de mare era primejdia ca o izbucnire necontrolată s-o înlăture și pe ea odată cu dictatorul. Era de asemeni cea mai indicată spre a proceda la o transformare de mici proporții (după toate aparențele cu girul sovieticilor), care să-i permită să păstreze frânele puterii.

Operațiunea pare să fi reușit până acum. Îi rămâne să-și elaboreze o strategie de durată.

Această putere din umbră se manifestă azi sub înfățișarea unui Ianus cu două chipuri. Primul este onorabil, liniștitor, dând iluzia de deschidere și transparență. Este chipul cu care s-a prezentat Ion Iliescu, acela sub care se prezintă actualul Guvern Roman, în sfârșit cel pe care Virgil Măgureanu caută să-l impună ca fiind al său și al SRI.

Celălalt chip este mai obscur. E cel care se arată în acțiunile de culise din decembrie având drept scop provocarea unor crize violente sau agitarea campaniei electorale prin violență. El se dezvăluie în fapte cum sunt cele ale lui Gelu Voican sau ale tovarășilor săi, după cum se află înapoia articolelor gazetărașilor, nu numai ale celor de la *Azi* și de la alte ziare apropiate de FSN, dar și ale celor de la diversele publicații care sunt vădit de extremă dreap-

tă. Faptul că Securitatea apasă pe pedala ultranaționalismului și șovinismului nu reprezintă în sine un lucru nou. Totuși, niciodată această tendință nu a fost exprimată cu atâta virulență, cu atâta agresivitate.

Nu este o surpriză prezența, în prima mișcare cu caracter naționalist care a izbucnit în Transilvania la începutul lui 1990 (drept răspuns la revendicările minorității maghiare), a Asociației „Vatra Românească”, infiltrată cu agenți ai securității și, în mod evident, aservită acesteia. Ea a fost implicată în creșterea tensiunilor interetnice și este prezentă în evenimentele de la Târgu-Mureș din 19–20 martie, care, să ne reamintim, au servit drept pretext pentru reapariția la lumina zilei a Securității, sub emblema SRI.

Cu ocazia alegerilor din mai, Alianța pentru Unitatea Românilor (AUR), al cărei nucleu dur este tocmai Asociația „Vatra Românească”, prezentă în majoritatea circumscripțiilor electorale ale țării, n-a obținut totuși decât un rezultat modest: 290 875 voturi, adică 2,12% din voturile numărate, și aceasta în special la Târgu-Mureș și județele limitrofe. Cu toate acestea, ea dispune de mijloace de propagandă și de o supraabundență de publicații locale, desfășurând cu violență o propagandă esențialmente anti-maghiară care întreține starea de tensiune în Transilvania.

Oamenii lui Ceaușescu înapoia presei de extremă dreaptă

Imediat după alegeri au apărut o serie de publicații de audiență națională, beneficiind de protecții și complicități sus-puse (în special înlesniri considerabile în tipărire și difuzare), care asigură promovarea unui curent ultranaționalist, șovin, antisemit, ce reînnoadă pe față legăturile cu tezele și propaganda legionară. Această presă de extremă dreaptă este condusă de personaje ce se găseau odinioară în slujba regimului Ceaușescu și, mai ales, în anturajul

generalului Ilie Ceaușescu, fratele președintelui, fost ministru adjunct al armatei, „mare istoric” și mare adversar al iredentismului maghiar din Transilvania. Eugen Barbu, Corneliu Vadim Tudor, directorul și respectiv redactorul-șef al săptămânalului *România Mare*, 400 000 exemplare, cel mai mare tiraj între toate hebdomadarele naționale, se făcuseră cunoscuți prin glorificarea dictatorului în operele lor și prin tiradele lor antisemite și patriotarde. Adrian Păunescu, unul din principalii poeți de curte ai fostului cuplu prezidențial, a reapărut și el la rampă după o scurtă eclipsă, cu ajutorul complicității unor oameni ca N.S. Dumitru, vicepreședinte al FSN, și, recent, a izbutit să preia unul dintre principalele săptămânale independente, *Zig-Zag*, ceea ce a provocat demisia a aproape întregii redacții. Artur Silvestri, redactor-șef la *Națiunea*, a fost unul dintre cei care a atacat cu cea mai mare virulență numeroase personalități aflate în exil, precum și Europa Liberă, apărând politica lui Ceaușescu. Revista este condusă de Iosif Constantin Drăgan, fost membru în Garda de Fier, care a făcut avere în Italia și era de mulți ani unul din apropiații lui Ceaușescu. A fost unul din cei mai activi propagatori ai tezelor Securității în rândul emigrației. În iulie a obținut aprobarea de a crea un post independent de radio și televiziune în orașul său natal, Lugoj. Se pare că a primit astfel de autorizații și pentru București și Cluj (*Tineretul liber*, 22 iulie 1990). În numărul 1 al revistei *Națiunea* (22–30 iunie) el semnează un articol în care justifică pogromul din iunie 1940 de la Dorohoi.

Am putea enumera multe alte personaje cunoscute pentru serviciile aduse propagării ideilor extremiste ale vechiului regim, care ies din nou la iveală, animând această presă cu mai mult aplomb ca niciodată. Ne mulțumim a cita doar pe Ion Lăncrănjan, Radu Theodoru, Mihai Ungheanu, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu și Eugen Florescu, unul din principalii consilieri ai cuplului Ceaușescu pentru proble-

mele de presă și propagandă, care astăzi este directorul săptămânalului *Democrația*.

Această presă difuzează o propagandă de extremă dreaptă de cea mai tristă speță, dedându-se prin atacuri gratuite de maximă vulgaritate la trezirea celor mai josnice instincte. Ea caută să influențeze pe cititorul care, într-o țară lipsită de o presă liberă de mai bine de patruzeci de ani, ignoră diferența dintre informare și colportaj. Veninul este infiltrat prin mijloace perfide. Se modifică sistematic ortografierea numelor: Doina Cornea devine Doina Kornea-Juhasz (de la numele maghiarizat al soțului ei) și este prezentată nu numai ca „psihopată”, „găină ouătoare” etc., dar și ca „vândută ungurilor”. Octavian Paller se scrie Paller pentru a stârni reflexe antisemite, Gabriel Liiceanu devine Gabor Liiceanu etc. Toți sunt „legionari”, „vânduți ungurilor”, aceștia fiind ei înșiși „leproși”, „vipere” etc. Epitetele, ca și temele din această presă nu sunt decât o versiune caricaturală a celor ce se pot citi și în organul Frontului, Azi, și în alte publicații oficiale, în special în *Dimineața*. Cu toate acestea, presa de extremă dreaptă, și în mod special *România Mare*, merge mai departe și, sigură aparent de impunitate, acționează în mod deschis în favoarea reabilitării nu numai a „Securității” actuale (așa cum face Azi etc.), ci și a fostei Securități, ba chiar a dictaturii lui Ceaușescu. Este deplânsă pe față întemnițarea lui Ilie Ceaușescu, a generalului Vlad, a altor ofițeri din fosta Securitate, care sunt prezentați ca buni patrioți și „adevărați români”. I se recunoaște lui N. Ceaușescu meritul de a fi înțeles că în decembrie era vorba de un complot internațional al maghiarilor și rușilor (*România Mare* din 31 august). În sfârșit, se pune deschis problema instaurării unui regim totalitar, înzestrat cu o „armată puternică”, cu o „poliție netimorată”, unde ar domni „liniștea și munca” (24 august) și unde ar funcționa din nou lagăre ca în epoca stalinistă: „Am construit jumătate din vechiul Canal cu foști demnitari, cu profesori univer-

sitari poligloți, și nu vom construi noi niște autostrăzi fantastice cu pleava străzilor, cu țigani și bișnițarii care terorizează milioanele de familii cinstite ale acestei țări?! Ba cu ei o să le construim, stați liniștiți /.../ Nu vom putea edifica nimic atâta timp cât zeci de mii de vipere atacă pe omul pașnic și năruie temeliile acestei societăți.”

„Zeci de mii” ai căror lideri sunt binecunoscuți de cititori: „De ce dușmani ai României și trădători ca: Doina Cornea-Iuhasz, Kiraly Karoly, Domokos Geza, Ana Blandiana, Andrei Pleșu (nevastă unguroaică), Mircea Dinescu (nevastă unguroaică), Octavian Paller, Petre Băcanu, Tökes Laszlo /.../ sunt liberi?” se întreabă într-un „Apel din Transilvania” /sic/ adresat celor mai înalte autorități prin intermediul Comitetului național de apărare a revistei *România Mare* (publicat la 12 octombrie). „Acești oameni / între care mai sunt citați și Liiceanu, Paleologu etc. / , atâta timp cât se plimbă în libertate, nu va fi pace și liniște și nu vom putea munci nestingheriți.” Acest „apel”, care este sprijinit de nenumărate grupuri de cetățeni anonimi, reclamă și „eliberarea deținuților din boxele de la Timișoara, București, care dețin informații referitoare la acești indivizi care defăimează țara /.../” (precum Iulian Vlad etc.). El se încheie astfel: „Dacă hotărârea nu este pentru dreptatea tuturor românilor din Ardeal, suntem pregătiți să ieșim cu toții în stradă și să nu mai intrăm în casele noastre până când nu se face dreptate.” Să subliniem încă o dată inversarea: formula și-a însușit refrenul unuia din cântecele golanilor („Noi de-aicea nu plecăm, nu plecăm acasă/ Până nu ne-om câștiga libertatea noastră”).

În fața acestui gen de literatură, larg difuzată, despre care textele citate nu dau decât o palidă imagine, ai impresia că asisti la pregătirile psihologice pentru o apropiată operațiune de amploare vizând antrenarea țării, cu ajutorul conflictelor etnice și acțiunilor teroriste, într-o nouă dezlănțuire de violență, ca și cum ultranaționalismul și extrema dreap-

tă ar fi una din ultimele cărți ce trebuiesc jucate de acest regim împotriva societății civile și a democrației.

Jocul dublu al nomenclaturii

Jocul este primejdios. Cei ce ațâță focul știu că ura pe care o încurajează mocnește și coace de patruzeci și cinci de ani și s-ar putea dezlănțui ca un derivativ la frustrările de azi și neliniștile de mâine. Reviste cum e *România Mare* se străduiesc să redeștepte niște tendințe care deocamdată nu există probabil decât în stare latentă în societatea românească. Securitatea riscă astfel să asiste la radicalizarea acestui curent de opinie ce poate fi calificat drept național-populism, curent fără apartenență politică precisă, dar probabil important în România, și să încurajeze derapajul său spre o mișcare de data aceasta de factură autentic neofascistă, „legionară”. Fenomen care nu este caracteristic României.

Regimul Ceaușescu se sprijinea și el pe aceeași tendință — unul dintre mijloacele cele mai la îndemână pentru a controla societatea. Dar era destul de puternic spre a nu fi obligat să dea curs exceselor la care asistăm astăzi.

S-a văzut cum cei care trag sforile au fost constrânși să recurgă la câteva din cele mai arhaice metode ale comunismului. Îi vedem astăzi revenind la un procedeu tot atât de grosolan, care constă în a provoca pe față izbucnirea unui extremism de dreapta. În același timp îi vedem instalând și susținând un Guvern de tip „gorbaciovian”, care vrea chiar să se proclame social-democrat. Aceste „excese” și această contradicție par a revela în mai mică măsură ipotetice dezbinări și lupte între fracțiunea dură și cea progresistă, decât slăbiciunea unei singure și aceleiași echipe conducătoare, obligată să joace simultan pe mai multe fronturi spre a se menține la putere și a câștiga răgazul necesar adaptării sale la noile împrejurări.

S-a angajat astfel încă din decembrie o întrecere între forțele ce acționează pentru reconstrucția societății civile în vederea instaurării unei democrații adevărate și cele care, încă dinainte de decembrie, au proiectat mijloacele de a salva un regim care — indiferent de deghizările sale democratice și deschiderea sa către o economie de piață — garantează aceleiași „mafii” putere, prosperitate și privilegii.

Căci asta este, până la urmă, miza jocului și asta face ca manevrele întreprinse să fie atât de dificile.

Problema este păstrarea cu orice preț în funcțiile-cheie, la nivel național și local, în instituții și întreprinderi, a armatei de „nomenclaturiști” de toate nivelele care întrețineau, în folosul nucleului central, un sistem al puterii și al controlului generalizat bazat pe compromis, relații clientelare, favoritism, șantaj, corupție și arbitrar. Nu contează faptul că partidul a dispărut: așa după cum s-a putut observa în cursul ultimului deceniu, în alte țări din est poliția politică se substituise în mare parte, ca o autoritate reală, ramificată și ancorată în toate sferele vieții economice și sociale, unui partid comunist ajuns în cele din urmă prea puțin eficace. Alunecarea de la un aparat la altul devenise flagrantă în România lui Ceaușescu.

Pe de altă parte, FSN poate prelua bună parte din atribuțiile PCR. Tendința de a-i încredința rolul fostului partid comunist este clară de la început: el este privit deopotrivă ca reprezentant al întregului popor și al avangărzii acestuia. Tendința se manifestă foarte curând în confuzia, cu bună știință întreținută, dintre Front și direcțiile instituțiilor politice, administrative și economice la nivel național și regional, înlocuirea Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN) cu CPUN (în care sunt reprezentate și alte mișcări în afară de Front) nu schimbă fundamental situația în măsura în care, peste tot, FSN deține majoritatea și puterea reală. Una din primele legi adoptate de noul Guvern Roman în iunie constă în înlocuirea autorităților locale, care

fuseseră alese imediat după „revoluție”, cu prefecți și primari numiți. Reluarea în stăpânire a administrației locale oferă prilejul de a se face curățenie și a se reclădi o rețea sigură, dependentă sau tributară FSN-ului și, evident, Securității.

De asemeni, dorința de a reconstitui urgent ramura sindicală și ramura celorlalte asociații ale partidului a fost practic exprimată în același timp cu crearea Frontului. FSN este acela care, cel dintâi, a lansat chemarea la formarea de „sindicate libere” încă de la sfârșitul lui decembrie și tot așa s-au petrecut lucrurile și cu celelalte organizații de masă care au fost rebotezate. Cosmetizarea nu a constatat numai în schimbarea etichetei, ci, de cele mai multe ori, și într-o operațiune de permutare a cadrelor celor mai puțin compromise, de înlocuire a responsabililor cu adjunții lor sau cu cadre „noi”, mai dinamice, bucurându-se uneori de o reală autoritate.

Nomenclatura actuală este deci astăzi aceeași și totodată diferită de cea din trecut: revoluția din decembrie poate fi analizată în această privință ca o amplă operațiune de reînnoire și întinerire a cadrelor, operațiune care a permis deseori înlăturarea celor mai compromiși sau mai puțin competenți din rândurile lor. A apărut o nouă generație de carieriști, gata să profite de prerogativele pe care i le conferă un sistem în aparență neschimbat.

„Aceeși nomenclatură”, se plâng românii, aceeași corupție, aceleași lipsuri... aceleași temeri. În România, „nimic nu s-a schimbat”, se aude adesea. Și totuși...

Intrarea în scenă a societății civile

Răsturnarea

În fapt, „totul s-a schimbat” începând din decembrie, ireversibil. Pentru că puterea a pierdut atunci un lucru esențial: capacitatea de a controla și de a manipula societatea în ansamblul ei. Ea a irumpt în deschizătura ce se crease, a pretins autorităților să țină seama de o revoluție pe care o proclamau încheiată. Acesta a fost dialogul surzilor din Piața Universității. Coexistența nefirească a doi timpi, cel adevărat și cel fals, al democrației aparente și al unui comunism nemărturisit, a dus în mod fatal la ciocniri în lanț, la crize repertate. Dar, mergând din criză în criză, de la „excese” la „revelații”, a sosit momentul adevărului. Acest moment a fost criza din iunie.

Puterea și-a dezvăluit atunci goliciunea ascunsă în spatele minciunilor, și-a dezvăluit fragilitatea ascunsă în spatele brutalității, s-a prins în fond în propria ei capcană. Lovitura de forță din iunie arată în ce măsură poziția ei a devenit critică și greu de păstrat. Ea nu mai este în măsură să meargă până la capătul pretențiilor ei totalitare nu numai fiindcă trebuie să le mascheze, ci mai ales pentru că dispozitivul pe care se sprijină se blochează, se gripează în mod primejdios, ascultă de alte reguli ale jocului, ia drept realitate legalitatea aparentă.

Întreprinderile nu se mai mobilizează la București. Minerii nu se vor mai lăsa probabil manevrați. Cadrele regimului nu se mai supun ordinelor. Sub presiunea aderenților și a concurenților lor independenți, „sindicatul oficial” adoptă comportamente autentic sindicale: sindicatul muncitorilor feroviari a fost de partea inginerului Mănucu (v. cap. 11); alte sindicate i-au comunicat solidaritatea lor. Judecători și avocați încep să-și ia rolul în serios. În cursul verii 1990, un procuror, Marian Vaier, își prezintă public demisia, denunțând în special obstrucțiile făcute de către SRI, Poliție, unele cadre ale armatei, în anchete penale și „proces”, ilegalitatea acoperirii de către Procuratura Generală a acțiunii polițienești de degajare a Pieței, desemnarea ca președinte al Curții Supreme de Justiție a unei persoane vinovate de complicitate, cel puțin morală, la prostituția justiției românești sub dictatura lui Ceaușescu. (*Expres* nr. 28).

Niciun sector nu scapă acestui fenomen. Armata este grav atinsă de activitatea Comitetului de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (CADA) pe care autoritățile nu au izbutit să-l elimine nici prin decretul emis la 14 iunie, nici ulterior, în octombrie, prin tentativa nereușită de atragere în Asociația Cadrelor Militare („organizație apolitică a tuturor cadrelor din Ministerul Apărării”). Chiar SRI s-ar putea izbi în viitor de anumite greutăți în recrutarea de personal de încredere, dacă ținem seama de destăinuirea, publicată în august în *Expres* a unui elev subofiter care și-a efectuat serviciul militar într-o unitate militară aparținând Securității și care astăzi e repartizat în Jandarmerie. „Jumătate din ofițeri vor să-și schimbe profilul”, declară el înainte de a povesti cum s-a desfășurat examenul promoției lui: „/.../ Am fost împărțiți în două tabere. O grupă juca rolul demonstranților, au strigat din toți răunchii «Jos Guvernul!» Peste indicații au strigat și «Jos Iliescu!». O altă grupă a intervenit pentru arestare și neutralizare cu bastoane, scuturi, cu tot dichisul. A ieșit

o fugăreală generală, colegii noștri scutieri strigau alături de noi: «Jos Iliescu!». În final cei de pe margine au început să strige: «Vrem arestații!» «Marian Munteanu!» și «Jos Iliescu!». Examenul a fost compromis.

— Reacția cadrelor, a profesorilor?

— Profesorii n-au replicat, dar au dat note... mari!"

Garda națională, avatar al fostelor gărzi patriotice, a cărei înființare fusese anunțată minerilor la 15 iunie de către Ion Iliescu, nu a fost, se pare, niciodată constituită, chiar dacă unii mineri au primit uniforme militare înainte de a se întoarce la casele lor.

Frica există, dar nu mai este nici generală, nici insurmontabilă. Victimele au îndrăznit să descrie prin ce au trecut. Opoziția independentă a primit, desigur, lovitură, dar a reușit totuși să-și revină foarte repede. Studenții, purtând încă urmele vizibile ale rănilor, s-au unit pentru un protest vehement, cerând eliberarea liderului lor, Marian Munteanu, și apărându-i pe colegii lor încă reținuți. Ei declară la 20 iunie o grevă de trei zile și primesc sprijin foarte ferm din partea corpului profesoral, inclusiv decani de universitate, din partea sindicatelor din învățământ și a altor sindicate. Toate organizațiile independente atacate de mineri sau de presă difuzează declarații care proclamă hotărârea lor de a nu se lăsa nici intimidat, nici dezbinat. Uniunea Democrată a Romilor din România protestează chiar de la 16 iunie împotriva pogromului a cărui victimă a fost comunitatea Țiganilor. Arhiepiscopul catolic din București, Monseniorul Ioan Robu, dispune să se citească la 24 iunie, în fiecare biserică, o predică în care protestează „cu cea mai mare fermitate împotriva tentativelor de pogrom care au avut loc în cartiere din București locuite de Țigani. Numai prin solidaritate vom învinge nedreptatea /.../ vom apăra libertatea și identitatea grupurilor sociale, culturale și etnice.” El cheamă de asemeni pe „toți enoriașii, preoți și credincioși” să „condamne folosirea brutală a forței la 13 iunie /.../, programul de dezinformare /.../

chemarea minerilor, atrocitățile și devastările comise /.../, arestările abuzive /.../, vânătoarea de vinovați imaginari” și spune tuturor: „Să nu vă fie teamă!”

Proteste similare vin din partea unor grupări și personalități foarte diferite din București și din provincie, inclusiv din medii până atunci prea puțin interesate de lupta golanilor și care înainte acordaseră încredere FSN sau lui Ion Iliescu.

Astfel, societatea civilă, ale cărei eforturi de reconstrucție autoritățile au încercat să le zădărnicească, dovedește cu ocazia acestei crize că nu mai este atomizată, prostită, înșelată în totalitatea ei. Adevărat electroșoc pentru opinia publică românească, lovitura de forță obține în cele din urmă efectul invers celui scontat: se trezesc conștiințele, se clarifică intențiile, o întreagă parte a populației se unește în fața adversarului comun. Se organizează un lanț al solidarității fără precedent în România.

Presa independentă joacă aici un rol-cheie. Ea publică mărturiile victimelor și ale manipulațiilor, face anchete, subliniază minciunile oficiale, obligă autortitățile să justifice ceea ce nu poate fi justificat. Prin tonul său viguros, ea redă încredere și pune bazele unei apropieri între categoriile sociale a căror dezbinare se urmărise. Intelectuali, studenți și muncitori își dau astfel din ce în ce mai mult seama că dezbinarea lor este o armă în mâinile puterii.

La 13 iulie, când o sută de mii de persoane îmbrăcate în cămăși albe ies pe străzile Bucureștiului într-un marș de protest pașnic, este mai mult decât evident că s-a ajuns la un punct de unde nu mai este întoarcere. Cercul fricii s-a rupt. Mitul care înconjura FSN și pe Ion Iliescu, ca reprezentanți ai aspirațiilor democratice și ai revoluției, a început să se năruie. Mulți dintre manifestanți sunt de altfel foști partizani ai FSN. Presa oficială își dă seama și adoptă un ton relativ moderat în comentarii, chiar dacă pe de altă parte își continuă neobosită activitatea de denunțare a vinovaților: GDS în principal, alte personalități care au

luat poziție, mai ales Monseniorul Robu, în legătură cu cuvântările sale privind țiganii. Să cităm totuși *Dimineața* din 7 august care izbutește să descopere în portul cămășilor albe dovada însăși a caracterului fascist al manifestației. Nu importă culoarea: „Aidoma cămășilor negre, mișcările fasciste românești au ales întotdeauna cămășile ca semn distinctiv: cămăși verzi pentru legionarii lui Horia Sima, cămăși albastre pentru Liga de Apărare Națională Creștină a lui A.C. Cuza.”

Dialogul dintre intelectuali și mineri

Două luni mai târziu, se trece la o nouă etapă. Muncitori, intelectuali, studenți, militari, se întâlnesc la 7 și 8 septembrie la Brașov. Reuniunea, care are loc sub semnul comemorării rezistenței împotriva regimului Ceaușescu, a fost organizată de mișcarea „15 Noiembrie” și Asociația cu același nume care întrunește participanți la revolta muncitorilor de la Brașov din 1987. Sunt prezenți, pe de o parte, membri ai principalelor organizații ale opoziției independente (Liga Studenților, GDS, Societatea Timișoara, GID, CADA, Asociația Foștilor Deținuți Politici, Liga Pro-Europa Târgu-Mureș...), iar pe de altă parte, numeroși aderenți ai sindicatelor independente. O delegație a minerilor din Valea Jiului este și ea prezentă. Ea numără atât foști greviști din 1977, cât și lideri ai Ligii Sindicale Miniere, al căror rol în expediția din iunie l-am văzut. După un prim moment de ezitare și de neîncredere, Marian Munteanu și Miron Cozma, liderul minerilor, se îmbrățișează într-un gest simbolic care stârnește entuziasm.

Vorbitorii se succed la tribună, insistând asupra importanței dialogului, solidarității, unirii. Intervenția poetei Ana Blandiana exprimă cel mai bine dezideratele tuturor: „Ne-am întâlnit pentru a ne convinge noi înșine, pentru a ne convinge unii pe alții, pentru a încerca să

convingem țara întreagă și lumea că ura monstruoasă care ne opune unii altora, ura dintre generații, dintre categorii sociale, dintre naționalități, dintre orașe, dintre confesiuni, dintre profesii nu a izvorât din sufletul nostru, ci a fost produsă de infernala mașină de produs ură care ne stăpânește de patruzeci și cinci de ani și căreia disperarea că ar putea fi în sfârșit oprită să funcționeze îi dă în ultimele luni o productivitate și o eficiență ajunse la paroxism /.../.

Faptul /.../ de a ne întâlni /.../ mi se pare mai important decât orice. Pentru că noi, intelectualii, când am auzit strigându-se «Moarte intelectualilor!», când ne-am auzit chiar propriile nume strigate pe stradă, însoțite de cuvântul *moarte*, noi știam că nu adevărații muncitori sunt cei care strigă, noi știam că această idee nu s-a putut naște în mod firesc în mintea unui om care muncește cinstit. /.../

Cred din toată inima — și o spun cu maximă sinceritate și cu maximă umilință — că această întâlnire ar fi trebuit să aibă loc la Brașov înainte de '87, mai mult, că ea ar fi trebuit să aibă loc la Lupeni înainte de '77. Dacă așa ceva ar fi fost posibil atunci, istoria noastră ar fi evoluat între timp altfel, totul ar fi acum diferit. Cred din toată inima că tragedia rezistenței noastre a constat din aceea că intelectualii n-au reușit — n-au știut și n-au putut — să fie alături de muncitori atunci când muncitorii au riscat totul ieșind în stradă. /.../ Acum numai de noi depinde să nu ne lăsăm dezbițați, sfâșiați, să nu ne lăsăm să alunecăm pe această pantă de ură pe care se alunecă atât de ușor pentru că ea este atât de murdară. De data aceasta, dacă nu vom avea puterea să ne unim și să fim împreună, nu va mai exista nici o scuză, noi vom fi cei vinovați.

Solidaritatea este superlativul libertății."

Reuniunea a dat două comunicate. Primul este al Ligii Sindicatelor Miniere din Valea Jiului și afirmă, în ciuda unor oarecari ambiguități, voința fermă de a angaja dialogul:

„Revenim cu insistență asupra problemei privind necesitatea unui dialog între reprezentanții minerilor și cei ai Ligii Studenților Universității din București.

Așteptăm în acest sens propuneri oficiale concrete în privința organizării unei întâlniri, dacă organizația studenților socotește necesar acest dialog.

Considerăm că o întâlnire deschisă, corectă și sinceră poate constitui un al doilea pas spre conciliere, înțelegere și — de ce nu — spre unirea dintre mineri și studenții Universității din București.”

Cel de-al doilea comunicat adoptat de participanți se prezintă sub forma unui apel. Pentru prima dată se regăsesc în el principalele revendicări de ordin politic și social-economic ridicate în țară în acel moment. Comunicatul constată „că încălcarea drepturilor fundamentale ale omului nu a încetat /.../” și cere „modificarea Codului de procedură penală, în sensul unei alinieri la legislația internațională/.../”, precum și restabilirea adevărului asupra evenimentelor din iunie, identificarea și condamnarea adevăraților vinovați.

Se manifestă îngrijorarea cu privire la „creșterea fără precedent a emigrației” și se constată că „niciodată România nu s-a aflat într-o situație economică atât de gravă. Dezorganizarea completă a activității industriale, politica agrară lipsită de claritate și fermitate, creșterea accelerată a prețurilor, nefolosirea eficientă și completă a forței de muncă, discriminările din politica salarială, penuria de alimente sunt simptome ale crizei economice pe care o traversează țara noastră. În fața acestei situații, Guvernul întârzie să aplice chiar și acele reforme economice promise în Programul său. /.../ Pentru a obține rezultate avem nevoie de un cadru legislativ care să motiveze munca oamenilor, să creeze condiții aplicării principiilor economice de piață.” Semnatarii „iau o poziție netă în apărarea țăranilor față de abuzurile administrației”, apreciază „ca

pozitivă atitudinea de principiu a CADA și sprijină continuarea activității sale”.

Comunicatul denunță „caracterul nociv al campaniilor de presă duse de unele ziare, precum și de multe din programele TVR./.../ Minciuna destabilizează țara, și nu adevărul”, spun ei. În sfârșit, ei atrag atenția asupra existenței unui „proces dirijat de dezbinare etnică, socială, profesională, confesională”.

„În fața acestor fenomene negative, participanții au arătat necesitatea solidarizării tuturor celor care sprijină democratizarea societății românești.

Considerăm această întâlnire începutul unei solidarizări active și al recunoașterii intereselor comune ale muncitorilor, intelectualilor, studenților, țăranilor și militarilor. Există o singură ieșire din dezastrul politic, economic, social și moral: solidaritatea noastră pentru apărarea drepturilor universale ale omului e singura garanție a libertății.”

În momentul când are loc întrunirea de la Brașov, țara cunoaște o puternică creștere a tensiunii sociale: grevele paralizează sectoare întregi, în special siderurgia și activitățile portuare. Sindicatele independente mobilizează sute de mii de muncitori. Ei cer o reală consultare cu Guvernul în problemele legate de restructurarea întreprinderilor și de dezorganizarea creată de vidul legislativ, care au repercusii asupra salariilor și condițiilor de muncă. În majoritatea cazurilor, Guvernul este constrâns să negocieze. Pentru a rezolva conflictele, el revine asupra unora din măsurile luate în pripă, dar fără a se angaja în privința reformelor de fond cerute. Nemulțumirea dăinuie în stare latentă și se va manifesta odată cu aplicarea programului de liberalizare a prețurilor, la 1 noiembrie.

Crearea Alianței Civice

Concomitent, asistăm în cursul toamnei la înmulțirea luărilor de contact între diversele forțe ale opoziției parla-

mentare și extraparlamentare în vederea creării unui front comun cu o platformă unică. Se concretizează mai multe inițiative, în special cea a Doinei Cornea la Cluj, inițiativă care conduce la crearea Forumului Democratic Antitotalitar, exemplu urmat în majoritatea județelor țării. La 24 și 25 octombrie, are loc la Cluj prima Convenție Națională a Forumului. Cele treizeci și trei de grupuri FDA reprezentate semnează un program de acțiune în treisprezece puncte și instituie mai multe comisii de lucru. Mai rămân însă de înfrânt reticențele care subzistă la nivelul conducerii organizațiilor PNL și, în mai mică măsură, la Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, care constituie principalele forțe ale opoziției parlamentare.

Totuși, inițiativa, care apare de departe ca fiind cea mai dinamică și aducătoare de speranță, este cea care a condus la crearea, în 7 noiembrie, la București, a Alianței Civice. Această mișcare reunește cele mai active organizații ale opoziției extraparlamentare: cele care se întruniseră la Brașov, Solidaritatea universitară (prezentă în toate centrele universitare din țară), redacțiile presei independente, printre care *România liberă*; ea se bucură de un larg sprijin din partea sindicatelor independente. Mii de persoane aderă la Alianța Civică chiar de la înființarea ei: peste două mii de adeziuni zilnic la mijlocul lui noiembrie, și asta numai în București. Se înființează secțiuni în mai multe județe din țară.

La 15 noiembrie, AC cheamă la comemorarea revoltei muncitorilor din Brașov și își verifică cu acest prilej audiența și puterea. Rezultatul depășește cu mult așteptările. Se desfășoară manifestații în vreo zece mari orașe. Cea din București numără mai mult de două sute de mii de persoane, cea din Brașov, mai mult de treizeci de mii. Numărul manifestanților este chiar mai mare decât cel din zilele insurecției din decembrie.

Sunt ovaționate principalele „căpetenii ale complotului legionar” din iunie, astăzi lideri sau fondatori ai alianței:

Marian Munteanu, Doina Cornea, Ana Blandiana, inginerul Ioan Mănucu, Petre Mihai Băcanu, Dumitru Iuga (lider al Sindicatului Independent al Televiziunii), Iulian Cornăţeanu (GID), Dragoş Pâslaru, Victor Rebengiuc, Gabriel Andreescu (preşedinte al Asociaţiei pentru Apărarea Drepturilor Omului, vicepreşedinte al GDS şi al AC), Mihai Şora (care demisionase din funcţia de ministru al învăţământului după descinderea minerilor — astăzi preşedinte al consiliului de coordonare al AC) şi mulţi alţii.

Alianţa Civică face publică atunci o declaraţie în nouă puncte prin care se situează în mod clar ca reprezentant al societăţii civile faţă în faţă cu puterea. Această declaraţie tratează problemele cruciale ale României de azi şi — puternică prin baza ei — cere puterii să-şi asume răspunderile prin acceptarea instaurării de relaţii guvernanti-Guvernaţi realmente democratice, bazate pe transparenţă la toate nivelele vieţii publice şi pe recunoaşterea dreptului cetăţenilor de a interveni în problemele de interes obştesc.

Alianţa Civică nu cere autorităţilor să demisioneze ca fiind nelegitime. În schimb, pune în vedere Guvernului să dea dovezi elementare, precise şi concrete cu privire la voinţa şi capacitatea sa de a exercita funcţiile pe care şi le-a asumat. Mingea este aruncată în terenul puterii. Expunând condiţiile prelabile căutării unui contract social, unicul mijloc spre a găsi o ieşire din criza politică, socială şi economică a ţării, Alianţa Civică se afirmă ca un interlocutor ce nu mai poate fi ignorat. În ce o priveşte, ea este gata să-şi asume, în mod constructiv şi cu răspundere, rolul său de reprezentant al forţelor active ale ţării.

Se poate astfel măsura drumul parcurs din decembrie. Din etapă în etapă (Proclamaţia de la Timişoara, Piaţa Universităţii, întrunirea simbolică de la Braşov), mişcarea socială — care lipsea aproape cu desăvârşire în lupta electorală din mai — s-a constituit treptat, s-a unificat şi şi-a asigurat o reprezentare colectivă. Ea se dovedeşte matură,

gata să se angajeze pe calea luptei politice. S-a trecut de la momentul revoltei, al mitului și al deziluziilor la cel al luptei, despre care se știe că va fi probabil lungă, grea, și că va trebui să țină seama de marea complexitate a problemelor pe care le are de înfruntat țara.

Criza din 13-15 iunie a jucat un rol hotărâtor în această evoluție. Spulberând ultimele îndoieli în privința naturii actualei puteri, ea a dat jocul pe față. Și, prin ricoșeu, a permis societății să-și aprecieze propria forță și să-și recunoască interesele comune. În decembrie, puterea jucase și câștigase. În iunie a încercat să dea o nouă lovitură, dar de data aceasta manevra s-a întors împotriva ei. În loc să amestece cărțile și să reușească stăvilirea mișcării spontane de care avusese nevoie pentru a desăvârși lovitura de palat, ea s-a demascată și a accelerat un proces care, în timp, nu o poate duce decât la pieire.

Cuprins

PREFAȚĂ	7
INTRODUCERE	11
I. MONTAJUL	
PROLOG	23
1. ULTIMA NOAPTE ÎN „GOLANIA”	27
Evacuarea brutală a Pieței Universității	27
Poliția asediază Institutul de Arhitectură	31
„O acțiune legală și pașnică”	36
Supralicitările presei	40
Omisiuni și neadevăruri	42
Soarta greviștilor foamei	44
2. 13 Iunie, DIMINEAȚA: PROVOCĂRILE	47
Dimineața zilei de 13 iunie: violențele polițienești din Piața Universității	47
Devastarea Institutului de Arhitectură	52
Versiunea oficială: simple incidente	56
„IMGB face ordine!”	59
3. 13 Iunie, DUPĂ-AMIAZA:	
PASIVITATEA POLIȚIEI	65
Violențe bine orchestrate	66
Sticle incendiare și incendii	68
Versiunea oficială	70
Confirmarea manipulării	72
4. 13 Iunie, SEARA:	
TICLUIREA „COMLOTULUI LEGIONAR”	78
Chemările studenților la nonviolență	79

Vântul nebuniei	82
Teza „loviturii de stat legionare”	84
Pretinsele dovezi ale „loviturii de stat”	87
„Dl Chițac de negăsit, dl Diamandescu neputincios”	93
5. ATACUL ASUPRA TELEVIZIUNII	96
O delegație pașnică	97
Violența provocatorilor	101
Episodul-cheie al montajului	104
Televiziunea devastată: dovada în imagini	110
O foarte ciudată campanie de amenințări	116
6. NOAPTEA DE 13 SPRE 14 IUNIE: FAPTELE	119
Atitudinea bizară a lui Gelu Voican	119
Primii morți	123
Ultimele înfruntări	128
Rafale de mitralieră	132
7. NOAPTEA DE 13 SPRE 14 IUNIE:	
VERSIUNEA OFICIALĂ	135
Armata „întârzie”: ficțiunile oficiale și misiunea reală	138
Slăbiciuni binevenite	141
A tras armata?	143
8. PROVOCATORII	147
Provocatori misterioși, jalnici executanți: unde sunt căpeteniile?	147
Oamenii Securității	152

II. VIOLENȚA MINERILOR

9. ZORII ZILEI DE 14 IUNIE:	
„MOARTE GOLANILOR!”	159
Atacul	159
„Ruina muncii noastre”	161
Complicitatea oficialităților	165
O violență teleghidată	167
După ispravă, justițiarii au îndoieli	170

10. ȚINTELE CETĂȚENILOR JUSTIȚIARI	173
Pe stradă: vânătoarea de oameni	174
„Vinovat de a purta o carte”	178
Opoziția extraparlamentară	180
Presa independentă	185
Partidele de opoziție	190
Țigarii	192
Lăgărul de la Măgurele	196
11. MOBILIZAREA „SPONTANĂ”:	
MONTAJ ȘI DEMONTAJ	199
Glorie eroilor ieșiți din măruntaiele pământului!	199
Culegătorii de „probe”	205
Contraanchetă	207
„Niciodată un miner nu ar veni de capul lui la București”	210
Valea Jiului: un bastion muncitoresc manipulat	213
Trenuri speciale cu regim de prioritate	216
12. O ARMATĂ ÎN CAMPANIE	220
Intendența	220
Trupele: mineri recent încadrați și necunoscuți deghizați	221
Polițiștii? Niște auxiliari în umbră	223
Încadrarea cu civili	224
Securitatea: sperietoare și falsă dezbatere	225
Comanditarii	229
13. URZIREA „COMLOTULUI LEGIONAR”	235
Campanie de intoxicare	235
Orchestrarea urii	238
Lichidarea opoziției democratice	240
Lovitura de stat de-a-ndoaselea	245

III. PEISAJ DUPĂ BĂTĂLIE

14. MAFLA NEOCOMUNISTĂ LA PUTERE	251
Opoziția parlamentară pusă la punct	252
Regimul se demască	253

Adevărata putere: Direcția a V-a a Securității	257
Oamenii lui Ceaușescu înapoia presei de extremă dreaptă	259
Jocul dublu al nomenclaturii	263
 15. INTRAREA ÎN SCENĂ A SOCIETĂȚII CIVILE	266
Răsturnarea	266
Dialogul dintre intelectuali și mineri	270
Crearea Alianței Civice	273

În noiembrie 2005, îmi exprimam vag speranța că justiția se va interesa cu seriozitate de stabilirea responsabilităților pentru traumatismul provocat societății românești de mineriada din 1990. Se redeschisese dosarul și erau deja puse sub învinuire 34 de persoane, în frunte cu fostul președinte Ion Iliescu. Astăzi știm că au fost niște speranțe deșarte.

Singurul lucru pozitiv a fost obținerea dosarelor instrumentate de justiție de către Asociația 21 Decembrie prin perseverența președintelui ei, Teodor Mărieș. Studiarea lor de către cercetători ai Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc va aduce fără îndoială multe completări lămuritoare la interogațiile pe care noi nu puteam decât să le schițăm în 1990, pe baza documentelor și a mărturiilor pe care le-am avut la dispoziție.

În așteptarea noilor cercetări, a unui ipotetic verdict al justiției și al celui ineluctabil al istoriei, cartea de față încă poate contribui la o salutară aducere aminte.

Mihnea Berindei

ISBN 978-973-50-2706-3

9 789735 027063